VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKASPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

7

XIV. ÉVFOLYAM 1959. JÚLIUS

TARTALOMJEGYZÉK

APRÓ ÉVA: A két rendszer gazdasági versenyéről — — — — 1
KISS DEZSŐ: Az atomenergia társadalmi jelentősége — — — 19
MÉREI GYULA: Szekfü Gyula történetírásának kérdései — — — 27
KOMJÁT IRÉN: Franciaország felelőssége a békeért és az FKP XV. kongresszusa — — — — — — — — — — — — 53
JACEK GROSZKIEWICZ: A Lengyel Egyesült Munkáspárt történelmi érdemei — — — — — — — — — — — — 65

KONZULTÁCIÓ

A termelőszövetkezeti földjáradékról (Dr. Bak József) — — — — 71

SZEMLE

A Tanácsköztársaság egészségpolitikája (Dr. Simonovits István) — 79
Az MSZMP művelődéspolitikájának értelmezése a testnevelési és sportmozgalomban — — — — — — — — — — — — 94

KÖNYVISMERTETÉS

A Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása (Dr. Timár István) — — 102

Melléklet:

Az ország termelőerőinek további fellendítéséért, valamennyi népgazdasági ág műszaki fejlesztéséért
(N. Sz. Hruscsov beszéde az SZKP Központi Bizottságának plénumán 1959. június 29-én)

Szerkesztőség: Budapest, V., Nádor utca 28. Tel.: 124—475.
Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.
Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*
Terjeszti a Magyar Posta.
Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalánál. Előfizetési díj: negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1959. július 14.
Megjelent 35 000 példányban. Felelős kiadó: Vass Henrik

590033 2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős: Bolgár Imre.

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XIV. ÉVF. 7. SZÁM BUDAPEST 1959. JÚLIUS HÓ

A két rendszer gazdasági versenyéről

Írta **APRÓ ÉVA**

A nemzetközi viszonyok fejlődését korunkban döntő módon a két rendszer versenyének alakulása határozza meg. A szocializmus és kapitalizmus történelmi vetélkedése az Októberi Szocialista Forradalommal vette kezdetét, s benne kifejeződik a két rendszer szükségszerű egymás mellett létezése, a Szovjetunió következetes békepolitikája a békés egymás mellett élés elve alapján. A két rendszer versenye a fejlődés során a kapitalizmus és szocializmus erőviszonyainak változásától függően több szakaszon ment át. A háború előtti időszak döntő sajátossága az volt, hogy a Szovjetunió, mint szocialista ország egymagában lépett fel a nemzetközi küzdőtéren.

A második világháború után gyökeresen megváltozott a helyzet. A kapitalizmus általános válságának *második szakaszába* lépett, ami főként az imperializmus uralmi körének hirtelen és nagyfokú összeszűkülésében, számos országnak a tőkés rendszerről való leválásában, a szocialista világrendszer létrejöttében, a nemzeti felszabadító mozgalmak fellendülésében, a gyarmati rendszer szétesésében, a tőkés országok gazdasági és politikai egyenlőtlen fejlődésének fokozódásában, és belső ellentmondásaik éleződésében fejeződik ki. A szocializmus és a kapitalizmus versenye háború utáni szakaszának legfőbb jellemzője éppen az, hogy a szocializmus kilépett egyetlen ország kereteiből, kibontakozott a két *világrendszer* versenye. Ebben a versenyben minden ország érdekelt, maga a verseny pedig kiterjed a társadalmi élet valamennyi területére. Meghatározó jelentősége a *gazdasági versenynek van.*

* * *

A verseny gazdasági célkitűzéseit nem lehet valamiféle kapitalista „átlagfejlettséghez" igazítani. A szocialista világgazdaság

EÖTVÖS EGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZET
Inv. 499

jelenleg az emberiségnek több mint egyharmadát tömöríti, (kb. 1 milliárd főt), a világ ipari termelésének ugyancsak kb. egyharmadát adja, vagyis az egy főre eső ipari termelés átlaga hozzávetőleg egy szinten van a kapitalista világgazdaság egy főre eső ipari átlagtermelésével. De a kapitalista világ egy főre eső termelési átlagszámai mögött a fejlett országok igen magas, és a gyengén fejlett országok igen alacsony termelési mutatói húzódnak meg. A szocializmus páratlan fejlődőképessége és történelmi fölénye abban jut kifejezésre, hogy képes a *legfejlettebb* tőkés országok, a kapitalizmus legkimagaslóbb eredményeinek elérésére is, sőt azokkal a szocialista termelési viszonyok adta tágabb lehetőségek alapján történelmileg rövid idő alatt a maga még jobb, még kimagaslóbb eredményeit tudja szembeszegezni.

A kapitalista világ jelenlegi legfejlettebb országai: az Egyesült Államok, Anglia, Nyugat-Németország és Franciaország. Gazdasági erejüket mutatja, hogy együttesen a tőkés világ ipari termelésének közel háromnegyedét adják, bár lakosságuk alig egyötöde a kapitalista országok népességének. Ezen legfejlettebb országok közül is kimagaslik az USA, amely egymaga adja a tőkés világgazdaság ipari termelésének csaknem felét, s ahol a munka termelékenysége — az állóalapok megfelelően magasabb színvonala, a munkások megfelelően magasabb gépi felszereltsége folytán — mintegy két-háromszorosan múlja felül a legfejlettebb nyugat-európai országok termelékenységi mutatóit. Az Egyesült Államok jelenleg egymaga közel annyi ipari terméket állít elő, mint a szocialista világrendszer országai együttvéve.

Nagyszabású tehát az a feladat, hogy a szocialista országok gazdaságilag utolérjék, és túlszárnyalják a fejlett tőkés országokat. Éppen ezért nem lehet egycsapásra megvalósítani, hanem csak a célkitűzések egymásutánjában. A szocialista országoknak a gazdasági verseny jelenlegi szakaszában első lépésként a világ ipari termelésében kell *túlsúlyra* szert tenniök. Ennek a követelménynek a perspektivikus tervek előirányzatai szerint lényegében 1965-re eleget tesznek, amikoris a világ ipari termeléséből mintegy *50 százalékkal* fognak részesedni, figyelembevéve a kapitalista országok termelésének várhato növekedését is, hosszabb időszak átlagfejlődési ütemét véve alapul. Ehhez a teljesítményhez, teherbíró képességéhez mérten, minden szocialista ország hozzájárul, bár a gazdasági verseny közvetlen célkitűzései, a feladatok megvalósításának üteme, mértéke, az egyes országokban különbözik egymástól, minthogy fejlettségi színvonaluk, lehetőségeik is különbözők.

A Szovjetunió például, sikeresen felhasználva a szocialista termelési viszonyok nyújtotta hatalmas előnyöket és lehetősége-

ket, gazdasági fejlődésének olyan magaslatára érkezett, amikor közvetlen feladatként tűzhette ki az Egyesült Államok gazdasági utolérését. Nemcsak azért alkalmas versenypartnere az USA, mert az a kapitalista világ, a Szovjetunió pedig a szocialista világ legfőbb erőssége, hanem azért is, mert a lényegbevágó különbségek ellenére gazdaságaikban sok a hasonlóság. Mindkét ország nagy területtel, nagy lélekszámú lakossággal, gazdag természeti kincsekkel, sokoldalúan fejlett gazdasággal rendelkezik, s ezáltal a Szovjetunió a megfelelő mutatókban inkább összemérhető az USA-val, mint más iparilag fejlett országokkal, melyek gazdasága kevésbé sokoldalú, vagy egyoldalú, vagy amelyek híján vannak a korszerű ipar egész ágazatainak, és nagyobb mértékben függnek a külkereskedelemtől. Az SZKP XXI. kongresszusán elfogadott hétéves terv megvalósítása a két rendszer gazdasági versenyének döntő szakaszát jelenti, mert 1965-re a Szovjetunió utoléri a fejlett nyugateurópai tőkés országokat az egy főre eső termelésben, Amerikát pedig egyes fontos ipari cikkek termelésében túlszárnyalja, másokban szorosan megközelíti, és a legfontosabb mezőgazdasági termékek abszolút és egy főre eső termelésében is lehagyja.

Csehszlovákia a szocialista tabor gazdaságilag egyik legfejlettebb tagja. Teljesen megalapozottan tűzte ki hát Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának 1958. évi novemberi plénuma, hogy lényegében 1965-ig gazdasági tekintetben utolérjék a *legfejlettebb kapitalista országokat.* A Német Demokratikus Köztársaság a legközelebbi két-három évben túl kívánja szárnyalni Nyugat-Németországot a fontosabb *fogyasztási cikkek egy főre eső fogyasztásában.* (Megjegyzendő, hogy a főbb élelmiszerekben már most elhagyta.)

A gazdaságilag kevésbé fejlett szocialista országok a fejlett tőkés országok utolérése és túlszárnyalása feladatának megvalósításában természetszerűleg hátrább tartanak. Kína Kommunista Pártja például 1957-ben felhívta az ország dolgozóit, hogy a fontosabb ipari cikkek termelésében 15 év alatt érjék utól Angliát. A kínai nép szocializmust építő lendülete és szorgalma már eddig is minden kétséget kizáróan bebizonyította, hogy ezt a nagyszerű célkitűzést sokkal rövidebb idő alatt megvalósítják. Erről tanúskodik a kínai népgazdaság 1958. évi ugrásszerű fejlődése és a termelés növelésének jelenlegi iráma is. 1959-ben az ipari és mezőgazdasági össztermelés 40 százalékos emelésére lehet számítani. Ez azt jelenti, hogy Kína még ebben az évben felzárkózik Angliához a vas, acél, réz, alumínium, szerszámgép és energetikai berendezések termelésében, vagy talán el is hagyja.

A szocialista országok között több kis területű, kevésbé fejlett ország is van. Nyilvánvaló, hogy egy viszonylag kis ország nem

vehet irányt arra, hogy az összetermelésben érje utól a leghagyobb, legfejlettebb tőkés országokat. Ezek is versenyezhetnek bizonyos cikkek egy főre eső termelésében, a termelékenység tekintetében, az egy főre eső nemzeti jövedelemben, az egy főre eső fogyasztásban, de ennek sikeres megvalósítása hosszadalmasabb folyamat, és a kevésbé fejlett országoknak előbb a közbenső fejlettségű tőkés országokat kell elérniök, mielőtt a gazdaságilag leghaladottabb tőkés államokat megközelítenék. Időben tehát az egyes szocialista országok nem egyszerre fogják gazdaságilag elérni a legfejlettebb tőkés országokat, de a közöttük fennálló, és mindinkább elmélyülő *gazdasági kapcsolatok* jelentősen *meggyorsítják* ezt a folyamatot.

A szocialista világrendszer kialakulásával, a proletár internacionalizmus szellemében bontakozott ki a szocialista állam új funkciója: *más országok segítése a szocializmus építésében.* A szocialista országok történelmileg *újtípusú* gazdasági kapcsolatai, a testvéri együttműködés és a kölcsönös segítség alapján nagy előnyt jelentenek a kapitalista országokkal szemben a két rendszer versenyében. A szocialista világgazdaság természeti kincsekben mérhetetlenül gazdag, — ami az előirányzott nagyarányú fejlődés anyagi alátámasztása és realizálása szempontjából elsőrendűen fontos — a természeti kincsek megoszlása az egyes országok között azonban meglehetősen egyenlőtlen.

A szocialista világgazdaságra esik a világ feltárt vasérckészleteinek csaknem a fele, a bauxit készletek több mint 50 százaléka, a szénkészletek több mint 60 százaléka, a kálisók 75 százaléka, a mangánérc 90 százaléka. De csak a Szovjetunió és Kína rendelkezik olyan sokoldalú és gazdag természeti erőforrásokkal, amelyek — tekintettel ezen országok méreteire, a népgazdaság belső szükségleteire, a lakosság lélekszámára stb. — indokolják és lehetővé is teszik egy *minden irányban* kifejlesztett gazdaság létrehozását. A Szovjetunió például a világ első országa a feltárt vasérc és mangánérc készletek, a réz, ólom, bauxit, nikkel, wolfram, kálisó, foszfátok, tőzeg, erdőségek, vízienergia források stb. tekintetében. Más szocialista országok nem rendelkeznek ilyen széles nyersanyagbázissal, nagyobb mértékben vannak egymásra, mindenekelőtt a Szovjetunióra utalva. A baráti országok a legfontosabb nyersanyagok zömét egymástól szerzik be, egymás exportcikkei számára széles és szilard felvevőpiacot biztosítanak. Ez annál nagyobb jelentőségű, mert számos tőkés ország hidegháborús megkülönböztető kereskedelmi politikát alkalmaz velük szemben. A legtöbb szocialista ország külkereskedelmében mintegy 70—80 százalékot tesz ki az egymás közötti forgalom és gyors ipari fejlődésük következtében az egymásközötti kereskedelem további jelentős bővülése várható.

Még jobban kibontakoznak a szocialista országok együttműködésének előnyei a továbbiakban, mert mind szélesebben fogják érvényesíteni az együttműködés magasabbrendű módszerét, a *termelési tervek összehangolását.* Ilymódon tervszerűen biztosítják majd az összhangot a nyersanyagbázis és a jövőbeni termelés között a szocialista *világgazdaság* viszonylatában, a legkedvezőbbek lesznek a feltételek a termelőerők gyors fejlesztéséhez, a termelő kapacitások és a nyersanyagforrások legésszerűbb felhasználásához mind az egyes országok, mind a szocialista világgazdaság egésze számára. Az együttműködés *legmagasabb formáinak, a specializációnak és kooperációnak* kiterjedtebb alkalmazása módot nyújt a termelés hatékonyságának fokozására, a meglévő kapacitások legésszerűbb elhelyezésére, mert valamely termék gyártására azt az országot, illetve azon országokat specializálják, amely vagy amelyek a nyersanyag, a szakképzett munkaerő, a belső piac szükségletei stb. szempontjából a leginkább alkalmasak erre, a *legolcsóbban* tudják azt előállítani. Az alacsony termelési költség adta gazdasági eredményből megfelelően fog részesedni mind a termelő, mind az importáló ország, hogy az előző realizálhassa az adott termék termelésével kapcsolatos előnyöket, az utóbbi pedig inkább legyen érdekelt a behozatalban, mint abban, hogy az adott cikket maga állítsa elő.

Hogyan alakul azonban a kölcsönös gazdasági kapcsolatok alapján a szocialista országok egymáshoz, és a fejlett tőkés országokhoz viszonyított helyzete? A szocialista világgazdaságban mind kifejezettebben észlelhető az egyes országok között meglévő fejlődésbeli szintkülönbség kiegyenlítődése, ami az iparilag fejlett országok gyorsuteműű fejlődése esetén feltételezi a fejletlenebb országok még *viharosabb ütemű* fejlődését és az előbbiek aktív, esetenként áldozatos segítségét az utóbbiak számára. Magától értetődően minél gyorsabb a kiegyenlítődés üteme, annál inkább csökken a gazdasági fejlettségbeli különbség a viszonylag fejletlen szocialista ország és a fejlett tőkés országok között is. Ha megvizsgáljuk egyes fontosabb termékek termelésének alakulását, néhány fejlett és korábban fejletlen országra vonatkozóan, világosan lemérhetjük a kiegyenlítődés tendenciáját és gyors ütemét. *(Táblázatot lásd a következő oldalon!)*

Rohamosan csökken tehát a távolság a „fejlett" és „fejletlen" szocialista országok, következésképp a fejletlen szocialista országok és a fejlett kapitalista országok között is. Megjegyzendő, hogy a gazdaságilag különböző fejlettségű népek fejlődési színvonalának szocialista módra való kiegyenlítődése — az elmaradottak felzárkózása az élenjárókhoz, az élenjárók segítségével — nem merőben új jelenség. A Szovjetunióban, ahol a különböző népek az Októberi Szocialista Forradalom után erősen eltérő színvonalról kezdtek hozzá a szocialista építéshez, az elmaradott területek gyorsí-

Egyes fontosabb termékek egy főre eső termelésének egymáshoz való viszonya néhány szocialista országban*

	Bulgária és Csehszlovákia		Bulgária és NDK		Románia és NDK		Albánia és Csehszlovákia	
	Háború előtti év	1957.	Háború előtti év	1957.	Háború előtti év	1957.	Háború előtti év	1957.
Elektromos energia	1:6,8	1:3,8	1:20,6	1:5,4	1:12	1:6	1:47,5	1:15,4
Szén	1:6,8	1:3,5	1:17,8	1:7,8	1:40	1:31	1:667	1:31
Acél	**	....	**	. ..	1:4,0	1:3,4	**	....
Cement	1:2,4	1:2,4	1:2,9	1:1,7	1:3,2	1:1,5	1:10	1:5,8
Pamutszövetek	1:4,8	1:1,4	1:3,2	1:1,4	1:2,2	1:2,2	1:8,7	1:5 4
Cukor	1:11,6	1:3,9	.....	....	.....	....	....	...

tott fejlesztésével elérték, hogy a fejlettségbeli lényeges különbségeket viszonylag rövid idő alatt felszámolták, s valamennyi nép egyidejűleg jutott el a szocializmushoz, valamennyi korábban elmaradott nép messze maga mögött hagyta kapitalista szomszédait.

* * *

A szocialista országok azért fogják alig pár év alatt utolérni a kapitalista világgazdaságot a termelés terjedelmében, mert biztosítani tudják a termelés növekedésének a kapitalizmusénál sokkal *gyorsabb ütemét*. A szocialista országok ipari termelése 1958-ban a háború előttihez képest 5-szörösére, a kapitalista országoké nem egészen 2-szeresére emelkedett. Ezen belül az utóbbi öt évben (1954—58) a termelés növekedésének üteme évi átlagban 11 százalék volt, ami közel négyszeresen múlja felül a kapitalista országok fejlődését. Gyors iramú lesz az előrehaladás az elkövetkező években is. Így például a Szovjetunió, Lengyelország, a Német Demokratikus Köztársaság ipari termelése 1959—65-ben 80 százalékkal, a Mongol Népköztársaságé ez idő alatt 2-szeresére emelkedik, Csehszlovákia ipari termelése 1958—65-ben 95 százalékkal, Bulgáriáé ez idő alatt kb. 3-szorosára, 4-szeresére nő.

A szocialista építés előreláthatólag hazánkban is meggyorsul. Ez kívánatos és szükséges, mert — bár a Horthy-korszak gazdasági fejlődését messze túlszárnyaljuk — a korábbi évek különböző gazdasági zökkenői és megrázkódtatásai folytán Maagyarország számottevően elmaradt más szocialista országok mögött a termelés bővítésében és a munkatermelékenység emelésében. Pártunk

* Voproszi Ekonomiki 1959. 4. sz. 144. old.
** Nem volt acéltermelés.

Központi Bizottságának ez évi márciusi határozata felhívta a magyar dolgozókat, hogy 1959 végére érjük el a hároméves terv fő mutatóinak, az ipari termelésnek, a termelési költségeknek, a beruházásoknak, a termelékenységnek, a nemzeti jövedelemnek 1960-ra tervezett színvonalát. A dolgozók megnőtt munkakedve, a kongresszus tiszteletére kibontakozó munkaverseny, az elmúlt hónapok kedvező gazdasági eredményei arra mutatnak, hogy pártunk felhívását a dolgozók megértették, magukévá tették, és teljesíteni fogják. Ez pedig nemcsak közvetlen kihatásai miatt fontos, hanem a távolabbi perspektívák szempontjából is. A hároméves terv határidő előtti megvalósításának eredményei nagyban befolyásolják, hogy pártunk ősszel összeülő kongresszusa a megvitatásra kerülő ötéves tervet milyen előirányzatokkal fogja jóváhagyni, vagyis, hogy az elkövetkező években hogyan vesszük ki a részünket a két rendszer gazdasági versenyében.

A termelés növekedésének gyors üteme a szocialista országokban nem átmeneti, és csak bizonyos országokban ható jelenség, hanem a szocialista gazdálkodás *állandó jellemzője*, a szocialista gazdaság *általános érvényű törvényszerűsége*. A törvényszerűség, illetve a jelenség állandósága azon alapul, hogy a szocializmusban a termelőerők és a termelési viszonyok összhangja alapján a termelőerők jobban hasznosíthatók, a veszteség, a pazarlás a minimumra szorítható, az életszínvonal állandó és a kapitalista országokénál gyorsabb emelkedése mellett is biztosítani tudják a felhalmozás magasabb hányadát. (A felhalmozás a szocialista országokban hozzávetőleg a nemzeti jövedelem egynegyedét teszi ki.) A termelés gyors növekedésének fontos tényezője, hogy a szocialista országokban a kapitalista országoknál nagyobb arányban vonnak be a termelésbe új dolgozókat, a mezőgazdaságból, a háztartásból felszabadulók stb. révén és hogy az anyagi termelés szférájában foglalkoztatott dolgozók aránya is jóval magasabb, mint a fejlett tőkés országokban (a Szovjetunióban például 85 százalék, az USA-ban 1950-ben 55,7 százalék). A szocialista országok a fejlődési előirányzatok kialakításánál a társadalom anyagi és munkaerő forrásainak legésszerűbb, lehetőség szerint legteljesebb kihasználásával számolnak, számukra elképzelhetetlen a kapacitások krónikus és tömeges kihasználatlansága, a tömeges munkanélküliség, ami a kapitalizmust annyira jellemzi. Az USA termelőkapacitásainak kihasználása például a feldolgozóiparban 1955—57-ben a következő képet mutatta. *(Táblázatot lásd a következő oldalon.)*

Mire utalnak ezek a számok? Egyrészt arra (és ez korántsem csak amerikai jelenség), hogy a kapacitások kihasználása *általában elégtelen*, másrészt arra, hogy az a gazdasági konjunktúra alakulásától függően erősen ingadozik. Így például az autóipari kapacitások kihasználása az Egyesült Államokban 1957—58 egyes hónapjaiban egyharmadára, az acéliparban 1958 áprilisában 47,1 százalékra

A termelőkapacitások kihasználása az USA-ban*
(százalékban)

	1955	1956	1957
Feldolgozóipar összesen	92	86	78
Ezen belül:			
vaskohászat	98	98	68
színesfémkohászat	95	92	74
általános gépgyártás	87	85	76
elektromos gépgyártás	98	87	76
autóipar	96	—	76
közlekedési gépgyártás	74	80	74
egyéb fémmegmunkáló vállalatok	94	83	80
vegyipar	90	83	81
cellulóz papíripar	100	96	88
gumiipar	91	88	80
építőanyag ipar	94	90	74
olajfeldolgozó ipar	96	96	90
élelmiszeripar	88	80	80

esett. A fizetőképes kereslet szűk korlátai miatt különösen nagymérvű a kihasználatlanság foka a *fogyasztási cikkek* termelésében, a textiliparban, cipő- és bútoriparban, élelmiszeriparban. Az USA textiliparának kapacitásai általában csak kétharmad részben vannak kihasználva.

A szocialista országokban elképzelhetetlen hasonló jelenség. Ellenkezőleg! Állandó és nagy erőfeszítéseket tesznek a meglevő kapacitások minél teljesebb, és minél jobb hatásfokú hasznosítására. Mindebből logikusan adódik az a fontos következtetés, hogy *a Szovjetunió és a szocialista országok utolérik a tőkés országokat a termelésben, még mielőtt a termelő kapacitások méreteiben utolérnék azokat.*

Polgári közgazdászok és publicisták előszeretettel állítják, hogy a Szovjetunióban, és más szocialista országokban is a továbbiakban a fejlődési ütem visszaesése, lanyhulása következik be, mert szerintük a fejlődés eddigi gyors tempója is a kiinduló bázis alacsony színvonalával magyarázható, s a jelenlegi magasabb fejlettség mellett az már nem tartható fenn. Ez a feltevés a gazdasági folyamatok és jelenségek felületes szemléletén, és a szubjektív óhajoknak tényekként való elkönyvelésén alapul. Mert, ha igaz is az, hogy ugyanazon termelésnövekedés valamely alacsonyabb termelési volumenű országban nagyobb ütemet jelent, mint vala-

* Mirovaja Ekonomika 1959. 6. sz. 18. old.

mely nagy abszolút termeléssel rendelkező országban, ez a tétel nem ad magyarázatot a szocialista országok *jelenleg is gyors* fejlődésére, elvonatkoztat a konkrét tények konkrét elemzésétől.

A cári Oroszország valóban rendkívül elmaradott ország volt. Bár területileg a világon az első, a lakosság létszámát tekintve harmadik ország volt, a világ ipari termelésének 1913-ban csak 2,6 százalékát adta. Ebben az időben az USA az ipari termelés volumenét tekintve 9-szeresen, az egy főre eső ipari termelésben 13—14-szeresen, Anglia megfelelően 4,5, illetve 14-szeresen, Németország 5,9, illetve 13-szorosan szárnyalta túl Oroszországot. Figyelemreméltó jelenség, hogy számos fontos ipari termék termelésében a szakadék Oroszország és a fejlett nyugati országok között a századforduló és az első világháború előtti időszakban nemhogy csökkent volna, de nőtt. Így pl. az egy főre eső nyersvastermelés Oroszországban 1900-ban nyolcadannyi, 1911-ben tizenegyedannyi volt, mint az USA-ban, a németországinak egyhatoda, illetőleg egy nyolcada, a franciaországinak egyharmada, illetve egynegyede volt.* De nincs egyetlen olyan tőkés ország sem, amely — állt volna fejlettségben a cári Oroszország színvonalán, vagy annál alacsonyabban —, 1917-től 1958-ig ipari termelését 36-szorosára emelte volna, s ily rövid idő alatt a gazdasági elmaradottságból a gazdasági fejlődés élére tört volna. Pedig egyetlen más ország sem szenvedett annyi gazdasági és háborús kárt, mint a Szovjetunió. (Csupán a második világháború okozta háborús pusztítások, és a megszállt területek termelés kiesése által előállott károk összege eléri a 2600 milliárd rubelt, vagyis csaknem négyszer annyit tesznek ki, mint amennyit négy ötéves terv folyamán gyárak, üzemek, bányák, gépállomások, állami gazdaságok stb. létesítésére fordítottak.) A termelés növekedésének ilyen gyors üteme csak szocialista termelési viszonyok között lehetséges.

Kétségtelen, hogy a termelés növekedésének mutatói, az első és a második ötéves terv időszakában a Szovjetunióban számottevően magasabbak voltak, mint jelenleg. (1958-ban 10 százalékot tett ki.) Az ország belső és nemzetközi helyzete akkoriban az ipar erőltetett fejlesztését, az erők rendkívüli megfeszítését követelte. Ma már, gyakeresen kedvezőbb viszonyok között, amikor a Szovjetunió ipari nagyhatalom, és fennáll a szocialista világrendszer, nem szükségszerű egy *erőltetett* tempó keresztülvitele, lehetséges a harmonikusabb, kiegyensúlyozottabb fejlődés, vagy ha úgy tetszik, a fejlődés ütemének bizonyos fokú stabilizálódása, de ez is sokkal magasabb szinten, mint amit a tőkés országok hosszabb időszakra elérhetnének. Nem lehet tehát a gyors fejlődési ütemet a

* Mirovaja Szocialisztyicseszkaja Szisztéma hozjajsztva, Goszpolitizdaty, Moszkva. 1958. 133—134. old.

fejlettségi színvonal alacsonyabb, vagy magasabb fokából levezetni, azzal magyarázni. Mindez objektíve, mint már említettük, a társadalmi termelőerők jobb hasznosításával, a felhalmozás magasabb fokával magyarázható. A Szovjetunió ipari fejlettségét tekintve már túlszárnyalta Angliát és Franciaországot, Csehszlovákia például sok fontos ipari termék termelésében Franciaországgal egy szinten mozog, mégis mind két szocialista ország összehasonlíthatatlanul gyorsabban halad előre, mint a szóbanforgó kapitalista országok. A fejlődés ütemében a többi szocialista ország is megelőzi korábban többé-kevésbé hasonló fejlettségű szomszédait.

* * *

A szocialista országokban a termelés növekedésének gyorsabb üteme alapján *az egy főre eső termelés* is sokkal gyorsabban nő, mint a kapitalista országokban. Ezt világosan mutatják az alábbi számok, amelyekben összevetjük a Szovjetunió fejlődését az élenjáró kapitalista országok fejlődésével. Így például az egy főre eső ipari termelés 1913—57 folyamán a Szovjetunióban 23-szorosára, az Egyesült Államokban 2,3-szeresére, Angliában 1,6-szeresére, Franciaországban 1,87-szeresére növekedett.*

Gyorsan nő az egy főre eső termelés a népi demokratikus országokban is. Néhány fontosabb termékre vonatkoztatva, a következő képet mutatja:

Egy főre eső termelés növekedése az európai népi demokratikus országokban 1958-ban a háború előttihez képest:**
(%-ban)

	Lengyelország	Csehszlovákia	NDK[1]	Magyarország	Románia	Bulgária	Albánia
villamosenergia	785	511	216	430	472	933	1670
szén	313	251	194	200	225	468	4800
acél	456	257	223	235	283	...[2]	...[2]
cement	461	347	190	356	458	336	610
gyapotszövetek	680[3]	114	151[4]	...	...	404	4865

** Voproszi Ekonomiki 1959. I. sz. 143. old.
[1] 1957
[2] (háború előtt nem volt acéltermelés).
[3] Műszálas és szintétikus szovetek.
[4] Összes szovetfeleségek.

* Mirovaja Ekonomika, 1959, 2. sz. 8. oldal.

Helytelen lenne azonban feltételezni, hogy a szocialista országoknak a közeljövőben a fejlett kapitalista országokat *valamennyi* ipari termék egy főre eső termelésében utol kell érniök. Nyilvánvaló, hogy egy kisebb szocialista ország ipari szerkezete egészen másféle, kevésbé sokoldalú, mint például az Egyesült Államoké. Nem is tudnak arra berendezkedni, hogy „kicsiben" azt utánozzák és gazdaságukat minden irányban felfuttatott, „egésszé" fejlesszék ki. Erre nincs is szükség, minthogy a szocialista országok az egységes szocialista világrendszer közös gazdasági bázisa megerősödése irányában fejlődnek, amelynek során a közöttük levő gazdasági korlátok, akadályok fokozatosan leomlanak, és a tervszerű, arányos fejlődés törvénye érvényesulése alapján fokozatosan az egész szocialista világrendszer vonatkozásában alakulnak ki a helyes arányok a gazdaság különböző területei között, szocialista világgazdasági viszonylatban alakul ki az arányosság. De a Szovjetunió sem törekszik az amerikai ipari és gazdasági szerkezet egyszerű másolására, noha minden irányban kifejlesztett gazdasággal és a további nagyarányú fejlődéshez megfelelő erőforrásokkal rendelkezik, hanem saját sokkal ésszerűbben kialakított ipari gazdasági szerkezetét fejleszti tovább, természeti gazdasági adottságainak, a szocializmus gazdasági törvényeinek, a szocialista világgazdaságban elfoglalt helyének és szerepének megfelelően. A Szovjetunió sem mindegyik, hanem csak a korszerű gazdaság gerincét képező, a gazdasági potenciált meghatározó *legfontosabb* termékek egy főre eső termelésében tűzte ki célul a legfejlettebb országok, köztük az USA túlszárnyalását a közeljövőben. Ilyenek mindenekelőtt a vas, a színes-, könnyű- és ritkafémek, az energiahordozók, a villamosenergia és az építőanyagok, számos fontos gépipari és vegyipari termék, sok könnyűipari termék, alapvető élelmiszerek (mint például kenyérgabona, hús, zsír, cukor, zöldség) stb. Már csak azért sem lehet a termelés fejlesztése a Szovjetunióban az Egyesült Államok termelő apparátusának másolása, mert a kapitalizmusétól elüt a szocializmus, a kommunizmus életformája, kultúrája, mások az emberek igényei. De a termelőerők fejlődése sem engedi meg valamely ország ipari szerkezetének mechanikus másolását, mert ezzel figyelmen kívül hagynák a tudomány és a technika fejlődésének követelményeit, amelyek a termelés összetételének állandó változásában, új, korszerű termékek gyártásbavételében, elavult termékeknek a termelésből való kiiktatásában jutnak kifejezésre. Ezen követelmények érvényesítése nélkül a termelési szerkezet múlhatatlanul elszakadna a szükségletektől, megmerevedne.

Hol tart hát a Szovjetunió a fontosabb cikkek egy főre eső termelésében jelenleg? Már most túlszárnyalja az USA-t például mangánban, nikkelben, cukorban, búzában, lenben, burgonyában,

erősen megközelítette a vasérc, a szén, cement, gyapjúszövetek, állati zsiradék és tej egy főre eső termelésében és mind több termékben szárnyalja túl az USA-t nemcsak a termelés ütemében, hanem a termelés abszolút növekedésében is, például acélban, nyersvasban, vasércben, kőolajban, szénben, cementben, gyapjúszövetben stb.

Érdemes közelebbről megvizsgálni a termelékenység és az egy főre eső termelés összefüggéseit. A Szovjetunió például jelenleg nagyobb mértékben marad el az USA-tól az egy főre eső ipari termelésben, mint a munka termelékenységében. (Előbbiben elmaradása 2,1-szeres, utóbbiban hozzávetőleg 2-szeres.) Ennek az a magyarázata, hogy — bár az anyagi termelésben foglalkoztatottak aránya a Szovjetunióban egészében jóval magasabb, mint az Egyesült Államokban —, a foglalkoztatottak megoszlása az anyagi termelés egyes területei között a két országban eltér egymástól. A Szovjetunióban például a mezőgazdaságban abszolúte is, viszonylag is jóval több dolgozót foglalkoztatnak, mint az USA-ban, az iparban foglalkoztatottak aránya viszont most még alacsonyabb. Az ipari munkások száma a Szovjetunióban 1957-ben 15,7 millió, vagyis a lakosság 7,7 százaléka, az Egyesült Államokban 14,3 millió, vagyis a lakosság 8,4 százaléka volt.* De a Szovjetunió az 1913. évi 2,5 százalékról emelte az ipari munkások részarányát 7,7 százalékra, míg az USA az 1913. évi 7,6 százalékról mindössze 0,8 százalékkal emelte 8,4 százalékra.

Az ipari munkásság aránya a lakosságon belül a két országban tehát sajátosan alakult. A Szovjetunióban az anyagi termelésben foglalkoztatottak számának és arányának nagyfokú növelésén belül különösen gyorsan nőtt az iparban foglalkoztatottak száma, az USA-ban pedig az anyagi termelés területén dolgozók arányának csökkenésén belül igen lassú ütemben nőtt, sőt az utóbbi években *lényegében egy szinten mozog az ipari munkások száma és aránya.* A szolgáltatások területén foglalkoztatottak száma és aránya összefügg a társadalom ezirányú szükségletei kielégítésének mértékével. Az anyagi-kulturális fejlődés előrehaladásával a Szovjetunióban is számottevően nő azoknak a dolgozóknak a száma, akik az egész társadalom számára hasznos és a termelés javulását sok esetben hatékonyan előmozdító tevékenységüket nem az anyagi termelés szférájában fejtik ki. Ezzel szemben a szolgáltatások terén dolgozók rendkívül nagy száma a fejlett tőkés országokban nemcsak meghatározott életszínvonal velejárója, hanem óriási pazarlás megtestesülése, ami a dolgozók kárára, a kizsákmányolók előnyére és érdekében folyik.

Még nyilvánvalóbban tükröződik a társadalom munkaerő forrásainak pazarlása az állandó tömegmunkanélküliségben.

* Mirovaja Ekonomika, 1959. 6. sz. 20. old.

Jelenleg is számos kapitalista országban, kiváltképpen az USA-ban megfigyelhető, hogy az 1957—58. évi válság után a munkanélküliek számának csökkenése egyáltalán nem tart lépést a termelés növekedésével. Jelentős korszerűsítést és automatizálást vittek végbe ugyanis, ami lehetővé tette, hogy emeljék a termelést anélkül, hogy a foglalkoztatottak számát is növelnék. Bár ez esetben a munkások viszonylag alacsony száma nem a gazdaság fejletlenségét, hanem a termelékenység magas fokát tükrözi, mégis a kapitalizmus rothadását mutatja, hogy nem képes a társadalom termelőerőinek ésszerű felhasználására, potenciális lehetőségei nagyobbak tényleges teljesítményénél, éspedig nem a lakosság szükségleteinek telítettsége, hanem belső ellentmondásai miatt.

A Szovjetunió ellenben az elkövetkező hét évben mintegy 12 millióval növeli a munkások és alkalmazottak számát, oly módon, hogy az ipari munkásság összlakosságbeli részaránya 1965-re előreláthatólag eléri a 9 százalékot, és ezzel maga mögött hagyja az Egyesült Államokat. Ez azt jelenti, hogy *a Szovjetunió előbb éri el az USA-t az egy főre eső termelésben, mint a munka termelékenységében, illetve a munka termelékenységének azonos színvonala mellett az egy főre eső termelés magasabb színvonalát fogja biztosítani.*

Ez persze távolról sem jelenti azt, hogy a Szovjetunió és más szocialista országok ne tulajdonítanának elsőrendű fontosságot a termelékenység emelésének. Hiszen éppen a magasabb munkatermelékenységért folytatott harc képezi a két rendszer gazdasági versenyének *legfőbb* gazdasági tartalmát. Ez az objektív alapja a társadalom anyagi és kulturális előrehaladásának, mert ha a termelés mennyiségi emelésében a termelésbe bevont munkások létszámának növelése bizonyos időben, és bizonyos körülmények között elsődleges szerepet játszhat is, általában a termelékenység emelésének van nagyobb jelentősége, mivel ez a tudomány és technika állandó fejlődése révén a termelés növelésének szinte korlátlan lehetőségeit rejti magában.

A termelékenység fokozása azonban rendszerint jelentős anyagi eszközöket igényel, a szocialista országok lehetőségei pedig e tekintetben — bár folyamatosan javulnak — távolról sem korlátlanok. A szocialista országok kommunista és munkáspártjai, kormányai sikeres erőfeszítéseket tesznek arra, hogy a korlátoltan rendelkezésre álló eszközokhöz képest a lehető leggyorsabb előrehaladást érjék el a termelékenység növelésében. A korszerű technika legmagasabb követelményeit kielégítő nagyszerű új létesítmények egész sorát hozták, és hozzák létre, gyors ütemben, nagy számban korszerűsítik a meglevő üzemeket. A termelékenység emelését és a műszaki fejlesztést célzó irányvonal a gazdaságpolitikában úgy jut érvényre, hogy következetesen, az átlagosnál erőteljesebben fejlesztik azon termelési ágakat, amelyek kiszéle-

sítik az ember uralmát a természet felett, meghatározó jelentőségűek a műszaki fejlődésben, a termelékenység emelésében, biztosítják az anyagi erőforrások leggazdaságosabb felhasználását.

Nagy eredményeket értek el a szocalista országok a tudományos kutatómunka fellendítésében, megfelelő szakembergárda kinevelésében. A Szovjetunió például a szakemberképzés terén jelentősen megelőzte az USA-t. Jelenleg közel háromszor annyi kiválóan felkészült mérnököt képez ki évente, mint az Egyesült Államok, s a termelési színvonal emelésének ez ugyancsak fontos feltétele. Nagyjelentőségű a műszaki fejlesztésben a szocialista országok közötti termelési specializáció, továbbá a műszaki tudományos együttműködés, amelynek során műszaki dokumentációt, tervrajzokat, tudományos kutatási eredményeket adnak át egymásnak ingyenesen. E tekintetben is kimagaslik a Szovjetunió más szocialista országoknak nyújtott segítsége.

Az, hogy a munka termelékenysége a fejlett tőkés országokban most még magasabb, mint a szocialista országokban, nem a kapitalizmus felsőbbrendűségét mutatja. A kapitalizmus képes még a termelékenység növelésére, de a szocializmus viszonyai között a termelékenység növekedése is gyorsabb. Másrészt a technikai fejlődés a kapitalizmus viszonyai között az ellentmondásokat erősíti, a foglalkoztatási és értékesítési nehézségeket súlyosbítja, még jobban kiélezi az ellentmondásokat a magasan fejlett termelőerők és a fejlődést mindinkább gátló, visszahúzó termelési viszonyok között.

A termelékenység növekedésének a két rendszerben eltérő ütemét legjobban a Szovjetunió, és a fejlett tőkés országok fejlődésének összehasonlításából mérhetjük le. Az Egyesült Államokban a munkatermelékenység 1913-ban 9-szeresen, Angliában és Németországban hozzávetőleg 5-szörösen, Franciaországban csaknem 4-szeresen volt magasabb, mint Oroszországban. Ma már a Szovjetunió túlszárnyalja Angliát és Franciaországot, szorosan megközelítette Nyugat-Németországot, lényegesen lecsökkentette a távolságot maga, és az Egyesült Államok között A munkatermelékenység az USA-ban ma mintegy kétszeresen múlja felül a szovjet színvonalat. A termelékenység növekedésének üteme a Szovjetunióban az utóbbi években évi 6—8 százalék, más szocialista országokban 8—10 százalék, az USA-ban 1,2—2,5 százalék körül volt.

A kapitalizmus viszonyai között a tőkések nem mindenkor érdekeltek a technikai fejlesztésben, csak akkor, ha ez a profitérdekeknek megfelel. Egyre több jel mutatja a tőkés rend kivénhedettségének jeleit, a rothadási tendenciák fokozódását. A kapitalizmus mind kevésbé képes az önmaga által hatalmasan kifejlesztett termelőerők ésszerű hasznosítására mind nagyobb teret hódít az improduktív célokra való termelés és fegyverkezés, a szédületes

fegyverkezés, a gazdaság militarizálása. A termelőerőknek korunkban végbemenő rohamos fejlődése révén a termelés társadalmasodása olyan magas fokot ért el, amely túlnőtt nemcsak egyes magántőkék, hanem a monopoltőke keretein is. A termelés tömeges méretű automatizálása, az atomenergia békés célokra való tömeges felhasználása — amennyiben ez elvileg már kielégítően megoldott — nem illeszthető bele zavartalanul az atomizált, anarchikus tőkés gazdaságba, a társadalmi ellentmondásokat fokozza, történelmileg bizonyára az új, kommunista társadalmat fogja fémjelezni, amely képes ezeket a magasan fejlett termelőerőket tervszerűen, az egész társadalom javára felhasználni.

Az eddigi fejlődés tényei mind azt mutatják, hogy a szocialista országok erőtől duzzadnak, a szocialista termelési viszonyok és a testvéri együttműködés alapján a fejlődés mind újabb tartalékait képesek feltárni s a munkatermelékenységben a fejlett kapitalista országokénál sokkal gyorsabb ütemű előrehaladásuk biztosítja, hogy ezen a területen is történelmileg rövid idő alatt túlszárnyalják a kapitalizmust, a *legfejlettebb* tőkés országot, az USA-t is.

* * *

De mire fut ki ez a gigászi küzdelem a két társadalmi rendszer, a két világrendszer között? A nyugati sajtóban nem ritkán találkozni olyan megállapításokkal, hogy a szocialista országokban a termelés gyors növelése, kiváltképpen a nehézipari termelés elsődleges növelése *öncélú,* sőt kifejezett hátrányokkal jár a néptömegek számára, minthogy a termelési eszközök gyorsított ütemű fejlesztése csak a fogyasztási cikkek termelésének rovására, vagyis a fogyasztók terhére lehetséges. Az ilyen és hasonló megállapítások közgazdaságilag teljesen megalapozatlanok és tarthatatlanok. A termelési eszközök termelésének elsődleges fejlesztése nem a szocializmus „felfedezése" és sajátossága, hanem az minden bővített újratermelést megvalósító társadalomra, így a kapitalizmusra is érvényes. Kétségtelen, hogy a Szovjetunió a személyi fogyasztási cikkek egy főre eső termelésében ma még jobban elmarad az USA-tól, mint a termelési eszközök termelésében. Bár a pontos összehasonlítást megnehezíti az a körülmény, hogy a termelésnek termelési eszközökre és fogyasztási cikkekre való felosztása a Szovjetunióban és az USA-ban nem teljesen azonos elvek szerint történik, hozzávetőleges számítások azt mutatják, hogy a termelési eszközök részaránya az ipari össztermelésben a Szovjetunióban 70 százalékot, az USA-ban 60 százalékot tesz ki. Érdemes azonban összevetni az ipari termelés szektoronkénti alakulását a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban.

Ipari termelés az Egyesült Államokban
(1947—49 = 100)

	1950	1955	1956
Termelési eszközök termelése	116	155	160
Fogyasztási cikkek termelése	111	126	130

A Szovjetunió hétéves terve 1965-ig a termelési eszközöknek 85—88 százalékos, a fogyasztási cikkek termelésének 62—65 százalékos növekedését irányozza elő. A fenti számok nemcsak azt bizonyítják, hogy a termelési eszközök termelése az USA-ban is jóval megelőzi a fogyasztási cikkek termelését, hanem azt is, hogy a Szovjetunió jelenleg már a *fogyasztási cikkek termelésében is* sokkal gyorsabban fejlődik, mint a nyugati közgazdászok által példaképül emlegetett Egyesült Államok, anélkül, hogy ezt a termelési eszközök termelése megsínylené. (Megjegyeznő, hogy a fogyasztási cikkek termelésének meghatározásánál sem az USA-beli egy főre eső mutatókat kell irányadónak tekinteni, hanem a tudományosan megalapozott fogyasztási normák segítségével megállapított tényleges szükségletekből kell kiindulni, annál inkább, mert a kielégítendő szükségletek nem egyszer s mindenkorra adottak, a termelőerők fejlődése hatására állandóan változnak, a konkrét történeti-nemzeti fejlődés sajátosságai következtében különböző országokban és különböző időszakokban eltérőek.)

De a lakosság fogyasztása más szocialista országokban is lényegesen gyorsabb tempóban nő, mint a kapitalista országokban. Nem is történhet ez másként olyan országokban, ahol a termelés célja a társadalom anyagi, kulturális szükségleteinek lehető legmagasabb szinten való kielégítése, s ahol a különböző termelési ágak arányait nem ösztönösen, hanem tervszerűen, a lakosság és népgazdaság szükségleteinek optimális összehangolásával alakítják ki. A szocialista országok számára a gazdasági verseny végső célja és értelme éppen az, hogy országaik lakossága számára megteremtsék a világon a legmagasabb életszínvonalat. És ez megvalósul még mielőtt a fejlett kapitalista országokat egészen utólérnék a termelés fejlettségében, minthogy a szocialista országokban nincsenek kizsákmányoló osztályok, amelyek a nemzeti jövedelem nagy részét vonják el parazita módon a dolgozók fogyasztása elől, és mert a termelékenység növekedése nem a társadalmi egyenlőtlenséget növeli, nem az anyagi jólét növelésének puszta lehetőségét teremti meg, hanem a társadalom anyagi jóléténel tényeleges növekedését eredményezi.

Az egész világ dolgozóinak tetszését és támogatását váltotta ki a két rendszer versenyének a Szovjetunió és a szocialista országok

által javasolt azon formája, hogy a kapitalista országok ne a fegyverkezésben, hanem a dolgozó tömegek sorsának megjavításában versenyezzenek, hogy a kapitalizmus és a szocializmus a békés építő munkában, az életszínvonal emelésében mérje össze erejét, lehetőségeit. Nyilvánvaló, hogy a versenynek ez a fajtája csak jót hozhat a népeknek.

Napjainkban a kapitalista országokban is mindinkább kibontakozik a békés együttélés irányzata, amely szembehelyezkedik a pusztító atom- és rakétaháborúval, s a békés gazdasági versenyt részesíti előnyben. Annál meglepőbb a két rendszer gazdasági versenyének az a gyökerében helytelen felfogása, amellyel a jugoszláv sajtóban találkozhatunk. Így például a Medjunarodna Politika ez évi április 1-i száma közli dr. Ales Bébler cikkét erről a témáról. A szerző a valóság makacs tényeinek még makacsabb semmibevevése alapján meglepő megállapításokra jut. A két rendszer versengése szerinte nem más, mint a hidegháború folytatása, tömbpolitika. Kiforgatja a jelenségeket jelentőségükből, s következtetései érdekében megtagadja a logikát is. Hogyan állíthatná másként, hogy a két rendszer békés versengése nem egyeztethető össze a békés együttélés elvével, hanem éppen azzal szemben valósul meg, és „a világméretű társadalmi fejlődést" és a szocializmus fejlődését is főbenjáróan akadályozza? Mennyiben akadályozza a társadalmi fejlődést az a körülmény, ha egyes országok abban versenyeznek, hogy ki ad több élelmet, iparcikket, kultúráltabb életkörülményeket a dolgozóknak? Ez a szocialista országok fejlődését nemcsak hogy nem zavarja, de a fejlett tőkés országok utólérésének folyamata fejlődésüknek történelmileg szükségszerű és rendkívül fontos szakasza, amelyet sem megkerülni, sem átugorni nem lehet. Kétségtelen, hogy a szocialista országok általános gazdasági, ipari megerősödésének katonai, hadászati jelentősége is van, de ez éppen nem a háború, hanem a világbéke megszilárdítása szempontjából fontos tényező.

Ami pedig a kapitalista országokat illeti — ha a jelenségeket a dolgozók érdekei, és nem a tőkések profitérdekei szemszögéből vizsgáljuk —, úgy a gazdasági versenynek a Szovjetunió által javasolt formája itt is sokkal inkább szolgálja a társadalmi haladást, mint a magasabb profitokért folytatott harc és a hadimonopóliumok által sugalmazott fegyverkezési verseny. Nyilvánvaló az is, hogy a békés gazdasági verseny a békés együttélés elvével nincs ellentétben, lévén az utóbbi az előbbinek lételeme, feltétele. Természetszerűen nem lehetne békés gazdasági versenyről beszélni akkor, ha a különböző társadalmi berendezkedésű országok békés együttélése megszűnne, és a versenyző felek fegyveres harcban kívánnák bebizonyítani társadalmi, gazdasági fölényüket és felsőbbrendűségüket. A szocialista országoknak erre nincs szüksé-

gük. Ellenkezőleg, szilárd békére van szükségük, hogy nagyszabású építőmunkájukat zavartalanul folytathassák. A szocialista országok nem kívánnak gazdaságilag elzárkózni a kapitalista országok elől, hanem megvan bennük a törekvés arra, hogy kölcsönösen előnyös feltételek alapján kiszélesítsék fennálló gazdasági kapcsolataikat. A Szovjetunió például a hétéves terv folyamán a kapitalista országokkal való külkereskedelmét a duplájára kívánja emelni. A szocialista és kapitalista országok gazdasági kapcsolatainak kibővítése természetszerűleg nem küszöböli ki a gazdasági versenyt, de tartalmasabbá teszi, elmélyíti a békés együttélést.

Ales Bébler egyébként cikkében azt a látszatot igyekszik kelteni, mintha a Szovjetunió és a többi szocialista ország közötti gazdasági kapcsolatok a Szovjetunió gazdasági megerősödése feladatának lennének alávetve, mintha a Szovjetunió és a többi szocialista ország közötti viszony lényegében nem különbözne a nagy és kis országoknak kapitalista viszonyok között szokásos kapcsolataitól. Nem vesz tudomást arról, hogy a szocialista országok kapcsolatai a teljes egyenjogúság, a területi épség és állami szuverenitás tiszteletbentartása és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás *általános demokratikus* elvein túl kiegészülnek a *proletár internacionalizmus* elvével, amelynek legfőbb tartalma a kölcsönös baráti segítség. A tények egybehangzóan bizonyítják, hogy ezek a kapcsolatok — bár a kölcsönös segítségre és kölcsönös előnyökre épülnek — elsősorban nem a Szovjetunió, hanem a többi szocialista ország számára nélkülözhetetlenek és előnyösek és, hogy a Szovjetunió nyújtja a legtöbb segítséget ezeknek az országoknak. Csak példaként említjük, hogy a szocialista országok szovjet segítséggel 550 vállalatot létesítettek, illetve létesítenek, és a Szovjetunió a háború utáni időszakban több mint 28 milliárd rubelnyi hitelt nyújtott ezeknek az országoknak. A tények ereje mind több polgári közgazdászt és politikust is ennek az igazságnak a felismerésére és elismerésére késztet. Nem a szocialista országok hibája, hogy Jugoszlávia kívül helyezte magát a szocialista országok nagy családján, és megfosztotta magát azoktól a mérhetetlen előnyöktől, amit a szocialista országoknak a proletár internacionalizmuson nyugvó elvtársi együttműködése biztosít.

De értelmezzék a szocializmus elfogult bírálói és nyílt ellenségei a szocialista országok gazdasági fejlődését, a két rendszer világméretű és sorsdöntő mérkőzését bármiként is, ez a szocialista országokat előretörésükben fel nem tartóztathatja. A versenyben a kapitalizmus nagy előnyökkel indult, ezek azonban a szocialista országok gyors előrehaladása révén szemünk láttára dőlnek meg. A szocializmus minden tendenciája a szocializmust erősíti. Nagyszerű eredményeikkel, a békés építőmunkában elért nagyszerű sikereikkel az egész világ dolgozóinak szebb holnapját alakítják, az egész világ dolgozóinak szívét és értelmét megnyerik.

Az atomenergia társadalmi jelentősége

Írta: **KISS DEZSŐ**

Alig két évtizede, hogy felfedezték az atommaghasadást. Az azóta eltelt időszakban, és főleg a második világháború utáni periódusban mindnyájan tanúi lehettünk annak a hatalmas fejlődésnek, amelyet az atommagfizika és az atomenergia felszabadítása megtett. A kezdetben „tisztán" tudományos probléma, mely a fizikusok szűk köre számára jelentett csak — mint új természeti jelenség — érdekességet, napjainkban a tudomány és technika hatalmas új ágává vált, mely ipari és katonai jelentőségénél fogva sorsdöntő lehet az emberiség életében. Nem az atommaghasadás az egyetlen példa, amellyel illusztrálni lehet a tudományos kutatás, a tudományos problémák felvetésének és megoldásának társadalmi és gazdasági kihatását. Ez a történelmi tapasztalat indítja a haladó társadalmat arra, hogy erőteljesen támogassa a tudományos kutatást, tudva azt, hogy a ma tudománya a holnap technikája lesz, és hogy a kutatások jó része előbb vagy utóbb, gyakran csak nagyon bonyolult és nehezen követhető úton, a néptömegek életszínvonala emelésének eszközévé válik.

Gyakran lehet olvasni arról, főleg a nyugati irodalomban, hogy elérkeztünk egy új korszak: az „atomkorszak" küszöbére. Korunkban a tudomány és a technika valóban viharos gyorsasággal fejlődik és nagyarányú változást idéz elő nemcsak a természetre vonatkozó ismereteinkben, nemcsak a tudomány és a technika világában, hanem mindennapi életünkben is. Mindez azonban nem indokolja, hogy atomkorszakról beszéljünk abban az értelemben, ahogyan azt a burzsoá ideológusok teszik. A burzsoá ideológusok az „atomkorszak" elnevezést tendenciózusan félrevezető értelemben használják, megkísérlik elmosni a szocialista és kapitalista társadalmi rendszer közötti lényegbevágó különbségeket. Olyan társadalmi és politikai jelentőséget tulajdonítanak ennek, amely a továbbiakban „feleslegessé teszi" a kapitalizmus és a szocializmus, az elmaradt és a haladó, a reakciós és az előretörő társadalmi rendszer megkülönböztetését. Ez a felfogás nyilvánvalóan tarthatatlan és mélységesen veszélyes. Mert, ha igaz is az, hogy az atomenergia felhasználható mind a kapitalizmus-

ban, mind a szocializmusban, az atomenergia felhasználása önmagában még nem oldja és nem oldhatja meg az alapvető társadalmi problémákat. Ellenkezőleg, éppen a társadalmi rendszer milyenségétől függ az, hogy korunk e nagyszerű vívmányát békés építésre, vagy háborús pusztításra használják-e fel. Az atomenergia hasznosítása a szocialista rendszerben nagymértékben elősegítheti a népgazdaság, az életszínvonal fejlődését, megrövidítheti a magasabbrendű társadalmi forma, a kommunizmus elérésének idejét, és a társadalmi fejlődésért vívott harc hathatós eszköze. Ugyanakkor az atomenergiát fel lehet — és a nyugati politikusok bizonyos körei fel is akarják — használni háborús célokra, a szocialista tábor elleni harcra, vagyis éppen a társadalmi fejlődés fékezésére, visszafojtására. Következésképpen az atomenergia felszabadítása és az „atomkorszak" nemcsak hogy nem csökkenti az osztályharcot, hanem még sokkal élesebben veti fel a társadalmi problémákat és a szocialista társadalom megvalósításának szükségességét. Nem lehet közömbös számunkra, hogy vannak olyan körök, amelyek az atomenergiában rejlő óriási lehetőségeket nem a békés építés, nem az emberiség életének szebbé és könnyebbé tétele érdekében, hanem az emberiséget katasztrofálisan veszélyeztető háborús célokra akarják felhasználni.

Az atomenergia békés célokra való felhasználása soha nem látott perspektívákat nyit az egész emberiség előtt. Az emberiség, ha jelenleg nem is, de a közeljövőben súlyos energiagondokkal küzdene, ha a rohamosan növekvő energiafogyasztás kielégítésében csak a rendelkezésre álló konvencionális energiaforrásokra (szén, olaj, gáz stb.) támaszkodna. Bár az új energiaforrás-telepek feltárása nem elhanyagolható tényező, tudományosan eléggé megalapozott becslések szerint ezen az úton nem tudnánk kielégíteni a gyorsan növekvő energiaszükségletet. Világviszonylatban két-háromszázéves perspektívában — természetesen az egyes országok esetében nyersanyagforrásaiktól függően, ettől mindkét irányban eltérések lehetnek — súlyos formában felvetődne a klasszikus energiaforrások elégtelenségének problémája.

Az atommaghasadás, és az atommagfúzió felfedezése azonban olyan elvileg új lehetőséget juttatott az emberiség kezébe, amellyel évezredekre megoldhatja energiaproblémáit. A lehetőségek szemléltetésére megemlítjük, hogy 1 kg urán teljes széthasításánál annyi energia szabadul fel, mint 3 millió kg jóminőségű kőszén elégetésénél. Az úgynevezett fúziós vagy termonukleáris reakciónál, amelynél az atommaghasadással ellentétben nem nagy atommagok kisebb magokra való széthasításáról, hanem ellenkezőleg, kisebb magoknak nagyobb magokká való szintéziséről van szó, még sokkal nagyobb a felszabaduló energiamennyiség. A hasadásnál keletkező energia békés, ipari célokra való felhasználása ma már megoldott kérdés; a fúziós energia hasonló

felhasználása, a reakció szabályozhatóvá tétele ma még nincs megoldva, azonban világszerte, és elsősorban a Szovjetunióban, széleskörű vizsgálatok folynak ilyen irányban.

A hasadási energia ipari célra való felhasználásának eszközei a reaktorok, vagy más néven atommáglyák. Megjegyzendő, hogy a reaktorok által termelt energia ma még valamivel drágább, mint a konvencionális nyersanyagok felhasználásával nyert energia, aminek egyik oka, hogy a reaktorok felépítése, a szükséges nagyméretű sugárvédelmi berendezések nagy költségekkel járnak, és üzemeltetésük is komplikáltabb. Ennek ellenére az a tény, hogy szokatlanul kismennyiségű nyersanyagot kell felhasználni, ami például a szállítási problémákat rendkívüli mértékben leegyszerűsíti, és hogy egy elvileg új energiaforrásról van szó, amelyhez a szükséges nyersanyagok bőven állnak rendelkezésre, óriási jövőt biztosít a reaktorok számára. Ha meggondoljuk, hogy az emberiség eddigi története mennyi példát szolgáltatott arra, hogy milyen nagy technikai és műszaki haladás valósítható meg egy-egy fizikai jelenség kihasználásával, joggal reméljük, hogy a reaktorok nagy ütemben történő fejlesztése az atomenergiát idővel olcsóbbá teszi. A reaktorok — az erőmű reaktorokkal kapcsolatos jelenlegi, főleg tapasztalat hiányában fellépő kisebb nehézségek ellenére — nem is távoli jövőben igen elterjedt energiaforrások lesznek. Még többet remélhetünk a fúziós energia felhasználásától a békés építő munkában.

A hasadási és a fúziós folyamatok csaknem kimeríthetetlen energiaforrásai az emberiségnek. Óriási jelentőségük a nyersanyagproblémák megoldásán túl abban van, hogy lebonyolításukhoz csak kismennyiségű nyersanyag szükséges, ami atomerőművek esetében leegyszerűsíti a szállítás problémáját, bizonyos közlekedési eszközök esetében pedig (például hajók, tengeralattjárók, repülőgépek stb.) elkerülhetővé teszi az üzemanyag gyakori pótlását, és így biztosítja a hosszú, zavartalan üzemeltetést. Ennek különös jelentősége van űrhajózási vonatkozásban, ahol a dolgok természetéből adódóan óriási energia, azaz nagymennyiségű üzemanyagfelhasználás párosul az üzemanyagpótlás szokatlan nehézségeivel, illetve lehetetlenségével.

Egyfelől tehát az energiagondok megoldását, az energiatermelés nagymérvű fokozását, a gazdasági fejlődés meggyorsításának, az életszínvonal emelésének tág lehetőségeit látjuk. Másfelől az atom- és hidrogénbombák pusztító hatása kísért, amely, ha nem sikerül megakadályoznunk, katasztrófával fenyegeti az egész emberiséget. E bombák rombolása a légnyomás és légszívó hatásuk következtében sokszorta súlyosabb, mint a „közönséges" bombáké, pedig az emberiség a második világháborúban ezekről is tragikus tapasztalatokat szerzett. Az atom- és hidrogénbomba

robbanásánál emellett többmillió fokos hő keletkezik, ami nagy körzetben súlyos pusztítást okoz.

Az atom- és hidrogénbombák pusztító hatásának megvan a maga speciális, nukleáris oldala is: a robbanásnál sugárzó rádióaktív anyagok keletkeznek, amelyek por vagy eső formájában távoli vidékekre is eljutnak, és súlyosan veszélyeztetik a lakosság egészségét és életét. A robbanásnál keletkező közvetlen sugárzás pedig a különböző anyagokban, építményekben, berendezési tárgyakban stb. új sugárforrásokat, új rádióaktív izotópokat hoz létre. A sugárzás következtében az élőlények súlyos biológiai károsodást szenvednek: vérszegénység, fehérvérűség, rák, vakság, sterilitás stb. léphet fel, súlyosabb esetekben pedig azonnali halál. Fokozza a veszélyt, hogy a sugárzás nemcsak a bomba felrobbanásának pillanatában áll fenn, hanem a keletkezett rádióaktív izotópok — anyagi minőségüktől függően — hosszabb-rövidebb ideig, sok esetben évekig, sőt évtizedekig sugároznak. Az atomháború katasztrofális hatása tehát nemcsak abban nyilvánulna meg, hogy a jelenlegi generációhoz tartozó tömegek széles rétegeinek gyors vagy lassú halálát, vagy egészségének súlyos károsodását okozná, hanem veszélyeztetné a következő generáció, az utódok épségét és egészségét is. Szomorú példáit láthatjuk ennek Japánban, ahol a statisztikai adatok szerint az atombombatámadás következtében megnőtt a torzszülöttek száma.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni tehát az atomfegyverek eltiltásáért, a háború megakadályozásáért folyó békemozgalom jelentőségét: az egész emberiség életéről, egészségéről, jövőjéről van szó, és minden becsületes embernek minden eszközt meg kell ragadnia, hogy meggátoljuk e katasztrofális hatású fegyverek felhasználását.

De nemcsak az atomfegyverek felhasználása jelent veszélyt, hanem a nukleáris *bombakísérletek* is. Nemcsak annyiban, amennyiben egy esetleg bekövetkező háború előkészítői, hanem konkrét hatásuk miatt is. A bombakísérletek során keletkezett rádióaktív anyagok ugyanis, lakott helytől akármennyire távol végzik is a kísérleteket, rádióaktív felhők alakjában eljuthatnak — és voltak rá példák, hogy el is jutottak — lakott helyre, és súlyosan veszélyeztették a lakosság életét. Emellett rendkívül aggasztó jelenség, hogy a bombarobbanásoknál keletkező rádióaktív anyagok egyes fajtái beépülnek bizonyos élő szervezetekbe (például halakba, növényekbe) és az emberek ezek fogyasztása révén közvetett veszélynek vannak kitéve.

A becsületes, a hazájuk és az egész emberiség sorsáért felelősséget érző emberek körében széleskörű társadalmi és politikai mozgalom bontakozott ki az atomfegyverek eltiltásáért, a bombakísérletek megszüntetéséért, és a béke fenntartásáért. Ennek a harcnak az élén a Szovjetunió áll, amely következetesen minden

adódó alkalommal felemeli szavát az atomfegyverek eltiltásáért, a bombakísérletek megszüntetéséért, sőt abban a reményben, hogy példáját követik, egy időre egyoldalúan felfüggesztette nukleáris bombakísérleteit. Bizonyos imperialista körök azonban állandó szívós ellenállást tanúsítanak a nukleáris fegyverek eltiltására, és a nukleáris bombakísérletek beszüntetésére vonatkozó minden józan javaslattal szemben, sőt egyre intenzívebben folytatják bombakísérleteiket.

Ma már elismert tény, hogy a Szovjetunió nemcsak az iparban és a mezőgazdaságban, hanem a tudomány és a technika sok területén, az atommagfizikában is világhatalom. A legreakciósabb nyugati körök és újságírók is kénytelenek voltak feladni azt az elméletet, amely szerint a Szovjetunió gyengeségből foglal el háborúellenes álláspontot. A Szovjetunióban a Nagy Honvédő Háború befejezése, és a népgazdaság helyreállítása után rendkívüli intenzitással láttak hozzá a magfizika fejlesztéséhez. Ennek a munkának gyümölcse, hogy a Szovjetunió ma mind a magfizika tudományos eredményei tekintetében, mind pedig az eredmények békés és katonai célokra való felhasználása terén az élen halad, és ma már nem arról van szó, hogy a Szovjetunió utoléri az Egyesült Államokat, hanem arról, hogy a két nagyhatalom közötti nukleáris verseny a Szovjetunió javára dőlt el. A Szovjetunió hatalmas eredményei a nyugati világ széles körei számára először az 1955-ben tartott genfi konferencián váltak nyilvánvalóvá, és ez a konferencia tudományos jelentősége mellett hatalmas csapást mért a hidegháború és az erőpolitika képviselőire.

Az atommagfizikában valamennyire is járatosak tudják, hogy az atommagfizikában eredményeket elérni nem lehet óriási általános, és speciális ipari háttér nélkül. Az, hogy a Szovjetunió első helyre került a nemzetközi atommagfizika területén, nemcsak azt bizonyítja, hogy a szovjet tudósok és mérnökök igen fejlett tudományos és műszaki színvonalat képviselnek, hanem a szovjet ipar fejlettségét és a szovjet állam bőkezűségét is mutatja, amelylyel a tudományos kutatásokat támogatja.

A Szovjetunióban igen sok atommagfizikával foglalkozó tudományos intézet működik, köztük egész sor olyan, amely mögött hosszú tudományos múlt áll. A szovjet fizikusok rendelkeznek mindazokkal a korszerű és rendkívül költséges eszközökkel, műszerekkel, amelyek lehetővé teszik, hogy a magfizikai kutatás élvonalában haladjanak, és képessé teszi őket a legmodernebb problémák megoldására. A Szovjetunióban számos nagyteljesítményű részecskegyorsító berendezés működik, köztük a világ jelenleg legnagyobb energiájú részecskék előállítására alkalmas 10 BeV szinkrofazotron. Jól kiforrott kísérleti atomreaktor típusok nyertek kidolgozást, amelyeket nemcsak a szovjet fizikusok hasznosítanak, hanem ezeknek a reaktoroknak egyes példányait a Szovjet-

unió más, nukleáris téren elmaradt országoknak is rendelkezésére bocsátja, mindkét fél számára előnyös gazdasági feltételek mellett, és az Egyesült Államokkal ellentétben nem szab politikai feltételeket a reaktor átadásával kapcsolatban. Ezek a reaktorok, fizikai és műszaki tulajdonságaik alapján, világviszonylatban is igen előkelő helyet foglalnak el, és nagy segítséget jelentenek a korszerű tudományos munkában.

A Szovjetunió nagy eredményeket ért el az atomenergia ipari célokra való hasznosításában is. A Szovjetunió alkotta meg és helyezte üzembe az első atomerőművet, amely azóta is kielégítően működik, és 5 MW-os elektromos energiát szolgáltat. Jelenleg új atomerőművek tervezésén, és egy átgondolt atomenergetikai fejlesztési program kidogozásán munkálkodnak. Keresik a gazdaságosság szempontjából legkedvezőbb megoldásokat, és bár nyilván sok atomerőművet kell felépíteni, míg kialakulnak az optimális konstrukció körvonalai, az atomerőművek nem is távoli jövőben már jelentős mennyiségű energiát fognak szolgáltatni.

Nemrég értesülhettünk a sajtóból arról, hogy a Leninről elnevezett atommeghajtású jégtörő hajó vízrebocsátás előtti utolsó műszaki ellenőrzése megtörtént. Ez a hajó nemsokára a tengereken fogja hirdetni a szovjet tudósok és mérnökök eredményeit.

A Szovjetunióban rendkívül intenzív vizsgálatok folynak, és már eddig is komoly eredmények születtek a fúziós reakciónál felszabaduló energia békés célokra való felhasználásával kapcsolatosan. Kurcsatov akadémikus beszámolója, melyben annak idején ismertette a szovjet tudósok által e téren elért eredményeket, Angliában igen nagy meglepetést keltett mind a fizikusok körében, mind a közvéleményben.

A szovjet fizikusok és mérnökök nagyarányú, és magas színvonalú kiképzéséről félelemmel vegyes tisztelettel beszélnek a nyugati szakemberek és a nyugati sajtó is. A szovjet tudósok és mérnökök kiváló képzettségének szóló elismerés egyik közvetett megnyilvánulása a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti tudományos és műszaki kapcsolatok egyelőre igen szerény, de biztató kibontakozása, továbbá az is, hogy a nyugati szakemberek közül mind többen érzik szükségesnek az orosz nyelv elsajátítását.

A Szovjetunió nagy gondot fordít arra, hogy segítse a szocialista tábor nukleáris vonatkozásban elmaradt országaiban, így hazánkban is, az atommag-fizika fejlődését. Ezekben az országokban a felszabadulás előtt nem lehetett érdemben atommag-fizikáról beszélni: néhány országban volt ugyan egy-egy elszigetelt kutatócsoport, ezek azonban felszerelés és megfelelő támogatás hiányában eredményeket alig érhettek el. A felszabadulás után a gazdasági élet és a politikai helyzet stabilizálódásával az új, nagyobb lehetőségek alapján gyors fejlődésnek indult a tudományos élet is. Új intézetek egész sora jött létre, a már meglevő inté-

zetek hatalmasan fejlődtek, a szakemberek száma megsokszorozódott, és az egész tudományos életet magával ragadta egy nagyiramú, perspektívikus fejlődés lendülete. Ez az atommag-fizikára is vonatkozik, sőt az atommagfizikai kutatások bizonyos vonatkozásban kivételes helyet foglaltak és foglalnak el, és súlyozott jelentőséget kapnak az általános fejlesztésben.

A nagyarányú és nagyvonalú anyagi és erkölcsi támogatás megvetette az alapjait egy széleskörű atommagfizikai tudományos kutatómunkának, és elmondhatjuk, hogy hazánkban az atommagfizikai kutatás magasszínvonalú. Megjegyzendő azonban, hogy minden erőfeszítésünk ellenére a Szovjetunió támogatása és a szocialista tábor országai közötti kooperáció nélkül nem bontakozhatott volna ki ennyire a magyar atommagfizika. A szovjet segítség számtalan megnyilvánulása érezhető volt a fejlődés kezdetétől fogva. Lehetőségünk volt arra, hogy magyar szakemberek szovjetunióbeli tanulmányútja, másrészt szovjet tudósok magyarországi látogatása révén, merítsünk a szovjet fizikusok és mérnökök tudásának és tapasztalatainak bőséges tárházából. A tudományos tapasztalatcserén túlmenően sokkal közvetlenebb segítséget is kaptunk: bizonyos speciális műszereket és anyagokat. Így például rádióaktív izotópokat hozhattunk be a Szovjetunióból, s ennek alapján hazánkban évek óta rendszeres tudományos munka folytatható rádióaktív izotópokkal.

A segítség kimagasló példája a magyar kísérleti atomreaktor, amely szovjet dokumentáció alapján épült fel, és csaknem egész berendezését a Szovjetunió szállította. Az atomreaktor egészen új kutatási irányok művelését tette lehetővé, jelentős változást hozott a magyar tudományos életben. Az atomreaktor nagy neutronhozama lehetővé teszi olyan fizikai, kémiai, biológiai és technikai kísérletek elvégzését, amelyekre e nélkül gondolni sem lehetett volna, és amelyek alkalmat adnak arra, hogy az atommagfizikának ezt a fontos területét is műveljük. A reaktor mellett kinevelődik egy közvetlen tapasztalatokkal rendelkező tudományos és mérnöki gárda, amelyre támaszkodhatunk majd az atomerőműprogram megvalósításában, és Magyarország meglehetősen rossz energiahelyzetének atomerőművek építésével történő megjavításában.

A reaktor továbbá lehetővé teszi különböző rádióaktív izotópok hazai előállítását. Ez főleg az úgynevezett rövid felezési idejű izotópok szempontjából nagyjelentőségű. Ugyanis ezen izotópok sugárzási erőssége hetek, napok vagy esetleg órák alatt oly mértékben csökken, hogy felhasználásuk csak az előállító atomreaktor közelében lehetséges. Ezeket az izotópokat örömmel fogadják nemcsak a fizikusok, hanem a kémikusok, biológusok stb., sőt iránt igény mutatkozik az ipar, a mezőgazdaság és a gyógyászat

részéről is. Felhasználásuk éreztetni fogja hatását a népgazdaság számos ágában.

A szovjet nukleáris segítségről szólva, külön meg kell emlékeznünk a dubnai Egyesített Atommag Kutató Intézetről. Ez a Szovjetunió jóvoltából lehetővé teszi a nukleáris szempontból kevésbé fejlett országok, így Magyarország fizikusai számára is, hogy az ország gazdasági erejét meghaladó beruházást igénylő, modern atommagfizikai eszközök segítségével új fizikai problémákkal magas színvonalon foglalkozzanak. Ezzel lehetővé vált egy-egy új, eddig elérhetetlen tudományos terület művelése. Ebben az intézetben felhasználhatják a tudósok a világ jelenlegi legnagyobb gyorsító berendezését, a 10 BeV-os szinkrofazotront, és más részecskegyorsítók egész sorát, a jelenleg építés alatt álló speciális, úgynevezett gyors atomreaktort, és bekapcsolódhatnak a nemzetközi kutatómunkába. A dubnai látogató látva az intézetben folyó intenzív kutatómunkát, a legkülönbözőbb mérőberendezések tömegét, tiszteletet érez a szovjet tudomány és a szovjet tudósok nagyszerű eredményei iránt, és megpillantva a szinkrofazotron 36,000 tonnás 70 méter átmérőjű óriási mágnesét, még a laikus is megérez valamit abból a heroikus munkából, amit a szovjet ipar valósított meg a nukleáris tudományok felvirágoztatása érdekében.

A haladó fizikusok lelkesen és örömmel vesznek részt az egész emberiség szempontjából jelentős atommagfizikai kutató munkában, és igyekeznek tudásuk legjavát adni, hogy ezzel is szolgálják a gazdasági és társadalmi felemelkedést, ugyanakkor tudatában vannak felelősségüknek. A felelősség azonban nemcsak és talán nem is elsősorban a tudósoké; felelősséget kell éreznünk mindnyájunknak az egész emberiség jövőjéért, részt kell vállalnunk abból a nemzetközi harcból, amely azért folyik, hogy az emberi szellem és kultúra e nagyszerű vívmánya: az atomenergia felszabadítása, a gazdasági és társadalmi felemelkedés eszköze legyen. Meg kell akadályoznunk azt, hogy felelőtlen háborús gyújtogatók kezében a rombolás, tömegpusztítás és az egész emberiség létét fenyegető fegyverré váljon.

Szekfű Gyula történetszemléletének bírálatához

Írta MÉREI GYULA

A fordulat éve után az MDP eszmei síkon is elkezdte a harcot a szocializmus építéséért. Rendszeresen küzdött a polgári nézetek ellen az irodalomban, a műveszetben, a tudományban és a szellemi élet más területein. Mindezek az erőfeszítések azonban együttvéve sem bizonyultak elegendőknek a legerősebben ható és legveszélyesebb polgári ideológiai maradvány, a nacionalizmus különböző megnyilvánulásainak visszaszorításához, és az MDP vezetése 1953 után nem tudta megállítani a revizionisták nacionalizmussal átitatott támadását. Az események ilyen alakulásának egyik legfőbb oka az volt, hogy az MDP korábbi vezetése elmulasztotta a tömegek egyes rétegeiben ható ellenséges politikai áramlatok, eszmei irányzatok számbavételét, és tudományosan megalapozott elemzését, köztük a magyar nacionalizmus közvetve vagy közvetlenül ható téveszméinek konkrét bírálatát is.

Elmulasztottuk ezt a magunk területén mi történészek is. Ennek az lett a legsúlyosabb, és ma is ható következménye, hogy egyes nagytekintélyű polgári történettudósok nacionalista nézetei kellően megalapozott cáfolat híján továbbra is hatnak egyes kutatók körében. Ennél sokkal nagyobb baj az, hogy általános és középiskolai tanárainkat sem szabadítottuk meg a nacionalizmus hatásától, és ezen a réven már közvetlenül fenyegeti a tömegeket — az ifjúságot is — az ellenséges ideológiai hatások veszélye. Elsősorban ez indokolja, hogy a Társadalmi Szemlében is foglalkozzunk polgári történetírók történetszemléletének marxista bírálatával. De mi indokolja azt, hogy a sort éppen Szekfű Gyula hibás nézeteinek, elsősorban nacionalizmusának bírálata nyissa meg? Részben az, hogy Szekfű Gyula téves, káros nézetei a Hóman Bálinttal társszerzőségben írt *Magyar Történet* — Szekfű tollából eredő kötetei révén ma is hatnak általános és középiskolai tanáraink nem kis részére. A *Magyar Történet* révén az imperialista burzsoázia legkifinomultabb, és éppen ezért az igényes olvasóközönségre legveszélyesebb történetírói irány, a szellemtörténeti

iskola terjesztette a nacionalizmus, a marxizmus és a proletárforradalom-ellenesség stb. eszméit. Szekfű Gyula főképpen e művei révén szinte egyedülálló tekintély volt 1945 előtt és — általános és középiskolai tanáraink jelentős részének, kisebb részben még kutatóink soraiban is — az maradt mostanáig. A másik, nem kevésbé fontos indíték az, hogy bemutatásra kerüljön egy polgári értelmiségi gondolkodásnak alakulása, fejlődése: az a folyamat, hogyan juthat el egy emberséges gondolkodású értelmiségi az uralkodó osztályok oldaláról a néphez. Hogyan ismerte fel a nácizmus előretörése idején a történelmi események hatására, különösen a KMP helyes célkitűzéseinek megismerése után, népünk fennmaradásáért, és jobb jövőjéért érzett jogos aggodalmától hajtva, lépésről lépésre korábbi, reakciós nézeteinek tarthatatlanságát? Hogyan szakított velük, és hogyan állította élete hátralevő részét a maga polgári módján a nép immár helyesen felismert érdekeinek szolgálatába?

Szekfű Gyula szellemtörténetírói módszere

A magyar és a porosz fejlődés sokban hasonlított egymáshoz. A tőkés fejlődés elmaradottsága, a feudális tényezők rendkívül erős szerepe a politikai vezetésben, a Habsburg-uralom számos, a Hohenzollern-rezsimhez hasonló vonása, évszázados kényszerű együttélésünk az osztrák örökös tartományokkal, továbbá Andrássy és Bismarck szerződése óta a szoros külpolitikai kapcsolatok Ausztria—Magyarország és a Német Birodalom között mind hozzájárultak ahhoz, hogy tudományos életünk sok vonatkozásban német járószalagra kerüljön.

A német tudományt követte a magyar történetírás is, amely a tetejébe sekélyesebbnek bizonyult példaképénél. Nálunk hiába keresné bárki a Horthy-ellenforradalom ideje előtt valamiféle zárt történetírói iskola markásabb nyomait. Egyedül a szellemtörténetírás volt képes a történeti tudományok minden területén kifejezett iskolát alkotni, és egyeduralomra szert tenni. Ez abból következett, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a két magyar forradalom hatására az uralkodó osztályok uralmi rendszerük válságának tudatára ébredve, elengedhetetlenül szükségesnek tartották a proletariátussal, az újabb proletárforradalom veszélyével, és a Szovjetunió létezésének vonzó hatásával szemben a rendelkezésükre álló leghatékonyabb ellenmérgek alkalmazását. Ezt vélték megtalálni ideológusaik többek között a német szellemtörténetírásban. Szekfű Gyula a burzsoáziát és feudális szövetségeseit megelőzve, korábban megsejtett valamit a kapitalista rendszer zavaraiból, és ennek tükröződéseként már 1916-ban írt munkájában, *A magyar állam életrajzá*-ban is megtalálhatók a szellemtörténetírás jellemvonásai.

A német szellemtörténetírás filozófiai alapvetését főleg Dilthey,[1] az ő nyomán haladó Troeltsch[2] és részben Spranger[3] írásaiból merítette.

A történelmi megismerés eszköze a szellemtörténészeknél a „megértés", amelyet a múlt eseményeibe, történeti szereplőinek lelki világába való beleélés, utánélés, intuíció szolgál. Az intuíció révén a történész felfogja a történelmi folyamatban érvényesülő szellemi tendenciát. A megértést az teszi lehetővé, hogy az egyes ember tevékenységét mozgató szellemiség, így a megismerőé is, azonos minőségű a végtelen isteni szellemmel, mely a történelmi jelenségekben megnyilatkozik — fejtegeti Troeltsch. Ámde a beleélés, az intuíció képessége csak a kiválasztott, az új arisztokrácia tulajdonsága lehet. Szerintük a világot az értelem és az ész alkotta fogalmak segítségével megérteni: a tömegek demokratikus közönségességének lapos és hétköznapi törekvése. Igazán előkelő ember csak intuitív alapon teheti magáévá a világot. Az imperializmus korának történetfilozófusai és történészei — köztük legelsőnek a németek — iparkodtak világnézetük látszat-valóságát magasabbrendű valóságként feltüntetni. Azt állítva, hogy a történelmi folyamat csak intuitíve ragadható meg, igyekeztek olyan látszatot kelteni, mintha a valóság magasabbrendű megértése az abszolutum, az isteni szellem megvilágosodásának jele volna. Ebből az ismeretelméletből logikusan következik, hogy az intuitíve megragadott „valóság" ellenőrizhetetlen, önkényes. Az intuíció, mint a magasabbrendű megismerés módja, a történelmi folyamatok önkényes, szubjektivista, tehát *idealista* magyarázatának igazolása. Az ilyenfajta „beleélés" a múlt eseményeibe kitépi azokat értelemmel felfogható társadalmi összefüggéseikből, és előre kiszámíthatatlan véletlenek halmazává teszi a történelmet.[4]

A szellemtörténészek ilyen történetábrázolással igyekeztek a tömegeket a sorsukba való belenyugvásra nevelni, hiszen minden az isteni szellem akarata szerint történik, s ez ellen az ember mit sem tehet. A nagy történeti egyéniségek dicsőítésével, mint akikben az isteni szellem különös erővel jelentkezik, az uralkodó osztályok vezetésének elismerésére, azzal pedig, hogy a történelem

[1] Főleg *Dilthey* Wilhelm: Einleitung in die Geisteswissenschaften (1883) és 1907-ben megjelent — Hegel ifjúkorával foglalkozó — művéből. (Gesammelte Schriften. IV. k. Leipzig—Berlin 1921.)

[2] *Troeltsch* Ernst: Der Historismus und seine Probleme, 1922. A tanulmánykötet egyes cikkei már a század első évtizedeiben megjelentek és híven tükrözik Diltheyével azonos nézeteit.

[3] *Spranger* Eduard: Lebensformen. Első kiadása 1914-ben jelent meg.

[4] A szellemtörténet történetfilozófiájának bírálatára vonatkozóan lásd *Szigeti* József. A magyar szellemtörténet bírálatához c alapvető tanulmányát (Első része megjelent a Filozófiai Évkönyv I. évf. 1952. (Bp. 1952.). A II. rész a Magyar Filozófiai Szemle I. évf. 2—4. számában látott napvilágot.)

céljaként nagyon is elvont erkölcsi normák megvalósítását, az etikai perfekcionizmust tűzték ki, az osztályharc feladására kívánták nevelni a tömegeket. Törvényszerűségek helyett egyének és osztályok lelki alkatából és erkölcsiségéből vezették le a történelmi folyamatokat. Egzakt tudomány helyett moralizáló stúdiummá változtatták a történetírást. A német szellemtörténészek Leopold Rankét, a 19. század német reakciós történetíróját választották példaképül. Ranke-kultuszuk részben a 19. század eleji romantikus filozófia, nem utolsósorban Hegel történetfilozófiája szellemének felélesztéséből, főleg azonban Rankénak a porosz feudális-abszolutista monarchiát, majd a bismarcki államot eszménnyé avató koncepciójából fakadt. A német szellemtörténetírás vezéralakja, Friedrich Meinecke (Weltbürgertum und Nationalstaat c. 1911-ben megjelent könyvében) meg is írta, hogy a II. német birodalom előkészítői és alapítói: Hegel, Ranke, Bismarck.

A humanista, felvilágosult és racionalista Wilhelm von Humboldt, a történeti ideatan szerzője, elméletét a romantikusok reakciós ideológiája ellen használta fel. Azt hirdette, hogy minden évszázadnak megvannak az uralkodó tendenciái, vezető eszméi, amelyek előrehajtják a történelmet. Ranke átvette Humboldt elméletét, és reakciós célokra használta fel. Az uralkodó eszméket megmagyarázhatatlan eredetűeknek, isten rendeléséből való létezőknek tekintette. A történelmet — idealista módon — az anyagi valóság tényei helyett irracionális, transzcendens erők irányítása alá helyezte. Ranke az ideatanból vezette le, hogy a népek sorsát, az államok belső viszonyait, belpolitikáját a nemzetközi viszonyok alakulása dönti el. Ranke azt is hirdette, hogy ha egyik korszak felülmúlná a másikat, az igazságtalanság volna isten részéről. Minden korszak közvetlenül viszonylik istenhez, egyenlően közel van istenhez. Értéke nem abban van, ami belőle létrejön, hanem magában létezésében. Minden korszak önmagában érvényes és értékes. Ez az álláspont a törvényszerűségek érvényesülésének és a haladásnak a tagadása a történelemben. Ranke idején ez a nézet az akkor kifejlődő burzsoá-elmélet: a pozitivizmus elleni feudális-reakciós tiltakozás volt. Meinecke korában a marxizmussal szemben felvonultatott burzsoá-idealista ideológia.[5]

Szekfű Gyula Rankét és Meineckét választotta mintaképül. Elutasította magától a felvilágosodástól a liberalizmusig az összes politikai és történeti elméleteket, mert valamennyi törvényszerűségeket keresett és fedezett fel az emberi társadalom történetében.

[5] Humboltra és Rankera, valamint a XIX. század elejének politikai romantikájára és romantikus történetírására v. ö. *Fueter* Eduard: Geschichte der neueren Historiographie. *Below—Meinecke:* Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte.) 3. kiadás. München u. Berlin. 1936. 423—425., 474. és 475—476. l.

Törvényszerűségeket tagadó, az események idealista-szubjektivista magyarázatát adó módszerük miatt viszont a német reakciós romantikus történetírók, köztük Ranke felé fordult, és már *A magyar állam életrajzá*-nak megírása idején jó hasznát vette elméletének. Alkalmas védőeszközt látott ebben az elméletben a polgári radikálisokon keresztül nálunk még ható pozitivizmus, az anarchoszindikalizmus, mindenekelőtt azonban a marxizmus — Szekfű által még hazai, revizionizmustól torzított formájában is veszélyesnek tartott — eszméivel szemben. Szekfű Ranke ideatanát, és a német szellemtörténészek elgondolásait tette magáévá, amikor egy nyugati szellemi áramlat passzív, mechanikus átvételének, pusztán külső ráhatásnak tulajdonította az 1840-es évek magyarországi reformmozgalmát. Nem kutatta az átvétel belső, a tőkés rendszer irányába mutató társadalmi fejlődésünkben rejlő okait. Elhanyagolta az átvételre ösztönző és ebből a fejlődésből eredő, haladó eszmei fegyvereket igénylő konkrét történeti szükségletek feltárását is. A nemesi reformmozgalmat mint a liberális eszmék átvételének közvetlen eredményét ábrázolta.[6] Német mintaképéhez hasonlóan tehát ő is kozmopolita szemlélet elterjedését segítette, mivel nem kereste, és nem is tudta racionális magyarázatát adni az eszmék átvételének, eredetének. A német szellemtörténészek kelléktárába tartozott a külső hasonlóság, a felszínes egyezések alapján levont következtetés is. Szekfű nem vetette meg ezt az eszközt. Pusztán ebből a — nyilvánvalóan helytelen — feltevésből kiindulva, hogy a magyar és a korabeli német, valamint az olasz stb. nemzeti mozgalmakat azonos módon és kizárólag a liberális eszmék mozgatták, arra következtetett, hogy a mozgalmak céljai is teljesen megegyeztek. Pedig a mozgalmakat vezető osztályok, valamint a résztvevő tömegek különbözősége (a német és az olasz mozgalmat a burzsoázia, a magyart a polgárosodó birtokos nemesség vezette) már magábanvéve sem valószínűsíti e mozgalmak céljainak teljes azonosságát.

A külpolitika primátusáról szóló elméletet alkalmazta nemzeti történelmünkre, amikor keresztény-germán és magyar sorsközösségről, a németekkel való szövetség fontosságáról, a németek túlerejéről és a Habsburgokkal való kapcsolat megóvásának szükségességéről írt. Ez nála nemcsak 1526-ig önálló állami létünk elhallgatását és ennek révén a történeti valóság eltorzítását jelentette, nemcsak a fennálló viszonyokba való belenyugvás eszméjének terjesztésére szolgált, hanem azt a kozmopolita nézetet is táplálta, hogy a nagyhatalmak versengése közepette a kis népnek önálló, független állami létre nincs jogosultsága. Legjobb hát, ha feladja önrendelkezési jogát és valamely nagyhatalom — a

[6] A magyar állam életrajza. Német nyelvű kiadás 1917. Magyar nyelvű első kiadás 1918., második Bp. é. n. (1924.)

mi esetünkben a német — védőszárnya alá bújva igyekszik megóvni létét.

A szellemtörténet történetfilozófiájának hatására írt a magyarság (értsd: a magyar uralkodó osztályok) örök, változatlan erőiről, amelyek „már ezer év óta hordozzák vállaikon a magyar államot". Az ősi magyar sajátosságokról, örök erkölcsi erőről szóló állításokkal összefüggésben azonban utalni kell a szellemtörténetírásnak arra a módszerbeli eljárására is, amellyel a „kollektív szellemet", a „népszellemet", a nép „közös erkölcsi magatartását", e látszólag egyének fölötti kollektív jelenségeket egyes kimagasló személyiségek „szellemével", egyéni befolyásával magyarázza. Az örök emberi természetről szóló idealista elmélettel a változatlanság, mozdulatlanság elvét vitte a történelembe, a változást, fejlődést mint történeti szükségszerűséget hirdető nézetekkel, elsősorban a történelmi materializmussal szemben.[7]

A szellemtörténet eszközeit vette igénybe Szekfű akkor is, amikor a valóságot elködösítve nem magyarázta ésszerű okokkal az események rugóit, egyes személyek tetteit. Az 1840-es évek liberálisainak radikalizmusa pl., amin ő Kossuth és az ellenzéki balszárny kuruc radikalizmusát értette, szerinte nem volt egyéb, mint az ősmagyar természet gyöngéinek előtérbe nyomulása és politikai érvényesülése. Az emberi tevékenységet hamis pszichologizálással próbálta magyarázni ahelyett, hogy vázolta volna a nemesség egyes rétegeinek eltérő politikai fejlődését, amelynek oka különböző gazdasági-társadalmi helyzetükben, érdekeikben keresendő. Deák, Széchenyi s éppúgy Kossuth tetteit, az általuk képviselt történelmi tendenciákat a kollektív szellemi irracionális alakzattá, típussá sűrűsödő formájából, a dunántúli és a tiszai magyar vérmérsékleti különbségekből származtatta,[8] és nem az árutermelő jómódú birtokos középnemes, a nagybirtokos főúr, és az elszegényedett birtokos nemesi családból származó, immár polgári foglalkozásból élő nemesi értelmiségi osztályhelyzetének eltéréséből.

Szekfű Gyula történetszemléletének fejlődése

Szekfű Gyula történetírói pályafutása, módszerét tekintve, két, egymástól jól elhatárolható szakaszra osztható. Az első kb. 1916-ig, a szellemtörténeti irányhoz való csatlakozásáig tartott. A másik a szellemtörténeti iskola híveként kifejtett működését foglalja magában. Napjainkban már csak Szekfű tevékenységének e

[7] A szellemtörténet e fogásáról elvileg *Szigeti:* i. m. 186—187. l.

[8] *Három Nemzedék és ami utána következik.* Bp. é. n. (1934.) Kossuthék radikalizmusára 134. l., a Deák, Széchenyi, Kossuth párhuzamra 137. l. A kollektív szellem és az „alakzatok" összefüggésére *Szigeti:* i. m. 187. l.

második szakaszában létrejött műveinek hatása észlelhető. Ezért a továbbiakban csupán 1916 óta írt alkotásainak elemzésére kerül sor. Szekfű Gyula történetszemlélete azonban még szellemtörténész időszakában sem volt mindvégig azonos tartalmú. 1933, Hitler uralomrajutása húzott válaszfalat történeti látásmódjának korábbi és későbbi szakasza közé.

Szekfű Gyula az uralkodó osztályokkal azonosulva már 1916-ban is gyűlölettel tekintett minden forradalmi, vagy a forradalom útját előkészítő, akár csak viszonylag haladó mozgalmakra is. 1918, és 1919 magyar forradalmai után írt műveinek alaphangját a munkásosztállyal, és annak politikai vezető szerepével, a marxizmussal, a proletárforradalommal. és a proletárnemzetköziséggel való szembefordulása adta meg. Minden más kérdés ehhez az egységbefoglaló, és rendező alapelvhez igazodik. Nacionalizmusát elsősorban a két forradalom alapélménye különböztette meg a kiegyezéskorabeli történetírók hasonló érzelmeitől, és csak másodsorban a trianoni békediktátum hatása. Megfelelő politikai vezető osztályt kereső szemeinek látását főleg munkásellenessége, és a marxizmussal való szembenállása homályosította el. Nacionalizmusa még csak növelte eredendő látási zavarát. Pesszimista történetszemléletének forrása ugyancsak az újabb proletárforradalomtól való félelme volt. Ezek az összetevők Szekfű írásaiban mindig egybeöntött egészként mutatkoztak, és a maguk összeszövődöttségében, bonyolult kölcsönhatásban éreztették jelenlétüket. Az elemzés során a könnyebb megértés végett mesterségesen el kell választani, és külön kell tárgyalni az egyes fő vonásokat.

1933-ig Szekfű Gyula megírta élete valamennyi jelentős alkotását. A *Magyar Történet* utolsó kötete ugyan csak 1934-ben látott napvilágot, de a kézirat már 1933 tavaszára elkészült. 1933 után egy-két — történeti alkotásainak egészéhez mérve — kisebb jelentőségű művétől eltekintve, (*A mai Széchenyi* c. antológia, *Szent István a magyar történet századaiban*, *A nemzetiségi kérdés rövid története*, *Az öreg Kossuth 1867—1894*) írói tevékenységének túlnyomó részét publicisztikai működése foglalta le. Mindazok a reakciós vonások, amelyekről az előbbiek során említés történt, egyértelműen jellemzik 1933 előtti munkáit.

1933 után a nácizmus uralomrajutása változást indított el Szekfű történetszemléletében. A nácizmus nemzeti létünket, népünk fennmaradását fenyegető veszélye, Szekfű megismerkedése a KMP jó politikájával, hozzásegítette a népünk sorsáért aggódó, emberszerető értelmiségit ahhoz, hogy leszámoljon számos, igen káros korábbi nézetével. Még tovább juttatta Szekfűt politikai gondolkodásának átformálásában felszabadulásunk ténye, amelyért különösen hálás volt a Szovjetuniónak, az immár legálisan működő MKP helyes vezetése, a munkástömegek lelkes, eredményes, áldozatkész tevékenysége

A változás nem ment végbe máról holnapra. 1933 óta lassan, fokozatosan, súlyos lelki vívódásokkal terhelten, de — a tények hatására — szakadatlanul tartott úgyszólván haláláig. Minden tiszteletet megérdemel nehéz küzdelme önmagával, amelynek végén le tudott számolni történetszemléletének reakciós vonásaival, és a maga polgári módján a nép, a haladás mellé tudott állni. A továbbiak során ennek a folyamatnak az áttekintésére történik kísérlet.

Szekfű Gyula történetszemléletének néhány vonása

a) Forradalomellenesség

Szekfű történetszemléletének alapját képező forradalomellenessége nem hat újszerűen. *Kemeny* Zsigmond: *Forradalom után*, és *Még egy szó a forradalom után* c. röpiratai nyitották meg nálunk a forradalomellenes művek sorát. 1848—49 bukása után Kemény Zsigmond, majd a kiegyezés-korabeli polgári történetírók, a tőkés fejlődést előmozdító liberális, parlamentáris kormányzás, és a szabad verseny útján kívánták megakadályozni a forradalmat. Szekfű Gyula történetszemlélete itt tért el az őt megelőző polgári ideológusokétól és történetirókétól. 1916-ban *A magyar állam életrajzá*-ban bírálta a kiegyezés idejének kormányait, mert liberális, parlamentáris kormányzási módszereikkel nem tudták maradéktalanul biztosítani a nemzetiségek zavartalan elnyomását. Konzervatív reformpolitikát javasolt a nemzetiségek fölötti uralom megóvása céljából.

Szekfű sokat „okult" az 1918. és 1919. évi magyarországi forradalmakból, és retrográd következtetéseket vont le belőlük. A *Három Nemzedék*-ben és a *Magyar Történet*-ben e tudatosodás eredményeképpen már elsősorban az osztályelnyomás biztosítása érdekében volt forradalomellenes, antiliberális, és konzervatív reformokat javasolt. A szellemtörténeti módszert immár nyíltan és bevallottan a marxizmus, a proletárnemzetköziség ellen, az ujabb proletárforradalom elhárítása érdekében vetette harcba.

A *Három Nemzedék*-ben a liberalizmus félszázados uralma a „dekadencia szomorú korszaka", „a tévelygés korszaka". Innen egyenes út vezet a „katasztrófához", ahogyan ő az 1918. évi forradalmat, és a Habsburg birodalomnak — ennek nyomán bekövetkezett végleges, a magyar finánctőke és nagybirtok uralmának ideiglenes összeomlását nevezte. Szekfű világnézeti szembenállását minden ugrásszerű, forradalmi változással visszavetítette a múltra is. Az 1789. évi francia forradalomban — írta — csak kezdetben uralkodott „az emberi lélekben rejlő optimizmus". Később „minél magasabbra csapott a hit és lelkesedés lángja, annál több füst vegyül belé". Nyilván a jakobinusok forradalmi diktatúrájára,

a haza és a nép ellenségei ellen alkalmazott terrorjára gondolva írta, hogy a forradalom menete során „az eredeti képződményt rút sebként boríták el" a további események, „hogy végül a mozgalom förtelmes erkölcsi pocsolyán át megérkezzék a kiindulóponthoz, a szabadságot adó abszolutizmushoz".[9] Tehát inkább a napóleoni diktatúra, amely egyszerre biztosította a burzsoázia uralmát a feudális erők és a néptömegek fölött, mint a girondeista burzsoázia uralmát megdöntő jakobinus diktatúra. Szekfű a magyarországi ellenforradalmi burzsoázia nézeteit tolmácsolta. A jakobinus diktatúra iránti gyűlölete a proletárdiktatúra elleni gyűlöletből fakadt. Az pedig, hogy a napóleoni önkényuralmat „szabadsághozó ellenforradalmi diktatúrának" ábrázolta, a Horthy-fasizmus ellenforradalmi diktatúrájának „történeti igazolását" jelentette. A „szabadság", amelyet az ellenforradalmi önkény hozott, egyértelmű volt a burzsoáziának és szövetségeseinek felszabadulásával a tömegek uralma alól. A Horthy-korszak uralkodó osztályainak megkönnyebbült sóhajtása volt ez, midőn megszabadultak a proletárdiktatúrától, és ismét ők nyomhatták el az 1919-ben átmenetileg felszabadult tömegeket.

Szekfű főképp azért utasította el a liberalizmust, mert „nem tudta kézben tartani" a tömegmozgalmakat, és nem volt képes leszerelő intézkedésekkel elháritani a forradalmat. Hogy ez az értelmezés nem erőszakolt belemagyarázás, arról Szekfű maga győzi meg a kétkedőt azzal, hogy elismerően szól Schulze-Delitzsch kispolgári próbálkozásáról, aki felismerte a burzsoá befolyás nélkül maradt tömegmozgalmakból származható veszedelmet, és — ugyancsak Szekfű megállapítása szerint — egyedul kísérelte meg Németországban megelőzni a forradalmat a kisiparosok és a munkások gazdasági alapon történő szervezésével. „A többség azonban (ti. a liberálisok többsége — M. Gy.) — állapította meg Szekfű rosszallóan — megmaradt a merev szabadságelmélet gazdasági felfogásanál", „s a munkások feltörekvő milliói a harmadik osztálytól, természetes nevelőjüktől elhagyatva, a szocializmus ölébe hullottak érett gyümölcsként". „A liberális elv a tömegek közé szórva ideális szellemi rombolást végez, szabadság és humanizmus helyett forradalmat és terrort szül."[10]

Szekfű a valóságban a proletárforradalom és proletárnemzetköziség ellen küzdött, amikor idegen képződményként utasította el a liberális parlamentarizmust, mint kormányformát. Felszíni egyezések, külső hasonlóság alapján jelentette ki, hogy a magyar liberális reformmozgalom az európainak puszta behatolása, import, és törekvései megegyeztek pl. a francia liberalizmus célkitűzéseivel.

[9] U. ott. 77. 1.

[10] U. ott. Az idézetek a 21., 31., 84. és 85. lapon találhatók.

Csak ilyen módszerrel sikerülhetett magyar földön idegen, tehát a hazafisággal összeférhetetlen, nemzetietlen irányként ábrázolni Kossuth és az ellenzéki baloldal liberalizmusát. Ismeretes, hogy a kapitalista csírák fejlődése, és az ennek talaján kiéleződő osztályellentétek vezettek 1848-hoz Magyarországon is. Kossuth, és az ellenzéki baloldal működését Szekfű azért nézte rossz szemmel, mert bár ők nem akartak forradalmat, de nem is riadtak vissza a forradalmi lépésektől, ha a polgári átalakulást és a nemzeti függetlenséget nem lehet másként kivívni. Másszóval azért, mert Kossuthék nem voltak mindenáron a reform emberei, és nem voltak hajlandók csupán és kizárólag a reformokat tekinteni az előrehaladás lehetőségének. Szekfű tehát azért ítélte el Kossuthékat, mert ők gyökeres reformokat akartak a forradalom helyett — annak elkerülése végett —, de *nem* a forradalom *ellen.*

Még élesebben tűnik elő ez a koncepció Szekfű Gyula Széchenyi-ábrázolásában. Szekfű Gyula Széchenyije a 40-es évek Széchenyije. E korbeli nézeteit általánosította Széchenyi egész pályafutására. Széchenyi nála mint a század osztályharcai fölé emelkedő ember, minden magyar sorskérdés időtlen megválaszolója lett. Szekfű a maga Széchenyi-képét a Széchenyi—Kossuth ellentétből alakította ki. Kossuth Szekfűnél az európai liberalizmus és az 1848. évi forradalmak magyar képviselője, felelőtlen ember, aki illúziókat kerget. Széchenyit pedig kiszakította a reformmozgalomból és politikai romantikussá, magábaszálló katolikus moralizálóvá formálta.

A valóság az, hogy a reform a forradalom előkészítője. Széchenyi és Kossuth is a haladást képviselte, de más-más időben. Kettejük ellentéte azzal a problémával összefüggésben élesedett ki, hogy mérsékelt reformot hajtanak-e végre a Habsburg abszolutizmussal szövetségben, vagy radikális polgári-demokratikus átalakulásra kerüljön sor a néppel szövetségben a Habsburgok ellen. Széchenyi sem világnézetét, sem politikai célkitűzéseit nézve nem volt politikai romantikus és semmiképpen sem ellenlábasa a reformmozgalomnak. A politikai romantika a francia forradalom előtti állapotokat kívánta vissza. Feudális-reakciós, klerikális katolikus jellegű ideológia volt, és tagadta a forradalmak jogosultságát. Széchenyi elismerte a forradalmak jogosultságát és szükségességét a múltra nézve. A maga korában fölöslegesnek tartotta őket, mivel — szerinte — éppen a múlt forradalmainak tanulsága alapján az ő korában mindaz elérhető immár reform útján, ami a múltban csak forradalommal sikerülhetett. Előre akart haladni és nem hátrafelé, mint a német és francia politikai romantikusok. Széchenyi kifejezésmódjának tagadhatatlanul van bizonyos romantiko-katolikus színeződése. A kiművelt emberfőről, az ész mindenekfelettiségéről hirdetett nézetei azonban a felvilágosodás racionalista vi-

lágnézetéből erednek, míg a romantika ösztönök és érzelmek felsőbbrendűségét hirdette. Az ember lelki függetlenségéről vallott nézetei nem keresztény etikai perfekcionizmust, magábaszálló moralizálást, a vallás útján — Szekfű által — elérhetőnek hirdetett lelki tökéletesedést jelentettek, hanem függetlenülést a feudális illúzióktól. Erre mutatnak a gazdasági élet polgárosodásának előmozdítására szánt javaslatai is.

Szekfű azért gyűjtötte össze Széchenyi moralizáló nézeteit, hogy ezen a réven is a nagybirtokot állíthassa a haladás élére. Azért tette meg Széchenyit politikai romantikusnak, mert a nagybirtokos-nagytőkés restauráció ideológusa, és eme osztályszövetségnek szüksége volt arra, hogy Széchenyi haladó reformgondolatainak rendszerét a reakciós restauráció színeire mázolják át ideológusaik.[11] Cél: a tömegek forradalmi nyugtalanságának levezetése.

Szekfű Széchenyi-koncepciójával kapcsolatban még egy kérdést kell érinteni, amely szorosan összefügg mind forradalomellenességével, mind pedig e szemléletmódja miatt alkalmazott szellemtörténeti módszerével: az értelmiség vezető szerepéről vallott nézeteit. Ismeretes, hogy a szellemtörténészek véleménye szerint a letűnt idők eseményeinek intuitív beleélés útján történő ábrázolására csak a szellemi elit képes. Erről a tőről fakadt az a nézete, hogy Széchenyi koncepciója az 1840-es években azért szorult háttérbe, mert „a kiművelt emberfőre van szabva, a szellemi arisztokratákra"[12] és ebből kevés volt a 48 előtti Magyarországon. Szekfű a szellemi arisztokráciát emlegetve, és a múltról szólván, kortársaihoz szólt. Hangsúlyozni kívánta: olyan szellemi elitre van szükség, amely megérti, magáévá teszi és meg is valósítja Széchenyi rendszerét. A *Magyar állam életrajzá*-nak sorai arról tesznek bizonyságot, hogy ezt a szellemi arisztokráciát, politikai vezető réteget a művelt birtokos középnemességben vélte megtalálni. Éppen ezért fájlalta, hogy e réteg a kiegyezéspárti kormányok szabadversenyes politikája folytán elvesztette anyagi függetlenségét, és az államhivatalnokok, magántisztviselők, értelmiségiek, tehát az ún. középosztály függő exisztenciái közé jutott. A *Három Nemzedék*-ben, valamint *Történetpolitikai tanulmányok* c. kötetében (Bp. 1924.) Szekfű már — nyilván a két forradalom hatásának reakciós tükröződéseként — ehhez az ún. nemzetfenntartó réteghez számította az értelmiségivé, államhivatalnokká lett kisnemesi, bocskoros ivadékokat, sőt, minden nem-zsidó kispolgári elemet is, nem tekintve az utóbbinak magyar vagy nem-magyar származására — amennyiben eltöltötte őket a nemzeti hivatástudat, amin Szekfű

[11] Szekfű Széchenyi-koncepciójáról mondottakat *Szigeti:* i. műnek (Filoz. Évkönyv 1952.) 165—170. lapjairól vettem át.

[12] Magyar Történet VII. k. 125. l.

a nem magyar népek fölötti uralmat, illetve eme uralom jogosultságának tudatát értette.

A szellemi elit vezető szerepének igenlése reakciós program, mert a tömegektől való elzárkózást jelent, és mivel a munkásosztály vezető szerepének, a munkástömegek vezetésre való alkalmasságának tagadását is jelenti. Az 1956. évi ellenforradalom idején nagyon drágán szereztük meg azt a tanulságot, hova vezet az értelmiség vezető szerepének követelése és gyakorlati alkalmazása. Saját bőrünkön tapasztaltuk, hogy ez az elmélet mélységesen reakciós, mert a proletárhatalom felszámolását jelenti, és a burzsoá restauráció útját egyengeti.

Más oka is volt azonban Szekfűnek arra, hogy elutasítsa a liberalizmust, a parlamentarizmust, és a hanyatlás kezdetét az 1840-es évektől számítsa: Habsburg barátsága. Szekfűben 1918 októbere azt a meggyőződést keltette, hogy az uralkodó osztályok és a Habsburgok szempontjából tragikus kimenetelű eseményeknek egyik legfőbb, múltunkban gyökerező oka nem a Habsburg-uralom és az osztályelnyomás elviselhetetlensége volt, hanem az 1840-es évek radikális-liberális eszméi, és azok megtestesítője, Kossuth, aki már ekkor felvette programjába a független, polgári Magyarország követelését.

Ha valaki lebecsüli a tömegek politikai szerepét, arisztokratikusan elfordul mozgalmaiktól, a „dulva, műveletlen nép" e radikális megnyilvánulásaitól, az a forradalmakban csak katasztrófát láthat, mint Szekfű. A forradalmat részben előkészítő, részben lassító reformmozgalmat csak hanyatlásként értékelhette.

Végül: elfordult Szekfű a liberalizmustól annak antiklerikalizmusa miatt is. Az egyházak az imperialista burzsoázia szövetségesei. Ezért is, egyéni vallásossága miatt is elfogadhatatlannak tartotta azt az irányzatot.

Földreformot, és megfelelő telepítési politikát is azért követelt 1919 után, hogy — az uralkodó osztályok szándékainak megfelelően — elejét vegyék az újabb proletárforradalomnak. A Nagyatádi-féle földreformtörvény ígéretei ideig-óráig elhomályosították a paraszti tömegek látását. A törvény végrehajtása, még inkább az 1929—1933. évi világgazdasági válság azonban letépte a hályogot a parasztság szeméről. A munkásosztály forradalmi harcai mellett fellángoló paraszti megmozdulások gondolkodóba ejtették az uralkodó osztályokat és ideológusaikat. Újra fölrémlett előttük 1919. Új ideológiai eszközök kellettek a már-már megrendülni látszó osztályuralom megvédéséhez. Történetírójuk feladata elsősorban a közélet színpadának reflektorfényében álló főúri nagybirtok vezető szerepének igazolása lett. Sor került a nagybirtok történeti szerepének bemutatására, hogy bevigyék a tömegek tudatába: méltányos és szükséges tehát a nagybirtok azóta egyre fontosabb

gazdasági és politikai szerepének változatlan fenntartása. Ezt a gondolatmenetet Szekfű Gyula fejtette ki a finánctőke és a vele szövetséges egyházi és világi nagybirtok folyóiratában, a Bethlen István által irányított, és Szekfű szerkesztésében megjelenő *Magyar Szemlé*-ben.[13] Konkrét történelmi eseményekre koncepcióját a *Magyar Történet* 1928 óta megjelent köteteiben alkalmazta.

Ennél a koncepciónál hatékonyabbnak vélt eszköze volt az uralkodó osztályok ideológusainak az osztályellentétek tompítására, és a forradalmi veszély elhárítására „az úr és paraszt a magyar élet egységében" elmélet, amelynek keletkezésére a közvetlen indítást az 1929—1933. évek osztályharcai adták. Ennek a felfogásnak elvi megalapozását Szekfű Asztalos Miklós és Pethő Sándor összefoglaló történeti művéhez írt bevezetőjében végezte el.[14] Itt fejtette ki, hogy a történeti személyiségek a nép talajából nőttek ki, és a nemzet a nép öntudatosult része. A nemzet nem a biológiailag egy fajhoz tartozó emberek csoportja, hanem olyan nehezen differenciálható tömegbe nyúlnak a gyökerei, „melynek, mint minden élő kollektívumnak, megvan a maga lelkisége". Emellett nyíltan harcolt a marxizmus és — nagybirtokellenességük miatt — a népi írók felfogása ellen is. A „nép története — írta — nem azon adatok felsorolásából áll, milyen robottal tartozott, és miként nyomták el urai a különböző korszakokban. Az is bizonyos már, hogy nem is volt mindig elnyomva, és sorsát nem lehet egyszeri katasztrófa szenvedőjével, egy Dózsa névvel szimbolizálni. A magyar nép történeti fogalmát semmiféle osztályszemléletbe nem lehet beszorítani; az, aki egyetlen osztályért lelkesedve közeledik hozzá, *legyen az történeti osztályérdek, vagy neoparaszt szemlélet* (aláhúzás tőlem, M. Gy.) összetöri a múlt tükrét . . ." „Urak és jobbágyok, végvári katonák és barokk főpapok, mind mi vagyunk, sorsuk a miénk és a mi sorsunk az övék."

Osztályharc helyett osztálybéke, osztályérdek helyett osztályok fölötti közös „nemzeti" érdek: ez volt Szekfű mondanivalójának a lényege. A *Magyar Történet* kötetei ez a szellem hatotta át. Emiatt nem említette a földesúri terhek növekedését és az úri földrablást a 48 előtti évtizedekben: a jobbágysors rosszabbodásának e legfőbb tényezőit, és ezért ábrázolta parasztságunk 48 előtti helyzetét idillinek. Szerinte a parasztság Mária Terézia úrbéri szabályozása óta rendezett viszonyok között élt, és biztos gazdasági helyzetében fogékonyabb volt a kiváltságos osztályokból kiinduló nemzeti hatásra, mert földesurától „kenyérirígység és gyűlölet" nem válasz-

[13] *A magyar nagybirtok történeti szerepéről.* Magyar Szemle 1928. II. k. 305—314. l.

[14] A magyar nemzet története ősidőktől napjainkig. Bp. 1933. A szövegben található idézetek sorrendben a Bevezetés VI. és VII. lapjain találhatók meg.

tötta el. Ebből az idillből vezette le Szekfű a valóság további elferdítésével a nemzeti egységfront kialakulását.[15] Berzeviczy Gergely, Széchenyi István, Wesselényi Miklós írásai, az 1832—36. évi országgyűlés tárgyalásairól készült jegyzőkönyvek, és más egykorú nyomtatott források ékesen szóló ellenbizonyítékok halmazával cáfolják Szekfű állításait, de ő elhallgatta a koncepciójának ellentmondó adatokat.

Szekfű igyekezett kielégíteni az uralkodó osztályok jól felfogott érdekét. „Nem marad tehát egyéb hátra — írta 1934-ben —, mint a telepítés, és ezzel kapcsolatban a földbirtok reformja." Nem titkolta azt sem, hogy „ez parancsoló szükségesség és belső zavarok lehetősége nélkül nem halasztható" [16]

Szükségesnek tartotta az újabb, mérsékelt földreformot, hogy megelőzzék az osztályharc kiéleződését, és a munkás-paraszt összefogást. Sőt: a földreformmal úr-paraszt egységfrontot óhajtott egybekovácsolni nyilvánvalóan munkásellenes éllel, hogy ne kerülhessen sor a munkásosztály vezetése alatt újabb 1919-re. A népi egység misztikus, irracionális elemekkel átszőtt elmélete a marxizmus elleni eszmei harc fegyveréül is szolgált. Ez volt a felfogása 1941-ig, amikor összetalálkozott a forradalmi munkásmozgalommal, és ettől kezdve haláláig annak szövetségeseként fejtette ki tevékenységét.

b) Nacionalizmus

1919 előtt a nacionalista ideológia Magyarországon a nemzetiségi elnyomás fenntartásának egyik eszköze volt. 1919 után a revansista, területi revíziós, irredenta gondolatok hordozója. Mind a forradalmak előtt, mind a Horthy-ellenforradalom idején az osztályellentétek leszerelését, a munkásosztály és az egyéb kizsákmányoltak figyelmének az osztályharctól való elterelését is szolgálta. Szekfű a történeti múltat idézte meg tanúnak a magyarság (értsd: a magyar uralkodó osztályok) uralmi jogosultságának bizonyítására az ún. ezeréves Magyarország területe és az ott élő nem magyar népek fölött. Szerinte a magyarságot ősi erkölcsi erői különböztetik meg és választják el a többi, Magyarországon élő néptől, és emelik azok fölé.

„Történeti tény, hogy a magyar államegyéniség ... egyetlen egy nemzet, a magyar nemzet produktuma volt", és „mióta a magyar nép még nomád törzsei a mai államteruletet elfoglalták és politikai működésük által valóságos nemzetté egyesültek, azóta a mai napig megszakítás nélkül a magyar nemzet adott tartalmat és

[15] Magyar Történet VII. k. 173. 1.
[16] Előszó *Matolcsy* Mátyás: Az új földreform munkaterve (Bp. 1934.) c. munkájához. 1. és 2. 1.

formát a magyar államnak"[17] — írta *A magyar állam életrajzá*-ban. A *Három Nemzedék*-ben eme történelmi múlt nevében tört pálcát az 1840-es évek liberális politikája fölött. Szekfű elhallgatta a nem magyar népek részvételét az állam kialakulásának folyamatában. Nem említette saját kultúrájuk létezését sem, csakhogy az uralkodó osztályok elnyomó hatalmának történeti jogosultságát igazolhassa.

Nem újak ezek a gondolatok. Az ún. ezeréves Magyarország nem magyar népei fölötti uralom biztosítása már az 1840-es évek óta programja volt a polgárosodás felé tartó magyar uralkodó osztályoknak. A kiegyezés korának történetírását is ez a szellem hatotta át. Ami újat Szekfű a nacionalista ideológiához hozzátett, az a liberalizmus jobboldali kritikája volt.

A kiegyezés időszakának kormányai nem utolsósorban azért részesültek igen kemény bírálatban, mert a magyarságnak (értsd: a magyar uralkodó osztálynak) eme eredendő nemzeti hivatását (értsd: a magyar egyeduralom változatlan fenntartását a nemzetiségek fölött) maradéktalanul nem biztosította. Az egész érvelés nem egyéb a magyar uralkodó osztályok soviniszta elnyomó politikájának gyengén sikerült, hamis indokolásánál. Szekfű ugyanis egyenesen szemére vetette a magyar kormányoknak — tegyük hozzá: igazságtalanul —, hogy féktelen liberalizmusukban nem gördítettek akadályt a nemzetiségek fejlődésének útjába. Vádolta a kormányokat, mert nem erősítették meg határozott birtok- és telepítési politikával a magyarságot, vagyis a mi nyelvünkre fordítva: a magyar uralkodó osztályok uralmát és nem gátolták meg teljesen a nemzetiségek földszerzését stb.[18]

A nemzetiségi elnyomás fenntartásának szándéka érteti meg az osztrák és a német szövetséghez való ragaszkodását is.

Szekfű úgy látta, hogy kis népek csak valamely nagyhatalom árnyékában, azzal szövetségben, lényegében attól függő helyzetben maradhatnak fenn. Ennek az elképzelésnek eszmei forrásairól már szó esett. Itt csupán annyit, hogy ennek a nézetnek egészen 1945-ig imperialista tartalma is volt. Az egész gondolat eredetileg az osztrák—magyar és német szövetségnek, és a központi hatalmak külpolitikájának valóságában gyökerezett. A kiegyezés-kori Magyarország lakosságának jelentős hányada szláv nemzetiségű volt. A monarchia nyugati felében hasonló a helyzet. Szekfű látta e népek nemzeti függetlenségi törekvéseit, amelyet a fennálló politikai határok széttörésével és a monarchián kívül élő testvéreikkel közös államban óhajtottak megvalósítani. E törekvések sikerét — azonosítva magát az elnyomó osztályok érdekeivel — a közelgő

[17] Id. kiadás 17. és 18. l.
[18] A magyar állam életrajza id. kiadás 105—106., 196., 197. és 207. l.

magyar nemzethalálnak, nemzeti létünket fenyegető veszélynek tekintette. Egyetlen oltalmunkat a Habsburg-birodalom fennmaradásában és a német szövetségben vélte fölfedezni. Hiszen az osztrák—német uralkodó osztályoknak éppúgy szükségük volt magyar osztályostársaik segítségére nemzetiségeik elnyomásához, mint fordítva: a magyaroknak.

1919. augusztusa után, *A magyar állam életrajza* második kiadásában Szekfű még határozottabban foglalt állást a Habsburgokkal és a németekkel való szövetség mellett. Háborúba lépésünk végzetes tényét úgy próbálta elfogadhatóvá tenni, hogy a történeti múltra, az évszázados fejlődés során kialakult és éppen ezért — szerinte — a „mi bölcsességünkből meg nem változtatható" kapcsolatokra hivatkozva nyilvánította elháríthatatlannak, végzetszerűnek azt. Fatalista belenyugvásra nevelt, arra tanítva, hogy a történelem folyamatát rajtunk kívül álló erők irányítják: ezekkel szemben az ember tehetetlen. Nemzeti gyűlöletet szított, amikor azt hangoztatta, hogy „az ország felosztása és nemzeti rabság" mindenképpen bekövekezett volna. A soviniszta érzelmek felkorbácsolásával, gyengeségünk, elesettségünk hangoztatásával igyekezett hangulatot kelteni a Habsburg-nagyhatalom restaurációja és a németekkel való szövetség mellett, a forradalmak, és 1918 októberében kivívott függetlenségünk ellen. „Szabadok lettünk, elvérzett, tönkrement kis nép, szabadok, németül: *vogelfrei*. Akit bárki, ha erősebb, szabadon kirabolhat, levetkőztethet, agyonüthet." Záró következtetésként pedig kijelentette: „mai szorongattatásunkból valaha csakis a régi módon, a német Közép-Európával kart öltve menekedhetünk, ez a mi történetünknek egyik legvilágosabb tanítása".[19]

Szekfű Habsburg barát, feudális és nacionalista történetszemlélete a *Magyar Történet* köteteiben bontakozott ki a maga teljességében és nyert következetes alkalmazást. A török elleni védelem terhe pl. az ő koncepciójában nem Habsburg-Magyarország lakóinak vállát nyomta. A védekezés fő súlya — és ez a Habsburg-ház érdeme — az osztrák tartományokra és a német birodalomra nehezedett. — II. Rákóczi Ferenc szabadságharca Szekfű megállapítása szerint — a valóságtól eltérően — hátráltatta a termelőerők fejlődését. Csak a XVIII. században a Habsburg uralom teremtette békés viszonyok között lendult fel újra a termelés, indult meg hatalmas mértékben a lakosság gyarapodása. Ebből az utóbbi állítás igaz, az előbbi téves. A Rákóczi-szabadságharc idején bizonyos mértékben fejlődtek a termelőerők. A neoacquis tica commissio működését Szekfűnél általában nem az jellemezte, hogy iparkodott

[19] Az idézetek sorrendben id. mű 202—203., 204—205., 222., 211., 222. lapjain találhatók meg.

minél kevesebb birtokot visszajuttatni volt tulajdonosaiknak és az így megürült birtokokra megbízható, udvarhű embereket — jórészt külföldieket — ültetni a „rebellis magyarok" visszaszorítása érdekében, hanem az — az egyébként nem jellemző, mert csak kisebb területet érintő tünet —, hogy a dunántúli és dunai területek jó részére visszatelepítették a volt birtokosokat. Mária Terézia — Szekfű ábrázolásában — a leghaladóbb Habsburg uralkodó, szerinte kereszténytyszociális kormányzást valósított meg. Jobbágypolitikáját — írja Szekfű — kincstári érdek követelte meg ugyan, de Mária Terézia jó szíve vívta ki, akinél a felvilágosodás népboldogító eszméi mélységesen vallásos kedélyen át sugároztak a nemzetre. Mária Terézia — Szekfű ábrázolásában — egyértelműen a haladás, az önző antiszociális rendek pedig a maradiság képviselői. Az utóbbi állítás helytálló, az előbbi csak részben. A bécsi kormány jobbágypolitikáját kétségtelenül befolyásolta pénzügyi szempont is: az adóalanyok fizetőképességének biztosítása, de az úrbérrendezés alapvető mozgatója a jobbágyság országos mozgalma volt és jelentős szerepet játszott a birtokososztály érdekeinek védelme is, a jobbágyi szolgáltatásoknak jogszabályokban való rögzítése a majorsági nagyüzemi árutermelés munkaerőellátásának biztosítása végett stb. — A példák felsorolását még hosszan lehetne folytatni.

Szekfű a Habsburg-barát, ún. nagymagyar szemlélet képviselőjeként 1933 előtt csak német szövetségben, és tőlük függésben tudta elképzelni a magyar uralkodó osztályok nemzetiségi elnyomásának biztosítását. Vele szemben a nem kevésbé nacionalista, ún. kismagyarszemlélet képviselői — a „két pogány közt egy hazáért"-elmélet alapján — minden külső, nagyhatalmi szövetség, támogatás nélkül, pusztán saját erőnkre támaszkodva, a magyarság — vélt — kulturális fölénye alapján kívánták gyakorolni az uralmat az elmaradott kultúrájúnak tartott nem-magyar népek között. Ennek az iránynak az eszménye az önálló Erdély volt. A Habsburg-párti katolikus labancokkal szemben a jórészt protestáns kurucokban látták az igazi hazafiság képviselőit. Bocskay, Bethlen, a két Rákóczi, Thököly, II. Rákóczi Ferenc függetlenségi harcait, a protestánsok mozgalmait idealizálták, és makulátlan fényességű példaként állították az utódok elé. Szekfű a nagymagyar történeti szemléletet és politikai irányt a szellemtörténet már ismert módszerével a nyugatias típusú dunántúli magyarság lelkiségéből, a nemzet sorsáért érzett felelősségtudatából, európai nézőpontjából vezette le és helyeselte. A kismagyar felfogást a keleti, tiszai magyarság felelőtlenségéből, délibábos ábrándozásaiból eredeztette és utasította el. A kismagyar szemlélet híveit a kuruc—labanc protestáns—katolikus ellentétpár bűvölete tartotta fogva, mindkettő káros, idealista szemlélet volt, mert a történeti eseményeket kitépte osztályösszefüggéseikből, elszakította az alapvető és az ural-

kodó osztályokon belüli ellentétektől. Egyoldalúan kicsinosítva a maga irányát és befeketítve a másikat, eltorzította a valóságot és osztálytartalmától megfosztott történetszemléletre nevelt. Ugyanakkor mindkettő — bár ellenkező előjellel — magasra hevítette a nacionalista érzelmeket, növelte a magyar dolgozókban is a magyarság felsőbbrendűségéről, a más népek fölötti uralomra hivatottságáról táplált kártékony nézeteket.

Szekfű Gyula nacionalizmusának a kiegyezés-kori történetíráshoz és *A magyar állam életrajzá*-hak első kiadásához képest is új, először a *Három Nemzedék*-ben felbukkanó vonása volt az antiszemitizmus. Ez eltéphetetlenül összefügg az uralkodó osztályoknak és történetírójuknak ama törekvésével, hogy elsősorban a művek olvasóit és rajtuk keresztül a tömegeket elrettentsék 1918 és főleg 1919 megismétlésétől, beszennyezzék és gyökerestől kiirtsák szívükből a hősi harcok emlékét.

Szekfű Gyula vádjait a zsidó értelmiségre szórta és — osztályhelyzet szerinti különbségtétel nélkül — a zsidóság nyakába varrta a forradalmak és Trianon felelősségét. A zsidóságot állította be úgy, mint idegen nemzetiséget, amely a magyarságtól idegen eszméket, a szocializmust terjesztve minden baj, de főleg a két forradalom oka. „Az ipari munkásság könnyű zsákmányává lett a marxi szocializmusnak, az egyetlen iránynak, melytől a liberális kapitalizmus idején jó szót hallott s nagy gyermekként veté oda magát a szocializmus félművelt apostolainak, kik közt a marxizmus antikeresztény és forradalmi jellegénél fogva a zsidó eredetűek voltak a vezetők. Így történt ez nálunk is." „És a szociális mozgalmak Magyarországon csekély becsülete miatt a magyar zsidóságnak csak olyan tagjai vállalkoztak reá, kik egyéb pályákon zöld ágra nem tudtak vergődni, vagy pedig rövid idő óta bevándorolt családból származva, nem törődtek azzal, hogy a magyar társadalomból kitaszíttatnak." „Ilyen hajótörött vagy a magyarsággal közelebbi kontaktusban nem élt vezetők kezén a munkásság anyagi és szellemi művelődése is alacsony maradt, vak szolgájává lőn a vezetőknek, akik távolról sem rendelkeztek azon lelki bátorsággal és felelősséggel, mely külföldi szocialista pártoknak — elég csak németekre és angolokra hivatkozni — keresztény eredetű, a munkássággal homogén tagjaiban megtalálható ..." „így vált munkásságunk kiválóan alkalmassá a bolsevista experimentumra."[20] A legdurvább demagógia gyűlölettől fűtött szavait sem tovább idézgetni nem érdemes, sem pedig részletesen megcáfolni nem szükséges. Elég pusztán utalni a nemzetközi és a hazai munkásmozgalom vezetőinek hosszú sorára, hogy cáfolatot nyerjenek Szekfűnek mind a vezetők származására, mind műveltségére vonat-

[20] *Három Nemzedék* 357. l.

közö rágalmai. Ugyanígy elégséges csupán hivatkozni hazai munkásmozgalmunk immár közismert eseményeire ahhoz, hogy beigazolást nyerjen, mennyire nem csordaként követte vezetőit 1918—1919-ben az öntudatos munkásság.

Forradalomellenessége és habsburgpárti nacionalizmusa volt a forrása Szekfű Gyula pesszimista történetszemléletének is. Bukások tragikus sorozatának látta legfölemelőbb nemzeti szabadságküzdelmeink, forradalmi mozgalmaink történetét, mivel — szerinte — olyan hatalommal — a Habsburggal — szálltunk szembe, amellyel össze kellett volna fognunk harc helyett, hiszen a török, majd a cári orosz terjeszkedés elleni védekezésünk jó támasza volt. Azért is tragikusnak vélte függetlenségi harcainkat, forradalmi mozgalmainkat, mivel nagyhatalomra emeltük fegyvereinket, és így erőfeszítéseink már eleve kilátástalanok voltak. Nem vette észre elbukott harcainkban a bíztatót, a jövőbemutatót, kései nemzedékek lelkesítő élményét.

Szekfű nem akart proletárforradalmat. Ezt az érzését vetítette vissza a múltba, és utasított el ott is minden forradalmi változást, gyökeres átalakulást. Nem a forradalom bukásán kesergett, hanem ellenkezőjén: azon, hogy a forradalmak kitörtek. Sötéten látta nemzetünk jövőjét, mert aggódott: nem akad olyan osztály, réteg, társadalmi csoport, amely képes lesz meggátolni a proletárvezetés alatt végbemenő forradalmi változásokat. Ebben pedig a nemzet létét fenyegető végzetet látott.

Pesszimizmusának másik forrása rokonaz előzőkkel és irredentisztikus tartalmú volt. Fájlalta a birtokosnemesség anyagi romlását, mert — szerinte — e réteg hanyatlása volt az oka annak, hogy nem sikerült megóvni a kiegyezéskori Magyarország területét és, hogy „sem a kisebbségi ügyekben, sem a Dunamedence rendezésében nem tartottuk meg a vezetést".[21]

Szekfű történetszemléletének ismeretében joggal feltehető a kérdés: lehetett-e más, mint borúlátó? Hiszen, ha valaki a kapitalizmus általános válságának idején a kapitalizmuson belül keresi a válság megszüntetésének lehetőségeit és ezért kívánja reformokkal toldozni-foldozni, óvni a fennálló rendet, nem jut-e szükségképpen zsákutcába? Ha valaki észreveszi az uralkodó osztályok politikai vezetésének csődjét, de csak azért keres új vezetőréteget, hogy meggátolja az egyedul forradalmi, tehát a vezetésre akkor már egyedül alkalmas proletariátus uralomra jutását, lehet-e más, mint pesszimista? Hiszen, ha kellő éleslátással rendelkezik — és Szekfűnek jó szeme volt —, észre kell vennie, hogy hiába fáradozik. Szekfű Gyula azonban erre csak 1941 után kezdett ráébredni és 1945-ben jutott el a valóság felismeréséig.

[21] *Szekfű* Gyula: *Politikai érzékünk társadalmi alapjairól.* Magyar Szemle 1936. ápr. 298. l.

Az első és a második világháború szörnyű pusztítása emberéletben, anyagi javakban, és a magyar uralkodó osztályok háborús céljai világosan megmutatták a nacionalizmus és az uralkodó osztályok és ideológusaik által nacionalista indítékokból melegen pártolt osztrák és német imperializmussal való szövetség kártékony, népellenes voltát. Az pedig, hogy a magyar uralkodó osztályok a Horthy-korszakban területi gyarapodás fejében lemondtak függetlenségükről és a szó legszorosabb értelmében — emberrel, anyagi javakkal együtt — eladták hazánkat a német imperializmusnak, mindennél világosabban mutatja a nacionalizmus hazafiatlan, nemzetáruló voltát is. Még inkább kiemeli ezt a jellegét, ha fontolóra vesszük, hogy az uralkodó osztályok és ideológusaik nemzeti gyűlölség szításával gátolták meg összefogásunkat a szomszédos népekkel és a Szovjetunióval közös hitlerellenes harcba valamennyi — a náciktól fenyegetett — nép önállóságának, függetlenségének, emberi és nemzeti szabadságának megvédése céljából. Szekfű Gyula 1933 előtt megjelent történeti művei, és még a Magyar Történet 1934-ben napvilágot látott utolsó kötete is ezt a célt szolgálták. Szekfű nézeteinek kezdeti fordulatáról ebben a tekintetben inkább csak 1935-től kezdve lehet beszélni.

A nép mellé állása és megszabadulása pesszimizmusától

A hitleristák uralomrajutása elindította Szekfű Gyula nézetei megváltoztatásának folyamatát. Ismerte *Hitler Mein Kampf*-ját, amelyben a szlávok és a románok mellett ott szerepeltek az alsóbbrendű szolganépek sorában a magyarok is, akiknek sorsául Hitler — ha uralma alá kerülnek — előbb a szolgalétet, majd lassanként — a sterilizálás eredményeként — a teljes kipusztulást szánta. Népünk fennmaradása miatt támadt aggodalma volt elsősorban az oka annak, hogy szembefordult Gömbös Gyulának, majd utódainak a kormányzásával, mivel ezek egyre szorosabban hozzákötötték a mi kis államunk gyönge szekerét a nácifasizmus tankjához. Ellenzékiségbe vonult a hivatalos kormánypolitikával szemben azért is, mert az egyre jobban fasizálódó magyar kormányok még konzervatív földreformot, mérsékelt szociálpolitikát sem valósítottak meg. Pedig Szekfű ilyen rendszabályoktól várta a tömeghangulat további forradalmasodásának, végső soron a forradalom kitörésének megakadályozását. A konzervatív reformok elmaradása miatt bírálta keményen a Horthy-korszak „neobarokk" rendszerét — voltaképpen azonban csak a Gömbös-kormányt — a *Három Nemzedék* 1933 végén írt új fejezetében, az „és ami utána következik"-ben. Burkoltan ugyan, de félreérthetetlenül náciellenes tendenciával fordult szembe —

már az 1920-as évek elején kifejtett nézeteihez híven — mind a biológiai fajelmélet különböző irányaival (pl. a turanizmus), mind pedig az ilyen elveket hirdető pártokkal, társadalmi egyesületekkel (pl. nyilasok, bajtársi egyesületek stb). Ellenzékisége — konzervatív földreform-elképzelése, és egyéb belpolitikai reformjavaslatai — egyéni és nem haladó céljától függetlenül — objektíve — az akkori időben — éppúgy, mint a fajelmélettel való szembefordulása is, haladó vonásokat tartalmazott.

Nyíltan csak 1935-ben üzen hadat a náci hódító törekvéseknek és embertelenségnek. „A Dunavolgyében helyzetünket nemcsak szomszédaink határozzák meg, hanem azon nagyhatalmak is, melyek a Habsburg-monarchia nagyhatalmi apparátusának szétestével védtelenné vált dunai népek kozt hegemon állásra próbálnak szert tenni: Olaszország mellett Német- és Oroszország. Míg az első nem érintheti súlyosabban nemzeti önrendelkezésünket, miután tőlünk távol van, és szomszédságunkba alig férkőzhetik, addig a két utóbbinál lehetőség is, törekvés is megvan a Dunavölgybe benyomulni. Úgy a német, mint az orosz nagyhatalommal szomszédságunkban, számolnunk kell öncélúságunk ugyanolyan, sőt sokkal súlyosabb megcsonkulásával valaminő formában, mint a Habsburg-monarchia fennállása idején."[22] Forradalomellenessége, idegenkedése a kommunista eszméktől, nem utolsósorban az értelmiségieknek rossz — és Horthyék által ellenséges szándékkal, tudatosan eltorzított — tájékozottsága a szovjet viszonyokról, a proletárdemokrácia és a proletárnemzetköziség lényegéről, egyelőre meggátolta Szekfűt annak felismerésében, hogy a Szovjetunió és a proletárdiktatúra nem fenyegeti nemzeti létünket. Még kevésbé volt képes felismerni, hogy csak a Szovjetunió szabadíthat meg a nácizmus minden kelet-európai népet feltalmi készülő sárkányától. Szekfű Gyula politikai fejlődésének útja nem csupán reá magára volt jellemző, hanem mindazokra a — kezdetben alig néhány főből álló — helyzetünket világosan látó, emberséges gondolkodású, hazaszerető értelmiségiekre is, akik — Szekfűhöz hasonlóan — a nácizmus uralomrajutását követő rémtettek sorozatának hatására, és a német imperialista terjeszkedés céljainak ismeretében lassan, fokozatosan rádöbbentek a valóságra és e felismerésük nyomán nemzeti önvédelmünk, demokratikus, belső átalakulásunk szükségességére (pl. Bajcsy-Zsilinszky Endre és mások). Szekfű és ez a néhány értelmiségi — nyugati burzsoá-demokraták módjára — ekkor még nem látott minőségi különbséget a nácik fasiszta diktatúrája és a proletárdiktatúra között. A náci veszélyt azonban Szekfű és ezek az értelmiségiek már ekkor felismerték. Szekfűben megvolt az erkölcsi bátorság ahhoz is, hogy erre már 1935-ben —

[22] A mai Széchenyi. Bp. 1935. 27. l.

sok vezető értelmiségit megelőzve — felhívja a figyelmet. Nagy erkölcsi erejére vallott, hogy szemléletét meg tudta immár tisztítani a német szövetség és védelem iránt melengetett ábrándoktól. Ezzel korábbi felfogásának egyik alappillérét döntötte le.

A hitlerizmus előretörése, az Anschluss, a Szudétavidék megszállása, majd a második világháború kitörése, Lengyelország letiprása, a kontinens nyugateurópai államainak leigázása, a fasiszta terror ottani szörnyűségei, végül 1941-ben Magyarország hadbalépése és hadüzenetei a Szovjetunióval szövetséges nyugati hatalmaknak, egyre több hazafias érzésű magyar értelmiségi szemét nyitották fel: nőtt a náciellenes értelmiségiek kicsiny tábora. A Szekfű politikai gondolkodásában ekkor bekövetkezett döntő fordulat érlelődéséhez mindezeken kívül még a náciellenes lengyel papok, apácák, szerzetesek, egyetemi tanárok börtönbe, koncentrációs táborba hurcolása is hozzájárult.

Szekfű — halála után megjelent tanulmányában — maga vázolta az értelmiség nem kis részének átállási folyamatát a népi demokráciánk oldalára felszabadulásunk idején. Elmondta: az átállók egy részét külpolitikai megfontolás készítette elő az új rendhez csatlakozásra. Ezek, bár többségükben csak 1943-ban ismerték fel, hogy a németek elvesztik a háborút, de ekkor azután, ha passzív ellenállás formájában is, szembefordultak a hitleristákkal és magyarországi híveikkel.Mások kiadós földreformtól várták a „hárommillió koldus" sorsának javulását, és ennek elmaradása szorította őket belső ellenzékbe. Számosan azért fordultak szembe a hivatalos politikával, mert az a háborúra készülődés és a háború éveiben még inkább szabadjára engedte a monopóliumokat ahelyett, hogy megfékezte volna őket és emberibb viszonyokat teremtett volna a dolgozók számára. Ezek az értelmiségiek tehát a Szekfű által körvonalazott különböző indítékokból kifolyólag belsejükben már — anélkül, hogy ezt világosan felismerték volna — előkészültek a felszabadulás után bekövetkezett változásokra. Ez teszi érthetővé, hogy ők a felszabadulás pillanatában rögtön az új élet rendelkezésére bocsátották erőiket.[23]

Szekfű az értelmiség belső előkészítődésének folyamatát vázolva, voltaképpen saját fejlődésének menetéről is vallomást tett. Az ő útja csupán abban tért el a többi értelmiségiétől, hogy fejlődése — állásával, politikai helyzetével, egyéni adottságaival összefüggő körülmények hatására — gyorsabban ment végbe. Így pl. Bajcsy-Zsilinszky Endrével és néhány más értelmiségivel együtt ő már 1941 őszén felismerte, hogy a németek elvesztik a háborút, míg a nácizmussal szembeforduló értelmiségiek többsége csak

[23] *Szekfű* Gyula: Az értelmiségiek átállása a felszabadulás idején. (Tanulmányok a magyar népi demokrácia történetéből. Bp. 1955.) 281—290. l.

1943-ban jött rá erre, és fordulata csak akkor kezdődött el. Rádöbbent Szekfű arra is, hogy az adott időpont legfőbb kérdése a belső ellenállás megszervezése a hitleristák és hazai cinkosaik ellen. Ez azonban csak akkor járhat sikerrel, ha az egész nép összefog. Azzal is tisztába jött, hogy népünk csak e harc során juthat jobb, emberibb élethez, államunk — az ekkor már általa is óhajtott — demokratikus szervezethez. Végérvényesen letett arról, hogy nemzeti létünk megóvását olyan úton keresse, amelyen nem találkozhat össze a néppel. Abban, hogy ez a minőségi változás bekövetkezhetett gondolkodásában, döntő szerepe volt annak, hogy a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front révén megismerte a Kommunisták Magyarországi Pártjának programját, közvetlenül szemügyre vehette az 1937 óta helyes népfrontpolitikát folytató kommunisták tevékenységét, életüket sem kímélő, önfeláldozó munkáját. Nem sokkal azután, hogy kapcsolatba jutott a Magyar Nemzeti Függetlenségi Fronttal, látható jelét is adta politikai gondolkodása minőségi változásának.

A fordulat első, nyilvánosan látható tünete a *Népszava* 1941 karácsonyi számában megjelent nyilatkozata volt. Ez egyúttal a KMP irányításával szervezett Magyar Nemzeti Függetlenségi Fronthoz való nyílt csatlakozását is jelentette és jelképezte. Szekfű nemcsak írásban — főleg a *Magyar Nemzet* főmunkatársaként — iparkodott hozzájárulni a hitlerellenes belső összefogás megteremtéséhez, hanem közvetlen cselekedeteivel is szolgálta a népfrontpolitikát. A Magyar Történelmi Emlékbizottság munkájában annak 1942. évi megalakulása óta tevékenyen részt vett. Minden tőle telhetőt megtett, hogy segítsen megvédeni a MNFF harcosait a fokozódó fasiszta terrortól. Nem mindennapi személyes bátorságáról és erkölcsi erejéről tett bizonyságot azzal, hogy a haditörvényszék előtt tanúskodott Schönherz Zoltán elvtárs mellett.

A sztálingrádi csata óta a háború utáni új élet kérdései is foglalkoztatták. 1943 végétől 1944 elejéig jelent meg a *Magyar Nemzet* vasárnapi vezércikkeinek formájában *Valahol utat tévesztettünk* c. tanulmánya, amelyben közrebocsátotta az új Magyarország felépítésére vonatkozó gondolatait. Kiindulópontjául az ún. centralistáknak (Eötvös József, Szalay László, Trefort Ágoston és mások) a múlt század 40-es éveiben kifejtett nézeteit választotta, és az ő programjuk elemzésének leple alatt követelt népünknek emberi szabadságjogokat, földreformot stb. Lényegében véve a MNFF programját népszerűsítette burkolt formában, de a célkitűzéseket a maga polgári módján értelmezte. Reformot akart, hogy elkerülhetővé tegye a forradalmat, amellyel még mindig nem tudott megbarátkozni. A reformokat végcélnak tekintette, és nem a további fejlődés kiindulópontjának. A náciellenes küzdelem sikere érde-

kében szükségesnek tartotta az összefogást a munkásokkal, paraszt-tokkal és együttműködött a kommunistákkal. Számított arra is, hogy a háború befejezése után alakuló demokratikus kormányban helyet kapnak majd a kommunisták is. Politikai életünk jövendő vezetőinek azonban akkor még a polgárság nem finánctőkés, demokratikus gondolkodásúnak vélt részét és a vele szövetséges, demokratikus értelmiségieket tekintette. Hasonlóan gondolkodott Bajcsy-Zsilinszky Endre és számos más, hitlerellenes polgári-demokratikus átalakulásunkat kívánó értelmiségi is.

Hazánk felszabadulása, s az annak nyomában járó forradalmi-demokratikus megújulás, a MKP vezetőszerepe és helyes politikája, a munkásosztály onfeláldozó lendulete, a Szovjetunió sokoldalú támogatása, nem utolsósorban az, hogy Magyarország moszkvai nagykövetéként megismerkedett a Szovjetunió vezetőinek bel- és külpolitikájával, különösen az, hogy saját szemével láthatta a szovjet nép életkörülményeit, Szekfű Gyulát végképp meggyőzték arról, hogy a történelem elavulttá tette 1943—44. évi elképzeléseit. Már 1945 februárjában, a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetében tartott előadása is ezt jelezte.

1947-ben megjelent *Forradalom után* c. könyvében azután már részletesen kifejtette új felfogását. Megmutatta, hogy van kivezető út a régi rendszer politikai, eszmei, erkölcsi, tudományos csődjéből a régi, polgári értelmiség számára, és ezen haladva megőrizheti erkölcsi, tudományos, intellektuális értékeit, részt kérhet és kaphat új országunk építéséből.

Ez az út az ő útja és — bátran hozzátehetjük — az, amelyen a felszabadulás idején a népi demokrácia mellé álló értelmiségiek ekkor már népes csoportja vele együtt már elindult.

Ennek feltétele, hogy Szekfű módjára elforduljanak a letűnt magyar uralkodó osztályok politikájától, elvessék régi, velejéig reakciós nézeteiket (forradalomellenesség, nacionalizmus és ezzel összefuggésben szovjetellenesség stb.), szakítsanak a polgári-demokratikus reformokhoz, a nyugati demokráciákhoz fűzött illúziókkal. Szekfű rámutatott arra, hogy a nyugati demokrácia korszaka hiányzik történelmünkből és visszafelé többé nem léphetünk. Mivel pedig ez a periodus kimaradt, elmaradt a reform is. „Reform híjján jött a forradalom, melynek sodrában élünk és amelynek hatása alatt kell kialakítanunk életünk új formáit." Szekfű arra is megadta a feleletet, milyen legyen az új forma. Száz évvel ezelőtt a reformkor haladó magyarjai az akkor legkorszerűbb államberendezést, az amerikai demokráciát tanulmányozva próbálták kialakítani a hazai viszonyainknak legjobban megfelelő államberendezést. Forradalmunk eredetét és erőit számbavéve megállapította, hogy az új magyar élet formái „erősen el fognak térni a nyugatiaktól és

inkább azokhoz fognak hasonlítani, melyek szomszédainknál valósulnak meg ... a Szovjetunió közelségében." „A földosztás, a nagyüzemek államosítása — már eddig mutatják az új formákat." Nem titkolta Szekfű azt sem, hogy a nép mellé álló régi értelmiségieknek éppúgy le kell számolniuk nacionalista érzelmeikkel — ezek sorában területi revíziós ábrándjaikkal is —, mint ahogyan ő szakított korábbi nézeteivel. Egyszersmindenkorra el kell némulnia „minden revíziós törekvésnek és propagandának. Erkölcsi alapunkat vesztettük azáltal, hogy amikor lehetővé vált, magunk sem bántunk jobban a nemzeti kisebbségekkel." Úgy látta, hogy ezek a fő feltételei népünk jobb jövőjének. Nyomatékosan hangsúlyozta: ma a legfontosabb, hogy „a társadalmi igazságnak megfelelően felemelkedjék azok életszínvonala, akik alul voltak". Az a lényeges, hogy „senkise zavarja felelőtlen módon az országnak szociálisabb szellemű rekonstrukcióját, mint amilyen azelőtt volt."

A történelmi események meggyőzték Szekfűt arról, hogy vissza kell vonnia sokévtizedes munkásságának alaptételeit. Gyökeresen meg kell változtatnia történetszemléletét. Pedig Szekfű Gyula nem lett kommunistává. Polgár és hívő katolikus maradt haláláig. Azt megértette, hogy a sokak által eszményített nyugati államberendezés és életforma nem felel meg a mi viszonyainknak. Ezért intette olvasóit, köztük elsősorban a polgári értelmiségieket: feladatunk „nem sandítani egyre a nyugati berendezések felé", hanem a szomszéd országokéhoz, és a szovjethez hasonló rendszert megvalósítani hazánkban. Azt azonban éppen polgári szemléletmódja miatt már nem képes észrevenni, hogy forradalmi fejlődésünk tartalmilag azonos a Szovjetunió által már elért és meghaladott fejlődéssel, és így a proletárdiktatúra megvalósítása nálunk is történeti szükségszerűség. A proletárnemzetköziség elvét, a kis- és nagynépek egyenjogúságáról vallott marxi—lenini nézetek jelentőségét sem tudta felfogni, gyakorlati alkalmazásuk tényeit nem ismerte fel. Azt azonban nagyon is jól megértette és tapasztalatai nyomán meggyőződésévé is érett, hogy a Szovjetunió nem fenyegeti létünket, sőt biztosítja fennmaradásunkat. Ezért kedvezően értékelte a magyar—szovjet kapcsolatokat.

Nagy útat kellett megtennie Szekfű Gyulának, míg ide eljutott. Sok lelki küzdelmébe került a leszámolás régebbi felfogásával. És Szekfű Gyula képes volt erre a sok lelki vívódást igénylő erőfeszítésre, mert megértette: a hazáját, népét szerető értelmiséginek a munkásosztály hatalmát biztosító államrendszer mellett van a helye, mivel csak ez a rendszer hozhat tartósan jobb életet a népnek, és képes azt megvédeni minden külső veszélytől. Szekfű ezen az úton haladva talált el a néphez, és a nép oldalán megszabadult pesszimizmusától is. Az ő útját járta végig lényegében véve minden értelmiségi, aki felszabadulásunk után a nép mellé állt. Ez

egyedüli lehetséges útja minden a népet szerető, hazafias gondolkodású, még át nem állt, régi értelmiséginek is.

Utóbbiakra számított Szekfű, amikor az ország minden korábbinál szociálisabb szellemű felépítéséről így írt: „azt hiszem, hogy erre a felépítésre az ország népe összehozható lenne". Ha pedig az összefogás létrejön „Magyarország a forradalom mai, munkás- és parasztvezetésű formájában a függő kérdések elintézése után, gazdagabb és boldogabb ország lehet, mint bármikor előbb".[24]

[24] Bp. 1947. Cserépfalvi. Az idézetek sorrend szerint a 201., 69., 202., 128. a Szovjetunióhoz fűződő jóviszony reálpolitikai szükségességéről és e kapcsolatok természetéről 119—122., továbbá a 202. lapról valók.

Franciaország felelőssége a békéért és a Francia Kommunista Párt XV. kongresszusa

Írta **KOMJÁT IRÉN**

A Francia Kommunista Párt minden kongresszusát élénk nemzetközi érdeklődés kíséri, hiszen azok a nagy francia munkásosztály történelemformáló erejének kifejezői. A burzsoá sajtón is átcikázik ilyenkor aggodalommal vegyes elismerése annak, hogy az FKP az elmúlt évtizedekben nem egyszer „kezében tartotta a franciaországi helyzet kulcsát". Most, hogy De Gaulle diktatúrája Franciaországot a német militarizmus szövetségesévé teszi, és felzárkóztatja a legreakciósabb háborús erők mellé — a béke és a haladás élharcosának, az FKP-nak nemzeti és nemzetközi jelentősége megsokszorozódik.

A francia hazafiak, és a békéért küzdő haladó emberek milliói égető kérdésekre vártak feleletet az FKP XV. kongresszusától:

Mi lesz a vége, és mikor lesz vége az algériai háborúnak?

Meg lehet-e, és hogyan lehet megakadályozni, hogy a reakció jelenlegi offenzívája fasizmushoz vezessen Franciaországban?

Lehetséges-e a demokrácia megújhodása, továbbfejlődésének biztosítása és milyen úton?

Ezek a kérdések, igaz, már három évvel ezelőtt, a XIV. kongresszuson is szerepeltek, amelynek tézisei már akkor kifejezték e kérdések összefüggését, ily módon:

„Az algériai háború megkönnyíti a demokratikus szabadságjogok elleni támadásokat és a fasiszta bandák tevékenységének megújulását Franciaországban... az algériai háború messzemenően meghatározza az egész francia politikát."[1]

Nem igazolása-e ennek az, ami az elmúlt három évben történt? Lehet-e kétséges, hogy a szégyenteljes gyarmati háborúból nőtt ki De Gaulle személyi diktatúrája, hogy ez a háború táplálja a reak-

[1] Az FKP XIV. kongresszusának tézisei, 20 pont. Cahiers du Communisme. 1956. évi kulonszám, 370. old.

ció offenzíváját a francia nép demokratikus vívmányai ellen. Lehet-e kétséges, hogy az algériai háború „szükségletei" diktálják a gaulleista kormány külpolitikáját, a Párizs—Bonn tengelyt, és hogy a francia dolgozók életszínvonalának süllyedését is ez a háború okozza, amely évről évre nagyobb anyagi és erkölcsi súllyal nehezedik a francia nemzet életére.

A három év története nemcsak azt igazolta, hogy az FKP XIV. kongresszusának elemzése a bajok eredetéről és összefonódásáról helyes volt, hanem azt is, hogy helyesen határozta meg az egyetlen kiutat a munkásosztály akcióegységében, és a szélesebb demokratikus összefogásban. A legutóbbi esztendő több eseménye — akcióegységben vívott bérharcok és választások sikerei — azzal biztat, hogy a francia dolgozók nagy hagyományai megvédhetők. Ehhez azonban elengedhetetlen az az összefogás, amely 1934-ben visszaverte a fasizmust, 1936-ban kivívta a népfront kormányt, 1944-ben diadalra vitte az antifasiszta Ellenállást, és 1945—47-ben a francia demokrácia eddig legmagasabb színvonalát hódította meg.

Az akcióegység történelmi „csodákat" művelt. És De Gaulle hatalomrajutása nem lett volna lehetséges a jobboldali szociáldemokraták árulása nélkül; az algériai háború régen demokratikus befejezést nyert volna, ha Guy Mollet nem csatlakozik az ultra-kolonializmushoz, és Franciaország nem került volna mai, lealacsonyító és veszélyes helyzetébe, ha a kommunistaellenesség nem gátolja a demokratikus erők tömörülését.

Mindezek a súlyos csapások a XIV. kongresszus óta nagy tapasztalatokkal gazdagították a francia népet. De a csalódások és szenvedések magukban nem elegendők ahhoz, hogy fordulat jöjjön létre a baloldali pártoknak a kommunistákhoz való viszonyában. A gaullista rendszer külpolitikája a nacionalizmusra, a nagyhatalmi sovinizmusra támaszkodik; belpolitikája az osztályegyüttműködés illúziójára, és mindkét vonatkozásban a jobboldali szociáldemokrácia „erkölcsi" támogatására. Most a fizikai és szellemi dolgozók tömegei csakugyan kezdenek kijózanodni, kezdik De Gaulle szerepét, és a gaulleizmus osztályjellegét felismerni. Az FKP XV. kongresszusa az előtt a feladat előtt áll, hogy a három év történetének marxista—leninista elemzésével, és a francia társadalom különböző rétegei és csoportja számára differenciáltan kidolgozott magyarázatokkal és érvekkel új tömegeknek adjon tisztánlátást, előbbre vigye a megindult ellenállást, sokoldalúan kidolgozza annak a tömörülésnek a programját, amely Franciaország számára ki fogja harcolni a demokratikus megújhodást és a békét.

*

A négy és fél éve tartó algériai háború gazdasági következményei néhány számmal kifejezhetők: napi három milliárdba kerül.

Franciaország 1959. évi költségvetése 1802 milliárdot irányoz elő katonai kiadásokra, további 128 milliárdot a rendőrségre, míg a békés gazdasági és kulturális célokat szolgáló tételek csökkennek.

Ezekből a hatalmas összegekből az oroszlánrész a nagy monopolista vállalatoké, amelyek a hadirendeléseket kapják. „A beruházásokat nem a nemzet szükségletei határozzák meg, hanem az, hogy hogyan biztosíthatják leggyorsabban a legmagasabb profitokat."[2] A nemzeti jövedelem egyre nagyobb része esik a monopolista vállalatokra. Nem hiába fosztotta meg De Gaulle a parlamentet attól a jogától, hogy az államháztartás bevételeiről és kiadásairól döntsön. Költségvetésének bevételei főleg a dolgozók és kisemberek megadóztatásából származnak: az 1959-re előirányzott 5156 milliárdból 3406 milliárd, vagyis 66,1 százalék fogyasztási adókból, 1535 milliárd, vagyis 29,8 százalék jövedelmi adóból, és csupán 215 milliárd, vagyis 4,1 százalék vagyonadóból.[3]

De Gaulle „gondoskodását a népről", az algériai háború kihatását a francia dolgozók életszínvonalára, és ennek összefüggését a demokrácia egyre nagyobb korlátozásával e számok eléggé megvilágítják.

Az algériai háború költségeit azonban De Gaulle kormánya még így sem tudja fedezni. A francia imperialistáknak szuksége van a szövetségesek segitségére. Ezt úgy vélték elérni, ha érdekeltté teszik az USA-t a szaharai olajban. Az amerikai hírszolgálat igazgatója, Allen nemrég azt mondta, hogy „De Gaulle algériai politikája az Egyesült Államok kormányának feltétlen támogatását élvezi." Ez a „jóindulat" abból fakadt, hogy a szaharai olajnak több mint felét az amerikai Standard Oil rendelkezésére bocsátja. Bár a francia tőkések nyilván jobban szerették volna megtartani maguknak a Szahara olajkincseit, amelyeket csak 1956-ban fedeztek fel, nem mondhattak le az amerikai támogatásról. Most aztán könnyen megismétlődhet az, ami Dél-Vietnamban történt, és a „segítő barát" kiveri őket a házból...

A francia kormány most Algériára is kiterjesztette az úgynevezett „fejlesztési vállalatok" jogrendjét, amely rendkívüli kiváltságokat biztosít azoknak a tőkéseknek, akik ott beruházásokat eszközölnek. De az algériai arab burzsoázia sem mond le a szaharai olajról, és ez határozottabban a nemzeti mozgalomhoz köti. A harcok egyre hevesebbek.

Franciaország a háborús konjunktúra ellenére sem vonhatta ki magát a kapitalista országok gazdasági életében 1958-ban beállt megtorpanás és visszaesés hatása alól. De Gaulle számos antidemokratikus intézkedéssel az algériai háború terheit a munkásosz-

[2] Az FKP kongresszusának tézisei. 5. pont.

[3] A francia Statisztikai Intézet kiadványai alapján közli Cahiers du Communisme 1959. 6. sz. 564. old.

ály vállaira rakja. A francia frank 17 százalékos devalvációja hasznos a tőkéseknek, mert megkönnyíti számukra a világpiacon való versengést. De a munkások és a fizetésből élők számára ez 12 százalékos reálbércsökkenést hozott, minthogy a tömegcikkek árai emelkednek. Az ipari termelés indexe, mely tavaly májusban 158 volt, ez év januárjában 152-re esett. Egyes iparágakban, főként a tartós fogyasztási javakat termelő iparban, a csökkenés 40 százalékot is elért. Franciaország külkereskedelmi mérlege javult ugyan, de csak azáltal, hogy kevesebb nyersanyagot importált, ami kedvezőtlenül befolyásolja a termelést, és ennek következtében növeli a munkanélküliséget, főleg a rövidített munkaidőben dolgozók számát.

A XV. kongresszuson a Központi Bizottság beszámolóját Thorez elvtárs tartotta. Beszédében a francia dolgozók helyzetének ismertetésénél vitába szállt a revizionistákkal, akik az utóbbi években, a konjunktúra hatására, illúziókat terjesztettek a kapitalizmus lehetséges válságmentes fejlődéséről, és tagadták az elnyomorodás törvényének létezését:

„Ellenfeleink azt mondották — hangsúlyozza Thorez elvtárs —, hogy a munkások életszínvonala a kapitalizmusban nem csökkenő, hanem emelkedő tendenciát mutat, és hogy ennélfogva a marxizmus az osztályharc éleződéséről és a kapitalizmus elkerülhetetlen megdöntéséről szóló elméletével megcáfoltnak tekintendő. De az események fejlődése rávilágít ezeknek az állításoknak tarthatatlanságára, megmutatja, hogy hamis az a jóslat, amely szerint a kapitalizmus fokozatosan és spontán a szocializmus felé fejlődik."[4]

Thorez elvtárs nyomatékkal állítja, hogy a munkáshatalom kivívása akkor is forradalom, ha békés úton, például parlamentáris úton győz. Tekintve Franciaország nagy parlamentáris hagyományait, a francia nép esetleg ezen az úton is eljuthat a szocializmushoz. Persze nem ez a mai, antidemokratikusan választott és alkotmányos jogaiból kiforgatott parlament, hanem a proporcionális választójog alapján létrehozandó, és hatalmas parlamenten kívüli mozgalommal támogatott nemzetgyűlés lenne a munkáshatalomért valo nem-véres harc eszköze.

•

De Gaulle, aki a nagybankok megbízottjaként az imperialista Franciaország „régi dicsőségét és nagyságát" akarja helyreállítani, diktatúrájának első esztendejében hazájának csak függőségét és kiszolgáltatottságát fokozta. Minthogy az algériai problémát demokratikus és békés úton megoldani *nem akarják,* katonai eszközökkel és terrorral pedig megoldani *nem lehet,* a kilátástalan háború elhúzódik, gyors befejezésével már egyetlen hivatalos szemé-

[4] L'Humanité 1959. június 6. 5. old.

lyiség sem bíztat. E háború folytatásával Franciaország mind több sebet kap.

Adenauerral való szövetsége nem az évszázados német—francia antagonizmust számolja fel (mint a gaulleista propagandisták mondják), — ennek az antagonizmusnak csak a munkásosztály vezette demokratikus Németország és demokratikus Franciaország békés kapcsolatai fognak végetvetni —, hanem a revansista német imperializmus szekeréhez köti Franciaországot. Az úgynevezett Kis-Európában a bonni militaristák diktálnak. Ők kényszerítik a büszke francia nemzet jelenlegi kormányát, hogy külpolitikai céljaikat támogassa. A genfi külügyminiszteri értekezleten a francia delegáció engedelmesen betöltötte ezt a szerepet. Couve de Murville francia külügyminiszter nem átallotta kimondani: Gromiko javaslatainak elfogadása számunkra Adenauer elvesztését jelentené. Adenauer kegyei tehát fontosabbak a mai francia rendszer számára, mint az, hogy enyhüljön a nemzetközi feszültség, elhárüljon a háború veszélye.

De Gaullet Adenauerhoz fűzi az atomfegyverek birtoklásának ohaja. De Gaulle már tavaly októberben bejelentette egy sajtóértekezleten, hogy szerinte Franciaország nagyhatalmi pozíciója megköveteli a fegyverkezési versenyben való részvételét és azt, hogy „saját" atombombája legyen. Nem sokkal később azzal a kívánsággal fordult az USA-hoz és Angliához, hogy adják át Franciaországnak atomfegyverzetük titkos dokumentációját, továbbá, hogy Franciaország résztvehessen a NATO legfelső igazgatásában, hogy a „globális stratégia" minden kérdésében az USA-val és Angliával közösen dönthessen.

Miután az angolszász imperialisták kívánalmait nem teljesítették, De Gaulle az atomfegyverek kérdésében Adenauerrel véd- és dacszövetséget kötött, abban a reményben, hogy az EURATOM szervezetében vezető szerephez jut. Hogy az atomfegyverkezésre időt nyerjen, a francia kormány mindent elkövet, hogy a genfi atomértekezleten megegyezés ne jöhessen létre a kísérleti atomrobbantások beszüntetéséről. Mindez azt mutatja, hogy a mai *Franciaország a nemzetközi feszültség fokozását előmozdító tényező.*

Az algériai háború, az atomfegyverek birtoklására való törekvés, De Gaulle egész nagyhatalmi politikája, *Franciaország biztonságát* ássa alá. Valamikor De Gaulle azt tartotta, hogy Franciaország csak úgy lehet független, és csak abban találhat biztonságot, ha baráti kapcsolatokat tart fenn a Szovjetunióval. Thorez elvtárs kongresszusi beszámolójában felhívta a figyelmet arra, hogy a hivatalos és félhivatalos francia sajtó, de még a magukat semlegesnek nevező lapok is mélyen hallgattak De Gaulle és Sztálin 1944-ben lefolyt beszélgetésének nemrég közzétett sztenogramjáról

Akkor, 1944-ben, mint tudjuk, De Gaulle a német militarizmus veszélye ellen szovjet—francia szövetséget javasolt. És most, kivel és ki ellen szövetkezik az ötödik köztársaság elnöke? Hogyan képviseli Franciaország érdekeit ezzel a müncheni politikával?

Tovább ezen az úton De Gaulle Rómába utazott, hogy a modern szentszövetség, és a Vatikán régi elgondolásainak megfelelően megkísérelje Olaszországot a Párizs—Bonn tengelyhez kapcsolni, és a bolsevizmussal szemben kialakítani a közép-európai katolikus államok tömbjének magvát. Erről a katolikus tömbről már az előző pápa is ábrándozott. De Gaullenak azonban nem volt sikere az olasz kormánynál ebben a kérdésben, de megkapta a pápa apostoli áldását, és kinevezését tiszteletbeli kanonokká. A francia papság tehát nem indokolatlanul várja tőle az egyházi iskoláknak nyújtandó új szubvenciókat...

De Gaulle és Adenauer szövetkezése megfelel a két ország monopolistái érdekeinek, bel- és külpolitikai szempontból egyaránt. A gazdasági kapcsolatokon túl mindkét részről nagy a félelem egy egységes, demokratikus Németországtól, és egy Népfront-Franciaországtól. De Gaulle és Adenauer együttműködése a legsúlyosabb veszélyekkel terhes a francia és a német nép, az egész nyugat-európai munkásmozgalom, valamint az európai béke számára.

Az FKP XV. kongresszusának előkészítése folyamán a párt folyóirataiban magasszínvonalú marxista világgazdasági és világpolitikai tanulmányok egész sora tárta fel a gauelleista külpolitika hatását Franciaország belső és nemzetközi helyzetének alakulásában. Ezek az elemzések meggyőzően mutatják ki, hogy a jelenlegi kormány „vonala" a nemzeti érdekekkel mindenben ellentétes. Az FKP az egyetlen párt, amely a nemzeti érdekeknek mindenkor megfelelő megoldásokat mutat. Évek óta szenvedélyesen képviseli azt az álláspontot, hogy az Algériai háború felszámolása, az algériai nép függetlenségének elismerése Franciaország nemzeti érdeke.

A Kommunista Párt a francia—szovjet barátság és együttműködés fáradhatatlan előharcosa. „Ez a szovjetbarát párt — írja a kongresszusról szóló cikkében a France Observateur — mélységesen francia párt marad."[5] Azt, hogy az FKP „mélységesen francia" párt, azaz, hogy nemzeti érdekeket szolgál, elismerik olyanok is, akik soraitól többé-kevésbé távol állnak. De akkor De Gaulle külpolitikájáról is fel kell ismerniük, hogy az nemzetellenes, ha még oly sokat szaval is Franciaország „nagyságáról". A misztikus köd, mellyel De Gaulle magát körülvette, oszladozik.

•

[5] Gilles Martinet: Mitől oly erős a Francia Kommunista Párt. (France Observateur 1959. jún. 25.)

Az FKP harca *Franciaország megújhodásáért* közvetlenül belpolitikai síkon folyik. Fő tartalma a demokrácia védelme a fasizálással szemben. De Gaulle már tavaly októberben értésére adta a franciáknak, hogy a választásokból kikerülő új nemzetgyűlés „nagyon más" lesz, mint a régebbi parlament volt. Az új nemzetgyűlés hatáskörének „szigorúan megvont körvonalai" lesznek, működését „erős fékek" fogják szabályozni. A képviselőknek azt tanácsolta, hogy „ehhez tartsák magukat", máskülönben új válság tör ki, amely „hosszú időre végetvet a parlamentarizmusnak Franciaországban". Ezt a fenyegetést és zsarolást azóta tettekre váltotta. A parlament jogait alaposan megnyirbálta, úgyhogy például interpellációkkal kapcsolatban szavaznia nem szabad. Az államháztartásba való beleszólását felszámolta és ugyancsak megszorította a beígért „erős fékeket".

Kongresszusi beszédében Duclos elvtárs rámutatott arra, hogy a fasiszta veszély a mai Franciaországban más formát ölt, mint az olasz és a német fasizmus a két világháború közötti időben. A fasiszta csoportok ma Franciaországban sokkal kisebbek, de a monopolista burzsoázia számít rájuk, és fel is használja már őket a munkásosztály terrorizálására.

Guy Mollet azt mondja: „amíg De Gaulle él, nem-igen kell tartani a fasizmustól". A dolgozók ébersége így akarja elaltatni. De az osztálytudatos munkások nem fogják a „gondviselés küldötte" diktátorra bízni párthelyiségeik és gyűléseik védelmét.

Amikor Guy Mollet arról beszél, hogy az államfő és Debré miniszterelnök között politikai ellentétek vannak, a munkásságot Debrével szemben De Gaulle mellé próbálja állítani. Az igazság az, hogy a Debré-kormány De Gaulle akaratának végrehajtója, belés külpolitikai vonatkozásban egyaránt, Franciaországban éppúgy mint Algériában.

De Gaulle ez idő szerint nem tiltja be a demokratikus szervezeteket; úgy harcol ellenük, hogy tűri és bátorítja a kommunistaellenes hangulatot és aktivitást. Megtámadta a sztrájkjogot. Legutóbb június 16-ra a vasutasok általános sztrájkot szerveztek, amelyet a kormány azzal akadályozott meg, hogy a vasutasokat mozgósította, úgyhogy a sztrájkolókat katonai törvényszék várta volna. A szakszervezetek ekkor megegyeztek abban, hogy bizonyos feltételek mellett — melyeket a kormány teljesíteni kénytelen volt — a sztrájkról lemondanak. A vasutas sztrájk anyagi követelésekért indult volna, de azáltal, hogy a kormány mozgósítást rendelt el, és így a sztrájkjog ellen támadt, a mozgalom poltikai tartalmat kapott. Valamennyi szakszervezet egységesen határozta el a sztrájkot, és egységesen mondta le azt. Ez az egység pedig: politikai tett.

A francia munkásosztály ellenállása megkezdődött. Mintegy 2 millió dolgozó vett részt a legutóbbi sztrájkokban, és meg tudta akadályozni a bérek befagyasztását. Az FKP kongresszusát közvetlen megelőzően az Általános Szakszervezeti Szövetség (CGT) kongresszusán Frachon elvtárs új, sikeres bérharcokról számolhatott be, amelyeket a munkások a bázison létrehozott akcióegységgel vívnak meg. A helyzet az, hogy a szociáldemokrata (FO) szervezetek, valamint a keresztény szakszervezetek (CFTC) csúcs-vezetősége ellenére csaknem mindenütt együtt sztrájkolnak a kommunista, szociáldemokrata és keresztény munkások. Eddig 81 megegyezés jött létre megyei szinten, köztük 38 FO megyei bizottsággal. A különböző pedagógus szakszervezeteknek 48 megyében van szakszervezetközi megegyezésük. A CGT minden részletmegegyezésbe belemegy, hogy az akcióegységet alulról építse. Az eddig elért eredmények *messze meghaladják az akcióegységek 1948 óta bármikor elért méreteit.*

Határozott balratolódás észlelhető a keresztény szakszervezetekben. Nemrég volt a CFTC 30. kongresszusa; az ott megválasztott vezetőség 40 tagja közül 18 az egységpolitikát képviselő kisebbséghez tartozik. Még figyelemreméltóbb az, hogy a többségi irányzat politikailag a baloldali kisebbség vonalához közeledik. Így jött létre egyhangú határozat az algériai háború kérdésében. A határozatban a keresztény szakszervezetek arra hívják fel a kormányt, hogy tárgyaljon és kössön békét az algériai szabadságharcosok képviselőivel.

A munkásosztály akcióegysége gyakorlati, politikai kérdés és elvi kérdés is: elméleti, elvi harc a marxizmus eltorzítói ellen. A kommunisták minden erőfeszítést megtesznek az akcióegységért, de sohasem szüneteltetik az opportunisták elleni harcot. A CGT kongresszuson Frachon elvtárs mellett nem egy felszólaló lépett fel a jobboldali Le Brun nézeteivel szemben. Itt is érezhető volt a tömegek hangulatában beállt változás, és a kommunisták márciusi választási sikereinek hatása.[6]

Bár a szakszervezeti mozgalom egysége még nem valósult meg, nagyon fontos, hogy az egyesülés problémáival a CGT kongresszus foglalkozott. A jobboldaliak azzal vádolják a CGT-t, hogy „politizál", hogy a Kommunista Párt eszköze, de a munkások nagy része látja, hogy ereje az egységben van, és hogy annak akadályozása a francia burzsoázia legfőbb érdeke.[7] Ha a szakszervezeti egység

[6] A márciusi községi választásokon az FKP az 1958-as parlamenti választások eredményeihez képest szavazatainak arányát 19,5 százalékról 27,7 százalékra emelte.

[7] A CGT-nek jelenleg 1,6 millió tagja van, az FO és a CFTC-nek együttesen kb. 800 000. A francia munkásoknak tehát nagy része nincs szakszervezetben, és azok megnyeréséért a három szakszervezeti központ verseng.

helyreállításáról szóló javaslatot a többség nem is fogadta el, Frachon elvtárs beszámolóját, és az akcióprogramot egyhangúan szavazták meg. Az FKP XV. kongresszusa is aláhúzta annak jelentőségét, hogy immár „megkezdődött a vita arról, milyen módon valósítható meg az összes dolgozók szakszervezeti egysége.

Néhány hónappal ezelőtt megkísérelték a munkásosztályt megijeszteni, lenyomni, arra a meggyőződésre bírni, hogy a harc immár lehetetlen. Most a munkásosztály ország-világ előtt megmutatja, hogy soha sem szűnt meg saját erejében, saját akciójának eszközeiben bízni, soha sem mondott le arról, hogy a kizsákmányolt dolgozó tömegek vezetője legyen."[8]

Az egység problémái elsősorban a jobboldali szociáldemokrácia tradicionálisan kommunistaellenes magatartásából fakadnak. De a Francia Szocialista Pártban (SFIO) éppen emiatt van válság. Az SFIO ideológiája már nem is revizionizmus, hanem a marxizmus likvidálása. Jelenleg, mondotta beszámolójában Thorez elvtárs, „már nem egy opportunista irányzattal van dolgunk, amit megszoktunk a szociáldemokratáknál, hanem arról a kísérletről, hogy mindennemű szocialista felfogást felszámoljanak".

A szocialista párt teoretikusai Revue Socialiste c. folyóiratukban olyan nézeteknek adnak hangot, amelyek sokkal közelebb állnak a vallásos misztícizmushoz, mint a marxizmushoz. André Philip azt állítja, hogy a szocializmust nem lehet bizonyos osztályérdekek kifejezésének tekinteni; szerinte a szocializmus „az igazság és a szabadság állandó vágyának megnyilatkozása". A jobboldali szociáldemokrata „gondolkodók" úgy vélik, hogy a kapitalizmus fogalma értelmetlenné vált, és a francia gazdaság tényeivel ellentétben azt állítják, hogy az ipar „dekoncentralizálódik", a vagyon a nép széles rétegeiben oszlik meg stb. Jules Moch szerint nincs is már, vagy alig van proletariátus, és az állam természetesen megszűnt az uralkodó osztály eszköze lenni, és így tovább.

Az efféle „tudomány" sok munkást elidegenít a szocialista párttól, melynek összetétele mindinkább kispolgári jelleget ölt. A szocialista pártban beállott szakadás egy baloldali Független Szocialista Párt megalakításához vezetett, amely azonban mindeddig nem lépett akcióegységre a kommunistákkal. A szociáldemokrácia belső ellentmondásait uralja a vezetők és a munkás-párttagság közötti ellentét, a bázis akcióegységre törekvése ellentéte a vezetés egységellenes magatartásának. A franciaországi helyzet legújabb változásai számos szociáldemokratát kijózanítanak a Guy Mollet féle politikát illetően. Az SFIO júliusi kongresszusa előtt egyes szocialista megyei szervezetek már felszólították a párt vezetőségét, hogy

[8] A Központi Bizottság beszámolója az FKP XV. kongresszusán. L'Humanité 1959. június 25. 7. oldal.

De Gaullet tovább ne támogassa. De az is biztos, hogy a felismerések folyamata hosszadalmas, és hogy a kommunisták nem tehetnek egyebet, minthogy ezt a folyamatot igyekeznek meggyorsítani.

A kommunista politika helyességét nem lehet annak azonnali sikerén lemérni. Joggal mondotta Thorez elvtárs, hogy a párt politikája akkor helyes, ha annak az osztálynak *igazi* (esetleg általánosan még fel nem ismert), érdekeit képviseli, amelyre támaszkodik.

„A népszavazás idején a nagyburzsoázia képes volt elködösítésével nemcsak a kispolgárságot, hanem a dolgozó parasztok nagy részét és a munkásosztály jó részét is befolyása alá vonni; hiszen körülbelül 1 millió olyan dolgozó szavazott De Gaullera, aki egyébként kommunistát szokott választani. A felszabadulás óta — mondotta Thorez elvtárs — először történt, hogy minden ötödik szavazónk hátat fordított nekünk.

A népszavazás súlyos csapást mért a demokráciára ... megállapítható volt a demokratikus szellem gyöngülése, a nacionalizmus és kolonializmus előretörése.

De a kommunista párt megmutatta, hogy ő az ellenállás fő ereje, amely maga köré gyűjtheti a köztársasági érzelmű embereket a reakció és a fasizmus ellen. A márciusi választások első fordulójában, csaknem 4 millió szavazatot nyert, és százalékosan többet, mint ahány Nem-szavazatot adtak le a referendum idején. *A kommunista párt megmaradt Franciaország első pártjának ...*

A legutóbbi választásoknál az ország szívében, Párizsban és Szajna megyében legnagyobb győzelmünket aratttuk. Párizsban százalékosan több szavazatot nyertünk, mint bármikor a felszabadulás óta ..."[9]

Az FKP tehát — bár az ár ellen kellett úsznia —, igen rövid idő alatt képes volt megfordítani a hangulatot.

Sok ember vívódik most Franciaországban: szociáldemokrata és keresztény munkások, parasztok, értelmiségiek. Nem fognak azonban más kiutat találni, mint azt, melyet a jelenlegi helyzetből a Kommunista Párt mutat. A kommunisták feladata, hogy meggyőzzék a munkásosztály elmaradottabb rétegeit, és a sokkal számosabb városi és falusi kispolgárságot, amelyet De Gaullehoz sodort a reakciós soviniszta hullám. Szuszlov elvtárs, aki az SZKP nevében üdvözölte a francia kommunisták kongresszusát, így vázolta fel a perspektívát: „Az események elháríthatatlanul arra viszik a szocialistákat és a kapitalista társadalom többi baloldali erőit, hogy felismerjék: korunkban a kommunistákkal való együttműködés nélkül lehetetlen sikerrel harcolni a békéért, a demokratikus köz-

[9] U. o. 9 old.

társasági szabadságjogok fenntartásáért és kiszélesítéséért, a dolgozók anyagi érdekeiért, a szocializmusért."

Kétségtelen: az elmaradt munkások és a kispolgárság megnyeréséért folyó munkában a kommunisták a kispolgári ideológia fokozott befolyásának is ki vannak téve. Ezért a pártnak szüntelen folytatnia kell a kétfrontos ideológiai harcot, a revizionizmus és a szektás dogmatizmus ellen. A párt állandóan foglalkozik a revizionista nézetek visszaverésével, de azt sem mulasztja el, hogy propagandistáit a szektásságtól óvja. Itt van pl. az a széles tömegmozgalom, mely kommunista vezetéssel az iskolák világi jellegének védelmében folyik. Világos, hogy itt nemcsak marxistákkal, nemcsak következetes materialistákkal, hanem mindazokkal kell tudni együttműködni, akik az állam és egyház Franciaországban hagyományos teljes és feltétlen elválasztásának hívei. A bérharcokban, az algériai háború elleni harcban, a nép nagy többsége hajlandó részt venni. A kommunistáknak nem szabad e harcok tömegeit korlátozni azzal, hogy pl. keresztény munkást „klerikálisnak" bélyegeznek meg.

A kongresszuson szereplő ideológiai kérdések közt különösen érdekes a demokráciáért vívott harc viszonya a szocializmusért vívott harchoz. Ezt fejtegette felszólalásában Fajon elvtárs.

Már a tézisek aláhúzták, hogy a demokratikus mozgalom a maga egészében, ha hatalmas tömegméreteket ölt, képes az ország gazdasági életének alakulását befolyásolni, például a monopóliumok hatáskörét megszorítani, a gazdasági életet a monopóliumok nyomása alól mindinkább felszabadítani. Az ilyen változásokért folyó küzdelmekben meg lehet változtatni az ország politikai erőviszonyait, és megkönnyíteni a proletariátusnak a szocializmusért való harcát. „Korunkban — mondja Thorez elvtárs — a demokratikus átalakulásokat nem hosszú történelmi idő választja el a szocialista átalakulástól... A demokráciáért folyamatosan építjük, és e folyamat betetőzése a szocializmus lesz."[10]

A franciaországi helyzet rendkívül összetett. Számos ellentmondásnak csomópontja: Algéria. Az igazságtalan és teljesen kilátástalan gyarmati háborúban ott izzik a francia imperializmus és a szabadságukért küzdő afrikai népek ellentéte; a francia monopolisták és a francia munkásosztály ellentéte. Belejátszanak a NATO-n belüli versengések az atomfegyverekért és az olajimperializmus expanziós törekvései. Másrészt az algériai háború ellen kialakult, napról-napra növekvő és erősödő front soraiba gyűlnek azok, akik a francia nagyságot nem gyarmati népek leigázásában, nem atombombák birtoklásában keresik, hanem azoknak a felemelő tradícióknak a továbbfejlesztésében, amelyek a múltban a francia nemzetet a haladás és a kultúra élére vitték. Ezeknek a

[10] U. o. 8. old.

hagyományoknak a hordozója pedig a Kommunista Párt, melynek belső egységét, marxista—leninista szilárdságát és töretlen harcképességét XV. kongresszusa is dokumentálta.

Az FKP XV. kongresszusa nem változtatta meg a párt politikai vonalát. Akár a XIV. kongresszuson, most is az volt a fő gondja, hogy a munkásosztály akcióegységének és a demokratikus erők tömörítésének legjobb módját kimunkálja. De a XIV. és a XV. kongresszus között beállt változások, a párt és a tömegek új tapasztalatai alapján az FKP differenciáltabban foglalkozik szövetségeseinek és lehetséges szövetségeseinek számos problémájával. Bizalommal épít az akcióegység első új sikereire, és számbavéve a nemzetközi erőviszonyoknak a szocializmus javára történt fejlődését. jogos *optimizmussal indul a további harcba.*

A Lengyel Egyesült Munkáspárt történelmi érdemei

Írta **JACEK GROSZKIEWICZ**

„Nemzedékünk történelmi feladata felépíteni a szocializmust országunkban" (a LEMP III. Kongresszusának határozataiból).

Tizenöt esztendeje jött létre a népi hatalom Lengyelországban. E rövid történelmi korszak alatt Lengyelország nemcsak felemelkedett a szörnyű romok közül és az elmaradottságából, de egyben a modern ipari államok sorába lépett. Hatalmas mértékben emelkedett a nép életszínvonala. Az egész ország olyan nagy átalakuláson ment keresztül, hogy nehezen ismeri fel az, aki régóta nem járt az országban. Még a szocializmus ádáz ellenségei, köztük a reakciós lengyel emigránsok is kénytelenek elismerni, hogy ez az átalakulás megváltoztatta a társadalmi rendszer képét, és hogy az országban végrehajtott mélyreható politikai és társadalmi átformálás a Lengyel Egyesült Munkáspárt munkájának az eredménye.

Az elmúlt 15 esztendő eredményeit látva nehéz elképzelni, milyen harcokkal telí út vezetett idáig, és hogy ezt az útat milyen kitartó mindennapi munkával kellett megtennunk. Igaz, hogy egész idő alatt a párt vezetett bennünket ezen az úton, de maga a párt sem rendelkezett kész részletes akcióprogrammal. A pártnak megvolt a maga programja Lengyelország átformálására és fejlesztésére. Ez a program azonban konkretizálásra szorult, a leggondosabban figyelembe kellett vennünk azokat a lehetőségeket, melyeket az akkori politikai, gazdasági és társadalmi helyzet nyújtott. Sőt, minden egyes lépést a politikai ellenfelekkel vívott éles harcban, és ugyanakkor az objektív anyagi nehézségeket leküzdve kellett megtennie, mely utóbbiak az ország akkori elmaradottságának, a hatalmas háborús pusztításnak, a nemzet fizikai irtásának következményei voltak.

*

A LEMP elődje — a Lengyel Munkáspárt, amikor a náci megszállás borzalmas éveiben harcba szállt a haza felszabadításáért,

nehezebb helyzetben volt, mint sok más forradalmi párt. Ebben az időben — a Lengyel Kommunista Párt 1938-ban bekövetkezett feloszlatása után — már évek óta nem működött az országban marxista párt. Zászlóbontáskor a Lengyel Munkáspártnak csaknem mindent elölről kellett kezdenie. Azért „csaknem", mivel — a sors minden viszontagsága ellenére — elég sokan maradtak meg a hősi Lengyel Kommunista Párt soraiban nevelkedett és edződött káderek közül. A nemzetközi munkásmozgalom, és a hagyományaival a múlt század 80-as éveihez viszonyuló lengyel forradalmi mozgalom évtizedeken át vívott önfeláldozó harcaiban kiformálódott és kipróbált nézetek rendszere is megvolt. Mindenek előtt azonban maga a helyzet parancsolta a harc azonnali megindítását. Napról-napra sokasodott azoknak a serege, akik aktívan akartak harcolni az új, szabad és igazságos népi Lengyelországért.

Erre a nehéz és felelősségteljes feladatra vállalkozott a Lengyel Munkáspárt. A Lengyel Munkáspárt 1945. évi első kongresszusán a lengyel nemzet legújabbkori történelmének e korszakalkotó tényéről beszélve Gomulka elvtárs megállapította: „Mint párt puszta helyet foglaltunk el, melyet senki előlünk el nem foglalt és nem akart elfoglalni."

A marxizmus—leninizmus tanítását követve a Lengyel Munkáspárt egyetlen megbonthatatlan egységbe fogta össze a társadalmi és nemzeti felszabadulásért harcoló erőket. Az egyetlen párt volt, amely a munkásosztály vezetésével a német megszállók elleni és a dolgozó tömegek hatalomra jutásáért vívott harcot írta zászlajára, és következetesen megvalósította Lengyelország és a Szovjetunió szövetségének eszméjét. Ennek köszönhető, hogy a Lengyel Munkáspárt, noha a megszállás nehéz körülményei között alakult és kezdte meg működését, és a széleskörű befolyással rendelkező hazai reakció egyesült frontjával találta magát szemben, mégis felhasználva az adott történelmi helyzetet, döntően befolyásolta az események alakulását.

A Lengyel Munkáspárt a széleskörű antifasiszta népfrontpolitikát megvalósítva, szakadatlan harcban a reakciós pártok ellen, a társadalom széles tömegeit mozgósította a megszállók elleni harcra. Később, 1943 végén és 1944 elején, a párt kezdeményezésére alakult meg a lengyel nép politikai képviselete: az Országos Nemzeti Tanács 15 esztendővel ezelőtt, 1944. június 22-én ez a Tanács a párt kezdeményezésére alakította meg a hazai föld első felszabadított darabkáján, Lublinban a Lengyel Nemzeti Felszabadulási Bizottságot.

A Lengyel Munkáspárt volt az, amely a maga köré szervezett szövetségeseivel — az újjászületett Lengyel Szocialista Párttal, Parasztpárttal, és a Demokrata Párttal együtt harcba szólította a

nemzetet a Szovjet Hadsereg oldalán a szülőföld teljes felszabadítására, az Odera—Neisse-i történelmi határ helyreállítására.

A Lengyel Munkáspárt helyes és bölcs politikájának köszönhető, hogy a Szovjet Hadsereg hadosztályaival együtt a Lengyel Hadsereg alakulatai is eljutottak a hitlerizmus szívéig — Berlinbe.

Hat héttel a Lengyel Nemzeti Felszabadulási Bizottság megalakulása után, amikor a frontokon még dörögtek az ágyúk, megkezdődött az Országos Nemzeti Tanács történelmi jelentőségű földreform határozatának végrehajtása. A parasztok bátortalanok voltak, a párt a munkásosztályt mozgósította a falu segítségére. A munkás-paraszt szövetség 1944—45 őszén és telén, a nagybirtokosok földjeinek felosztásánál állta ki az első tűzpróbát.

A munkások — a Lengyel Munkáspárt és a Lengyel Szocialista Párt vezetésével birtokba vették a gyárakat, és megkezdték a termelést.

Legjobb kádereit a népi hatalom kialakulóban levő apparátusába küldte a párt.

Már a felszabadulás után a földalatti reakcióval és az erdei bandákkal vívott küzdelemben százával és ezrével hullatta áldozatait a Lengyel Munkáspárt. A fasiszták ellen vívott harcban esett el a legendás hírű hős — „Walter generális" — Karol Swierczewski elvtárs is.

*

A párt politikájának eredményeként fokról fokra stabilizálódott az élet. 1947-ben hozzáláttunk az első hároméves újjáépítési terv megvalósításához, akkor, amikor még bajok és nehézségek mutatkoztak. Az élet, mindenekelőtt a politikai élet stabilizálódását jelentős mértékben hátráltatta a munkásosztály sorainak megosztottsága. Még mindig két külön munkáspárt működött — a Lengyel Munkáspárt, és a Lengyel Szocialista Párt. Igaz, hogy az akkori Lengyel Szocialista Párt nem hasonlított a háború előtti elődjére. Ez a párt megtisztította sorait a reakciós elemektől, 1946 november 26-án pedig a Lengyel Munkáspárt és a Lengyel Szocialista Párt megállapodást kötött az akcióegységről és az együttműködésről. E megállapodásban kimondották: „Az egyre szorosabb együttműködés és elvi közeledés révén mindkét párt a teljes szervezeti egység elérésére törekszik." Ez ugyan nem szüntette meg a lengyel munkásmozgalom már több mint ötven esztendeje tartó megosztottságát, de az akkori helyzetben — a Mikolajczyk ellen és az őt támogató földalatti reakció ellen vívott súlyos küzdelemben ez a megállapodás fontos szerepet töltött be. Egyre jobban megszilárdult a munkás-paraszt szövetség is.

Közeledtek a népi hatalom feltételei között tartandó első szejmi választások. E választásokra a demokratikus tábor egységes tömböt

alkotott. És éppen úgy mint előzetesen, a népszavazás során hatalmas győzelmet aratott Mikolajczyk hívei és az őt támogató reakciós elemek felett. Az 1947. január 19-i győzelem után jelentős mértékben stabilizálódott az élet. A munkásmozgalom teljes egyesüléséig még azonban csaknem két esztendő telt el. Erre a történelmi jelentőségű aktusra az 1948 decemberében megtartott Egyesülési Kongresszuson került sor.

A kongresszus értékelte a megtett utat és a népi Lengyelország négyesztendős tapasztalatait. A Lengyel Egyesült Munkáspárt elvi nyilatkozatában megállapítja, hogy az új helyzetnek megfelelően a szocializmusba való áttérés számos országban a népi demokratikus rendszer útján megy végbe. A továbbiakban pedig: „Megvalósítva a nép hatalmát a munkásosztály vezetésével, a népi demokratikus rendszer ebben a történelmi helyzetben, amint már a tapasztalat is bebizonyította, képes és köteles eredményesen betölteni a proletárdiktatúra alapfunkcióit..." A nyilatkozat azt is igen határozottan leszögezte, hogy a Lengyel Egyesült Munkáspárt elvi alapja a proletár internacionalizmus, a marxizmus—leninizmus, az egyetlen alkotó jellegű ideológia.

A kongresszus után a népi Lengyelország széles fronton tért rá a szocializmus építésére. A párt útmutatását követve a munkásosztály hozzálátott a LEMP I. kongresszusán jóváhagyott hatéves terv megvalósításához.

Ma, megfelelő távlatból már tudjuk, hogy a hatéves terv milyen mértékben forradalmasította országunk életét. Az ipari termelés a háború előttihez viszonyítva 2,8-szorosára növekedett. Olyan új iparágak születtek, amelyek azelőtt soha nem voltak Lengyelországban, mint például a gépjárműipar, a hajóipar stb. Számos iparág gyökeresen átalakult (a kohászat, a vegyipar, a gépipar).

A gazdasági átalakulás nyomán és azzal kapcsolatban mélyrehatóvá társadalmi átalakulás ment végbe. 3 millió falusi költözött a városokba, és bekapcsolódott az ottani életbe. Az általános közoktatás, az analfabétizmus felszámolása, a középfokú és felsőfokú oktatás hatalmas fejlődése — ezek jellemeztek az átalakulás kulturális oldalát.

Ma már azt is tudjuk, hogy ezekben az években nem voltunk mentesek a hibáktól, és fájdalmas csalódások részesei is voltunk. Ez különösen az 1951—53. közötti évekre vonatkozik. A hatalmas arányú beruházás okozta feltornyosult nehézségek folytán, a mezőgazdasági termelés elégtelen fejlődése, és a nemzetközi feszültség következtében átmenetileg még a reálbérek csökkenésére is sor került. Nem kerülte el a párt belső életében és az ország életében a lenini normáktól való eltérésből fakadó hibákat, a személyi kultusszal kapcsolatos hibákat sem.

Mint a dolgozó tömegek forradalmi élcsapata, mely tevékenységében a marxizmus—leninizmus tanítását követi, a Lengyel Egyesült Munkáspárt kijavította hibáit. Döntő jelentősége volt ebben a tekintetben az SZKP XX. kongresszusának, néhány hónappal később pedig a LEMP KB VIII. plénumán hozott határozatoknak. A párt határozottan elvetette mindazt, ami visszahúzta. Elég erősnek érezte magát arra is, hogy egy bizonyos időpontban véget vessen a soraiban gyökeret vert frakciózásnak. Határozottan szembeszállt és leszámolt mind a revizionizmus és a likvidátorság, mind a konzervativizmus és a dogmatizmus hibájával. A párt újjászervezte sorainak egységét, és megszilárdította tömegkapcsolatait. Ily módon áthúzta a reakció számításait, a „második szakaszt", vagyis Lengyelországnak a szocializmustól való letérését illetően.

Demokratizálódtak az államigazgatás módszerei. A decentralizálás kiterjesztésével egyre nagyobb tömegek kapcsolódtak be az irányításba. A közéletben teljes mértékben helyreállt a szocialista törvényesség. Leküzdöttük az előző korszak legfőbb gazdasági nehézségeit is — növekedett a mezőgazdasági termelés, csökkentek a népgazdaság fejlődésében mutatkozó aránytalanságok.

A proletár internacionalizmus lenini elvein alapuló pártpolitika révén új, minden eddiginél szilárdabb alapra helyezkedett a barátság és az együttműködés a Szovjetunióval.

Ez a pártpolitika teljes támogatásra talált a nép túlnyomó többségének részéről az 1957. évi szejmi választásokon, egy évvel később pedig a tanácsválasztásokon. Éppen ezért a LEMP III. kongresszusa, mely ez év márciusában gyűlt egybe, megállapíthatta, hogy „A párt jelenlegi, a KB VIII. plénumán kidolgozott, és a későbbi plénumokon továbbfejlesztett politikai irányvonala kiállta a gyakorlati próbát". A III. kongresszus jóváhagyta a Lengyel Népköztársaság 1959—65. évre szóló gazdaságfejlesztési tervének irányelveit, és jóváhagyta az országban folyó szocialista építés további, sokoldalú és gyors fejlesztésének tervét is.

*

A dolgozó tömegek most valósítják meg a LEMP III. kongresszusának határozatait, most hajtják végre azt a programot, amely új, hatalmas ugrást jelent Lengyelország fejlődésében, melyet a barátság és az együttműködés megbonthatatlan szálai fűznek a szocialista táborhoz, mindenekelőtt a Szovjetunióhoz, és amely egyre tevékenyebben működik közre korunk nemes küzdelmeiben a béke megszilárdításáért, és a szocializmus világgyőzelméért.

Örömmel látjuk hazánk nemzetközi jelentőségének növekedését. Soha a történelem folyamán nem volt ennyi barátunk határ-

rainkmentén, soha Lengyelország szavának nem volt ilyen súlya a világban.

Mindabban, ami megváltozott a nép életében, pártunk küzdelmének gyümölcsét látjuk és osztozunk a párt gondjában és munkájában. A lengyel forradalmárok egész nemzedékei által vívott harc hozta meg ezeket az eredményeket: a „proletáriát" tagjainak nemes önfeláldozása, akik felemelt fővel adták életüket a szocializmus ügyéért; az 1905-ös év harcosai, akik a Lengyel Királyság és Litvánia Szociáldemokráciája szervezeteiben küzdöttek, és a Lengyel Kommunista Párt hős fiai, mely pártnak elévülhetetlen érdeme a leninizmus megszilárdítása a legyel munkásmozgalomban.

Jólesik visszatekinteni annak a nehéz útnak egy szakaszára, melyet a lengyel nép győzelmesen tett meg pártja vezetésével. Jólesik látnunk, milyen bőséges termést hozott az ország sorsának 15 esztendei következetes irányítása. Az elmúlt esztendők nemcsak anyagilag tettek bennünket gazdagabbá. Fontos tapasztalatokat is szereztünk. A párt életében és harcában e tapasztalatoknak nem kisebb jelentőségük van. E 15 esztendő alatt mély gyökeret eresztett a barátság hatalmas szomszédunk és barátunk — a Szovjetunió és a népi demokratikus országok iránt.

„Politikánk alapja — mondotta a LEMP III. Kongresszusán Wladyslaw Gomulka elvtárs — a hősi barátság és megrendíthetetlen szövetség a Szovjetunióval, ez a mi politikánk alapvető, állandó és nem változó eleme. Ez a barátság a mélyreható eszmeközösségen, az internacionalizmus lenini elvein alapul, mindét állam számára szükséges és Lengyelország létérdeke . . ."

„A Lengyel Népköztársaságot megbonthatatlan szálak fűzik a szocialista államok táborához. A szocialista országok e nagy közösségéhez tartozásunkban rejlik nemzetünk nagy történelmi esélye.

A Szovjetunióval való szövetségnek és a szocialista államok családjába való tartozásának köszönheti Lengyelország, hogy visszakapta Nyugati Területeit, biztosítani tudta függetlenségét, területi épségét, Odera—Neisse határának sérthetetlenségét.

A szocialista országokkal, de mindenekelőtt a Szovjetunióval való együttműködésnek, a testvéri segítségnek köszönhetjük, hogy az egész nép önfeláldozó munkájával ki tudtuk bontakoztatni termelőerőnket, a népgazdaság, a kultúra, a tudomány és az oktatásügy hatalmas fejlődését tudtuk elérni. Megváltoztattuk országunk arculatát. Egyetlen kapitalista ország sem tett ilyen ugrást előre, amely ennyire elmaradott volt, és ekkora háborús károkat szenvedett.

Tudatában vagyunk annak, hogy további gyors fejlődésünk egyik legfontosabb biztosítéka a szocialista táboron belül a szolidaritás és kölcsönös segélynyújtáson alapuló sokoldalú együttműködés szorosabbá tétele és elmélyítése."

KONZULTÁCIÓ

A termelőszövetkezeti földjáradékról

A mezőgazdaság szocialista átszervezése során sok olyan probléma merül fel, amelynek gyökere a parasztságnak még a kapitalizmusban kialakult rétegeződésében rejlik, s amely végérvényesen csak a szocializmus teljes győzelmével, az egységes szocialista parasztság kialakulásával szűnik meg. E problémák közé tartozik a termelőszövetkezetbe földdel belépett parasztoknak fizetendő földjáradék is, ami az ország számos helyén foglalkoztatja a szövetkezetek tagságát. Különösen előtérbe került ez a kérdés most, mivel a szövetkezeti mozgalom ez év eleji nagyarányú fellendülése során a földdel rendelkező kis- és középparasztok az ország egyes vidékein tömegesen léptek termelőszövetkezetbe.

•

Az MSZMP Központi Bizottságának állásfoglalása és kezdeményezése nyomán a kormányzat ez év tavaszán magasrendű jogszabályban, az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletében kötelező erővel rendelte el a földjáradék fizetését a termelőszövetkezetekbe földdel belépett tagok részére. Az 1959. március 19-én hatályba lépett 1959 : 7. tvr. a földjáradék már eddig is ismert intézményét törvényerővel erősítette meg, egyben a földjáradék korábbi mértékét fel is emelte. A törvényerejű rendelet szerint a földjáradék mértéke a tagok által bevitt saját föld kataszteri tisztajövedelmének minden aranykoronája után 5—10 kg búza állami felvásárlási áron számított forintértéke, az egy-egy szövetkezetben kifizethető földjáradék összege pedig a kioszthatő tisztajövedelem bevitt földekre eső részének 25 százalékáig terjedhet; termő szőlő, gyümölcsös és erdő bevitele esetén azonban — azok állagától függően — az érdekelt tagnak kifizethető földjáradék mértéke az aranykoronánkénti 5—10 kg búza értékét meg is haladhatja.[1] A földjáradék fizetésére, a földdel belépett tagok ilyen igényének érvényesítésére a kormányzat további biztosítékot is nyújtott a törvényerejű rendeletben, amely szerint a földjáradék fizetésének megtagadása, vagy sérelmes megállapítása esetén az érdekelt ta-

[1] 1959 : 7. tvr. 25. § (3) bek. és 46. § (2))bek.

gok a termelőszövetkezeti döntőbizottsághoz fordulhatnak.[2] A földjáradék — a törvény „forintérték" kifejezéséből következően — teljes egészében pénzben fizetendő.

Az 1959 : 7. tvr. szerint a termelőszövetkezeti használatban levő föld után földjáradékot nemcsak szövetkezeti tag kaphat, hanem olyan családtag is, aki ugyan nem tagja a szövetkezetnek, de akinek földje szintén a termelőszövetkezet használatában van; ha pedig megélhetésének alapja a szövetkezet használatába adott földje volt, választása szerint földjáradék helyett a helyben szokásos haszonbérre tarthat igényt. Ugyanígy — választása szerint — vagy földjáradékra, vagy a helyben szokásos haszonbérre tarthat igényt az az idős, élethivatásszerűen földműveléssel foglalkozó dolgozó paraszt is, aki — bár nem lépett be a szövetkezetbe — földjét a szövetkezetnek haszonbérbe adta.[3] [A később hatályba lépett 1959 : 22. tvr. 3. § (1) bek. szerint földjáradék illeti meg azt a nem mezőgazdasági foglalkozású személyt is, aki valamelyik termelőszövetkezetbe pártoló tagként lép be, vagyis a szövetkezet termelő munkájában nem vesz részt, de mezőgazdasági ingatlanát a termelőszövetkezet használatába adja.]

A törvényerejű rendelet előbb ismertetett rendelkezéseihez az MSZMP Központi Bizottságának 1958. decemberi határozata adott alapvető útmutatást. A párt ebben a határozatban a földjáradék kötelező fizetése mellett foglalt állást.[4] A párt állásfoglalását és a kormány rendelkezéseit két, egymással szorosan összefüggő tény indokolta. Egyik annak szem előtt tartása, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése az egész dolgozó parasztság szocialista szövetkezeti útra való átvezetését jelenti, tehát a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átszervezésének magában kell foglalnia a földdel rendelkező kis- és középparasztságot is. *A mezőgazdaság szocialista átszervezése nemcsak agrárproletár érdek és nem is csak paraszti érdek, hanem a munkásosztály, és az összes dolgozók érdeke is, össznépi érdek.* Ezért a párt és a kormányzat feltétlenül

[2] 1959 : 7 tvr. 46. § (3) bek. — Megjegyzendő, hogy a földjáradék fizetése alól az 1959. január 1-e *előtt* alakult szövetkezeteknek a földművelésügyi miniszter a Termelőszövetkezeti Tanács elnökével egyetértésben a közgyűlés határozatával alátámasztott kérelemre egy ízben — ha gazdálkodási területének túlnyomó része állami tartalékföld — felmentést adhat. de a közgyűlés ilyen irányú határozata *kétharmados többséghez* van kötve. Ez a rendelkezés azt a célt szolgálja, hogy azokban a régi termelőszövetkezetekben, ahol eddig nem fizettek földjáradékot, a földjáradék fizetésének azonnali bevezetése ne okozzon megrázkódtatást, hanem lehetőség legyen bizonyos átmeneti idő megadására. Az előbbi rendelkezés tehát kifejezetten átmeneti jellegű; a felmentés csak az ez évi zárszámadásra vonatkozhat, és a földművelésügyi miniszter, valamint a Termelőszövetkezeti Tanács elnökének mérlegelésétől függ.

[3] 1959 : 7. tvr. 22. § (6) bek.

[4] 1958. decemberi K. B.-határozat II. rész 5. pont. — Társadalmi Szemle 1959. évi 1. sz. 9. old.

szükségesnek tartotta és tartja a földdel rendelkező kis- és középparaszti rétegeknek a szövetkezeti mozgalom számára való megnyerését, aminek fontos eszköze a földjáradék is.

A másik tény, ami indokolta a termelőszövetkezeti földjáradék intézményének törvényi erővel való kötelezővé tételét, az, hogy az előbb jelzett alapvető politikai szükségszerűség ellenére, még a legutóbbi időkig is, a termelőszövetkezetek túlnyomó többsége a földjáradékot nem fizette.[5] Hajdú-Bihar megyében pl. ismert jelenség, hogy a termelőszövetkezetek közgyűlésein a földjáradék kérdésében az agrárproletár többség mindig leszavazta a földdel belépett kisebbséget. Ez érthető, ha figyelembe vesszük, hogy a megyében 1958. nyári adatok szerint a termelőszövetkezetbe tömörült 9707 családból 4873 földnélküli volt, 3728 család 7 kat. holdnál kevesebb földdel rendelkezett és 1106 családnak volt 7 kat. holdon felüli területe; ugyanitt a termelőszövetkezeti használatban levő földek 77 százaléka állami tartalékföld volt és csak 23 százaléka volt a tagok által bevitt föld. Az agrárproletár többségű termelőszövetkezetekben a földjáradékot azért nem fizették, mert a föld nélkül belépett tagok igazságtalannak tartották, hogy ezen a címen a földdel rendelkező parasztok a munkateljesítménytől független jövedelemhez is jussanak; úgy látták, hogy a földjáradék fizetése a munkaegységre jutó részesedést csökkenti.

A termelőszövetkezetek nagy többségében uralkodó ilyen irányzattal egészen a legutóbbi időkig, a törvényes rendelkezések ellenére, helyi és felsőbb állami szerveink sem szálltak szembe megfelelően. Ez is oka annak, hogy az idei termelőszövetkezeti tervkészítések során is számos helyen „megfeledkeztek" a földjáradék fizetésének betervezéséről. Sok termelőszövetkezetben — figyelmen kívül hagyva az 1959 : 7. törvényerejű rendeletet — még a legalsó határt képező 5 kg búza forintértékét sem tervezték be, egyes helyeken pedig olyan irányú jelenség is mutatkozik, hogy még 1959. január 1. után alakult szövetkezet is felmentést akar kérni a földjáradék fizetése alól, amire pedig nincs törvényes lehetőség.

Az előbbiek azt mutatják, hogy egyes helyeken még mindig nem veszik elég komolyan a földjáradék kötelező fizetéséről szóló törvényes rendelkezéseket. A helyzetet nehezíti, hogy a felügyeletet gyakorló tanácsi és bankszervek is liberálisan kezelik a kérdést, elmulasztják a megfelelő ellenőrzést és az ilyen esetben szükséges intézkedéseket. Egyes helyeken maguk a felügyeletet gya-

[5] Az 1957. évi zárszámadási adatok szerint 1 kat. hold bevitt saját földre országos átlagban 41,— Ft, 1 kat. aranykoronára pedig 3,49 Ft földjáradék jutott és a földjáradékra kifizetett összeg országos átlagban a munkaegység-részesedés 0,8 százalékának felelt meg. Az 1958. évi zárszámadási adatok szerint 1 kat. hold bevitt saját földre 54.59 Ft, 1 kat aranykoronára 4,59 Ft földjáradék jutott. és a földjáradékra kifizetett összeg a munkaegység-részesedés 0,8 százalékának felelt meg.

korló szervek, illetve egyes funkcionáriusok a termelőszövetkezeti agrárproletár tagság előbb ismertetett közvetlen anyagi indokait még ideológiai „érvekkel" is alátámasztják, rendszerint azzal, hogy a földjáradék nem a végzett munkán, hanem a föld magántulajdonán alapszik, munkanélküli jövedelmet jelent, tehát mint ilyen „nem szocialista kategória". Nézzünk szembe ezekkel az indokokkal és érvekkel.

Valóban igaz, hogy a földjáradékra fizetett összeg — nem jelentős mértékben, de — csökkenti az egy munkaegységre eső, tehát csak a végzett munkán alapuló részesedést. Ugyanakkor a földjáradék megtagadása kedvezőtlenül hat a középparasztságra, sőt a kisparasztokra is: távoltartja őket a termelőszövetkezetbe való belépéstől, tehát kedvezőtlenül érinti az egész szövetkezeti mozgalmat.

Jellemző, hogy a földjáradékhoz a földdel belépő parasztok nagyobbrészt nem annak összege miatt ragaszkodnak, hanem mint a balmazújvárosi Vörös Csillag és a Lenin tsz, vagy a távolabbi nagyrábéi Petőfi tsz egyes tagjai egybehangzóan mondották, ebből látják, hogy „megvan a földjük", vagyis a földjáradék fizetését a termelőszövetkezetbe bevitt földjükhöz való *tulajdonjoguk elismerésének* tekintik.[6] A part és a kormány jól ismeri a dolgozó parasztság erős tulajdonosi beállítottságát és ennélfogva a földjáradéknak a földdel rendelkező dolgozó parasztokra gyakorolt nagy politikai hatását is.

A földjáradék problémája a mi viszonyaink között a pártnak és a munkásosztálynak a *középrétegekhez*, főleg a birtokos parasztsághoz való *általános viszonyával*, a munkás-paraszt szövetség megerősítésével, a dolgozó parasztság szocialista útra való átvezetésével szoros összefüggésben merül fel. A marxizmus azt tanítja, hogy a munkásosztály pártjának a középrétegekkel, különösen a dolgozó parasztsággal szemben olyan politikát kell folytatnia, hogy azok a tőkésosztálytól elszakadjanak és a hatalomért folyó harcban legalábbis semlegesek legyenek, a hatalom meghódítása után pedig együttérzésükre, támogatásukra számíthasson *a proletárdiktatúra körülményei között is* — a hatalom megtartásáért, a szocializmus győzelméért — *tovább folyó osztályharcban*. Lenin arra tanít, hogy a szocializmus építése során a falusi kisárutermelő viszonyokat szocialista viszonyokká, a paraszti kisüzemi mezőgazdaságot szocialista nagyüzemi mezőgazdasággá kell átalakítani, de nem a parasztokkal szembefordulva, hanem velük egyet-

[6] Lényegében ugyanerre a következtetésre jut dr. Seres Imre is, amikor megállapítja, hogy „a termelőszövetkezet által fizetett földjáradékban a termelőszövetkezeti tagok földtulajdonjogának megléte egészében véve jut anyagilag kifejezésre". — Dr. Seres Imre: „A föld tulajdonjoga a magyar mezőgazdasági termelőszövetkezetben." (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1958. 158—159. old.)

értésben, a munkás-paraszt szövetséget fenntartva és erősítve. E szövetség szilárd fenntartása és erősítése érdekében a dolgozó parasztság részére engedményt is lehet tenni, de természetesen nem olyan engedményt, amely a parasztot eltávolítaná, hanem olyat, amely közelebb hozza a szocializmus ügyéhez, a szövetkezetbe való belépéshez. „Az osztályok a hatalomnak a proletariátus által való meghódítása *után* még *évekig* megmaradtak és mindenütt megmaradnak — írta Lenin. — Az osztályok megszüntetése nemcsak azt jelenti, hogy elkergetjük a földbirtokosokat meg a tőkéseket — ezt viszonylag könnyen elvégeztük —, jelenti azt is, hogy *felszámoljuk a kisárutermelőket,* márpedig a *kisárutermelőket nem lehet elkergetni,* nem lehet elnyomni, ezekkel *össze kell férni,* ezeket csak igen hosszadalmas, igen lassú, óvatos szervező munkával lehet (és kell) átformálni, átnevelni."[7] A kisárutermelők „felszámolása" kifejezést Lenin abban az értelemben használja, hogy a *kisárutermelést kell felszámolni,* átszervezni, *a kisárutermelők felszámolása nélkül,* azok átformálásával, átnevelésével, velük „összeférve". Ennek az összeférésnek, megegyezésnek, az egész osztályszövetségnek a lényegéhez tartozik az is, hogy a munkásosztály pártja számításba veszi, és bizonyos megértéssel kezeli a kis- és középparasztság tulajdonosi beállítottságát. Ebben az összefüggésben merül fel hazánkban a földdel belépő termelőszövetkezeti tagoknak fizetett földjáradék problemája

A Szovjetunióban, ahol azonnal, a szocialista forradalom első napjaiban nacionalizálták, társadalmi tulajdonná nyilvánították a földet, a földjáradék fizetésének kérdése fel sem merült. A népi demokráciákban azonban, ahol a kapitalista fejlődés jobban behatolt a faluba, mint a cári Oroszországban, és a parasztok a föld magántulajdonként való szétosztását kívánták — a földet nem nacionalizálták, hanem a földbirtokosok földjeit a parasztok *tulajdonába* adták. Ilyen körülmények között a népi demokráciákban a birtokos parasztság szövetkezetbe lépésének megkönnyítése érdekében bevezették a földdel belépő szövetkezeti tagok részére a földjáradék fizetését. Bulgáriában pl. a szövetkezeti mozgalom kezdeti időszakában (1947—1950) a földjáradék a felosztásra kerülő jövedelem 30—40 százaléka volt; később fokozatosan csökkent. Romániában 1956 nyara óta lehetővé tették olyan termelőszövetkezetek alakulását is, amelyekben a jövedelem bizonyos részét a bevitt föld arányában osztják szét. Azóta számos ilyen szövetkezet alakult.

A Német Demokratikus Köztársaságban az I. típusú termelőszövetkezetekben a kiosztásra kerülő jövedelem 40 százalékát, a II. típusúban 30, a III. típusúban pedig 20 százalékát osztják ki földjáradékként.

[7] Lenin Művei 31. köt. 25—32. old. Szikra kiadás, Budapest, 1951.

Hazánkban is a szövetkezeti mozgalom kezdete óta javasolta a kormány, hogy a jövedelem bizonyos részét a bevitt föld arányában osszák szét. Azok, akik a földjáradék elismerését és fizetését olyan elvi, ideológiai indokkal ellenzik, hogy az magántulajdoni eredetű, „nem szocialista kategória", sematikusan, és valójában nem a munkás-paraszt szövetség *gyakorlati* politikai szükségleteiből, nem a falu szocialista átalakítása szemszögéből kiindulva közelítik meg a kérdést.

A valóság bonyolultabb, mint a rossz séma. Az egyéni dolgozó parasztok egyik napról a másikra nem tudnak szakítani egész eddigi gazdasági, társadalmi helyzetükből adódó beállítottságukkal, szemléletükkel. Földjükkel, lovukkal, szekerükkel, kis gazdaságukkal együtt beviszik a szövetkezetbe annak minden eszmei termését és terhét is: kistulajdonosi szemléletüket, aggályaikat, bizalmatlanságukat is. A termelőszövetkezet kapuján belépett paraszt még egy darabig hátrafelé is néz. Majd később, hosszabb idő múlva fordítja el szemét véglegesen arról a kapuról, amely a múlttól elválasztja. Ez nem rendkívüli hanem ez a természetes.

Ilyen körülmények között még a szövetkezeten belül is bizonyos ideig hatnak azok a különbségek, amelyek az egyes tagok belépés előtti helyzetéből, ebből eredő beállítottságából, szemléletéből fakadnak. Hiba volna azt gondolni, hogy a szövetkezetekbe belépő parasztok azonnal szocialistákká lesznek. A belépő tagok közötti különbségek az egyéni kisárutermelő viszonyok maradványaként még egy ideig jelentkeznek, és csak az új, szocialista termelőszövetkezeti viszonyok erősödésével, fokozatosan és hosszabb idő múlva szűnnek meg. Helytelen lenne, ha ezt nem vennénk tudomásul és tevékenységünk eredményeként ezek a maradványok, ellentmondások nem csökkennének, hanem erősödnének.

A párt és a kormány politikája arra irányul, hogy az egyéni kis- és középparasztságot új, egységes szocialista parasztosztállyá kovácsolja. Ez csak a szocialista szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás alapján, az egyénileg dolgozó parasztság szövetkezeti útra vezetésével oldható meg. A földjáradék megkönnyíti, elősegíti, hogy a dolgozó parasztság tömegei a szocializmus útjára lépjenek. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének gyakorlati politikai szükségletei tehát feltétlenül megkövetelik a földjáradék intézményének fenntartását, a földjáradék fizetését. Termelőszövetkezeteink szocialista nagyüzemek, fejlődésükre a szocialista tulajdonviszonyok erősödése a jellemző; a jövedelemelosztás *döntően és lényegében* szocialista elvek alapján, a végzett munka arányában történik. *A felosztásra kerülő részesedés egy részének földjáradékként történő kiosztása termelőszövetkezeteink szocialista jellegét nem veszélyezteti.*

A termelőszövetkezeti földjáradékot törvény szabályozza. A törvény által megszabott kereteken belül a szövetkezeti tagok

döntenek arról, hogy a jövedelem hány százaléka kerül földjáradékként kiosztásra. A földjáradék nem lehet olyan nagy, hogy a közös termelésből származó jövedelmet, a közös munkát károsan befolyásolja.[8] A jövedelem fő forrása a termelőszövetkezetekben a közös munkában való részvétel. A termelőszövetkezetek megszilárdulásával, a közös gazdálkodás erősödésével tovább erősödik a szövetkezetek szocialista jellege, növekszik a közös munka szerinti részesedés, és csökken a földjáradék szerepe, jelentősége.

Az előbbiekből látható, hogy mennyire nincs igazuk azoknak, akik a termelőszövetkezetek szocialista jellegét és a szövetkezeti mozgalmat a földjáradéktól félik. A párt és a kormány éppen a földdel rendelkező kis- és középparasztság szövetkezetbe lépését kívánta megkönnyíteni azzal, hogy a földjáradék fizetését újból szabályozta, és törvényi erővel kötelezővé tette.

*

Termelőszövetkezeti mozgalmunk jelentős eredménye, hogy ez év tavaszán sok százezer kis- és középparaszt lépett a szövetkezeti gazdálkodás útjára. 1958. végén a szövetkezeti családok fele földnélküli volt, másik fele pedig néhány holdas kisparaszt. Most 82 százalék a birtokos parasztok (kis- és középparasztok) aránya, és csak 18 százalék a földnélküli. A 7 holdon felüli családok aránya a korábbi 17 százalékról 32 százalékra emelkedett. Tavaly év végén a termelőszövetkezetek birtokában levő területnek kevesebb mint egyharmada volt saját bevitt föld, a többi állami tartalékterület, jelenleg pedig a bevitt föld aránya már az egész terület kétharmadát teszi ki.

Mindez jól mutatja hogy az idei fejlődés mélyreható változásokat hozott termelőszövetkezeti mozgalmunkban; a birtokos kis- és középparasztság tömegei megindultak a termelőszövetkezetekbe. Ilyen körülmények között jelentős mértékben megváltozott termelőszövetkezeteinkben a földjáradék szerepe is.

A szövetkezetek szervezése idején többek között azzal is érveltünk, hogy a földdel belépők földjük után földjáradékot kapnak. A Központi Bizottság decemberi határozata alapján a kormányzat törvényerejű rendeletben tette kötelezővé a földjáradék fizetését. A szövetkezetek idei szervezése során szerzett tapasztalatok azt mutatták, hogy a dolgozó parasztok kedvezően fogadták, méltányolják ezt az intézkedést. Általános tapasztalat, hogy azok, akik földdel léptek be a szövetkezetbe, igényt tartanak a földjáradékra. Nem szabad megengedni, hogy csalódjanak, mert ez egész szövetkezeti mozgalmunkat kedvezőtlenül érintené.

[8] Annak érdekében, hogy a földjáradék a nagy földingatlannal belépett volt falusi kizsákmányolók számára se jelenthessen túlzottan magas munka nélküli jövedelmet, napirenden van a jelenlegi törvényes rendelkezések olyan kiegészítése, hogy a földjáradék kiszámításának alapjául szolgáló földingatlan maximális mértékét 25 kat. holdban állapítsák meg.

Pártmunkásaink fontos feladata, hogy meggyőzzék a szövetkezetek tagságát a párt és a kormány intézkedéseinek helyességéről, érvényt szerezzenek a párt politikájának és törvényes rendelkezéseknek. Meg kell szüntetnünk azt, hogy a földjáradék kifizetésére vonatkozó *kötelező állami rendelkezések* betartása egy-egy szövetkezetben az adott belső „erőviszonyok" függvénye legyen, attól függjön, hogy a tagság többségében földnélküli, vagy földdel belépett parasztokból áll-e. A helyi vezetőszerveknek szakítaniok kell azzal a tétlen, sőt sokszor hallgatólagosan helyeslő szemlélődéssel, ahogyan eddig ezt a kérdést kezelték, olyan indokkal, hogy ez a termelőszövetkezet belső ügye, és az ebbe való beavatkozás a szövetkezeti demokrácia megsértését jelentené. *Kötelező állami rendelkezések betartása, vagy megszegése nem a termelőszövetkezeti demokrácia kérdése, hanem az állami fegyelem kérdése.* Ha a pártvezetés, a munkásosztály és az összes dolgozók érdekeit képviselő kormányzat úgy látta, hogy a szocialista építés érdekében szükség van a szövetkezetekben a földjáradék fizetésére, akkor nem lehet hibásan értelmezett helyi érdekek, helyesebben: látszatérdekek mérlegelése alapján, vagy — hibásan — a termelőszövetkezeti belső demokráciára hivatkozva elnézni a törvények, az uralmon levő munkásosztály állami akaratának megsértését. A termelőszövetkezetek pénz- és hitelgazdálkodásáról szóló 1/1959. (III. 13.) É. M.—F M. sz. rendelet 16. § (2) bek. lehetővé teszi a hitelellátás korlátozását, vagy megvonását azzal a termelőszövetkezettel szemben, amely nem alapszabályszerűen működik, az 1959 : 7. tvr. 72. § (1) bek. pedig a megyei tanács végrehajtó bizottságát is felhatalmazza az állami támogatás, kedvezmények korlátozására, vagy megvonására, ha a termelőszövetkezet a jogszabályokkal, vagy az alapszabállyal ellentétesen működik. Minthogy a földjáradék fizetésének megtagadása a jogszabályellenes működés ismérvét kétségtelenül kimeríti, ebben az esetben is helye van a jelzett törvényes kényszerítő intézkedések alkalmazásának. Ahol tehát a földjáradék fizetésére vonatkozó kötelező állami rendelkezések helyes politikai célkitűzéseinek alapos megértetése, a meggyőző munka nem jár eredménnyel, ott a megfelelő állami kényszerítő intézkedésekkel is fel kell lépni.

Termelőszövetkezeteink jelentős részében már ma is helyesen értelmezik pártunknak a földjáradék fizetésével kapcsolatos célkitűzéseit és a kormány rendelkezéseit. Továbbra is nagy szükség van azonban arra, hogy a földjáradék jelentőségének megértése érdekében pártszervezeteink is alapos felvilágosító munkát végezzenek. *A földjáradék intézményét fel lehet és fel is kell használnunk a kis- és középparasztságnak a szövetkezés számára való megnyerése, a szocializmus felépítése érdekében.*

Dr. Bak József

SZEMLE

A Tanácsköztársaság egészségpolitikája

Írta: **Simonovits István**

I.

Az első világháborút megelőző években kiéleződtek az osztályellentétek egész Európában, s egyre mélyebbek lettek az ellentétek az egyes imperialista csoportok között is. A monarchián belül is mind élesebben vetődtek fel Magyarország meg nem oldott kérdései: a feudális maradványok felszámolása, a nemzeti függetlenség és az elnyomott nemzetiségek önrendelkezésének biztosítása.

A háború soviniszta hulláma a Magyarországon belüli politikai harcokat átmenetileg letompította. „Amit a béke évszázados munkája nem bírt elérni, azt az egységet megteremtette egy csapásra a háború... Tulajdonképpen csak a háború óta van béke s nem volt igazi béke a harc előtt" hirdette Csernoch János hercegprímás 1915-ben.[1]

De a bíborosi „béke" hónapjaiban egyre súlyosabbak lettek a munkások, parasztok — ezen belül a nemzetiségek élet- és munkakörülményei s ezzel együtt egészségügyi helyzetük.

A kormány a háború kitörésének pillanatában, a már idejében — 1912-ben — hozott törvények alapján, igyekezett gúzsbakötni a munkásságot: betiltotta a sztrájkot, és a legfontosabb üzemeket egymásután katonai felügyelet alá helyezte.

„A munkáltatók a mozgósítás elrendelése után rögtön megvontak munkásaiktól minden kedvezményt, amit azok sokszor nehéz harcok árán kicsikartak tőlük. Így megszűnt Budapesten az 57 órai munkaidő, ma minden gyárban 60 órát, és ennél többet kénytelenek a munkások dolgozni. A túlórákért addig fizetett pótlékot a legtöbb gyárban megvonták a dolgozóktól".[2]

A háború adta lehetőségek felhasználásával nőtt a parasztság jogfosztottsága és kizsákmányolása.

„A hadvezetőség, a különböző pótkeretekben, hadtápalakulatokban, uniformizált mezőgazdasági munkásságot ingyen bocsátotta a földbirtokosok rendelkezésére. A katonai vasfegyelem, a frontrakűldés veszedelme elnémított ilyenformán mindennemű elégedetlenséget."[3] Miközben a terményekkel spekulálók vagyonokat harácsoltak össze, a parasztoktól csendőri, katonai segédlettel el-

[1] Csernoch János „Egyház és háború" 1915.

[2] Malasits Géza: Kötelességek — jogok nélkül. Szocializmus 1914—15. 10—12. szám.

[3] Hamburger Jenő: A magyar mezőgazdasági proletariátus helyzete a proletárdiktatúra előtt. Proletár 1920. aug. 12.

rekvirálták állataikat, gabonájukat.

A háborús gépezet táplálására kíméletlenül odadobják a gyermekeket is. Sok üzemben 10—11 éves gyermekeket 9—10 órán at dolgoztatnak.

„A gyermekmunka kihasználása a háború alatt olyan arányokban nő, hogy szinte eléri azokat a rettenetes állapotokat, amelyek Anglia gyáraiban a XIX. század első felében uralkodtak." — állapítja meg a Szakszervezeti Értesítő.[4]

Különös súllyal nehezedik az uralkodó osztályok nyomása a nemzetiségekre.

Az ország fuggő helyzetét, a kizsákmányolás növekedését, a háború okozta nyomorúságot világosan visszatükrözték az egészségugyi statisztikák:

Míg a század első éveiben 10 000 lélek közul Angliában mintegy 17, Németországban 21, Norvégiában 26, Ausztriában 34, ember halt meg tuberculosisban, Magyarországon ez a szám kb. 39 volt. És ezzel az európai statisztikában az utolsó helyre is kerültunk.

Nagymértékben rontotta a helyzetet a háború. Korányi Sándor egyetemi tanár erről a periódusról a következőket mondotta:

„A háborúból van egy nagyon fontos tapasztalatunk, amely azt mutatja, hogy azok közül, akik Magyarországról vonultak be, — magyarok, németek, tótok, szerbek, románok stb. — odakint a fronton nagyon sok megbetegedett tuberculosisban. A megbetegedések számaránya pedig azt mutatta, hogy a legtöbb tuberculosismegbetegedés a szerbek között fordult elő. Azután következtek a románok, majd a tótok és a magyarok körülbelül egyformán. És sokkal kevesebb betegedett meg tuberculosisban a hadseregben levő németek közul. A lényeges az, hogy ez a sorrend ugyanaz, mint Nagy-Magyarországon a nemzetiségek halálozásának sorrendje volt."[5]

A tuberculosishoz hasonló képet látunk, ha a nemibetegségek elterjedését nézzük.

„1910-ben 10 000 katona közül nemibajos volt a porosz hadseregben 200, a franciában 260, az oroszban 400, nálunk 550, az olaszban 770. A monarchián belül Magyarországon sokkal elterjedtebb a fertózés, mint másutt. Tízezer katona közül Innsbruckban 325, Bécsben 574, Budapesten 948 volt fertőzött... És vannak országrészek, ahol úgyszólván az egész lakosság meg van fertőzve, például Bosznia egyes részei."[6]

A háború elhúzódása, az élelmezés romlása, a halottak és sebesültek számának növekedése hatására egyre nőtt az elégedetlenség. Ez az elégedetlenség nemcsak a munkásosztályra és a parasztságra terjedt ki, hanem az értelmiségre is. Ennek egyik jele volt, hogy Korányi Sándor egyetemi tanár már 1916-ban közegészségügyi nagygyűlés összehívását tartotta szükségesnek, hogy az orvosok ott elhangzott kívánságát az egész ország meghallja, s a kellő támogatást is megkapják.

A négynapos nagygyűlés megtartására 1917 októberében került sor Budapesten. De ennek a nagygyűlésnek a hangulatára

[4] Szakszervezeti Értesítő: 1916. dec.

[5] Korányi Sándor dr: „A gumőkor elleni küzdelem hazánkban." Az Orvosi Kamaráról szóló törvényjavaslat tárgyalása során elhangzott felsőházi beszéd. Orvosképzés 36 evf. 9—96. oldal.

[6] Hahn Dezső: „Harc a fertőző betegségek ellen." 1919. Budapest, III. kiadás.

már rányomta bélyegét az oroszországi forradalom.

Meglátszott ez egyrészt a megrettent uralkodó osztály ígérgetésein, másrészt azon, ahogyan az orvosok a kérdéseket felvetették. Az a nemtörődömség, amellyel Ausztria és a magyar uralkodó osztály a magyar nép egészségügyi helyzetét kezelte, szavakban nagyot változott. A király 1917. évi áprilisi leiratában egészségügyi reformokat helyez kilátásba. Ezt mutatja az is, hogy az orvosgyűlésen a kormány részéről megjelent és felszólalt gróf Apponyi Albert, gróf Battyány Tivadar, gróf Teleki Pál, Ugron Gábor és gróf Zichy János. Soha azelőtt orvosok között nem jelent meg Magyarországon ennyi gróf és ennyi miniszter.

A négynapos orvosgyűlésen megbeszélték a falu, a város egészségügyét, az egészségügyi igazgatást, a népbetegségek elleni küzdelmet, különös tekintettel a tuberculózisra, a nemibetegségekre, a csecsemőhalandóságra, és az alkoholizmusra.

Világosan rámutattak arra, hogy közegészségügyünk elmaradottsága szociális okokban keresendő. A közegészségügy addig nem javítható meg, míg az okokat meg nem szüntetjük. Lieberman Leó egyetemi tanár többek között a következőket mondta:

„Nézeteink a népegészségügy feltételeiről ma már kiszélesedtek... A közegészségügyi vezetés... ha egész munkát akar végezni, kénytelen a létező bajok végső gyökereit felkeresni, melyek gazdasági és társadalmi téren találhatók.

Ki kételkedik abban, hogy egy falu vagy község egészségügyi viszonyai még a legjobb közegészségügyi közigazgatás mellett sem lehetnek jók, ha a lakosság szegény."[7]

Ezekből a felszólalásokból fogalmat alkothatunk arról, milyen volt az ország egészségügyi helyzete, milyen volt az orvosok, az orvosvezetők hangulata 1917 őszén.

II.

Az országot feszítő mély ellentétek, az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme 1918 októberében hazánkban is lángralobbantotta a forradalmat, A polgári demokratikus forradalommal Magyarország elszakadt Ausztriától. A kormány lépéseket tett a demokratikus szabadságjogok megvalósítása felé. De az alapvető kérdéseket: a nagybirtokrendszer likvidálását, a dolgozó tömegek kizsákmányolásának megszüntetését, a nemzetiségekkel való viszony demokratikus rendezését, nem oldhatta meg. Ezt a feladatot csak a munkásosztály vállalhatta a kommunista párt vezetésével.

Az Oroszországból hazatérő kommunisták szervező munkája, a munkásság és parasztság forradalmi lendülete az őszirózsás forradalmat átlendítette a polgári demokratikus fázison: *1919. március 21-én a magyar proletariátus vette kezébe a hatalmat.*

A magyar munkásosztály négy és fél hónapig tartotta kezében a hatalmat. *A Magyar Tanácsköztársaság ez alatt a négy és fél hónap alatt az egészségügy területén is nagyot alkotott. Hozzáfogott ahhoz, hogy a múlt tervszerűtlen, önös osztálypolitikája helyén a dolgozó magyar népet szolgáló*

[7] Népegészségi Országos Nagygyűlés Munkálatai. Sajtó alá rendezte dr. Fenyvessy Béla és dr. Madzsar József. Budapest, 1918. 41. oldal.

tervszerű szocialista egészségügyet teremtsen.

Az alapot ehhez az adta meg, hogy a hatalom a munkásosztály kezébe került. És a munkásosztály a kommunisták vezetésével olyan alkotmányt adott, a Forradalmi Kormányzótanács olyan intézkedéseket hozott, amelyek talaján alapvetően más lehetőségek nyílottak a munkásság, a dolgozó nép egészségének védelmében, betegeinek gyógyításában.

A Magyar Tanácsköztársaságnak a dolgozók egészsége védelmében első feladata az volt, hogy végetvessen az embertelen munkakörülményeknek.

Igen nagy jelentőségű ebből a szempontból az, hogy a Forradalmi Kormányzótanács már március 26-án kelt rendeletében kimondja a munkához való jogot, de ugyanakkor érvényesíti azt az elvet is, hogy „aki nem dolgozik, ne is egyék." A rendelet kimondja:

„Minthogy a proletárállam megkezdi a magántulajdon megszüntetését azzal, hogy a kisipar kereteit meghaladó üzemeket és lakóházakat köztulajdonba veszi, a proletárállamban csak annak van joga élni, aki dolgozik, vagy testi vagy szellemi munkát végez a társadalom fenntartására.

A Tanácsköztársaság elrendeli tehát az általános munkakényszert, ezzel szemben megállapítja a munkára való jogot. Az állam köteles eltartani mindazokat, akik munkaképtelenek, valamint azokat, akik dolgozni akarnak, ha az állam nem tud nekik munkát juttatni."[8]

A munkához való jog kimondásával együtt, egészségvédelmi szempontból is nagy jelentőségű intézkedéseket tesz a Tanácsköztársaság, amikor szabályozza a munkaidőt és a munkabért.

A Magyar Tanácsköztársaság törvénybe iktatta a 8 órás munkaidőt. Megszüntette a különbséget fizetés szempontjából a női és férfi munka között. Az ifjúmunkások munkaidejét heti 48 órában szabta meg. De ez a 48 óra magában foglalta a tanulási időt is. A munkabéreket 25 százalékkal emelte.

A Tanácskormány megszüntette az akkordbérezést és rátért az időbérezésre. De mivel hamarosan kiderült, hogy ez akadályozza a termelés gyors növekedését és vele a munkások, a dolgozók életszínvonalának emelését, visszaállította a teljesítménybérezés különböző formáit.

A négyéves háború alatt nagymértékben visszaesett az ipari és mezőgazdasági termelés. A Tanácskoztarsaság idején rontotta az ellátást az antant blokadja és a belső ellenség szabotázsa. A munkáshatalom élelmezési nehézségekkel küzdött. A Tanácsköztársaság ebben a helyzetben a szűkös készletek igazságos elosztását tartotta feladatának: élelmezési politikájában is az osztályelvek alapján állott. Feladatának tartotta elsősorban a munkásságról, a dolgozókról való gondoskodást. Igen fontos helvet foglalt el ebben a Vörös Hadsereg élelmezése. Támogatta ebben az ország munkássága, parasztsága. Sok társadalmi kezdeményezésről maradtak fenn dokumentumok. A Tanácsköztársaság igen nagy gondot fordított az értelmiségiek ellátására is. Ezt mutatja például az, hogy rendeletileg biztosította az orvosok, és valamennyi egészségügyi dolgozó részére is azt a pótadagot, amely a nehéztesti

[8] Forradalmi Kormányzó Tanács (továbbiakban: F. K. T.) XI. számú rendelete. Tanácskoztársasági Törvénytár első füzet 21. oldal.

munka után járt. Az élelem kevés. Sok a sorbanállás. És a Tanácskoztársaság ezekben a hősi napokban az asszonyokhoz fordul. Az egyik plakáton ezt olvashatjuk: „*Ácsorgó Asszonyok*... épp oly hősök, mint a győzelemért harcoló vörös katonák. Nemcsak fegyverrel kell bírnunk a harcot, hanem nyugalommal is."

Az osztályelvek szabták meg a Tanácskoztársaság lakáspolitikáját is. A Forradalmi Kormányzótanács már március 26-án központi lakásbiztosságot szervez, mely rendelkezik minden lakás felett. A lakásügyi biztos célkitűzéseit a következőkben jelöli meg: „... a legtűrhetetlenebb nyomorlakások és a túlzottan kényelmes nagy lakások megszüntetésével oda törekszem, hogy a dolgozó proletárság legsürgősebb igényeit kielégíthessem. A Forradalmi Kormányzótanács rendeletileg mondja ki, hogy „Minden felnőttet elvileg egy szoba illet, egy család elvileg három szobánál nagyobb lakást nem lakhat."[9] Budapesten áprilistól—júniusig 32 410 proletárcsalád jutott így lakáshoz. Ugyanilyen elvek szerint történt a vidéki városokban is a lakások szétosztása az arra igényjogosultak között. Az igénybevétel kiterjedt a nélkülözhető fölös számú oly bútorra is, amelyek a mindennapi élethez szükségesek, ily módon 5000 proletárcsalád kapott bútort a proletárdiktatúrától." Az osztályelvek érvényesülnek abban is, hogy a Forradalmi Kormányzótanács mérsékelte a kisebb lakások bérét: „A 2000 korona évi bér alatti lakásoknak a bérét 20 százalékkal csökkenteni kell." A fronton küzdő vörös katonákra, családjaira a lakáskiutalásnál is különös figyelemmel voltak. A Kormányzótanács a hadviselteket mentesítette a felszaporodott házbérhátralék terhe alól.[10]

A Forradalmi Kormányzótanács államosította a gyógyfürdőket, üdülőhelyeket, „hogy *azokat elsősorban a gyógyulásra vagy üdülésre szoruló munkások egészségének helyreállítására,* illetve munkaképességének fokozására használhassa fel.[11] (Kiemelés S. I.)

A népbiztosság elrendelte,[12] hogy a köztulajdonba vett gyógyfürdők és üdülőhelyek (Balaton mellettiek, Hévíz, Nagymaros, Visegrád, Zebegény, Parád, Balf stb.) vezetői: a fürdőmegbízottak kötelesek gondoskodni arról, hogy a gyógyfürdők, üdülők július 15-re üzemképes állapotban legyenek. Ezekre a gyógyhelyekre elsősorban „a gyógyulásra, vagy üdülésre orvosi igazolás szerint feltétlenül rászoruló azok a betegek és üdülők mehetnek, akik arra a munkaügyi és népjóléti népbiztosságtól szabályszerű engedélyt kapnak. A vörös katonák hozzátartozóinak ilyen engedély iránti kérelmei elsősorban elintézést nyernek". „A gyógykezelés és üdülés időtartama rendszerint 4 hét."

A Tanácskoztársaság az üdülés szélesítésére nagyszabású építkezésekbe kezd: a Margitszigeten, a Császárfürdővel szemben 3 millió forint költséggel, strandfürdő építését kezdte meg. A fürdőt a Margitszigot tulajdonosa nem nyitotta meg. A Római fürdő közelében dunaparti medencefurdőt építettek. A fürdőt a Tanácskoztársa-

[9] F. K. T. XV'b. számú rendelete. Tanácskoztársasági Törvénytár első füzet 27. oldal.

[10] F. K. T. XVII számú rendelete. Tanácskoztársasági Torvénytar első fuzet 31. oldal.

[11] F. K. T. LXVII. számú rendelete. Belugyi Kozlony. 1919. I. kotet 8'4. oldal.

[12] M N. Nb. 37. számú rendelete. Tanácskoztársasági Törvénytár 4. kotet, 60—64. oldal.

ság leverése után megszüntették. Hozzákezdtek a Lukácsfurdő rendbehozásához.[13]

III.

A tanácshatalom súlyos örökséget vett át a régi rendszertől az egészségügy területén is.

A háború végén Budapesten a közepes fizikai munkát végző dolgozók legalább 200 kalóriával kaptak kevesebbet naponta, mint amennyi az ún. „minimális szükséglet". Kozel kétszeresére nőtt az előző évekhez képest a gyomorbetegségben, vesegyulladásban, üzületi megbetegedésekben meghaltak száma. Nőtt a csecsemőhalandóság, a tuberkulózisban elpusztultak száma. Igen sok volt a hadirokkant. Az osztrák hadvezetés a háború alatt nagyobb arányban hívta be a férfiakat Magyarországról, mint Ausztriából, s kevésbé kímélte a fronton a magyar csapatokat. A háborús károkat tetézte a pusztító spanyol influenza. A munkáshatalomnak, hogy a feladatoknak megfelelhessen, át kellett állítania az egészségügyi hálózat egész szervezetét, s egész munkáját. Feudalkapitalista egészségügy helyén szocialista egészségügy építéséhez kellett hozzáfogni.

Mik azok az alapelvek, mik azok a fő jellemvonások, amelyek a kapitalista egészségüggyel szemben a szocialista egészségügyet jellemzik?

1. Az első ilyen alapelv az, hogy ahol a parasztsággal szövetséges munkásosztály kerül uralomra, a pártnak, az államhatalomnak egész politikája, azon belül természetesen egész egészségpolitikája arra irányul, hogy védje a dolgozók egészségét.

2. A szocialista egészségügy másik alapelve, hogy a proletariátus pártja és állama alapvető feladatának tartja, hogy az orvostudomány eredményeit a dolgozó tömegek, elsősorban a munkásosztály részére könnyen hozzáférhetővé tegye, másszóval magasszínvonalú, díjtalan állami egészségügyi ellátásban részesítse a dogozókat.

3. A szocialista egészségpolitika különös figyelemmel fordul az anyák és gyermekek egészségügyi ellátása felé.

4. A proletariátus diktatúrája azt is jelenti, hogy amint az egész népgazdaság fejlesztése egységes terv alapján épül, az egészségügyi ellátás fejlesztése is tervszerűen, egységes elvi irányítás alatt fejlődik.

A szocialista egészségügy ezen alapelvei, amelyeket a Bolsevik Párt VIII. kongresszusa 1919-ben elfogadott, nemcsak a Szovjetunióra, de minden szocializmust építő államra érvényesek. Ezek az alapelvek ugyanakkor amikor nemzetközi érvényűek, mélyen nemzetiek is, hiszen megvalósításuk a munkásosztály, a dolgozó tömegek érdekeit szolgálják. Olyan célkitűzések ezek, amelyekért a munkásosztály a Nagy Októberi Forradalmat megelőző évtizedekben is harcot folytatott. Természetes ezért, hogy az „orosz példa" az egészségügyi ellátás megszervezésében nálunk is jól előkészített talajra talált.

Nézzük meg most sorjában, hogyan érvényesültek ezek az alapelvek nálunk a Tanácsköztársaság idején.

1. A Tanácsköztársaság egyik legfontosabb feladatának a dolgozók egészségének védelmét tekintette. Ez azt jelenti, hogy az egészségügyi munkában nagy szerepe volt a megelőzésnek.

Ezt látjuk akár a háborúsújtotta ország harcát nézzük a fer-

[13] Győri Tibor: Népegészségügy 1920. 260—261. oldal.

tőző betegségek, a legfontosabb népbetegségek, a magas csecsemőhalandóság, vagy az alkoholizmus ellen. A megelőzés gondolata hatja át intézkedéseit, amikor az üzemi dolgozók egészségügyi viszonyainak vagy az iskolás gyermekek egészségének megvédéséért indul harcba.

A háború, a rossz lakás- és élelmezési viszonyok, nehéz feladat elé állították a Tanácsköztársaságot a *fertőző betegségek elleni küzdelem terén.*

A Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság a *fertőtlenítés* országos megszervezését írja elő. A hazatérő hadifoglyokat 24 órán belül fertőtleníteni kell. A rendelet ellen vétők forradalmi törvényszék elé kerülnek. Hogy a rendelkezéseket betartsák, a Népbiztosság igénybeveszi a féregirtó és lakástakarító vállalatok felszerelését.[14]

A fertőző betegségek elleni küzdelem eredményesebbé tételére a Forradalmi Kormányzótanács Oltóanyag Termelési Bizottságot állít fel, melynek fő feladata az emberi és állati fertőző betegségek elleni oltóanyagtermelés megszervezése, a termelt oltóanyagok ellenőrzése és forgalombahozatala.[15]

A fertőző betegségek elleni küzdelem sikere azonban nemcsak az egészségügyi hálózat működésén múlik. E siker egyik fontos tényezője, hogy a dolgozó tömegek megértsék e küzdelem célját, és maguk is tevékenyen részt vegyenek benne. A Tanácsköztársaság ezért igen nagy gondot fordított az egészségügyi felvilágosításra. Nagy plakátok hívják fel a munkások figyelmét a tisztaság fontosságára.

És hogy minél több gyermek fürödhessen, a tanácskormány megnyitotta a proletárgyermekek számára a nyilvános fürdőket, sőt a burzsoázia magánfürdőszobáit is. A nyilvános fürdők hetenként két félnapon át ingyen rendelkezésre állnak a proletárgyermekeknek, a magánlakásokban levő fürdőszobák pedig hetenként egyszer.

A háború alatt különösen megszaporodott a *tuberkulotikusok* száma. Magyar betegségként ismerték nemzetközileg, de itthon proletárbetegségnek hívták. Természetes, hogy a Tanácsköztársaság programot dolgozott ki, hogy e pusztító népbetegség ellen felvegye a harcot.

A Tanácsköztársaság alatt számos tüdőbeteg-szanatórium létrehozását kezdik el. A Szabadsághegyen megnyitották a tüdőbeteg gyermekek szanatóriumát, erdei iskolákat szerveztek.

A Forradalmi Kormányzótanács egyik első rendelkezése a szesztilalom kimondása volt.[16] A szesztilalmat áprilisban megerősítik. Ennek o[illegible] nemcsak a hatalom átvétele u[illegible]n a rend biztosítása, hanem a Tanácsköztársaság vezetőinek az a mélységes meggyőződése, hogy a szocialista társadalomnak alkoholmentes társadalomnek kell lennie.

Az alkoholos italok fogyasztása ellen erős *alkoholellenes propaganda folyt.* Az M. N. Nb. április végén Alkoholellenes Tanácsot szervez. Az Alkoholellenes Ta-

[14] M. N. Nb. 20 számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 2. kötet 172. oldal.

M. N Nb. 31. számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 3. kötet 124. oldal.

M. N. Nb. 59. számú rendelete. „Tanácsköztársaság" című hivatalos lap, 80. szám, 1919. július 1.

[15] M. N. Nb. 61. számú rendelete. „Tanácsköztársaság" című hivatalos lap 87. szám, 1919. július 9.

[16] F. K. T. H. számú rendelete, március 21. Tanácsköztársasági Törvénytár 1. kötet 13. oldal.

nács sok előadást tart, számos plakátot, több népszerű ismeretterjesztő füzetet ad ki.

A Tanácskormány a felvilágosító munka mellett adminiszratív intézkedésekkel is harcol az alkoholfogyasztás ellen. Ugyanakkor, amikor a kórházak minden beteget díjtalanul kezeltek, a részegeknek meg kellett fizetniök a kórházi ápolási díjat.

A mozgalom célkitűzése, „az alkoholmentes társadalom" megteremtése nem volt helyes. Ellenállást váltott ki a dolgozók részéről is. És ezt az ellenállást csak fokozta a propaganda éles hangja.

A hibát A Tanácsok Országos Gyűlése után kijavították, és bizonyos, nem nagy mennyiségű szeszes ital fogyasztását jegyre, engedélyezték.

A sikeres egészségvédelem egyik fontos feltétele a jó egészségügyi propaganda. A Magyar Tanácsköztársaság rövid fennállása alatt az egészségügyi ismeretek terjesztésére népegészségügyi kiállítást is szervezett. Április 20-tól július 5-ig 30 000 ember nézte meg a kiállítást, amely elsősorban a tuberkulózis, a nemibetegségek, a fertőző betegségek elleni küzdelemmel, a gyermekek gondozásával, a gyárak egészségügyével foglalkozott.

Különös gonddal foglalkozik a Tanácsköztársaság az *üzemi dolgozók egészségügyével, egészségvédelmével.*

Ezt mutatja az a figyelem, amellyel a Tanácsköztársaság az üzemek egészségügye felé fordult. A Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság[17] először is tisztázni akarta, hogy mi a helyzet ezen a területen. Ezért széles adatgyűjtést rendelt el arra vonatkozólag, hogy milyen az üzemek gépi felszerelése, az uzem elhelyezese, milyenek a munkavédelmi berendezések, betartják-e a munkaidőre vonatkozó rendelkezéseket stb.

A Népbiztosság elrendelte, hogy „20 foglalkoztatotton felul erógép nélkuli uzemben is kötelező két mentőszekrény beszerzése."[18] Az uzemekben munkavédelmi plakátokkal, felvilágosító előadásokkal is igyekeztek előmozdítani a munkások egészségének megőrzését, és a balesetek számának csökkenését.

2. A szocialista egészségpolitika alapelveinek megfelelően a Tanácsköztársaság egyik legfőbb feladatának tartotta, hogy a tudomány eredményeit felhasználva, magasszínvonalú egészségügyi ellátásban részesítse a munkásokat, a dolgozókat.

Már március 29-én rendeletet hoz „a munkások betegségi és baleseti biztosításának kiépítéséről."[19] Lényegében minden dolgozót bevon a biztosításba, amikor kimondja, hogy „betegségi és baleseti biztosítás hatálya alatt áll minden munkás (földmunkás) is."

A rendelet szerint a betegségi segélyekre való igényjogosultság a betegség kezdetétől számított egy évig tart. Elvi jelentőségű állásfoglalás volt az is, hogy *minél tovább beteg a biztosított, annál nagyobb táppénzt kap.* A táppénz a betegség „első négy hetében az átlagos napibér 60 százaléka, az első négy hét lejártától az átlagos napibér 75 százaléka. A családfenntartónak a huszonhatodik hét lejártától kezdve az átlagos napibér teljes összege."

„A gyermekágyi segély az átla-

[17] M. N Nb. 22. számú rendelete. Tanácskoztársasági Törvénytár 3. kötet, 115. oldal.

[18] M. N. Nb. 54. számú rendelete. Tanácskoztarsasági Torvenytár 5. kotet, 106 oldal

[19] F. K. T. XXI. számú rendelete. Tanácskoztársasági Törvénytár 5. kötet, 33. oldal.

gos napibér teljes összege. A nem biztosított családtagok részére szülés esetében napi 3 korona gyermekágyi segély fizetendő." „A biztosított nő a terhesség utolsó négy hetében átlagos napibérének teljes összegét kapja terhességi segély gyanánt, ha megelőzőleg egy esztendőn belül, három hónapig a pénztárnak tagja volt."[20]

„A baleseti sérülteknek a táppénz mindaddig járt, amíg gyógykezelésre szorultak." Igen nagy körültekintéssel gondoskodott a rendelet a balesetes fiatalkorúakról. „Tanoncok, gyakornokok és oly egyének, akik be nem fejezett kiképzésük miatt fizetést vagy bért egyáltalán nem vagy csak a szokásnál csekélyebbet kapnak, baleseti sérülés esetén kártalanításukat koruk emelkedésével emelkedően olyan javadalmazás alapján kapják, amely eléri... a hasonló üzemben... hasonló munkakörben alkalmazott hasonló munkások átlagos legkisebb keresményét."

Különösen nagy jelentőségű volt a biztosítás kiterjesztése a földmunkásságra. A magyar mezőgazdasági dolgozók (földmunkások) 1919. március 21. előtt csupán baleset ellen voltak biztosítva.[21] A biztosításba csak a gazdasági cselédeket és a gépek mellett dolgozókat, tehát a munkavállalóknak alig egyharmadát vonták be. Ha munka közben érte a dolgozót baleset, a dolgozó kezeltetéséről a gazda, vagy a pénztár gondoskodott. A dolgozó napi 1 korona segélyt is kapott, de legfeljebb 70 napig. Betegség esetén a kórházi ápolási költség a gazdát csak 30 napon át terhelte. A gazda a beteget összesen 45 napig tartozott kezeltetni. De a felmerült költségeknek felét levonhatta a cseléd béréből, ha évi 200 K-nál kevesebb egyenesadóval volt megterhelve.

Alapvetően megváltozott a helyzet, amikor a munkásosztály vette kezébe a hatalmat. A proletárdiktatúra alatt a betegségi és baleseti biztosítás kiterjedt valamennyi mezőgazdasági belső és külső munkásra.[22] A biztosítás révén betegség esetén táppénzt, segélyeket, ingyen gyógyszereket, kórházi kezelést, üdülési lehetőséget, baleseti járadékot stb. kaptak a mezőgazdasági munkások. „Azok a kisgazdák, akik családjuk tagjain kívül rendszerint idegen munkást nem foglalkoztatnak, magukat és családjuk tagjait betegség és baleset esetére önként biztosíthatják."

A Tanácsköztársaság idején a munkásság maga vette kezébe a pénztári önkormányzat teljes hatáskörét, a Munkásbiztosító Pénztár önkormányzataiban megszűnt a munkáltatók megbízatása.

A lakosság rossz egészségügyi állapota következtében a *kórházak* rendkívül *zsúfoltak* voltak. A népbiztosság a zsúfoltság csökkentésére elrendelte,[23] hogy a hadrakelt sereg sebesültjeinek és betegeinek elhelyezése érdekében a kórházak vizsgálják felül a betegeket, bocsássák el a járóbetegrendeléssel kezelhető és csak utókezelésre, üdülésre szoruló ápoltakat.

Nagy volt a gyógyszerhiány. A gyógyszerellátás biztosítására a Tanácskormány számos intézke-

[20] M. N. Nb. 39. számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 4. kötet, 65. oldal.

[21] 1898. II. tv. 1907. XLV. tv.

[22] M. N. Nb. 56. számú rendelete. Tanácskoztársasági Törvénytár 5. kötet, 108. oldal.

[23] M. N. Nb. 26. számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 3. kötet, 120. oldal.

dést tett. Elrendelte, a gyógyszerekkel való takarekoskodást.[24] Felhívta az orvosokat, hogy ahol lehet a gyógyszereket pótolják diétás, fizikális gyógytényezők alkalmazásával.

A dolgozók jobb egészségügyi ellátásának biztosítására a Tanácsköztársaság nagyvonalú tervet dolgozott ki az orvosképzés megreformálására. Török Lajos professzor tervezetének bevezetőjében ezt olvashatjuk:

„Az orvostanhallgatók zöme gyakorlóorvosnak készül. Az egyetem orvosképzésének elsősorban úgy kell tehát módosulnia, hogy mire a hallgató az egyetemet elhagyja, kellő ismerettel és gyakorlattal rendelkezzék orvosi prakszis űzhetésére. Igen fontos tehát a tanítás decentralizációja. Fel kell használni a klinikákon kívül minden kórházi osztályt, ahol a hallgatók szétosztva, csoportokban egyes tanárok, magántanárok és főorvosok vezetése mellett begyakorolják a vizsgálati metódusokat, módjukban van közelről megfigyelni a betegeket, és a tanároknak a betegek körüli eljárásait"[25]. Olyan javaslatok ezek, amelveket orvosképzésünk továbbfejlesztésénél ma is figyelembe kell vennünk.

A magas színvonalú egészségügyi ellátás biztosítása érdekében átszervezték az Országos Közegészségügyi Tanácsot[26].

Az Országos Egészségügyi Tanács mint legfőbb egészségügyi szaktestület működött. Feladata: Szakvélemény egészségügyi kérdésekben; Javaslat igazgatási téren; Véleményadás állások betöltéséről; Közalkalmazottak orvosi felülvizsgálata.

3. Különös figyelemmel foglalkozott a Tanácsköztársaság az anyák és gyermekek védelmével.

A Forradalmi Kormányzótanácsnak a hatalom átvételével kapcsolatos, a közbiztonságot szolgáló rendelkezései után az első rendelete a gyermekekkel foglalkozik.

„A Magyarországi Tanácsköztársaság törvénytelen gyermeket nem ismer. Mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek a törvényes házasságból született gyermeket megilletik (pl. névviselés, tartás, családi pótlék stb.) csorbítatlanul kiterjednek azokra a gyermekekre is, akik házasságon kívül születtek."[27]

A Tanácsköztársaság megnyitotta a proletárgyermekek előtt az úri paloták zárt kertjeit, s minden magánkertet. A főváros népbiztosa elrendelte, hogy a Nemzeti Palota kertje, az Orczi kert, a belvárosi Károlyi kert, a budai Karácsonyi kert, a Franciskánus-rend, a Kapucinus-rend vízivárosi kertje stb. nyitva álljon és azonkívül is, a játszótérnek alkalmas összes telkek azonnal kinyittassanak a proletárgyermekek számára. Megnyitotta a Margitszigetet. Krúdy Gyula így írt erről: „... Ezen a tavaszon ... mindennap vígabb, bátrabb, hangosabb gyermekek nőttek ki itt a fűből a tavaszi eső nyomán, mint a réteken a virágok. A lelenc, az árva, a pincelakó szegény, az iskola porában elhervadt, külváros füstiében elsápadt gyermek álmában a tündérkertben járt és reggelre megtalálta a

[24] M. N. Nb. 18. számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár II. kötet, 170. oldal

[25] Megjelent: „Az alkotó művészek és kutató orvosok szövetségének munkálatai."

[26] M. N. Nb. 47 számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 4. kötet, 80. oldal.

[27] F. K. T. 7. számú rendelete. A Tanácsköztársasági Törvénytár 1. kötet, 17. oldal.

kertet, nem osont az tova, mire felébredt... A szegény gyermekek hangja megtölti a szigetet, mint a május szele színnel és illattal a világot..."[28]

1919. nyarán a Népbiztosság felhívja „a vidéki helyi munkás, katona és földműves tanácsokat, jelentsék az olyan családokat, akik elfogadnak négy hétre Budapestről kihelyezett gyermekeket, gyermekenként 150 korona térítés ellenében." A Népbiztosság előírta, hogy a jelentkezőket és a környezetüket meg kell vizsgálni egészségügyi és erkölcsi szempontból. A gyermekek gondozását vállaló családokat hatósági áron kell ellátni a szükséges élelmiszerekkel. Megnyílt a pesti proletárgyermekek előtt a Balaton és az ország sok más üdülője is.

A háborús nélkülözések következtében a háború utolsó éveiben magasra emelkedett a csecsemőhalandóság. 1918-ban az újszülöttek 21,5 százaléka halt meg egyéves kora előtt. A Tanácsköztársaság igen nagy gonddal kezdett a csecsemővédelem megszervezéséhez. Köztulajdonba vette a gyermekeket ellátó intézményeket. Megszervezte a gyermekek orvosi ellátását. Széles felvilágosító munkát végzett. Előadásokban, plakátokon, brosúrákban hívta fel az anyákat a legfontosabb teendőkre.

Nincs csecsemőkelengye. A csecsemők érdekében a Népbiztosság újra a lakosság segítségét kéri.

„Csecsemőkelengyét nem tudunk adni az anyáknak — mondja a Népbiztosság felhívása. — A rendelkezésre álló készlet olv kevés, hogy rövidesen a végére járunk, ha a szétosztást a mai rendszer szerint folytatjuk. Új készleteket az antant blokádja miatt beszerezni lehetetlen.

Hozzátok fordulunk, Anyák! Lássátok meg a csecsemők szenvedését, halljátok meg a rongyokba burkolt kis ártatlanok síró szavát. Segítsetek..."

A harc nem volt eredménytelen. A súlyos gazdasági helyzet, az országon belül folyó harcok ellenére a csecsemőhalandóság 19 százalékra csökkent.

A Tanácsköztársaság nagy gondot fordít *az iskolások* egészségvédelmére. Elrendelte Budapesten a 6—14 év közötti gyermekek egészségügyi vizsgálatát. A Népbiztosság tovább fejlesztette az iskolaorvosi hálózatot.[29]

A rendelet kimondja, hogy minden iskola és játékiskola mellé iskolaorvost kell alkalmazni, akik más állást csak a Népbiztosság engedélyével foglalhatnak el. Magángyakorlatot folytathatnak.

Az iskolaorvos ellenőrzi az iskola egészségügyi viszonyait, felvétel és elbocsátás alkalmával megvizsgálja a gyermekeket, az eredményt a tanítóval közli. A szülőt figyelmezteti a hiányokra és ellenőrzi az utasítások betartását. Jelen lehet a tanításnál, ennek módiát és anyagát megbeszéli a tanítóval. A tanítótestület tanácskozásához meg kell hívni és szavazati joggal felruházni. A magasabbfokú iskolákban tanítia az egészségtant. Felettes hatósága az illetékes hatósági orvos.

Megszervezték az iskolás gyermekek fogainak kezelését.[30] Minden fogorvos köteles volt rendelőjében naponta 2 órát kezelni, a hozzáutalt gyermekek fogait. Ezért havi 1000 koronát és anyagtérítést kapott.

[28] Krúdy Gyula: Szegény gyerekek a Szigeten. Érdekes Újság 1919 17. sz.

[29] M. N. Nb 32. számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 3. kötet, 124. oldal.

[30] M. N. Nb. 2 számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 1. kötet, 103 oldal.

A Népjóléti és közegészségügyi Népbiztosság a gyermekellátás színvonalának emelésére „Gyermekvédelmi Szaktanácsot" állít fel. A szaktanács a Népbiztosságnak véleményező és javaslattevő szerve. 15—20 tagból áll, akiket a Népbiztosság nevez ki.[31]

Dr. Győrfy Tibor miniszteri tanácsos, aki a Tanácsköztársaság bukása után azt a megbízást kapta Csilléry Andrástól, hogy a Horthy rendszer szájíze szerint írja meg a proletárdiktatúra egészségügyi intézkedéseit, az anya- és gyermekvédelemről megbotránkozással írja:

„A legszükségtelenebb kívánságok teljesítésére szórták a pénzt; úgyhogy az állami gyermekvédelem, amelynek évi költsége 20 millió korona körül járt, ha ez a rablógazdálkodás tovább tart, évente 600 millióba került volna."[32] Ez a vád többet mond minden elismerésnél.

4. A szocialista egészségügy igen fontos alapelve, hogy a dolgozók egészségügyi ellátása állami feladat. Az úri Magyarország a dolgozók egészségügyi ellátásának terheit nem vállalta. Haladó orvosok társadalmi úton kíséreltek meg felvenni a harcot a legpusztítóbb népbetegségek ellen. Joggal állapította meg dr. Müller Kálmán tanár, a Közegészségügyi Tanács elnöke 1917-ben: „ ... A teherviselés az állam és a társadalom között aránytalanul van elosztva. Talán azt a kifejezést is használhatjuk, hogy az állam még ma sincs teljesen tudatában annak, hogy az egészség terén milyen határig terjednek az ő kötelezettségei ... az államnak ... tudatára kell ébrednie, hogy e téren, milyen kötelességeket kell vállalnia."[33] A burzsoá állam ennek nem ébredt, nem ébredhetett tudatára.

A proletariátus állama vállalta ezt a feladatot. Egymásután vette köztulajdonba az egészségügyi intézményeket, hogy biztosítsa a dolgozók egészségvédelmét, magasszínvonalú egészségügyi ellátását.

A Forradalmi Kormányzótanács már április 1-én[34] intézkedik a gyógyszergyárak, üzemek, gyógyszertárak köztulajdonba vételéről.

Április 16-án az anya- és gyermekvédelem, közjótékonyság vagy hadigondozás céljára szolgáló intézményeket veszi köztulajdonba. Április 17-én rendelet jelenik meg a gyógyfürdők, gyógyforrások, ásványvizet feldolgozó üzemek, gyógyfürdőkön és üdülőhelyeken levő gyógyintézetek és szállodák köztulajdonbavételéről.

A Forradalmi Kormányzótanács 70. számú rendeletével államosítja a nem állami kórházakat és gyógyintézeteket, szanatóriumokat, rendelőket és gondozóintézeteket.

A dolgozók biztosítási jogainak kiterjesztésével egyszerűsítették az ügyintézést. Összevonták és államosították a különböző biztosítási szerveket. Az állami munkásbiztosítási hivatal eddigi hatásköre — a bírói és biztosítási tanácsai elé tartozó ügyek kivételével — a munkaügyi és népjóléti népbiztosság hatáskörébe ment át.

A Tanácsköztársaság állami feladatként vállalta a betegek díjtalan kórházi ellátását, amikor

[31] Népjóléti és Közegészségügyi Népbiztosság (továbbiakban: N. K. Nb.) 65. számú rendelete. „Tanácsköztársaság" című hivatalos lap 95. szám, 1919. júl. 18.

[32] Győri Tibor dr.: „Proletárdiktatúra a közegészségügy terén." Népegészségügy 1920. 573. oldal.

[33] Népegészségügyi Országos Nagygyűlés Munkálatai. 33. oldal.

[34] F. K. T. XLVII. számú rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 1. kötet, 63. oldal.

kimondotta, hogy „Május 1-től mindenki ingyen részesül kórházi kezelésben,[35] hogy a kórházban a betegtől semmiféle címen nem szabad díjazást elfogadni. Ugyanakkor intézkedett, hogy a kórházakban a legjobban rászorultakat gyógyítsák.

Az egészségügy államosításának elve helyes. Gyakorlati megvalósításában azonban itt is fellelhető a Tanácsköztársaság más területén is tapasztalható hibája, „az azonnali szocializmus" elérésére való törekvés. A nagyüzemek államosítása után azonnal sor került kis üzemek kisajátítására is; így például minden gyógyszertárat államosítottak. Ezek köztulajdonba vétele nem volt helyes. A Tanácsköztársaság hamar kijavította ezt a hibát is. Csak azok a gyógyszertárak maradtak állami kezelésben, ahol egy vagy több volt az alkalmazottak száma.

A szocialista egészségügy igen fontos alapelve az egészségügy állami jellege mellett az, hogy az egészségügy elvi irányítása egységes és tervszerű legyen.

Tervszerű, egységes egészségpolitikához egységes egészségügyi szervezet szükséges. A Magyar Tanácsköztársaság rövid fennállása alatt ezen a területen is példamutató munkát végzett.

Az egészségügy egységesítésében a Tanácsköztársaság a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság feladatává tette az egész egészségügyi ellátást, beleértve a hadsereg egészségügyi ellátását.[36] A M. N. Nb-hoz került az Igazságügyi Népbiztosságtól a letartóztató, és javító intézetek egészségügye. A Népjóléti és Közegészségügyi Népbiztosság egységbe foglalta az egész gyermekvédelem feladatát.

Az ügykörök átcsoportosításának eredményeképpen 1919. júliusában a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság feladatával neve is megváltozik. Létrejön a Népjóléti és Közegészségügyi Népbiztosság, és ezzel valóság lett az, amiért hazánk haladó orvosai évtizedeken át harcoltak.

A szocialista egészségpolitika az egészségügy egységesítésére csak a vezetésben, legfőbb irányításban törekszik. De a jó egészségügy alapvető feltétele, hogy *az egészségügy az egész nép ügye legyen,* hogy az egészségugy intézésébe a dolgozó tömegek minél szélesebben bekapcsolódjanak.

Ezt a célt szolgálta a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosságnak már előbb kiadott rendelete, amely az egészségügyi bizottságokról szól. Az egészségugyi bizottság állandó tagjai: elnök és előadó, akik mindig orvosok. Feladata: véleményadás, járvány esetén intézkedés is; javaslattétel minden egészségügyi kérdésben a megye területén; lakások, gyárak, iskolák, piacok közegészségugyi ellenőrzése; az oltások végrehajtásának, dajkaságba adott gyermekek helyzetének, gyógyszertárak stb. egészségügyi ellenőrzése; véleményadás egészségügyi személyzet alkalmazásánál, képesítésük felülvizsgálata és minősítése. Az egészségügyi bizottságok feladata volt a dolgozók minél szélesebb tömegeinek bevonása az egészségvédelem munkájába.

IV.

A Magyar Tanácsköztársaságot az imperialista túlerő és a belső árulás megdöntötte. A Horthy-

[35] F. K. T. LXX. rendelete. Tanácsköztársasági Törvénytár 2. kötet, 31. oldal

[36] M. N. Nb. 4. számú rendelete. Tanácsköztarsasagi Torvenytár 1. kötet, 109. oldal.

fasizmus, uralomrajutása után azonnal hozzáfogott az egészségügy szocialista szervezetének szétveréséhez és ahhoz, hogy a Tanácsköztársaság nagyszerű eredményeit a dolgozók tudatából kitörölje.

Ehhez a munkához Horthy megtalálja az egészségügy területén is a megfelelő személyeket. Az első népegészségügyi miniszter Csilléry András volt. Őt követi Peyer Károly, majd vitéz Benárd Ágoston. Mind biztos támaszai a Horthy-rendszernek.

A legelső lépés az államosítások megszüntetése volt.

1919. augusztus 7-én a gyógyszergyárak, gyógyárukereskedések, augusztus 8-án az államosított fürdőhelyek, augusztus 11-én a köztulajdonba vett kórházak, gyógyintézetek és szanatóriumok államosítását szüntetik meg. Egymásután helyezték hatályon kívül a Tanácsköztársaság többi rendelkezését is.

De sürgősen megindul a haladó emberek, köztük orvosok, gyógyszerészek s más egészségügyi dolgozók üldözése is.

Csilléry népegészségügyi miniszter augusztus 30-án elrendeli, hogy az alispánok 8 napon belül jelentsék, kik azok az orvosok, akik a Tanácsköztársaság alatt foglalták el állásukat.

1919. szeptember 24-én Csilléry kiadta az utasítást,[37] hogy „a katonakórházaknál 1919. március 21—augusztus 2. között felvett polgári orvosoknak, gyógyszerészeknek és kórházi segédszemélyzeti alkalmazottaknak kivétel nélkül fel kell mondani. Amennyiben azonban egyes alkalmazottak nélkülözhetetlenségük folytán a kórházban továbbra is szükségeltetnek, a kórházparancsnok terjesszen fel sürgősen javaslatot személyenként kellően indokolva újbóli alkalmaztatásuk szükségességét."

A 25.838/1920. M. N. M. sz. rendelet a forradalmak idején „fegyelembontó" tevékenységet játszó egyének alkalmazásának mellőzéséről intézkedik. A rendelet többek között kimondja: „Nem fekszik a köz érdekében, hogy magukat kompromittált, s megbízhatóság tekintetében kétes, volt hivatásos katonai (csendőrségi) egyének polgári közhivatalokban még ideiglenesen is alkalmaztassanak." Így a különböző betegsegélyező pénztáraknál sem. Ez a tilalom később kiterjedt minden egészségügyi intézményre. Minden alkalmazáshoz szükség volt arra, hogy az előéletet alaposan feldolgozzák.

Az 1920. évi XXV. t. c. az egyetemekre való felvételt szabályozza. A t. c. első paragrafusa kimondja:

„A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetem közgazdaságtudományi karára és jogakadémiákra az 1920—21-ik tanév kezdetétől csak olyan egyének iratkozhatnak be, akik nemzethűségi és erkölcsi tekintetben feltétlenül megbízhatók."

Az egészségügy kapitalista restaurációjával, a haladó orvosok üldözésével egy időben széleskörű és tervszerű rágalomhadjárat indult meg a Magyar Tanácsköztársaságnak az egészségügy terén elért nagyszerű eredményeinek meghamisítására.

Az ideológiai harcot tervszerűen vezették. A 380/1920. BM. sz. rendelet Országos Bizottságot szervez, azzal a feladattal, hogy a Tanácsköztársaság meghamisított történetét megírja.

A belügyminiszter valamennyi törvényhatóságot utasít, hogy ebbe

[37] 20.893/1919. M. N. M. sz. rendelet.

a munkába vonja be a magánszemélyeket is.

Az összegyűjtött anyagot azután Győry Tibor dolgozta fel Csilléry megbízásából. Győry vállalta a feladatot, hogy a „Magyar Királyi Munkaügyi és Népjóléti Minisztérium" hivatalos lapjában, a Népegészségügyben folytatásokban közölje.

De ezeken a rágalmakon is átviláglik a Tanácsköztársaság nagyszerűsége.

Mivel vádolja Győry pl. Vágó Béla belügyi népbiztost? Vágó Béla hivatalbalépése első napján ezt mondotta a gyermekvédelmi főosztály vezetőjének: „készítsen nekem azonnal egy reform javaslatot a modern gyermekvédelemről. Vegyen fel abba mindent, ami jó. Még azt is, amit legmerészebb álmában sem mert elgondolni. Pénz mindenre lesz. Akadályok nincsenek."[38]

Mivel vádolja Győry a tuberkulózis elleni küzdelmet? „A tuberkulózisban szenvedők szanatóriumi elhelyezését célozta az a terv, hogy a Svábhegy nagyobb nyaralói ... arra szemeltettek ki, hogy ott tüdő-tuberkulózisban szenvedőket fognak elhelyezni. Szerencsére a terv megvalósítását megakadályozta a proletárdiktatúra bukása."[39]

„A proletárdiktatúra az egészségügyi építkezések terén sem vette figyelembe a tulajdonjogot, aminek folytán a diktatúra bukása után ... sok vita és pör származott" — panaszkodik Győry miniszteri tanácsos úr. Példákat is hoz fel: „a fővárosi ún. direktórium a proletárdiktatúra alatt a Római fürdő mellett közköltségen, magánosok tulajdonát képező dunaparti telkeken fürdőt építtetett, amelynek medencéit az ugyancsak magántulajdont képező Római fürdő melegforrásaiból táplálta." „A direktórium bukása után a fürdőtulajdonos a vízszolgáltatást beszüntette, mire a fürdőmedencék kiürültek s a fürdő így használhatatlanná vált. A telektulajdonosok károsodtak, mivel telkeiket oda nem való építkezésekkel elfoglalták és azokon kárt okoztak, a főváros beépített pénze pedig kárba veszett."[40] Ilyen „rémséges" volt hát a proletárdiktatúra.

A szívós harc az orvosok nevelése terén talán legeredményesebb a társadalomegészségtani (szociálhygiéne) gondolkodás kiszorításában volt. Mai szemmel meglepő, milyen mély gyökerei voltak a társadalomegészségtannak az orvosok között az I. világháború előtt. Milyen világosan látták a munka- és életkörülmények hatását a betegségekre! Horthyék az oktatásból ezt teljesen kitörölték, ennek hatását még ma is érezzük.

Mégis a terror és a hazugsághadjárat a Magyar Tanácsköztársaság dicső emlékét nem tudta kitörölni a dolgozó emberek legjobbjainak, elsősorban a munkásság szívéből.

[38] Népegészségügy 1920. 539. oldal.
[39] Népegészségügy 1920. 406. oldal.
[40] Győry Tibor dr.: Népegészségügy 1920. 260. oldal.

A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődéspolitikai irányelveinek alkalmazása a testnevelési és sportmozgalomban

Az MSZMP Központi Bizottsága Párt- és Tomegszervezetek Osztálya és Adminisztratív Osztálya, valamint a Magyar Testnevelési és Sporttanács munkaközössége az MSZMP művelődéspolitikai irányelvei alapján megvitatta a testnevelési és sportmozgalom legfontosabb elvi kérdéseit. A vita alapján téziseket dolgozott ki, hogyan kell értelmezni a párt művelődési politikáját a testnevelési és sportmozgalomban. A munkaközösség téziseit a Politikai Bizottság 1959 májusában megtárgyalta és jóváhagyta. Az alábbiakban ismertetjük a tézisek tartalmát.

I.

Pártunk mindig nagy jelentőséget tulajdonított a dolgozó nép testnevelési és sportmozgalma fejlesztésének. Most, amikor az ellenforradalom pusztításait, és a múlt hibáit jórészt leküzdöttük, a gazdasági és a kulturális életben ismét teljes lendülettel építjük a szocializmust, szükséges, hogy a testnevelési és sportmozgalom is tovább fejlődjön, jobban betöltse szerepét a szocializmus építésében, a dolgozó nép szolgálatában.

A testnevelés és a sport a társadalom kulturális felépítményéhez tartozik, annak egyik része, de más területeivel is kölcsönhatásban van. A nevelés, az egészségügy stb. színvonala jelentősen befolyásolja a testnevelés és a sport színvonalát, és megfordítva: a testnevelés és a sport is hat a nevelés, az egészségügy stb. helyzetére. Ebben rejlik a testnevelés és a sport társadalmi jelentősége. Így van ez minden társadalmi rendszerben. A kapitalizmus testnevelési és sportmozgalma azonban a kizsákmányoló osztályok kiváltságos érdekeit biztosítja a dolgozó nép érdekeivel szemben, a szocializmus testnevelési és sportmozgalma pedig az egész dolgozó nép javát szolgálja.

A történelemben először a szocializmus társadalmi és gazdasági viszonyai teszik lehetővé, hogy az emberi képességek a társadalom minden tagjánál sokoldalúan — az egyén és a társadalom boldogulása érdekében — bontakozhassanak ki. Ez a lehetőség a szocialista társadalomnak abból a törekvéséből fakad, hogy az egész lakosság állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteit egyre jobban kielégítse. Ezt a törekvést csakis a termelés szüntelen növelésével és tökéletesítésével lehet megvalósítani, aminek viszont az is feltétele, hogy a társadalom minden tagja szellemi, és testi képességeit sokoldalúan fejleszthesse.

A testnevelési és sportmozgalom fő célja hazánkban jelenleg az, hogy sajátos eszközeivel hozzájáruljon a szocialista társadalom felépítéséhez és védelméhez. Ennek megfelelően a tézisek az alábbi közvetlen célokat tűzték a testnevelési és sportmozgalom elé:

1. a nevelés többi területével együtt segítenie kell a szocialista ember kialakítását, akiben fellelhető a szellemi gazdagság, az erkölcsi tisztaság és a fizikai tökéletesség egyaránt;

2. védenie és fejlesztenie kell az ifjúság és a dolgozók egészségét;

3. segítenie kell a munka termelékenységének emelését, az if-

júság honvédelmi előképzettségének növelését;

4. biztosítania kell a sportolóknak a társadalmi életbe való bevonását;

5. segítenie kell a tömegek kulturális-szórakozási igényeinek kielégítését.

A testi nevelés a szocialista nevelés szerves része, s az alapvető szocialista nevelési célkitűzések megvalósítását szolgálja. A testi nevelés az értelmi, az erkölcsi, a politechnikai és az esztétikai nevelés számára egyaránt gazdag lehetőséget nyújt, de különösen fontos a testnevelésben rejlő erkölcsi nevelési lehetőségek kihasználása. A kollektív testnevelési és sportfoglalkozások hathatósan elősegítik a közösségi erkölcs fejlődését, szabályainak megértését és betartását. Fejlesztik az akaraterőt, a küzdőszellemet, a bátorságot, a leleményességet, a bajtársiasságot, és elősegítik az egyéni érdek alárendelését a közösségi érdeknek. A fejlett testi és akarati tulajdonságokkal rendelkező, és helyesen nevelt emberek nagy hasznára lehetnek a társadalomnak. Ezért fontos, hogy a testnevelési és sportmozgalmat jól irányítsák, megfelelően szervezzék és helyes célokat tűzzenek ki résztvevői elé.

Melyek azok a követelmények, amelyeket társadalmunk a testnevelési és sportmozgalom résztvevői elé állít? A szocialista társadalom minden sportolótól megköveteli:

1. a Magyar Népköztársasághoz való hűséget, amely magában foglalja a hazaszeretetet és a dolgozó nép szeretetét;

2. a törvények tiszteletbentartását;

3. a szorgalmas tanulást és munkát;

4. a sportegyesület szeretetét és megbecsülését;

5. a sportszerű gondolkodást és küzdőszellemet;

6. a testnevelési és sportvezető-szervek határozatainak és a vezetők, edzők utasításainak betartását.

E követelmények megvalósítása döntő módon függ a vezetők és a nevelők munkájától. Ezért feladatuk és felelősségük, valamint az eléjük állított követelmények nagyobbak. A vezetők és a nevelők a fenti erkölcsi normákat ismerjék el, járjanak élen azok betartásában, és követeljék meg azok megtartását. A nevelési követelményeknek ez a konkrét meghatározása elősegíti majd az eddig tapasztalt liberális, vagy túlzó gyakorlat megszüntetését.

A sportolók erkölcsi nevelésének központjába — állapítják meg a tézisek — a munkára való nevelést kell állítani. A testnevelés és a sport révén egészségesebb, edzettebb dolgozók fokozottabban vehetik ki részüket társadalmunk gazdaságának fejlesztéséből. A munka termelékenységének növekedése érdeke minden dolgozónak, mert az anyagi javak növekedésével az életszínvonal is emelkedik. Ezért volt helytelen az a tendencia, amelynek következtében az elmúlt években csökkent a sportolóknak a termelésbe való részvétele, az alacsony színvonalon versenyző fiatalok is munkaidőbeli és egyéb jogtalan kedvezményeket kaptak. Pártunk álláspontja az, hogy az élsportolókat érintő kivételektől eltekintve, *minden sportolás munkaidő és anyagi kedvezmény nélkül folyjék.* Testnevelésre és sportra a testnevelés és a sport szeretete, a bajnoki érmek, a dicsőség, a sportegyesület, és végső soron a haza, a nép szeretete ösztönözze az embereket.

II.

A szocialista elvek és módszerek alapján vezetett testnevelési és sportmozgalom jelentősége döntő mértékben attól függ, hogy mennyire sikerül azt a társadalom tagjaira kiterjeszteni, mennyire válik a dolgozó nép igényévé, közkincsévé. A résztvevők nagy száma — az ideológiai cél, a politikai tartalom és a tudományos megalapozottság mellett —, legfőbb jellemvonása a testnevelési és sportmozgalomnak. Ezért a testnevelési és sportmozgalom fejlesztését pártunk mindig fontos politikai kérdésnek tekintette. Ez tükröződik azokban az intézkedésekben, amelyeknek eredményeként e mozgalom demokratikus tömegmozgalommá vált.

Az önkéntes jellegű egészségfejlesztő, szórakoztató tömegtestnevelés és sport továbbfejlesztésének lehetőségei igen nagyok, mivel az nem függ az életkortól, s bár elsősorban az ifjúság űzi, a felnőtt, s idősebb dolgozók is részt vesznek venne. Az iskolai testnevelésben a tanulóifjúság egésze részt vesz, a sportkörök több százezer aktív sportolót foglalkoztatnak, de ezeken a szervezett kereteken kívül is százezrek edzik szabad idejükben testüket, kirándulnak, eveznek stb. A testnevelésben és a sportban alkalomszerűen részt vevő tömegekkel is foglalkozni kell, utazási és egyéb kedvezményekkel, olcsó sportfelszerelésekkel, céltudatos propagandával elő kell segíteni kedvtelésüket.

Figyelembe kell venni azonban — hívják fel a figyelmet a tézisek —, hogy a testnevelés és a sport fejlesztéséhez jelentős anyagi eszközök szükségesek, és ezek előteremtése csak fokozatosan, a szocializmus anyagi erőinek növekedésével biztosíthatók. A fejlesztési terveket tehát összhangba kell hozni a lehetőségekkel. Amilyen mértékben fejlődik és gazdagodik az ország a dolgozók munkája nyomán, ahogyan nő az életszínvonal, olyan mértékben emelkedik a testnevelés és a sport színvonala is.

Pártunk támogatja azt a törekvést, hogy az országban összefüggő, egységes testnevelési rendszer alakuljon ki, amely az óvodákban, az iskolákban, az egyetemeken, az üzemekben, a hivatalokban, a falvakban és a fegyveres erőknél, minden generációnak, mindenütt biztosít testnevelési és sportolási lehetőséget.

1. Azt az elvet, hogy a testnevelés és a sport a sokoldalú szocialista nevelés szerves része, mindenekelőtt az iskolában (általános, közép- és főiskola) kell megvalósítani a kötelező és szervezett testnevelési képzés és a sportköri foglalkozás keretében. Az iskolai testnevelés és sport színvonala nagy hatással van a társadalom egészségügyi állapotára, a társadalom jövendő építőinek erkölcsi szemléletére. A testnevelés és a sport jelentőségét a legfogékonyabb korban, az iskolában kell tudatosítani, a fiatalsággal megszerettetni. A rendszeres testnevelés bizonyos időben lehetőleg párosuljon valamely sportág versenyszerű űzésével. Az iskolát elvégző fiatalság testi és szellemi fejlődését még nem fejezte be, s ezért részére — az iskoláskor éveiben megindult harmonikus fejlődés befejezéséhez — további lehetőségeket kell biztosítani.

2. Az üzemekben, a gyárakban, a hivatalokban, a falvakban, a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben, és a kisipari szövetkezetekben a dolgozó egészségének és munkaképességének megőrzése és fokozása végett fejleszteni

kell a dolgozók felüdülését, szórakozását szolgáló testnevelést és sportot, elsősorban törekedve a dolgozók minél nagyobb létszámának foglalkoztatására.

A korszerű ipari és mezőgazdasági termelési folyamatok nagymértékben mentesítik az emberi szervezetet a nehéz fizikai munka alól, de egyben fokozzák az igénybevétel egyoldalúságát. A munka közben beiktatott, szakszerűen összeállított és rendszeresen vezetett „kondicionáló testnevelés" azonban jelentősen csökkentheti a munka során fellépő fáradtságot, az ebből eredő baleseteket, és alkalmas az egyéni teljesítőképesség fokozására, a termelékenység emelésére.

A munkahelyeken működő sportkörök tevékenysége ilyenformán fontos társadalmi tevékenység, amely elősegítheti a termelőerők fokozását, a sportolóknak a politikai életbe való bevonását, a szocialista erkölcs fejlesztését, a dolgozók szórakozását, a kulturális igények egy részének kielégítését. A sportkörök munkája tehát igen sokrétű. Jelentős szerepet játszik ezen belül az egyes sportágak versenyszerű művelése, amelyet azonban csak addig tekinthetünk testnevelésnek, amíg céljai megegyeznek a szocialista nevelés céljával, amíg nem válik öncélú rekordhajhászássá, vagy az egészségre ártalmassá.

3. A néphadsereg, a rendőrség, a határőrség és az egyéb fegyveres alakulatok testnevelési munkája elveiben és módszereiben kapcsolódik a polgári lakosság testnevelési tevékenységéhez, de természetesen mindenekelőtt a honvédelmi jellegű testnevelést tartalmazza. A fegyveres testületeknek a magyar testnevelés egyik élenjáró bázisának kell lenniök. A honvédelmi kiképzésben biztosítani kell a szocialista testnevelés elveinek következetes megvalósítását. A fegyveres alakulatok sportköreinek fontos szerepe van a magyar sportélet fejlesztésében.

III.

Pártunk a tömegtestnevelés fokozottabb támogatása mellett továbbra is nagy jelentőséget tulajdonít az élsport fejlesztésének, amelynek az országban jelentős hagyományai vannak. Az élsportoló fogalmába tartoznak az egyes sportágak legkiválóbb képviselői, akik a Magyar Testnevelési és Sport Tanács által meghatározott hazai, és nemzetközi szintet elérik. Az élsportnak kettős feladata van. Eredményeivel hozzájárul a testnevelés és sport elterjedéséhez, az edzési és a versenyrendszerek fejlődéséhez, lelkesíti, szórakoztatja a sportszerető tömegeket, példaképeket állít az ifjúság elé a kimagasló eredményeket elérő, és ugyanakkor szerény magatartást tanúsító, kulturált élsportolók révén; a külföldi sportolókkal szemben a népek békés együttélésének, a proletár internacionalizmus elvének szellemében képviseli a Magyar Népköztársaság testkultúráját.

Ez az élsport jelentősége, s helytelen ezt eltúlozni, vagy lebecsülni. A tömegek testnevelése és sportja, valamint az élsport az egységes egészet alkotó testnevelési és sportmozgalom részei, melyek szoros kapcsolatban, kölcsönhatásban vannak egymással.

Az élsportnak a szocialista elvek szerinti fejlődése a jövőben is biztosítva van, az élsportolók számára államunk változatlanul jelentős kedvezményeket biztosít. E kedvezményekkel kapcsolatban ki kell jelenteni — mutatnak rá a tézisek —, hogy pártunk hely-

teleníti az amatőrizmus-professzionizmus burzsoá elvét és gyakorlatát, és a szocialista eszméknek megfelelően új elvet és gyakorlatot követ. Ennek lényege a következő: A szocialista állam — a dolgozó társadalom érdekében — kötelességének tartja, hogy biztosítsa a testnevelés és a sport széleskörű fejlesztésének elengedhetetlen feltételeit. Ezzel elősegíti azt, hogy kiemelkedjenek az ifjúság tömegeiből a legtehetségesebb fiatalok, akik sportunk élvonalát alkotják. Az élsportolók rendkívül nehéz fizikai és egyéb megterheléssel járó edzéseket végeznek, ezért az erkölcsi elismerésen túl bizonyos munkaidőbeli és anyagi kedvezményeket kapnak az államtól. Ezek a kedvezmények azonban nem léphetik túl a szocialista erkölcs határait, nem jelenthetnek dologtalan életet, fegyelmezetlen magatartást, törvénybeütköző cselekedetet.

A reális megfontolásból eredő, a dolgozó nép érdekével egybeeső kedvezményeket erkölcsösnek tartjuk. Ezzel szemben erkölcstelen, ha az élsportolók kedvezményei az illetékes szervek által meghatározott mértéket meghaladják, továbbá, ha az élsportoló kategóriába nem tartozó sportolóknak adnak kedvezményeket.

Hazánk kiterjedt nemzetközi sportkapcsolatokat is tart fenn. A tézisek meghatározzák ezeknek a nemzetközi kapcsolatoknak az elveit is:

1. A proletár internacionalizmus elvének megfelelően elsősorban a szocialista országokkal kell fejleszteni a sportkapcsolatokat, harcolva a nacionalizmus és sovinizmus ellen. Tapasztalatcserét kell folytatni a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal, s élenjáró tapasztalataikat alkalmazni kell hazánk sajátos viszonyainak megfelelően.

2. A népek békés együttélése és barátsága jegyében kell fenntartani és fejleszteni a sportkapcsolatokat a kapitalista országokkal, a gyarmati és félgyarmati sorból felszabadult országokkal.

3. A proletár internacionalizmus alapján kapcsolatot kell tartani a kapitalista országok munkás sportszervezeteivel. Csak az olyan nemzetközi sporttalálkozók hasznosak, amelyek elősegítik a fenti elvek érvényesülését és a testnevelési és sportmozgalom belső fejlődésére jó hatással vannak.

IV.

A testnevelési és sportmozgalom fejlődése szempontjából nagy jelentősége van annak, hogy a vezetés és irányítás megfelelő szocialista elvek alapján történjen. A tézisek megállapítják, hogy a testnevelési és sportmozgalom vezetése három fő elven alapul: a párt vezető szerepe, az állami irányítás és a széleskörű társadalmi tevékenység.

A szocialista testnevelési és sportmozgalom megteremtése csak a pártvezette, szilárd proletárdiktatúrában lehetséges. Ezt bizonyították az ellenforradalom alatt a testnevelési és sportmozgalomban lezajlott események is. Pártunk a testnevelést és a sportot az ifjúság, és a dolgozók nevelése egyik fontos eszközének tekinti, és ezért szembeszáll minden olyan nézettel, amely függetleníteni akarja a testnevelést és a sportot a szocializmus építésétől, a néptömegek érdekeinek szolgálatától. A testnevelésnek és sportnak — a maga sajátos eszközeivel — támogatnia kell a szocializmus építését. A párt vezetőszerepét mindenekelőtt a testnevelési és sportmozgalomban dolgozó kommunisták tevékenységével és azzal a tudatos — a

marxi—lenini elveknek megfelelő — elvi munkával valósítja meg, mellyel az egyes időszakokban kijelöli a legfontosabb feladatokat, figyelembe véve az adott helyzetet és lehetőségeket.

Az állami szervek részletesen kidolgozzák, és a gyakorlatban megvalósítják a párt által megjelölt feladatokat. Foglalkoznak a testnevelés és a sport népszerűsítésével és elterjesztésével, a testnevelési és a sportmozgalom elvi kérdéseivel, szakmai fejlesztésével és szakigazgatásával, a káderek képzésével és továbbképzésével, a nemzetközi kapcsolatokkal, biztosítják az anyagi és pénzügyi feltételeket.

A szocialista állam egységes, központi irányításának elvét a Minisztertanács mellett működő Magyar Testnevelési és Sport Tanács testesíti meg, amelynek határozatai minden testnevelési és sportszervezetre kötelezőek, de természetesen az állami irányítás fogalmába tartoznak az összes minisztériumok, az üzemek, vállalatok, iskolák, a helyi tanácsok stb. is, melyek intézkedéseik során figyelembe veszik a MTST határozatait. A testnevelési és sportmozgalom összes szervezeteinek egységes irányítása a fejlődés nagy erőforrása. A sportágak szakszövetségei — a TST-knek alárendelve —, a sportágak szakmai-igazgatási feladatait látják el és fontos láncszemei a testnevelési és sportmozgalom vezetésének és demokratizmusának.

A széleskörű társadalmi tevékenység mindenekelőtt a szakszervezetek és a Kommunista Ifjúsági Szövetség munkáján keresztül valósul meg. A szakszervezetek és a KISZ feladata, hogy — a párt politikájának megfelelően, az állami szervek segítségével —, a testnevelésbe és a sportba minél nagyobb ifjúsági és dolgozó tömeget vonjanak be az egészség megóvása és szocialista szellemben való nevelés céljából. Ez a feladat a sportkörökben széleskörű szervező, nevelő és agitációs munkát igényel, és szükségessé teszi a tömegszervezeteknek az állami vezetésben való tevékeny részvételét is.

A sportkörök a testnevelésre és a sportra vágyó tömegek önkéntes szervezetei, amelyek a demokratikus centralizmus elve szerint működnek. Munkájukat kettős irányítás alatt végzik. Egyrészt a sportköröket fenntartó szervezetek (szakszervezet, KISZ, fegyveres testület, szövetkezet stb.), másrészt az illetékes testnevelési és sporttanácsok határozzák meg általános feladataikat. A sportkörök tevékenysége nagymértékben kihat a testnevelési és sportmozgalom arculatára, szakmai, erkölcsi, anyagi állapotára, demokratizmusára.

A testnevelési és sportmozgalom fejlesztésében nagy szerepük van a társadalmi aktiváknak, akik a testnevelés és a sport iránt érzett szeretetből áldozatos munkát végeznek az iskolákban, a sportkörökben, a szakosztályokban, a szakszövetségekben és a TST-kben egyaránt. Tevékenységük nélkül nem képzelhető el a testnevelési és sportmozgalom tömeges fejlesztése.

A testnevelési és sportmozgalom szervezete jelenleg alapjában véve megfelelő, de állandóan fejlődnie kell, hogy lépést tartson a követelményekkel. A szocializmus erősödésével párhuzamosan a vezetés formája változik, szűkül az államigazgatási hatókör, és növekszik a társadalmi tevékenység. A MTST-nek törekednie kell arra, hogy növekedjék a szakszervezetek, a KISZ, illetve a helyi szervek önállósága, s a testnevelési és sportmozgalom fejlesztő-

séhez szükséges anyagi feltételeket egyre inkább a helyi forrásokból (igazgatói alap, rendezvény-bevétel, szakszervezeti és sportköri tagdíj, a sportolók egyéni hozzájárulása stb.) biztosítsák.

V.

Összefoglalva: kiindulva hazánk politikai és gazdasági helyzetéből, a testnevelési és sportmozgalom jelenlegi állapotából, melyek a legfontosabb feladatok a testnevelési és sportmozgalom fejlesztése terén?

1. A testnevelési és sportmozgalom vezetői folytassanak széleskörű felvilágosító munkát a szocialista elvek megvalósítása érdekében. Meggyőző agitációval, jó példával formálják az emberek szemléletét, vezessék rá az ifjúságot és a dolgozókat a testnevelés és a sport társadalmi jelentőségének felismerésére, a benne való részvétel fontosságára. Lépjenek fel azokkal a helytelen nézetekkel szemben, amelyek lebecsülik a testnevelés jelentőségét, leszűkítik annak fogalmát a versenysportra, illetve élsportra, és ennek megfelelően helytelenül fogják fel a testnevelési és sportszervezetek feladatát is. A testnevelés fogalmát és jelentőségét széleskörűen kell értelmezni, az ifjúsági és dolgozó tömegek mozgalmának kell tekinteni. Meg kell változtatni a testnevelési és sportszervezetek munkájának értékelését, és mindenekelőtt a tömegek testnevelésének és sportjának fejlesztésében elért eredményeket kell elismerni. A vezetők ne tűrjék meg az élsportban helyenként megmutatkozó „minden áron eredményt elérni" szemléletet, amely akadályozza a testnevelési és sportmozgalomban részt vevők számának növelését, a sportolók szocialista nevelését, egyben elősegíti a burzsoá sztárkultusz feléledését. Ugyanakkor támogassák az élsportolok hasznos, áldozatos tevékenységét. Leplezzék le a „politikamentes sport' jelszavát, és egyéb ellenséges nézeteket, a párt politikájától való jobb- és baloldali elhajlásokat. Lendítsék fel a testnevelési és sportmozgalomban a marxista—leninista elvek alapján folyó elméleti, propaganda és agitációs tevékenységet.

2. A testnevelési és sportmozgalomban a legfőbb tényezőnek továbbra is a tömegek testnevelésének és sportjának reális alapokon való fejlesztését kell tekinteni. Az egységes testnevelési rendszert tovább kell erősíteni, ezen belül olyan tömegtestnevelési és sportformákat alkalmazni, amelyek változatosságuknál, vonzó jellegüknél fogva minden ifjúsági és dolgozó rétegnek lehetőséget adnak a rendszeres gyakorlásra. Különösen nagy gondot kell fordítani az iskolai testnevelés, a gyógytestnevelés, a kondicionáló testnevelés, a természetjárás, és az általános jelvényszerző verseny fejlesztésére.

A szocialista elveknek megfelelően kell tovább fejleszteni élsportunkat, készülve az olimpiákra, és más jelentős világversenyekre. Élsportolóink a nemzetközi kapcsolatok során erősítsék a népek békés együttélését, a proletár internacionalizmust, törekedjenek az eddigi eredmények, rekordok túlszárnyalására.

3. Az általános nevelési elvekből kiindulva, tovább kell emelni a testnevelési és sportmozgalom erkölcsi színvonalát, javítani fegyelmét. A vezetők, a nevelők türelmesen, fokozatosan, de határozottan haladjanak a szocialista erkölcs megteremtése felé. Létesítsenek rendszeres kapcsolatot a család, az iskola, a munkahely, a tömegszervezet, a testne-

velési és sportszervezet között, egyuttes erővel neveljék az ifjúságot. Nevelő tevékenységukben a haza, a testnevelés, a sport, az egyesület szeretete mellett a fő feladat a munkára való nevelés legyen. Minden sportoló — a leghíresebb is — tanuljon, dolgozzon, képezze magát, a munkában is váljon a társadalom hasznos tagjává. A munka, amely minden anyagi és kulturális érték létrehozója, az élettel, a valósággal való kapcsolatot jelenti. A munka szeretete fejleszti legjobban a kötelességérzetet, a kollektív szellemet, a társadalmi erkölcsöt. A testnevelési és sportmozgalom csak akkor fejt ki a társadalom számára hasznos tevékenységet, ha mindenekelőtt a szocializmus építését és védelmét segíti elő, ha a testnevelésben és a sportban szerzett készségek érvényrejutnak a termelésben, a honvédelemben.

4. Emelni kell a vezetés színvonalát, növelni benne a szakszervezetek és a KISZ szerepét. Mindenekelőtt a kollektív vezetés, az állami és társadalmi szervezetek kapcsolata, a távlati tervezés, a káderképzés és továbbképzés, az egészségügyi-sportorvosi tevékenység, a testnevelési tudományos munka, és az anyagi gazdálkodás fejlesztését kell célul kitűzni.

A Művelődésügyi Minisztériumnak fokozottabb gondot kell fordítania az iskolai testnevelés és sport fejlesztésére, érvényt kell szereznie annak az elvnek, hogy a testnevelés — mint a szocialista nevelés szerves része — a többi tantárggyal egyenlő elbírálásban részesüljön.

A testnevelési és sportmozgalom vezetőszervei törekedjenek az állam anyagi támogatásának célszerűbb felhasználására. Az életszínvonal emelkedésével lehetőség nyílik arra, hogy az egyének anyagilag is hozzájáruljanak a testnevelés és a sport fejlesztéséhez, a szükséges személyi felszerelések megvásárlásával.

Az eddiginél nagyobb gondot kell fordítani a testnevelési és a sportszervezetekben végzett önzetlen társadalmi munkára, biztosítani kell annak kellő megbecsülését.

5. Pártszervezeteink — a testnevelési és a sportszervezetekben dolgozó párttagok által — segítsék és ellenőrizzék a testnevelési és sportmozgalmat, biztosítsák a párt politikájának megvalósítását. A kommunistáknak a testnevelési és a sportszervezetekben végzett munkáját tekintsék pártmunkának. A kommunista testnevelési és sportvezetőktől elvárja a párt, hogy politikájának következetes képviselői és megvalósítói legyenek. Ez a megtisztelő feladat nem jelent előjogokat és kiváltságokat a pártonkívüliekkel szemben, hanem több munkát, több felelősséget. A kommunista vezetők járjanak élen abban a harcban, amely a burzsoá maradványokkal szemben folyik, a szocialista testnevelési és sportmozgalom megteremtéséért. Alkossanak szilárd kommunista magot a vezetésben, amely köré tömörülnek a szocialista építés, a szocialista testnevelés és sport összes hívei.

Hazánk testnevelési és sportmozgalmának távlatai biztatóak. A szocializmus építésében elért sikerek biztosítják a testnevelési és sportmozgalom állandó fejlődését, melyben pártunk számít minden sportoló, edző, sportvezető, testnevelő tanár, sportorvos, játékvezető, versenybíró és szurkoló támogatására — fejeződnek be a tézisek.

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása*

A Tanácsköztársaság 40. évfordulójára megjelent tudományos munkák között jelentős helyet foglal el „A Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása" címen kiadott tanulmánykötet és jogszabálygyűjtemény. A kötet bevezető tanulmányát, amely a Tanácsköztársaság jogalkotásának politikai és jogi értékelésével általánosságban foglalkozik, dr. Szabó Imre akadémikus írta. A kötetben megtalálhatók a Tanácsköztársaság idején alkotott legfontosabb jogszabályok, mégpedig jogágak szerint csoportosítva: államjogi, államigazgatási, büntetőjogi, polgári jogi, családjogi és munkajogi jogszabályok. Az államjogi jogszabályok élén találjuk a Tanácsköztársaságnak a Szövetséges Tanácsok Országos Gyűlése által 1919. június 23-án elfogadott Alkotmányát, amelynek elveire és szabályaira épült fel — még ha időbelileg részben meg is előzte — a Tanácsköztársaság egész jogalkotása. Az egyes jogágakat képviselő legfontosabb jogszabályok előtt egy-egy alapos tanulmány mutat rá az illető jogterületen a Tanácsköztársaság fennállásának ideje alatt alkotott jogszabályok jogi és politikai jelentőségére. Ezeket a tanulmányokat az Állam- és Jogtudományi Intézet tudományos munkatársai írták.

Bár a kötet elsősorban a jogászok számára készült, mégis sokkal szélesebb rétegek érdeklődésére tarthat számot. El kell olvasniok mindazoknak, akik a Tanácsköztársaság igazi történetével meg akarnak ismerkedni. Messzemenő politikai jelentősége főként abban áll, hogy széleskörű bizonyító anyaggal cáfolja meg az ellenforradalmi korszak politikusainak és jogászainak azt a sokat hangoztatott rágalmát, hogy a proletárhatalom felszámolt minden jogrendet, megszüntette a törvényességet, tulajdonképpen nem is volt igazi állam, mert önkényesség és anarchia uralkodott az országban. A Horthy-korszak tanárai azért tanították ezt az egyetemeken, politikusai azért hintették el ezt a rágalmat a politikai élet különböző fórumain, mert elrejtették, és jelentős részben meg is semmisítették a forradalmi korszak jogalkotásának emlékeit. Hiba volt, hogy a felszabadulás után hosszú időn keresztül nem tártuk fel eléggé a feledés homályából ezeket a páratlanul értékes és érdekes dokumentumokat: dr. Rákos Ferencnek „Állam és alkotmány a Magyar Tanácsköztársaságban" c. munkáján kívül más ilyen vonat-

* Közzétette a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézete. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1959. 400 old.)

kozású tanulmány vagy dokumentkötet nem jelent meg. Pedig a korabeli dokumentumok vitathatatlanul megcáfolják a Horthy-korszak politikusainak és jogászainak rágalmait, és a tények megdönthetetlen erejével bizonyítják, hogy a Tanácsköztársaság fennállásának rövid ideje alatt a jogalkotás területén is igen jelentős munkát végzett. A Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása c. kötetben most közreadott dokumentumok meggyőző bizonyítékul szolgálnak arra, hogy a munkásosztály 1919-ben a hatalom megszerzése után uralmát nem önkényre és anarchiára, hanem jogra és törvényességre építette, természetesen nem burzsoá, hanem szocialista jogra, nem burzsoá, hanem szocialista, forradalmi törvényességre.

Már április 1-én — tehát néhány nappal a Tanácsköztársaság megalakulása után — megjelent a Vörös Újságban a Forradalmi Kormányzótanácsnak a munkás-, katona- és paraszttanácsok és direktóriumok hatáskörét szabályozó rendelete, amely deklarálja a forradalmi törvényességet, a Forradalmi Kormányzótanács rendeleteinek feltétlen kötelező erejét, tiltja azoknak minden önkényes magyarázatát, illetve kiegészítését, továbbá olyan forradalmi törvényszékek létrehozását, amelyeknek a szervezése és működése nem a vonatkozó rendeleten alapul. Ugyanígy a jog, a törvény uralmának bizonyítéka, hogy már április 3-án megjelent az új államhatalom ideiglenes alkotmánya. Történt ez egy olyan országban, amelynek urai gyakran emlegették ugyan az „ezeréves alkotmányt", de amelynek írott alkotmánya addig sohasem volt. Az ideiglenes alkotmányt két és fél hónap múlva követte a végleges alkotmány. A végleges alkotmány a világ második szocialista alkotmánya — klemelkedő jogalkotás. Az Alkotmány, megtartva az ideiglenes alkotmányban lefektetett alapelveket, jóval részletesebben szabályozta a most már egészében felépült tanácsrendszer szervezetét és működését, magában foglalta a helyi tanácsok összes elvi jelentőségű szervezeti és működési kérdéseit, így tulajdonképpen helyettesítette a tanácstörvényt is.

A Tanácsköztársaság jogalkotásának megismertetése azért is fontos, mert e jogszabályok híven tükrözik azt a hatalmas politikai, gazdasági és társadalmi változást, amely a Tanácsköztársaság fennállásának 133 napja alatt hazánkban végbement. A jogszabályok messzemenően igazolják a szocialista állam és jog funkcióinak különbözőségét a burzsoá állam és jog funkcióival szemben. Ezt bizonyítja többek között az is, hogy a Forradalmi Kormányzótanács rendeleteinek kb. 40 százaléka, az összes népbiztossági rendeleteknek pedig kb. 65 százaléka gazdasági kérdésekkel foglalkozott, második helyen pedig a kulturális szervezés céljait szolgáló rendeletek állottak.

Ezek a jogszabályok a mához is szólnak. Tanulmányozásukból sok tanulságot meríthetünk mai feladatainak megoldásához is. Természetesen ma az akkor alkotott jogszabályok megoldásait sokszor nem alkalmazhatjuk, de sokat meríthetünk belőlük különösen a jogszabályalkotás külső formáinak problémáit, a jogszabályszerkesztés technikáját és a jogszabályok propagandisztikus erejének felhasználását illetően.

A Tanácsköztársaság jogsza-

bályait általában az egyszerűség és a közérthetőség jellemzi. A Tanácsköztársaság sokat tett annak érdekében, hogy a dolgozók valóban meg is ismerjék és magukévá is tegyék a dolgozók államának jogi parancsait, ennek pedig elengedhetetlen feltétele a jogszabályok közérthetősége. Számos rendelet bevezetőjében vagy első szakaszában utalást tartalmazott az új rendelkezés szükségességére, tartalmának lényegére, és ennyiben agitatív-nevelő jellegű volt. A kötetben közölt jogszabályok azt tanúsítják, hogy előkészítésük — a belső és külső ellenség ellen folytatott állandó harc közepette is — nagy körültekintéssel történt.

A joganyag szükségszerűen tükrözi azokat a hibákat is, amelyeket a Tanácsköztársaságot illetően a későbbi elemzés feltárt. Sem az Alkotmányban, sem más jogszabályban nem jut kifejezésre a forradalmi munkáspárt szerepe, és helye a proletárdiktatúra mechanizmusában. Számos jogszabályban megmutatkozik a Tanácsköztársaság téves álláspontja a földkérdésben. Egyesekből az is kitűnik, hogy a régi államgépezet széttörésének folyamatában az apparátus új személyi állományának kialakítása nem folyt kellő eréllyel és következetességgel.

A Tanácsköztársaság idején folytatott jogalkotó munka legfontosabb része szükségképpen a politikai viszonyokkal leginkább összefüggő államjog területére esett. E területen különösen élesen ütközik ki az új típusú állam és jog sajátossága, gyökeres eltérése a régitől. Az Alkotmány, és egyéb államjogi jogszabályok között különösen jelentősek azok, amelyek a választójog és választási rendszer széleskörű demokratizmusáról tanúskodnak.

Az államigazgatási joganyagra jellemző a módszerek és formák keresése, valamint az erőteljes harc a bürokrácia ellen. Találunk példát a túlzott radikalizmusra is (pl. a szeszesitalok fogyasztásának tilalma, a Vörös Hadseregben a rendfokozatok eltörlése).

A Tanácsköztársaság büntetőjoga alapvető vonásaiban, legfontosabb intézményeiben, mai büntetőjogunk előfutára volt. Megtalálhatók benne a legfontosabb szocialista büntetőjogi alapelvek. A Forradalmi Kormányzótanács egyik rendelete klasszikus tömörséggel foglalta össze a proletárhatalom büntetőpolitikájának lényegét és a büntető ítélkezés feladatait: „A Magyar Tanácsköztársaságban a büntető közhatalom gyakorlásának célja az, hogy egyrészt a proletariátus diktatúráját minden támadástól megvédelmezze, másrészt pedig a proletariátus jogos egyéni érdekeinek oltalmára szolgáljon." A Tanácsköztársaság magas erkölcsi követelményeire jellemző amit a Szövetséges Központi Intéző Bizottságnak a hivatali bűntettekre vonatkozó 1. számú rendelete mond: „A kommunizmus erkölcse az egyéni érdekeknek az önfeláldozásig menő háttérbeszorítását követeli meg a proletár közélet szolgálatában azoktól, akikre a munkásság bizalma a tanácshatalom gyakorlását ruházta. Ezokból a proletár állam büntető hatalmának teljes szigorúságával sújt le azokra, akik a közhatalommal kicsinyes egyéni érdekből visszaélnek." A Forradalmi Kormányzótanács egyik rendelete amely a „Tanácsköztársaság" című hivatalos lapban „Forradalmi törvényszék elé az önhatalmú intézkedőkkel" cím alatt jelent meg

meggyőzően bizonyítja a forradalmi kormány szigorú álláspontját az önkényeskedőkkel szemben. Megállapítja többek között, hogy „a proletárdiktatúra nem egyes emberek vagy csoportok diktatúráját jelenti, hanem azt, hogy az egész proletariátus a maga egységében kényszeríti rá akaratát a kizsákmányoló osztályokra." Sajnos e büntető jogszabályok hatékonyságát jelentős mértékben csökkentette a Tanácsköztársaság vezetésében megnyilvánuló kettősség. A rendeletek számos esetben ugyan kilátásba helyeztek egyes bűncselekményekre halálbüntetést, a gyakorlatban azonban a súlyos ellenforradalmi bűncselekményeket és azok elkövetőit a legtöbb esetben enyhén kezelték. Ismeretes, hogy az ellenforradalmi bűnözők fő patrónusai a jobboldali szociáldemokrata vezetők voltak.

A Tanácsköztársaság a családjog területén csak kevés jogszabályt alkothatott, ezek azonban igen nagy jelentőségűek, mert a házasságon kívül született gyermek jogállását azonossá tették a törvényes gyermek jogállásával, a házasság felbontásával összefüggő kérdéseket szocialista szellemben szabályozták, a gyermekek megfelelő nevelését, gondozását pedig a szocialista gyermek- és ifjúságvédelem széleskörű kialakításával biztosították.

Végül igen nagy jelentőségűek a Tanácsköztársaság munkajogi jogszabályai. Rendelkezést találunk a munkához való jogra, a vállalatoknál a kollektív együttműködés megvalósítására, a munkaviszonyra, a bérekre, a munkaidőre, a társadalombiztosításra, a dolgozók szakmai képzésére, a munkafegyelemre és a munkaügyi viták elintézésére vonatkozóan.

Szabó Imre elvtárs bevezető tanulmányában helyesen hangsúlyozza, hogy a hibák ellenére is hatalmas és széleskörű jogalkotás nem jöhetett volna létre, és különösen nem jöhetett volna ilyen gyorsan létre, ha nem állott volna a Tanácsköztársaság előtt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tapasztalata, ha nem álltak volna a forradalom élén olyan kommunisták, akiket a marxizmus tanítása, Lenin útmutatása vezetett, akik a forradalom iskoláját Szovjetoroszországban járták.

Az egyes jogágak szerint csoportosított jogszabályok előtt közölt tanulmányok általában helyesen mutatnak rá azoknak jogi és politikai jelentőségére. Szükségesnek tartjuk azonban, hogy az államjogi anyagot bevezető tanulmány egyik téves megállapítását helyreigazítsuk. A tanulmány vitázik azokkal a nézetekkel, amelyek szerint a Tanácsköztársaság alkotmánya ideológiai hibából következőleg nem utal a párt vezető szerepére. A tanulmány ezt az álláspontját a következőkkel indokolja: „Nem szabad például figyelmen kívül hagyni azt, hogy az adott időszakban az Orosz Köztársaság Alkotmánya sem rögzítette a párt vezető szerepét, annak ellenére, hogy az a valóságban kétséget kizáróan érvényesült, mint ahogy *a vezető szerep érvényesülése a Tanácsköztársaságban sem vitatható.* (Más kérdés, hogy a vezető szerep hatékonyságát nagyban befolyásolták a pártegyesülés fogyatékosságai.) (Kiemelés tőlem. — T. L.) Utalunk ezzel kapcsolatban a legújabb történelm-

kutatások eredményeire,* amelyek megállapították, „hogy a pártnak nem volt vezető szerepe. A helyi pártszervezetek nem irányították a tanácsok, az állami szervek, az állami funkciókban dolgozó kommunisták munkáját, sőt az is előfordult, hogy a tanács nevezte ki a pártszervezet vezetőségét. Az állami és a pártmunka határai sok esetben elmosódtak... A központi párttitkárság és a pártlapok tevékenységét a Kormányzótanács irányította." Az Alkotmánynak ez a hiányossága tehát nem véletlen, összhangban áll a Tanácsköztársaság helytelen gyakorlatával, a vezetésben mindvégig megnyilvánult kettősséggel s az elkövetett ideológiai hibákkal, amelyek az Alkotmány előkészítésénél is érvényesültek.

„A Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása" című kötet közzététele nagy jelentősége mellett is csupán kezdő lépés. Ezen a téren további feladatok állnak elsősorban a jogászok és történészek előtt. Ezek közül nézetem szerint legfontosabbak a következők:

A Tanácsköztársaság legfontosabb jogi dokumentumait nemcsak a jogászokkal, hanem a dolgozók széles rétegeivel is meg kell ismertetni, hogy a Horthy-korszak ellenforradalmi propagandája nyomán kialakult és sokakban a Tanácsköztársaságról még ma is élő helytelen képet véglegesen szétzúzza.

További feladat annak feltárása, hogy a politikai erőviszonyok eredményeként miképpen jöttek létre a Tanácsköztársaság jogszabályai. A tanulmánykötet utal arra, hogy a vezetés kettőssége az igazságügyi népbiztosság egyes rendeleteiben is megmutatkozik. Nyilvánvaló, hogy a Kormányzótanács jegyzőkönyveinek, és egyéb okmányok elemzése feltárja majd, hogy ez a kettősség miképpen érvényesült a jogszabályok előkészítésében.

Fontos annak felkutatása is, hogy a központi hatalom által alkotott jogszabályok az ország egyes területein miképpen érvényesültek, a tanácsok hogyan alkalmazták azokat. Tanácsaink igen hasznos munkát végeznének, ha a maguk területén az erre vonatkozó anyagot mielőbb összegyűjtenék. A forradalmi törvényszékek gyakorlatának feldolgozása már folyamatban van.

Az Állam- és Jogtudományi Intézet által közzétett joganyag csupán a Forradalmi Kormányzótanács, és az egyes népbiztosságok legfontosabb rendeleteit tartalmazza, ezért szükséges lenne, hogy az Intézet más intézményekkel együtt mielőbb feldolgozza és közrebocsássa a most közzétételre nem került joganyagot is. Ezt a kutató munkát természetesen ki kellene terjeszteni a helyi jogalkotásra, az egyes tanácsok által hozott rendeletekre is.

Összegezve: az Állam- és Jogtudományi Intézet dolgozói rendkívül hasznos munkát végeztek, amikor további kutató munka alapjaként a Tanácsköztársaság legfontosabb jogszabályait magyarázó tanulmányokkal együtt közzétették. Ezt a munkát tovább kell folytatni, mert ez is előmozdítja a Tanácsköztársaság igazi történetének részletes feltárását, és segítséget nyújt mai feladataink megoldásához is.

Végül meg kell emlékezni a Jogi Kiadó jó munkájáról is. A kötet ízléses kiállításban, a tartalomhoz méltó formában jelent meg.

dr. Tímár István

* A magyarországi munkásmozgalom 1917–1919. A Magyar Tanácsköztársaság Közzétette az MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete. Kossuth Kiadó, 1957–58.

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

W. A. Hunton:

Merre tart Afrika?

(Kossuth 1958)

W. A. Hunton, a Merre tart Afrika? c. könyv szerzője W. E. B. Dubois, a nagy amerikai tudós szerint Afrika legjobb ismerője. A néger származású Hunton valóban arról tesz tanúságot, hogy kitűnően ismeri és mélységesen szereti az úgynevezett Fekete Földrészt. Munkájának fő célja nem a kérdés egyszerű ismertetése, hanem az, hogy hozzájáruljon a négerek szabadságának kivívásához. Könyve nem szociográfiai leírás, hanem Afrika helyzetének sokoldalú elemzése. Megmutatja az afrikai szabadságharcok mozgatóerőit, az imperializmus uralmát, az elmaradottságot, a földrész nagy gazdagságát. Hunton megrázó képet fest Afrika leigázásáról, történetéről és jelenéről.

A könyv különösen aktuális napjainkban, amikor Afrika népeinek hatalmas megmozdulásai alapjaiban rázzák meg a gyarmati uralom utolsó menedékét. Az imperialista hatalmak új kísérleteket tesznek megtartására. Kidolgozták az Eurafrika-tervet és szövetségeket kötnek többek között éppen az afrikai függetlenségi mozgalmak elnyomására. Világos, hogy Afrika belesodródott a nagy világerők mozgásába. Maga is befolyásolja az eseményeket. Hogy milyen mértékben és milyen irányban — kitűnik Hunton könyvéből.

Kende István:

India monszun előtt

(Bibliotecha, 1958).

Izléses külalakban, sok eredeti fényképfelvétellel, gondos szerkesztésben jelentette meg a Bibliotecha Kende István: India monszun előtt c. könyvét. A szerző indiai tapasztalatai, és számos dokumentum felhasználása alapján élvezetes, színes, és sokszor mélyhatású könyvet írt. Könyvkiadásunk hasznos munkát végzett az India monszun előtt közreadásával.

Kende István az első magyar szerző, aki olvasmányos utirajz formájában igyekszik a magyar olvasó számára közelebb hozni a világ egyik legnagyobb államának, Indiának életét. Leírja az ország történetét, kultúráját, nagyszerű emlékeit. Képet ad gazdaságáról, társadalmi osztályairól: a nemzeti burzsoáziáról, a parasztságról, az értelmiségről, a munkásosztályról. Feltárja India életének megdöbbentő ellentmondásait. Megelevenítő erővel tárja elénk az éledező osztályharc képeit, a tömegek hatalmas mozgását, végtelen erejét, küzdelmeinek perspektiváit. Érdekesen és sokoldalúan mutatja be az indiai államkapitalizmust, annak függését az indiai nagyburzsoáziától és a külföldi tőkétől. Általában helyesen érzékelteti a külföldi tőke nagy súlyát az indiai gazdaságban.

Sokan olvassák majd nagy érdeklődéssel a Keraláról szóló részt,

melyben a szerző feltárja a kommunista kormány bonyolult helyzetét, a reakció aknamunkáját, és a központi kormány kétszínű politikáját. Világos: a tomegek a kommunisták felé áramlanak, a jobboldali erők tömegbázisa csökken.

A könyv egészében alkalmas arra, hogy növelje érdeklődésünket a „csodálatos India" iránt, amely feltartózhatatlanul halad előre, és utat tör magának a világ nagyhatalmai közé. De még sokat kell tennie a gyarmati uralom szornyű orokségének, a nyomor, az elmaradottság, a gazdasági fuggés felszámolására. India haladó erőinek a munkásosztály vezetésével sok harcot kell megvívniuk a ravasz és még erős ellenféllel szemben. Kende István meggyőzően érzékelteti, hogy India népe győzni fog. Megkönnyíti a mai, nemegyszer nyugtalanító hírek megértését, és a tájékozódást az Indiát érintő nemzetközi kérdésekben.

Salgó László:

Kína közelről

Kossuth, 1959.

Könyvkiadásunk egyik legfrissebb terméke Salgó László: Kína közelről c. könyve. A könyv megjelenése több szempontból is örvendetes jelenség: ez az első színes, de tudományos alapossággal megírt magyar könyv Kínáról, amely valóban látóközelbe hozza ezt a hatalmas ázsiai szocialista országot. Ez az első olyan munka, amely lehetővé teszi számunkra a „nagy ugrás" mély megértését. Megállapíthatjuk, hogy a hasonló munkák között a „Kína közelről" — komoly érték. A szerző nagy elvi gonddal írta meg, és úgy, hogy á magas elméleti színvonal nem tette szárazzá, akadémikussá, hanem az életből fakadóan érdekes és fontos következtetések levonására késztet. Szerencsésen oldotta meg a statisztikai adatok közlését is, ami sokszor megnehezíti egyik-másik könyv olvasását. Olvasmányosságát fokozzák a szerző illusztrációi, fényképei is.

A „Kína közelről" ismerteti Kína fejlődését, jelenlegi helyzetét és célkitűzéseit. Bemutatja az új gyárakat, és a modern nagyüzemi mezőgazdaságot. De mindennél nagyszerűbb élményt nyújt azzal, hogy mindig, mindenütt az emberekre, Kína „nagy ugrásának" végrehajtóira irányítja figyelmünket. Sokat foglalkozik a párt és a tömegek kapcsolatával, egységével. Számos fontos elméleti és gyakorlati kérdést világít meg. Foglalkozik a könyv a kommunákkal, a népi kohó-mozgalommal, és más fontos tömegmozgalmakkal. Elemzi a Kínai Kommunista Párt bölcs politikáját. Rámutat a szovjet—kínai barátság jelentőségére. Érdekesen, elvi módon taglalja Kína fejlődésének alapvető sajátosságait. Összehasonlításokat tesz Magyarországgal is. Ugyanakkor azonban hangsúlyozza a szocialista fejlődés általános törvényszerűségeinek domináló, meghatározó jellegét. Rendkívül érdekesek és tanulságosak a Kína és India közötti összehasonlítások, vagyis egy a gyarmati uralom alól felszabadult szocialista és egy kapitalista ország között. Az összehasonlítás lenyűgöző erővel bizonyítja a szocializmus fölényét a tőkés társadalommal szemben.

Kína — szocialista nagyhatalom. Példája forradalmasítja az elnyomott népeket, és félelemmel tölti el az imperialista hatalmakat.

S. O.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Kurt Herwarth Ball: Egy asszony útja; 128 old.
Horváth—Nemes—Pintér—Szabó: Régi jó világ; 272 old.
J. Fomenko: Kommunista szívvel; 85 old.
J. R. Lavreckij: A Vatikán; 336 old.
Lenin: A szovetkezetekről (cikkgyűjtemény); 199 old.
Lenin Művei 37. kötet; 712 old.
J. Jaroszlavszkij: A kommunisták és a vallás; 213 old.
Vörös Pest megye: 147 old.
A revizionizmus a legfőbb veszély (cikkgyűjtemény): 426 old.
Salgó László: Kína közelről: 183 old.
Molnár Erik: A jelenkori kapitalizmus néhány gazdasági problémája 477 old.
Az SZKP XXI. kongresszusáról (az MSZMP KB Politikai Akadémia előadásai); 95 old.
H. N. Maudzsjan: Kommunizmus és kereszténység 47 old.
Erwin Zucker—Schilling: Amit Ausztriáról tudni kell 98 old.

GONDOLAT

Vargha Balázs: Berzsenyi Dániel 292 old.
V. Gordon Childe: A civilizáció bölcsője. 259 old.
Nagy Ignác: Tisztújítás; 86 old.
Somló István: Színészek, szerepek 475 old.
K. Böhm—R. Dörge: Korunk óriása, az atom 317 old.
Vajkai Aurél: Bakony 177 old.
Jakucs László: Felfedező utakon a föld alatt 254 old.
Jiri Hanzelka—Miroslav Zikmund: A fejvadászok földjén 346 old.
Nők könyve 265 old.
Dolmányos István: Költők barátságától népek testvériségéig 219 old.
Walkó György: Bertolt Brecht 135 old.
Szűcs Lajos: Növények a lakásban 82 old.
Geraszim Uszpenszkij: Védett erdők sűrűjében 370 old.

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI

Rózsa György: A közgazdasági kutatás forrásai és segédletei 284 old.
Állam- és jogtudományi bibliográfia 1956—1957. 185 old.
A Magyar Tanácsköztársaság pénzügyi rendszere 298 old.
Magyar—orosz külkereskedelmi szótár 126 old.
Hevesi Gyula: Szociális termelés (a Tanácsköztársaság iparpolitikája) 230 old.
Háy László: Az újratermelési ciklus alakulása a második világháború után 162 old.
A Szovjetunió 1958. évi büntetőjogi szabályai 159 old.
Dr. Kemenes Béla—dr. Nagy László—dr. Seres Imre: A mezőgazdasági rendeltetésű földekre vonatkozó hatályos jogszabályok magyarázata 227 old.
Dr. Nagy László: A termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdasága a népi demokráciában 242 old.
Dr. Szigligeti Viktór: Házassági vagyonjog 272 old.
A büntető ítélkezési gyakorlat I. pótlása 348 old.

SZÉPIRODALMI

Darvas József: Kormos ég 141 old.
Tatay Sándor Kenyér és virág. 443 old.
Mesterházi Lajos: Pokoljárás 228 old.
Erdős László: Sziszifusz 273 old.
Illés Béla: Anekdoták könyve 198 old.
Babits Mihály válogatott művei I., II.; 327, 449 old.
Bajza József válogatott művei 527 old.
Tömörkény István: Barlanglakók 503 old.
Sásdi Sándor: Elhagyott szerető 399 old.
Makay Gusztáv: Édes hazám, fogadj szívedbe (versértelmezések) 411 old.
Fenyő László: Ítélt 239 old.
Várnai Zseni: Feltámadás 75 old.
Leszkov: Az elvarázsolt zarándok 230 old.
Boldizsár Iván: Születésnap 250 old.
Apáczai Csere János: Magyar encyklopaedia 441 old.
Gyóni Géza: Csak egy éjszakára 237 old.

MAGVETŐ

Jerome K. Jerome: Három ember kerékpáron 307 old.
Dutka Ákos: A nagy kaland 283 old.
Mándy Iván: Fabulya feleségei 173 old.
Shakespeare: A szerelmes panasza. Szonettek 193 old.
Simon István: A Jangce vitorlái 70 old.
Ebredés (prózai írók antalógiája) 314 old.
Aszlányi Károly: Sok hűhó Emmiért. 772 old.
Móricz Miklós: Móricz Zsigmond indulása 513 old.
Rónay György: Az ember boldogsága 307 old.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

Rakos Sándor: Szegények vonulása 142 old.
Szobotka Tibor: Megbízható úriember 471 old
Hajnal Gábor: Tengerre vágytam 139 old.
Foldeák Janos: Láttam Lenint 100 old.
F. Rácz Kálman: Utolsó alkalom 362 old
George Trakl: Válogatott versek 173 old
Thurzó Gábor. Amen, amen 324 old.
Major Otto: Isten békéje I., II. 455—414 old
Sillion Lajos: Csillaghézés 88 old.
Kőrösényi János: Zöld mezőben árva hellő 323 old
Krúdy Gyula: A fehérlábú Gaálné I., II. 702, 654 old
Mao Ce-tung öt verse 42 old
Thornton Wilder: Mennyei ügyekben utazom 214 old.
Csorba Győző: A szó ünnepe 124 old.
Valerij Brjuszov: válogatott költeményei 167 old
Előjáték (fiatal prózaírók elbeszélései) 365 old
Móra Ferenc: Beszélgetés a ferde-toronyfiyal, Tul a palánkon 482 old.

EURÓPA

Thomas Mann: József és testvérei I., II., III., IV. 287, 603, 565 old.
Dosztojevszkij: A Karamazov-testvérek I., II. 399, 539 old.
Mihailo Lálics: Lakodalom 226 old.
A. Rudnyicki: Az élő, meg a holt tenger 215 old.
Wilhelm Raabe: A Veréb utca krónikája 377 old.
Csao-Su-li: Li-Ju-caj dalocskái 127 old.
Asszony unokája (vogul népmesék) 188 old.
Marin Drzic: Dundo Maroje 153 old.
Walter Jens: A vak 115 old.
Vlagyimir Pozner: Emlékezések Gorkijra 130 old.
Horátius: Versek 183 old.
70 old.
Varnalisz: Szokratész igazi védőbeszéde
Sean O'casey: Vörösbe fordul a csillag 137 old.
Geo Milev: Szeptember öt old.

TÁNCSICS

Móricz Zsigmond: Üri muri Betyár 492 old
M. Mufatov: Veszélyek felé 243 old.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Magyar fotoművészet, 1959—1960. 14 old., 112 kép.

СОДЕРЖАНИЕ

ЭВА АПРО: Об экономическом соревновании двух систем — — — 1
ДЭЖЁ КИШШ: Общественное значение атомной энергии — — — 19
ДЮЛА МЕРЕИ: О вопросах историографии Дюлы Секфю — — 27
ИРЕН КОМЬЯТ: Ответственность Франции за мир и съезд Коммунистической партии Франции — — — — — — — — 53
ЯЦЕК ГРОСКИЕВИЦ: Исторические заслуги Польской объединенной рабочей партии — — — — — — — — — — — 65

КОНСУЛЬТАЦИЯ

О земельной ренте в производственных кооперативах (ИОЖЕФ БАК) 71

ОБЗОР

Политика Венгерской советской республики в области здравоохранения (ИШТВАН ШИМОНОВИЧ Др.). — — — — — — — — 79
Применение директив ВСРП по культурной политике в области физкультуры и спорта — — — — — — — — — — 94

БИБЛИОГРАФИЯ

Законодательство в Венгерской советской республике — — — *(ИШТВАН ТИМАР)* — — — — — — — — — — 102
Приложение: За дальнейший подъем производительных сил страны на технический прогресс во всех отраслях народного хозяйства. (Речь товарища Н. С. Хрущева на Пленуме ЦК КПСС 29 июня 1959 года)

INHALT

ÉVA APRÓ: Der wirtschaftliche Wettbewerb zweier Weltsysteme — 1
DEZSŐ KISS: Die soziale Bedeutung der Atomenergie — — — — 19
GYULA MÉREI: Einige Fragen der Geschichtsschreibung des Historikers Gyula Szekfű — — — — — — — — — — 27
IRÉN KOMJÁT: Frankreichs Verantwortung für den Frieden und der XV. Parteitag der KPF — — — — — — — — — 53
JACEK GROSZKIEWICZ: Die historischen Verdienste der Polnischen Vereinigten Arbeiterpartei — — — — — — — — 65

KONSULTATION

Über die Bodenrente in den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften (Dr. József Bak) — — — — — — — — — 71

RUNDSCHAU

Die Ungarische Räterepublik für die Volksgesundheit (Dr. István Simonovits) — — — — — — — — — — — — 79
Die Anwendung der kulturpolitischen Richtlinien der USAP in der Bewegung für Sport und Körperkultur — — — — — — 94

BUCHBESPRECHUNG

Die Gesetzgeberische Tätigkeit der Ungarischen Räterepublik (István Timár) — — — — — — — — — — — — — 102
Beilage:
Für den weiteren Aufschwung der Produktionskräfte des Landes, für die Entfaltung aller Zweige der Volkswirtschaft und der Technik
Rede des Genossen N. S. Hruschtschow vor dem Plenum des ZK der Kommunistischen Partei der Sowjetunion, am 29. Juni 1959

CONTENTS

ÉVA APRÓ: Economic competition between the two world systems 1
DEZSŐ KISS: The social significance of atomic energy 19
GYULA MÉREI: Problems of historiography in the writings of Gyula Szekfü 27
IRÉN KOMJÁT: The Fifteenth Congress of the CPF and France's responsibility for the maintenance of peace 53
JACEK GROSZKIEWICZ: The historic merits of the Polish United Worker's Party 65

CONSULTATION

Land rent on the cooperative farms (Dr. József Bak) 71

REVIEW

Public Health Policy in the Hungarian Soviet Republic (Dr. István Simonovits) 79
Application of the HSWP's cultural directives in the field of physical training and sports 94

BOOK REVIEW

Legislation under the Hungarian Soviet Republic (István Timár) 102
Appendix:
For a further upswing of the country's forces of production, for technical advance in all branches of the national economy Comrade N. S. Khrushchev's speech at the plenary session of the CC of the CPSU on June 29, 1959

SOMMAIRE

ÉVA APRÓ: L'émulation des deux système mondiaux 1
DEZSŐ KISS: Signification sociale de l'énergie atomique 19
GYULA MÉREI: Questions de l'historiographie de Gyula Szekfü 27
IRÉN KOMJÁT: La résponsabilité de la France dans la saufgarde de la paix et le XVème congrès du PCF 53
JACEK GROSZKIEWICZ: Les merites historiques du Parti Ouvrier Unifié Polonais 65

CONSULTATION

La rente foncière dans les coopératives de production agricole (József Bak) 71

REVUES

La République des Conseils Hongrois pour la santé publique (István Simonovits) 79
Application des Directives de politique culturelle du PSOuH dans le domaine des sports et de la culture phisique 94

COMPTS — RENDUS

La législation de la République des Conseils Hongrois (István Timár) 102
Annexe:
Pour l'épanouissement ulterieur des forces productrices, pour le développement technique de toutes les branches de l'économie nationale
Discours de N. S. Hrouchtchov le 29 juin 1959 à la séance plénière du C. C. du Parti Communiste de l'URSS

HIBAIGAZÍTÁS:

A Társadalmi Szemle 6. számában a 85. oldalon az első hasáb 20. sorában sajtóhiba következtében 3 millió frank áll 3 milliárd helyett.

E SZÁM SZERZŐI: **APRÓ ÉVA** a Társadalmi Szemle munkatársa, **KISS DEZSŐ** kandidátus, **MÉREI GYULA** egyetemi tanár, **KOMJÁT IRÉN,** a Társadalmi Szemle felelős szerkesztője, **JACEK GROSZKIEWICZ** újságíró, **DR. BAK JÓZSEF,** a Legfőbb Ügyészség Főosztályügyésze, **DR. SIMONOVICS ISTVÁN** miniszterhelyettes, **DR. TIMÁR ISTVÁN,** az Igazságügyminisztérium főosztályvezetője.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Révai József, Szigeti József, Szirmai István.**

Ára: 3,— Ft

MEGJELENT!

MOLNÁR ERIK:

A jelenkori kapitalizmus néhány gazdasági problémája

480 oldal

Ára: 35,— Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Az ország termelőerőinek további fellendítéséért, valamennyi népgazdasági ág műszaki fejlesztéséért*

N. Sz. Hruscsov elvtárs 1959 június 29-i beszéde az SZKP Központi Bizottságának plénumán

Elvtársak! Mielőtt a plénum napirendjén szereplő problémák lényegére térnék, szeretném kifejteni néhány gondolatomat egyes, napirenden nem szereplő, de nagy jelentőséggel bíró kérdésekről. Eszmecserét folytattunk a Központi Bizottság elnökségében és azt akarjuk, hogy a Központi Bizottság tagjai és a plénumra meghívott elvtársak mind ismerjék ezeket a kérdéseket és tegyenek erőfeszítéseket megoldásukra. A mezőgazdaság továbbfejlesztésének egyes problémáira gondolok.

A kolhozparasztok, a szovhozok dolgozói és a mezőgazdasági szakemberek, valamint a helyi párt- és szovjet szervezetek nagy munkát végeztek ebben az évben. A kolhozok és a szovhozok eredményesen befejezték a tavaszi vetést. A Volga mellékének és az Ural egyes körzeteinek kivételével országszerte jók a terméskilátások. Az év első öt hónapjában 6,7 millióval, vagyis 15 százalékkal nőtt a szarvasmarhaállomány, s ezen belül a tehénállomány 1 325 000-rel, vagyis 10 százalékkal. Hadd tegyem hozzá, hogy a tehénállomány növekedése még nem kielégítő. A sertésállomány 5,5 millióval gyarapodott. Lényegesen nőtt az állati termékek termelése és állami felvásárlása.

A területeken, határterületeken és köztársaságokban folyik a harc, hogy határidő előtt, az öt év alatt teljesítsék a mezőgazdaság hétéves tervét.

* Megjelent a Pravda 1959. július 2-i számában.

SZÍNVONALASABB SZERVEZŐMUNKÁT

A mezőgazdaság feladatairól szólva hadd emeljem ki, hogy továbbra is gondot kell fordítanunk a gabonatermelés növelésére. Alapjában véve megoldottuk ugyan a gabonaproblémát, de csak viszonylagosan oldottuk meg, mert a lakosság évről évre növekszik és a gabonaszükséglet egyre nagyobb. Ezenkívül pedig még nem tudjuk a szükségleteknek megfelelően ellátni a dolgozókat állati termékekkel. Márpedig a gabonatermelés és az állati termékek termelése szorosan összefügg egymással. Ezért kell lankadatlan figyelmet fordítanunk a gabonatermelés növelésére.

Mit tehetünk ezen a téren?

Először is be kell fejeznünk a gabonafélék és más növények termelésének gépesítését a szűzföldeken létesített gazdaságokban. Szemmelláthatóan több traktort, részerelt és vontatott munkaeszközt kell odaszállítani. Ez az alapvető. Természetesen valamennyi betakarító gépet is kell még odaküldenünk, de főként traktorokra és ekékre van szükség. Miért? Azért, mert amikor a kolhozok és szovhozok földje bő termést érlel, akkor a traktorok az egész őszi idényben el vannak foglalva a gabona betakarításával, és elmarad olyan fontos munka, mint az őszi szántás. Így viszont már ősszel eldől, hogy a következő évben rossz lesz a termés, hiszen tavaszra marad a szántás. Ez tavaly is előfordult a szűzföldeken. Nagy területeken nem végezték el az őszi szántást, hanem tavaszra hagyták s tavaszra maradt a vetés is. Emiatt romlott a munkák minősége, elhúzódott a vetés, és ezt végső soron a termés sinyli meg. Ennélfogva annyi gépet kell adni a szűzföldi gazdaságoknak, hogy rövid idő alatt be tudják takarítani a termést, és ezzel párhuzamosan el tudják végezni az őszi szántást is. Ehhez traktorokra és ekékre van szükség.

Hadd jegyezzem meg, hogy megengedhetetlenül elhúzódott a gabonaraktárak építése. Amikor jó a termés, óriási mennyiségű — a szó szoros értelmében millió meg millió pud — gabona megy tönkre, mert rosszul tárolják. A rengeteg tönkrement termény már csak ipari feldolgozásra, vagy takarmányozásra jó. Vessünk véget ennek. Gyorsabban kell felépíteni a magtárakat, raktárakat és egyéb tárolókat.

Nem tűrhetjük tovább, hogy a kolhozok és szovhozok költségekbe verik magukat és megtermelik a gabonát, de végül a földre kell önteniök. Képzeljék el, a szabad ég alatt hever a gabona, pocsékolják a rágcsálók és a madarak, széthordja a szél.

Alkalmam volt megismerni az összeszerelhető magtárak építési módszerét. Már nem emlékszem, melyik tervező javasolta ezt, mindenesetre igen haladó módszer. Az építkezési munkahelyeken

előre gyártják az elemeket és összeszerelik belőlük ott a helyszínen a magtárat. Ha ehhez megadjuk a szükséges eszközöket, ezzel a módszerrel gyorsan megoldhatjuk a magtárépítés feladatát.

Hadd szóljak néhány szót az újabb szűzföldek hasznosításáról. Szemmelláthatóan ott, ahol vannak még parlagon heverő jó földek — és ilyenek vannak —, ezeket lehet és kell hasznosítani. Ilyen vidék például Szibériában Krasznojarszk határterület, Irkutszk terület stb. Nem tudom, hogy a kazahok tudnak-e még újabb földeket hasznosítani, náluk sok a töretlen szűzföld. Igaz, sok a rossz föld, amely legelőnek való. De akadnak jó földek is, amelyek alkalmasak szemestermények, takarmány- és ipari növények termelésére. Talán az Amur területén, és a Távol-Kelet más körzeteiben is fontolóra kellene venni új földek hasznosítását. Gondolkozzanak ezen a területi pártbizottságok titkárai és a területi végrehajtó bizottságok elnökei, s tegyenek majd javaslatokat.

Hadd vessek fel egy másik kérdést is. Az SZKP Központi Bizottságának decemberi plénuma határozatot hozott, hogy a szovhozok két-három éven belül vásárolják meg munkásaik és alkalmazottaik állatait. Ez most folyamatban van, de sem erőltetni, sem pedig elhanyagolni nem szabad ezt a fontos dolgot. A szovhozok munkásai a gazdaság takarmányából etetik állataikat s ezzel csorbát szenvednek az állam és a nép érdekei. Gazdasági szempontból, azaz az állam hús- és tejszükségletének biztosítása szempontjából ma már nincs lényeges jelentősége a munkások és alkalmazottak jószágának. Minden lehetőségünk megvan, hogy a szocialista szektor révén biztosítsuk az állam állati termékszükségletének teljes kielégítését.

Feltétlenül el kell érni azonban, hogy a szovhozok kereskedelmi alapon saját termelésükből teljesen elégítsék ki munkásaik hús- és tejszükségletét. Annak idején törvényileg korlátoztuk a városi egyéni állattartás lehetőségeit. Amikor azonban határozatot hoztunk, amely mentesítette a kolhoztagok, s a munkások és alkalmazottak egyéni gazdaságait a kötelező mezőgazdasági termékbeszolgáltatás alól, lényegében újra megnyíltak a lehetőségek arra, hogy óriási mennyiségű kenyeret etessenek fel az állatokkal.

Nálunk aránytalanul alakultak az árviszonyok a kenyér és az állati termékek között. A kenyér ára meglehetősen alacsony, a húsarak viszonylag magasak. Ilyen körülmények között kifizetődő dolog felvásárolni a kenyeret és megetetni a jószággal, amit sok városi polgár meg is tett. Erről már említést tettem a decemberi plénumon és most azt akarom mondani, hogy vagy emeljük fel a kenyér árát, vagy szállítsuk le a hús árát, vagy tiltsuk meg a városi állattartást. Az első és második megoldást nyilvánvalóan el kell vetnunk. Nem emelhetjük fel a kenyér árát. Ez politikai hiba volna, mert a kenyér árának emelése sok millió dolgozó érde-

keit csorbítaná. A hús árát sem szállíthatjuk le, mert egyelőre még drágán termelünk húst. Viszont nem nézhetjük közömbösen, hogy a dolgozók ellátására szánt élelmiszert a jószággal pocsékoltatják el. Fontolóra kellene venni, hogy törvényileg tiltsuk meg a városi tehén-, kecske-, sertés- és egyéb jószágtartást. A kecskék amúgyis az erdők, ligetek és városi parkok ellenségei.

Egy közbeszóló: Úgy van.

N. Sz. Hruscsov: Most újabb intézkedéseket hajtunk végre, hogy a szocialista szektor, a kolhoz- és szovhoztermelés révén bőven kielégítsük a nép hús- és egyéb termékszükségletét. A városi lakosság egy részében egészségtelen spekulációs tendenciákat hív életre az állattartás, a tények tanúsága szerint nemcsak és nem is elsősorban a viszonylag kiskeresetű dolgozók tartanak állatot, hanem többnyire olyanok, akik jól keresnek és még többet akarnak összeharácsolni. Ezek az emberek nyilván tökfilkóknak néznek bennünket, és körülbelül így okoskodnak: A szovjet állam nem látja, hogy az állam olcsó kenyerével etetjük jószágainkat és így megszedjük magunkat.

Szóval, intézkedéseket kell tenni, s elvenni ezeknek az embereknek a kedvét attól, hogy az állam rovására élősködjenek. A dolgozók kétségkívül helyeselni fogják az ilyen intézkedéseket.

Mi most szép sikereket érünk el. Ezt nemcsak barátaink ismerik el, hanem olyanok is, akiknek nincs ínyükre a szovjet rendszer.

Csakugyan óriási munkát végeztünk a mezőgazdaságban. De nem elégedhetünk meg az elért eredményekkel. Bőven akadnak még fogyatékosságok és megoldatlan feladatok.

Mik ezek a feladatok, elvtársak? Még mindig nem használjuk ki eléggé a már megteremtett lehetőségeket és a mezőgazdaság jó anyagi ellátottságát. Fő fogyatékosságunk: a gyenge szervező munka. Csak ennek tulajdoníthatjuk, hogy az olyan kolhozok mellett, amelyek száz hektárra számítva 150—170 mázsa húst termelnek, vannak olyanok is, amelyek száz hektárra számítva két mázsa húst termelnek. Ne higgyék, hogy a jó és rossz kolhozok különböző övezetekben vannak és különbözők az adottságaik. Nem, sokszor szomszédos kolhozokról van szó.

Mi a magyarázata ennek? Hogy lehetnek ugyanazon a földön ennyire eltérő eredmények? A káderekén, a szervezőkön, a kolhozelnökökön múlik a dolog. Hiába adtuk el a gépeket a kolhozoknak, az a kolhoz, amelynek gyenge elnöke van, így sem tudja gyorsan fellendíteni gazdaságát. Ugyanakkor egyes vezetőink megelégednek első sikereikkel. Abban a hitben ringatják magukat, hogy mint mondani szokták, már fogják az isten szakállát, máris utolérik és túlszárnyalják az Egyesült Államokat. Más vezetők meg nyakig benne vannak a mocsárban, sehogysem tudnak

kikötheregni belőle, de azt kiabálják, hogy ők is utolérik Amerikát. (Derültség.)

Elvtársak! Józanul kell nézni a dolgokat. Helyesen kell felfogni és felmérni teendőinket. Az SZKP Központi Bizottsága arra készül, hogy levéllel fordul a pártszervezetekhez, s tisztázza a kolhozok és szovhozok káderekkel való megerősítésének halaszthatatlan kérdéseit, megjelöli, milyen intézkedésekkel lehet a lemaradó kolhozokat és szovhozokat az élenjárók színvonalára emelni. A levél elemezni fogja, hogyan foglalkoznak a köztársaságokban és a területeken a kolhozok és a szovhozok kádereivel. De én most hadd éljek az alkalommal, s hadd mondjam el néhány gondolatomat erről ezen a felelősségteljes ülésen, a Központi Bizottság plénumán, amelyen részt vesz a párt- és a szovjet aktíva. Az élőszó többet ér a legjobb levélnél is.

Meg kell erősítenünk a kolhozokat káderekkel, főleg tapasztalt elnökökkel, és ügyes szervezőkkel. Pártunk kitűnő kádereket nevelt és nevel. Bőven vannak tehetséges embereink, csak bátran ki kell emelni őket és okosan kell bánni velük. Sokakkal együtt, engem is eltöltött az öröm, amikor a plénumon a kitűnő komszomolkát, Valentyina Gaganova brigádvezetőnőt hallgattam, aki a Kalinyin-területi visnyevolocki gyár munkásnőinek nevében beszélt. Gondoljanak bele, elvtársak: senki, aki a kapitalista élet fogalmaiban gondolkozik, soha el nem hiszi, hogy akad olyan munkás, aki otthagyja a jobban fizetett munkát és önként vállal rosszabbul fizetett munkát.

S ez a munkásnő nem is azért lépett át egy elmaradott brigádba, mert semmiben sem szűkölködik.

Éppen azért nagy és nemes a cselekedete, mert nem az anyagi érdekeltség diktálta lépését, hanem az eszme, a kommunista rendszerhez való eszmei hűsége. Ezért a rendszerért az ember egyéni áldozatokat is vállal. (Hosszantartó taps.) Igaz, az egyéni áldozatvállalás csak ideiglenes, ahogy maga Valentyina Gaganova bizonyította be. A mi munkásaink megértik pártunk célját, a kommunista társadalom felépítésének célját, s ezért a célért, ha kell, anyagi áldozatokat is vállalnak.

Elvtársak! Ha így tett egy fiatal munkásnő, már csak feltételezhetjük aktivistáinkról, hogy vannak olyan fejlettek és megértik: közülük a legtapasztaltabbak egy részének mostani munkahelyéről oda kell mennie, ahol szükség van rá, mert csak így tudjuk fellendíteni a lemaradó kolhozokat, s következésképpen az egész mezőgazdaságot.

Nem arról van szó, hogy egy kolhozelnököt felcseréljünk egy másikkal. Mi haszna volna ennek? A maradi kolhozelnököket kell általánosságban kicserélnünk élenjáró emberekkel, jó szervezők-

kel. A társadalmi ráhatásnak és segítségnyújtásnak nagy jelentősége van. Ott tartunk, hogy a nép megérti ezt. Meg kell ezt tennünk.

Felmerül a mezőgazdasági vezetés átszervezésének kérdése. Az utóbbi években nagy munkát végeztünk ezen a téren. Mégis azt kell mondanom, elvtársak, hogy a mezőgazdaság vezetése szervezetileg még mindig távolról sem tökéletes nálunk. A mezőgazdasági szervek, párt- és szovjet szervezetek gyakorlatában még kevés szerepet játszik a szervező munka. Pedig most ez a fő, ez a döntő, elvtársak. Gyorsan véget kell vetni a bürokráciának. A bürokratikus vezetési módszerek okozzák, hogy az élenjáró kolhozok mellett évekig ott tengődnek az elmaradó kolhozok, amelyek száz hektárra számítva két mázsa húst termelnek. Senki sem bántja, bár nem is dicséri az ilyen kolhozok elnökeit, s ők élik a világukat.

A vezetők szégyenlik ezt az örökséget, s mindenütt hallgatnak róla. A kiállításokon nem mutogatják, beszédeikben nem emlegetik. Mit is mondhatnának az ilyen kolhozokról? Nem mondhatnának mást, csak az igazságot, s ebben az esetben az igazság magának az előadónak is bántja a szemét. Így jobbnak látják, ha hallganak. De ezzel a lemaradó kolhozok elnökeinek a kezére játszanak.

Át kell szerveznünk a munkánkat. Láttam egy filmet, amely egy amerikai mesterséges szarvasmarha-megtermékenyítő vállalat telepén készült, amikor szovjet mezőgazdasági küldöttség járt ott. A vállalat vezetői kijelentették: „A mesterséges megtermékenyítés eredetileg az önök módszere volt, orosz módszer. Mi átvettük, megszerveztük ezt a munkát itthon, és nagy hasznot húzunk belőle."

A szarvasmarha mesterséges megtermékenyítése ma jobban elterjedt az Egyesült Államokban, mint a Szovjetunióban. Nálunk kolhozok és szovhozok vannak. Azt hinnők, hogy a mi vezetőink könnyebben meg tudják szervezni a munkát, mint a tőkések. De nálunk senki sem szervezte meg ezt a munkát, senki sem felel érte. Kiadtak egy körlevelet, ez minden. Nem körleveleket kell írni, elvtársak, hanem elejétől végig meg kell szervezni a dolgot. Csakhogy ezzel senki sem foglalkozik amúgy igazában.

Vagy itt vannak mezőgazdasági kísérleti állomásaink és kutatóintézeteink. Tudományos munkájuk gyakran elszakad a termelés szükségleteitől. Az intézetek kollektiváinak munkáját annak figyelembevétele nélkül értékelik, hogy eredményeit milyen mértékben használják fel a termelésben. Tíz évvel ezelőtt, amikor Kijevből Moszkva-területre érkeztem, meglátogattam a Burgonyatermelési Tudományos Kutatóintézetet, ahol, mint mondani szok-

ták, összegyűjtötték a burgonyatermelés tudományának színét-virágát. Doktorok és kandidátusok dolgoztak ott, de a burgonya terméshozama alacsonyabb volt, mint számos szomszéd kolhozban. Ugyan ki használja fel egy ilyen intézet eredményeit?! Nyíltan megmondtam ezt a tudósoknak. Az egyik tudományos munkatársnő nagyon megsértődött és így szólt: „Miért szégyenít meg bennünket ennyire?!" Ezt válaszoltam neki: „Mi mást mondhatnék önöknek, amikor a burgonya terméshozama itt alacsonyabb, mint a szomszédos kolhozokban. Hát lehet valamit tanulni önöktől? Önöknek kellene tanulniok a kolhozparasztoktól."

És az ilyen tudósok jól élnek, még prémiumot is kapnak. (Élénkség a teremben.) Ezt a helyzetet normálisnak tartják. Vajon miért? Azért, mert lényegében véve nem felelnek munkájuk eredményeinek felhasználásáért. Pedig tiszteletre méltó okos emberek ezek, és nemcsak ők a hibásak a munka ilyen megszervezéséért.

Teremtsünk ezeknek az embereknek megfelelő szervezeti feltételeket, valósítsuk meg, hogy munkájukat attól függően értékeljék, milyen mértékben használják fel tudományos eredményeiket a kolhozok és a szovhozok gyakorlatában. Azelőtt például a növénynemesítőket az általuk előállított fajták vetésterülete alapján díjazták.

Sok tehetséges tudósunk van, aki megérdemli, hogy szeressék és becsülje a nép. Itt van például Vaszilij Jakovlevics Jurjev, a kitűnő növénynemesítő, aki a napokban töltötte be 80. évét, s a Szocialista Munka Hőse aranyérmével tüntették ki, immár másodízben. Az ő fajtái óriási területet foglalnak el a Szovjetunióban.

Általában azok a tudósok érik el a legjobb eredményeket, akik szoros kapcsolatot tartanak a termeléssel. Egyszóval, a tudósok munkájának díjazását vívmányaink termelési, gyakorlati felhasználásának eredményeivel kell összekötni.

Át kell szervezni a tudományos intézmények munkáját. Véget kell vetni az egyéni felelősség hiányának és a felelőtlenségnek. Úgy kell megszervezni a tudományos munkát, hogy mindenki felelős legyen meghatározott feladat teljesítéséért, s díjazása arányos legyen az elért eredményekkel.

A mezőgazdasági tudományos kutatóintézetekről szólva vetettem fel, hogy véget kell vetni az egyéni felelősség hiányának és a felelőtlenségnek. De a mondottakat párt-, szovjet- és mezőgazdasági szervezeteinkre is vonatkoztathatom. Nemrég Lettországban jártam. Az ottani pártaktíva körében folytattam beszélgetéseket, amikor többek közt a mezőgazdaság vezetésének kérdéseit vitatták meg. Ha jól emlékszem, 1200 kolhoz van Lettországban. Nem tudom már pontosan. Mennyi a pontos szám, Kalnberzin elvtárs?

J. E. Kalnberzin: 1220.

N. Sz. Hruscsov: A Lett Kommunista Párt Központi Bizottságának külön titkára van, aki a mezőgazdasággal foglalkozik. Természetesen munkatársai is vannak, hiszen melyik titkár tud meglenni munkatársak nélkül. (Élénkség a teremben.) Azután ott van a Központi Bizottság mezőgazdasági osztálya. Annak is megvan a maga állománya. A minisztertanács elnökének van külön a mezőgazdasággal foglalkozó helyettese, annak meg rendelkezésére állnak a mezőgazdasági csoport munkatársai. Ott van a mezőgazdasági miniszter is és a minisztérium egész apparátusa. És ott vannak a kerületi pártbizottságok, a maguk állományával. Vannak kerületi végrehajtó bizottságok, és azok szintén megfelelő állománynyal rendelkeznek.

Természetesen ugyanez vonatkozik más köztársaságokra és területekre is, elvtársak.

Egyszóval, elvtársak, ha összeszámoljuk a mezőgazdasággal foglalkozó munkásokat, azt látjuk, hogy egy köztársaságban annyian vannak, ahány kolhoz, de lehet, hogy többen is.

Egy közbeszóló: Többen...

N. Sz. Hruscsov: Nos, bár ilyen nagy apparátus van, a pártszervezetek sokhelyütt mégsem találnak jó elnököket a lemaradó kolhozok számára.

Igaza van a közmondásnak: „A sok bába közt elvész a gyerek." Pedig hát a jó kolhozelnökök, a jó brigádvezetők döntik el az ügy sikerét. Itt ül köztünk Orlovszkij elvtárs. És még sok hozzá hasonló, köztiszteletben álló, mindenütt megbecsülésnek örvendő embert ismerünk. Ezek az emberek jól ismerik a termelést, okosan szervezik meg a kolhoztagokat. Náluk körlevél nélkül is jól halad a munka.

Dehát nézzük a vállalatok igazgatóit. Vajon csak azt teszik, amire a népgazdasági tanács elnöke utasítja őket? Szó sincs róla. A népgazdasági tanács ellátja a maga szervező munkáját: meghatározza a tervet, biztosítja a vállalatok anyagi ellátását. A gyár meg a maga életét éli. A szervezők, mérnökök, a munkások és a művezetők, és a szó szoros értelmében minden rajtuk múlik. Miért nem dolgozik minden egyes kolhoz és szovhoz épp olyan szervezetten, mint a gyárak kollektivái? Azért nem, mert egyes kolhozokat hosszú ideje rossz elnökök vezetnek. Egyik-másik elnök már három kolhozt is csődbe juttatott, s most a negyedik felé tekintget. (Élénkség a teremben.) A pártszervezetek pedig nem helyezkednek szembe határozottan ezzel az áldatlan helyzettel.

Befejezem felszólalásom első részét. Gondolom, jól megértik a mezőgazdaság területén ránk váró nagy feladatokat.

A MŰSZAKI FEJLESZTÉS ALAPJÁN SZÜNTELENÜL EMELJÜK A MUNKA TERMELÉKENYSÉGÉT

Elvtársak! Hadd térjek ki most a plénum napirendjén szereplő kérdésekre. A XXI. pártkongresszus kitűzte a gazdaság fejlesztésének, a népjólét és a kulturális színvonal emelésének nagyszabású feladatait. A kongresszus határozatai óriási lendületet adtak a dolgozók politikai és munka-aktivitásának. Országszerte széleskörűen kibontakozik a hétéves terv határidő előtti teljesítéséért folytatott munkaverseny.

Jó eredményekkel teljesítettük a hétéves terv első hónapjainak feladatait. A brutto termelés öthavi tervét 105 százalékra teljesítettük. Ipari termelésünk ebben az öt hónapban a múlt év azonos időszakához képest 11 százalékkal, a beruházási munkák terjedelme 9 százalékkal, az építő és szerelő munkák terjedelme pedig 14 százalékkal emelkedett. Az ipar és az építőipar 103 százalékra teljesítette munkatermelékenység-emelési előirányzatát. Nem rossz ez a mutató, bár természetesen jobb volna, ha a munkatermelékenység-emelés előirányzatát is 105 százalékra teljesítettük volna.

A gazdasági körzetek, valamint a vállalatok és építkezések ezrei a Központi Bizottság plénumának előkészületei során versenyt indítottak a féléves terv határidő előtti teljesítéséért és újabb termelési sikereket értek el.

Népgazdaságunk valamennyi ága nagy fellendülést mutat. Moszkva, Leningrád, Szverdlovszk, Vlagyimir, Ukrajna, Belorusszia, s más ipari központok, területek és köztársaságok számos vállalatának kollektivái vállalták, hogy a belső tartalékok jobb kihasználása révén határidő előtt teljesítik a hétéves tervet. A gazdasági körzeteknek a terv határidő előtti teljesítésére tett vállalásai megnövekedett erőnket és óriási lehetőségeinket mutatják. Egyúttal azt is tanúsítják, hogy az ipari és építőipari igazgatás átszervezése nyomán még gyorsabb fejlődésnek indult termelésünk.

A kommunista társadalom felépítése szempontjából döntő jelentőségű a munkatermelékenység állandó emelése. Lenin azt tanította, hogy a munkatermelékenység emelése alapvető feladat, mert enélkül lehetetlen a végleges áttérés a kommunizmusra. De csak a műszaki fejlesztés alapján lehet elérni magas munkatermelékenységet. Ezért minden eszközzel fejlesztenünk kell a tudományt és a technikát, széleskörűen meg kell valósítanunk a termelés gépesítését és automatizálását, emelnünk kell a dolgozók kulturális és műszaki képzettségének színvonalát.

Pártunk következetesen érvényesíti lenini fővonalát. Ennek, s a szovjet nép hősies erőfeszítéseinek köszönhetjük, hogy ország-

gunk történelmileg rövid időszak alatt igen fejlett iparral és gépesített mezőgazdasággal, élenjáró tudománnyal és technikával rendelkező erős hatalommá vált. Ma már az egész világ elismeri a Szovjetunió nagy vívmányait. Országunk nap mint nap újabb bizonyítékát adja, hogy sikeresen járja a haladás útját.

Elvtársak! Gondolom, hogy tegnap velem együtt önök is lelkesen és izgatottan figyelték a TU—114 leszállás nélkuli útját Moszkvából New Yorkba. Kozlov elvtárs ezen a gépen utazott el newyorki kiállításunk megnyitására. Minden szovjet ember nagy örömmel fogadta azt a hírt, hogy a gép mindössze 11 óra 06 perc alatt tette meg az utat. A szovjet emberek most, hogy nekünk sikerült elsőnek ilyen utat megtenni, még buszkébbek országukra. (Viharos taps.)

Az SZKP Központi Bizottságának plénuma megvitatta, hogyan teljesítjük az ipar és az építőipar műszaki fejlesztésének meggyorsításáról a XXI. pártkongresszuson hozott határozatokat. Ennek nagy jelentősége van a hétéves terv sikeres teljesítése szempontjából. Legfontosabb a termelés komplex gépesítése és automatizálása, az automata gépsorok és a futószalag-rendszer bevezetése, az elavult berendezések, sajtoló- és szerszámgépek kicserélése.

A szóbanforgó intézkedések arra valók, hogy tovább növekedjék az ipari és építőipari termelés, javuljon a termékek minősége és csökkenjen az önköltség. Csak a műszaki fejlesztés, a legjobb tudományos és műszaki vívmányok, és az élenjáró tapasztalatok alapján biztosíthatjuk a munkatermelékenység gyors és állandó emelkedését, a népgazdaság gyorsütemű fejlődését. Ez pedig nagyon fontos ahhoz, hogy időt nyerhessünk a legfejlettebb tőkés országokkal folytatott békés versenyben.

Amikor a műszaki fejlesztésért harcolunk, arra kell törekednünk, hogy termelékenyebb gépeket gyártsanak, korszerűsítsék szerkezetüket, csökkentsék súlyukat, fémet takarítsanak meg, és új anyagokat honosítsanak meg.

Ehhez az szükséges, hogy lényegesen javítsák meg a tervező munkát, erősítsék meg a tervezőirodákat és a kísérleti üzemeket, tág teret adjanak az alkotó gondolkodásnak, gyorsítsák meg az új gépek megszerkesztésének és kipróbálásának folyamatát, biztosítsák a legjobb kísérleti példányok gyors felhasználását a termelésben.

Ezzel kapcsolatban hadd jegyezzem meg, hogy célszerű volna felülvizsgálni egyes régi fogalmakat. Nálunk elterjedt az a vélemény, hogy aki íróasztal mellett ül, az mind hivatalnok és bürokrata. Az igaz, hogy az íróasztal mellett papíron kell dolgozni, de azt is tudjuk, hogy az alkotó emberek, a tudósok, tervezők, mérnökök munkahelyükön az íróasztal mellett új, tudományos és műszaki tételeket dolgoznak ki, új gépeket szerkesztenek. Ezért nem

mindig igaz, hogy minél kevesebb a termelést kiszolgáló személyzet, annál jobb a termelés megszervezése. Ez abban az esetben igaz, ha a termelés a kézierővel végzett munkán alapul, mondjuk, amikor lapáttal és talicskával végeznek földmunkát. De ma, mikor ezt a munkát földkitermelő gépek és lépkedő ekszkavátorok végzik, lényegesen megváltozik a munkáslétszám és a termelést kiszolgáló személyzet számaránya. Ma már a kiszolgáló személyzet, a műszaki dolgozók létszáma nagyobb, mint azoknak az embereknek a száma, akik közvetlenül dolgoznak ezekkel a gépekkel.

Ennélfogva nem szabad mechanikusan hivatalnokoknak és bürokratáknak kikiáltani mindazokat, akik íróasztal mellett dolgoznak. Ha arra gondolunk, hogy az íróasztal mellett sokan alkotó munkát végeznek, azon vannak, hogy megjavítsák a gépeket, korszerűsítsék a termelést, világosan megértjük, hogy ezek az emberek igen fontos szerepet játszanak a termelés fejlesztésében. Egy gépsor megalkotásához például arra van szükség, hogy a tervezők és más szakemberek az irodában dolgozzanak, elvégezzék a megfelelő számításokat, új gépeket szerkesszenek, s kidolgozzák az automatizálás bevezetésénél nélkülözhetetlen technológia új elveit.

Ha alaposan végiggondoljuk, kik szerkesztenek meg egy új automata gépsort, világosan megértjük a szakemberek nagy szerepét. Azt is látnunk kell ebben az esetben, hogy az automata gépsort kiszolgáló munkások és a gépsort megalkotó szakemberek számaránya igen jellemző. 1 : 10 is lehet ez az arány. Egy munkás dolgozik a műhelyben, tíz meg irodában, dolgozószobájában. De az utóbbiak korántsem bürokraták, hanem alkotó emberek. Újat alkotnak, a korszerű tudomány letéteményesei, akik a legújabb ismereteket ügyesen felhasználják a termelésben, és előbbre viszik a technikát. (Hosszantartó taps.)

A tervezőirodákon és az üzemi laboratóriumokon kívül tudományos és tudományos-kutatóintézetekre is szükségünk van. A tudománynak kell megvilágítania az utat a mérnökök és a tervezők előtt, hogy eredményesen szerkeszthessenek még korszerűbb gépeket, hogy állandóan tökéletesíthessék a technikát.

A kommunizmusban még több tudományos intézmény, még több tervező és más szakember lesz. A munkások is, akik nagy szaktudással rendelkeznek, nagyteljesítményű, bonyolult gépeket irányítanak majd. Lélektanilag is fel kell készülnünk erre. Ez fontos dolog. Ilyen irányba kell terelnünk, s ennek megfelelően kell megszerveznünk a munkát. (Taps.)

Ez a műszaki fejlesztés általános feladata. Ami pedig a konkrét feladatokat illeti, hadd mondjam el néhány gondolatomat. Egy s mást elmondtam már ebből tanácskozásokon, meg amikor az elvtársakkal beszélgettem.

Mint már mondottam, az új, korszerű gépek megalkotását szolgáló tervezőmunkát kell előtérbe helyezni. De amikor szerkezetileg kidolgozták már az új gépet, s a gyártását kell megszervezni, döntő jelentőségre tesz szert az alkatrészek gyártásszervezésének kérdése. Hogyan szervezzük meg ezt, milyen gépekkel lehet a leggazdaságosabban előállítani a gépalkatrészeket, azért, hogy meggyorsítsuk a gépek gyártását.

A termelés tökélesítésére vonatkozó feladat megoldásában fontos szerepet játszik a fémöntés, a villanyhegesztés, illetve a salakképző anyag alatt történő hegesztés. Mindannyian nagy figyelemmel hallgattuk Paton elvtársnak a plénumon elhangzott nagyszerű felszólalását, ő méltó folytatója atyja művének, aki viszont az automatikus hegesztés terén nagyszerű örökséget hagyott maga után. Paton elvtárs helyesen beszélt a hegesztés, a villanyhegesztés, a fémöntés, a préselés bevezetésének jelentőségéről, és a kovácsprés alkalmazásáról a termelésben.

Arra van szükség, hogy a népgazdasági tanácsok, pártszervezeteink aktívabban kapcsolódjanak be az új gépek, a gépalkatrészek gyakorlati megteremtésével kapcsolatos munkákba.

Komolyan hozzá kell látni az öntőipar átszervezéséhez, amely nálunk még mindig elmaradott. Alaposan át kell gondolni, hogyan lehetne ezt jobban csinálni. Ezzel kapcsolatban sok felhívás hangzott el, de nem elegendő csupán felhívásokat kibocsátani, ehhez gyakorlatilag kell hozzálátni. Célszerű lenne, ha minden egyes népgazdasági tanács rendelkeznék központosított öntőiparral, ahol valamennyi műveletet gépesítenének. Sajnos, elvtársak, nálunk még most is vannak olyan öntödék, amelyek hasonlóak a 40 esztendővel ezelőttiekhez, ahol túlsúlyban van a kézierővel végzett munka. Ez a színvonal aligha illik korszerű termelésünkhöz. Gépesíteni kell a homok előkészítését, a formázást, az öntést, az öntvénymegmunkálást és egyebet. Széles körben meg kell honosítani a precíziós öntést, ezen belül a kokillába történő öntést, a nyomás alatti öntést, a porkohászatot, és a többi korszerűbb öntési eljárást.

Az egyik hadiüzemünkben, ahol Usztyinov és Gyementyev elvtársakkal jártunk, eredményesen alkalmazzák a precíziós öntést.

Egy hang a teremben: S mindjárt össze is szerelik.

N. Sz. Hruscsov: Igen, minden további mechanikai megmunkálás nélkül azonnal hozzálátnak a szereléshez. És ugyanakkor nálunk vannak olyan öntőüzemek, ahol az öntvény durva megmunkálása folyik. Hogyan nyugodhatnánk ebbe bele, amikor valamennyi vállalatunk kihasználhatja, és ki is kell használnia a tudomány és a technika legjobb vívmányait! Nagy perspektívája van az alkatrészek forgácsolás nélküli megmunkálásának magasfrekvenciájú áram alkalmazásával. Eközben a fémet nem forgácsok

ják, fémből nem lesz forgács, hanem tökéletesebb technológia segítségével állítják elő a szükséges idomot.

Meggyőződésem, hogy a népgazdasági tanácsok elnökei ezt jól megértik, de gyakran elárasztják őket a folyó ügyek. Néha nincs elég erejük és lehetőségük a termelést úgy megszervezni, hogy az megfeleljen a korszerű viszonyoknak, ezért segítenünk kell őket. Ezt okvetlenül meg kell tennünk.

Nagy jövő áll a hegesztés előtt. A hegesztést jól meg kell szervezni a korszerű technikai színvonalon. Minden egyes gazdasági kerületben olyan specializált gyáraknak kell lenniök, amelyek hegesztő munkákat végeznek a népgazdasági tanács vállalatai részére, a megrendeléseket saját településükön teljesítve, vagy úgy, hogy a hegesztőket kiküldik a helyszínre.

A munka ilyen megszervezésére szükség van, mert a nagy méretekben végzett különböző hegesztő munkákhoz magasképzettségű szakkáderek kellenek és jó technikai ellátottság szükséges. Világos, hogy a gyárak egyenként nem rendelkezhetnek mindenfajta villamoshegesztő munkással. Biztosítanunk kell a hegesztő munkák kiváló minőségét, hogy a meghegesztett alkatrészek sohase törjenek el a hegesztési varratnál. A hegesztés korszerű eljárásai ezt szavatolják. Amikor Paton intézetében jártunk, szakító próbát mutattak be nekünk hegesztett alkatrészeken. A kísérletek azt mutatták, hogy a fém nem a hegesztés helyén szakad el, hanem az ép részen, tehát a hegesztő munkák nagyfokú szilárdságot biztosítanak.

Most néhány szót szeretnék szólni a kovács-prés alkalmazásáról. Ezen a téren nálunk még távolról sem használják ki teljesen és mindig okosan a rendelkezésre álló lehetőségeket. Mintegy hét esztendővel ezelőtt tűztük ki azt a feladatot, hogy állítsanak elő nagyteljesítményű présgépeket. Ezeket a présgépeket az urali gépgyárban szerkesztették és készítették. De ezeket a kiváló gépeket még mindig nem használják ki megfelelően. Egyes présgépeket csak most állítanak fel a vállalatoknál, más részük számára pedig mind a mai napig nem készítették elő a munkahelyet, és e présgépek gazdái keveset gondolnak arra, hogyan helyezhetnék ezeket üzembe, és miként használhatnák ki jobban.

Az elmúlt esztendőben egy gyárban jártam és láttam egy nagyteljesítményű présberendezést. Már akkor mondottam, hogy jobban ki kell használni ezt a présgépet. Most pedig látom, hogy az egyik vezető dolgozó ezt ismét lejegyzi, mintha új gondolat lenne, hogy később elmondhassa, ő végrehajtja az utasítást. Itt, elvtársak, nem kell várni semmiféle utasításra, mert arról van szó, hogy az új technika helyes kihasználásáért meg kell tenni az elemi intézkedéseket. Nem szabad a fontos ügyet a véletlenre bízni, mert később előfordulhat, hogy felállítják a présgépet, majd kijelentik,

hogy a gyárnak nincs megrendelése. Ez értelmetlen, és nem gazdaságos. Nem szabad megtűrni, hogy a présgép álljon, vagy ne használják ki teljes kapacitását. Ezen a présgépen sokféle alkatrészt lehet készíteni az új, tökéletesebb gépek számára.

Különös figyelmet érdemel a szerszámgyártás megszervezésének kérdése, mert az, sajnos, sokhelyütt kézműves jellegű. Rendszerint minden egyes gyár maga készíti a számára szükséges szerszámokat. Jó szerszámok nélkül nem lehet eredményesen dolgozni. Íme, ezért kell sürgős intézkedéseket foganatosítani, hogy a szerszámgyártást a korszerű módszerek alapján szervezzék meg jobban, biztosítsák a gazdag választékot, és tömegesen, futószalagon gyártsák a szerszámokat. Ezáltal megoldjuk a termékek minősége fokozásának és önköltsége csökkentésének feladatát.

Vannak jó határozataink a szerszámgyártás megszervezéséről, de gyakorlatilag e határozatok végrehajtását sok esetben elhanyagolták. Arra van szükség, hogy az állami tervhivatal, a népgazdasági tanácsok átszervezzék munkájukat és szüntelenül ellenőrizzék a szerszámgyártást. Most fémforgácsoló és más anyagokat megmunkáló szerszámokról beszélek, mérőműszerekről, amelyek nélkül nem lehet termelő munkát végezni. Gondoskodni kell a szerszámokhoz szükséges készülékek gyártásáról is. A plénumon felszólaló néhány elvtárs helyesen vetette fel a rögzítőanyagok kérdését. Nem tekinthetjük normálisnak az olyan helyzetet, amikor a kolhozok kovácsműhelyében maguk a kovácsok készítik el a patkószeget.

A népgazdasági tanácsoknak gondoskodniok kell arról, hogy a rögzítő anyagokat — csapszegeket, csavarokat, szegecseket a területükön gyártsák. A népgazdasági tanácsok számára valószínűleg kifizetődőbb lenne, ha specializált gyárat létesítenének, amely mindenfajta rögzítő-anyagot gyártana, és gépesítené a rögzítőanyagok termelését. Az ilyen gyárnak mindig sok lenne a megrendelése, és teljes lenne a kihasználása. Nagy jelentőségű a rögzítőanyagok szabványosítása is. Nemrég, a moszkvai amerikai kiállítás építkezésének meglátogatásakor megfigyeltük, hogyan építik a pavilon kupoláját. Az egész kupolát azonos típusú alkatrészekből készítik és különböző helyzetben szerelik azokat össze. Ezeket az alkatrészeket kombinálják, és így alakítják ki a kupolát. Nagyon érdekesen rögzítik egymáshoz az alkatrészeket. Nem szegecselnek, hanem pneumatikus eljárással sajtolják össze a menetes alumíniumcsavarokat. Ez tartós és könnyű rögzítés, mert az alumíniumot alumíniumhoz rögzítik. Az ilyen tapasztalatot tanulmányozni kellene.

Népgazdasági tanácsainknak fel kellene dolgozniok ezeket a kérdéseket és javaslatukat az állami tervhivatal elé kellene terjeszteniök. Ez igen fontos dolog, amihez a népgazdasági tanácsokkal együtt a pártszervezeteknek is hozzá kellene látniok.

HATÁROZOTTAN KÜZDJÜNK A KONZERVATIVIZMUS ELLEN, SZÜNTELENÜL TÖKÉLETESÍTSÜK A TECHNIKÁT

Pártmunkánk akkor lesz eredményes, ha az szorosan kapcsolódik az élethez, ha konkrét és célratörő lesz. Nálunk a pártmunka a marxizmus—leninizmus forradalmi elméletére támaszkodik, amely megvilágítja az előrevivő utat. De, elvtársak, világosan kell látnunk, hogy most, amikor az államhatalom a munkásosztály kezében van, amikor a párt az egész kommunista építést irányítja, azért, hogy megszilárdítsa ezt az elméletet az emberek tudatában, hogy erősítse államunkat: mindenképpen fejlesztenünk kell az anyagi termelést. Ezért a termelés megszervezésének kérdése a jelenlegi szakaszban az egész ideológiai munkánk nagyobbik részét képezi. (Taps.)

Elvtársak, amikor Marx megalkotta elméletét, amikor Lenin tovább fejlesztette ezt az elméletet, a munkásosztálynak még nem volt tapasztalata a szocialista építésben. Marx korában nem volt szocialista állam. Akkoriban a forradalmárok kénytelenek voltak csupán az elmélet tanulmányozásával és a tömegek szervezésével foglalkozni, hogy véghezvigyék a forradalmat, hogy magukhoz ragadják a hatalmat, és reális lehetőségeket teremtsenek az új élet építéséhez a forradalmi elmélet alapján. Országunk munkásosztálya a marxizmus—leninizmus szellemében, a kommunista párttal az élen, véghezvitte a szocialista forradalmat. Országunk népei immár 42 esztendeje építik sikeresen a szocializmust. Az egekig emelkedtünk, amikor elsőként teremtettük meg a mesterséges holdakat és a mesterséges bolygót. Hogy eljussunk a végső győzelemig, mindenképpen fejlesztenünk kell termelésünket, több anyagi javat kell adnunk a szocializmust és a kommunizmust építő embereknek. (Viharos taps.)

Nem csökkenthetjük teoretikusaink szerepét, de elvtársak, semmiesetre sem szabad csökkentenünk másfajta emberek szerepét sem: a kommunista jelen kovácsainak szerepét. Ezek nagy munkát végeznek!

Az egyik jelenlevő elvtárs egy cédulát küldött hozzám: Hruscsov elvtárs, miért beszél minden felszólalásában az iparról és senki sem beszél a pártmunkáról. Drága elvtársam, ha abban a gyárban, amelyben ön pártmunkát végez, selejtes alkatrészt gyártanak és ön ezalatt előadást tart a kommunizmus építéséről országunkban... (Derültség a teremben.) Nem jár-e több haszonnal, ha ön az emberek tudományos, jobb minőségű munkájának megszervezésével foglalkozik?! Hisz az is pártmunka, ha mindenki helytáll a maga munkájában, jól ismeri szakmáját, jó alkatrészeket készít, jó gépeket szerel. Ön pedig azt javasolja, hogy a munka homlokterébe előadások tartását helyezzük arról, milyen lesz az

ember gondolkodása körülbelül száz év múlva, miután győzött a kommunizmus. Ez, igaz, nagyszerű előadás, és ne gondolja rólam, hogy ellene vagyok a jó előadásoknak, de az ilyen előadásokkal és beszámolókkal várhatunk vagy 50 vagy 80 évet. (Nevetés, taps.) De ha selejtes gépeket, rossz minőségű gyártmányokat bocsátunk ki, akkor nem jutunk messzire.

Elvtársak! Ezen a plénumon már sok helyes dolgot mondtak a kooperációról. Azt hiszem, hogy nálunk most azért sok az értelmetlenség a kooperációban, mert magát a kooperációt, az irányítás korábbi szervezeti formái szülték. A minisztert, akinek irányítása alá gyárak tartoztak a Fekete-tengertől a Csendes-óceánig és a Balti-tengerig, a kialakult viszonyok vezérelték a kooperáció megvalósításakor. Nem volt más kiútja, mert e minisztérium gyárai így voltak elhelyezve.

Most új szervezeti feltételeket teremtettünk és következésképpen másképpen kell megszervezni a kooperációt is. Amikor átszerveztük az iparigazgatást, szem előtt tartottuk a felesleges szállítások és az ésszerűtlen kooperáció megszüntetését is.

Nézetem szerint a népgazdasági tanácshoz tartozó területen belüli termelési kooperáció lenne a legésszerűbb. Igaz, ezt nem lehet mindig megtenni, mert néha célszerű a — mondjuk — például Moszkva és Vlagyivosztok, vagy Moszkva és Ogyessza közötti kooperáció. De ezt csak olyan termelési ágak között kell megvalósítanunk, amelyek között ez célszerű és szükséges a nyersanyaggal, vagy valamilyen más feltétellel kapcsolatban.

Következésképpen azon kell lenni, hogy a népgazdasági tanács határain belül, vagy a szomszédos népgazdasági tanáccsal történjék kooperáció, s a termelés csak akkor kooperáljon távolfekvő termeléssel, ha arra szükség van. Az ilyen kooperációtól nem kell félni, ha az ésszerű. Az ilyet támogatni kell.

A Központi Bizottság jelen plénumán sok elvtárs szólalt fel, és ahány szónok, annyi gazdag gondolat. A vitában sokan iratkoztak fel hozzászólásra, de nincs lehetőség mindenkinek szót adni. Amennyiben az elvtársaknak vannak elkészített beszédeik, átadhatják azokat a szerkesztőbizottságnak, és a beszédeket lejegyzik. Azt hiszem, ki kell adnunk jelen plénumunk gyorsírásos beszámolóját, amely hasznos lesz a párt és a gazdasági aktívánk számára.

De ha csupán arra szorítkozunk, hogy beszélünk, majd eltávozunk, ha szervezetileg nem biztosítjuk a hozott határozatok végrehajtását, nem sok hasznát látjuk. Jól meg kell szerveznünk a plénum határozatainak megmagyarázásával és végrehajtásával kapcsolatos munkát.

Valószínűleg szükség van arra, hogy minden vállalat, minden építkezés kollektívája, a plénum határozatai és saját elképzelései alapján kritikusan vizsgálja meg saját termelőmunkáját, gyárt-

mányainak termelését, és haladóbb utakat jelöljön ki. S ezt kelleme tenni a gyártól a népgazdasági tanácsig, a népgazdasági tanácsoktól a köztársaságig, és a köztársaságoktól az országos szintig. Talán célszerű lenne a népgazdasági tanácsokban valamilyen szervet létrehozni, amely napról napra a tudomány és a technológia kérdéseivel, az új gépek szerkesztése, az új alapon történő gyártás problémáival, az élenjáró technika kihasználásával foglalkozna. Bár a népgazdasági tanácsok elnökei nálunk szakképzett emberek, nagyon el vannak foglalva az operatív munkával. Ezért az ilyen szervek létrehozása nagyon hasznos lesz.

Nálunk, elvtársak, most nagyon sok tiszteletre méltó férfiú van, bár koruknál fogva nem tudnak teljes napon át termelőmunkát végezni, de van „puskaporuk", s van ambíciójuk és naponta néhány órát hasznosan tölthetnének el munkában. Vajon nem lehetne-e meggondolni, hogy ezeket az embereket ellenőrökként vagy tanácsadókként bevonjuk azoknak a szerveknek a munkájába, amelyekről előbb szóltam. Biztosítom önöket, hogy ezek az emberek hasznos munkát végeznének.

Nemcsak határozatokat kell hozni, hanem meg kell szervezni a határozatok végrehajtásának ellenőrzését is. Talán létre lehetne hozni a vállalatoknál a mérnökök, konstruktőrök és feltalálók együttműködési bizottságait. Hasznos lenne, ha olyan rendszert építenénk ki, amely szerint az igazgató, a pártbizottság és a szakszervezet beszámolna a pártszervezet és a munkások előtt arról, milyen újító javaslatokat tettek, és ezek közül melyeket fogadták el és melyeket valósították meg.

A tőkéseknek nem mindig érdekük a további műszaki haladás. Gyakran felvásárolják a szabadalmakat, elrejtik azokat, hogy ne kelljen felújítaniok termelésüket, mert ez a tőke felújítását követeli meg. A tőkéseknek megvan a maguk elképzelése a gazdasági rendről. De van-e nálunk valamilyen akadálya a műszaki haladásnak a bürokrácia akadályán kívül? Míg a tőkésnek gazdasági jellegű elképzelései vannak — például fel kell újítania szerszámgépparkját, de ő monopolista, s ezért ez számára nem előnyös —, addig nálunk másfajta bürokraták hozzászoktak a régi gebéhez, nem akarnak átülni a jól futó lóra, mert az nekiiramodhatik a kányárban, s — ez nem lehet rossz — kiboríthatja őket a szánból! Ezért az ilyen emberek foggal-körömmel kapaszkodnak az öreg gebe farkába.

Ki segítsen az ilyen embereknek, hogy átszállhassanak az új lóra, vagy átadják helyüket új, akotó hajlamú embereknek? A pártszervezetnek, a szakszervezetnek, a dolgozók kollektívájának kell segítenie.

Nem tudom, jelen van-e Zaharov elvtárs a szaratovi fogmaró gépgyár igazgatója. Ez a gyár elavult, alacsony termelékenységű

szerszámgépeket gyárt, amelyek a kúpos fogaskerekek marására szolgálnak, bár már 1955-ben létrehoztak olyan új automata szerszámgép-modelleket, amelyeknek termelékenysége 50 százalékkal nagyobb a jelenleg gyártottakénál. Miért van ez így? Azért, mert a régi szerszámgépek gyártását megszervezték, belerázódtak ebbe a munkába, ha pedig át kellene térniök az új szerszámgépek gyártására, akkor módosítani kellene az egész szervezetet. S miért is tennék ezt meg, amikor a szaratovi népgazdasági tanács több százezer rubel prémiumot fizetett ki a gyár dolgozóinak, köztük magának a gyárigazgatónak 21 000 rubelt, a termelési terv túlteljesítéséért.

Mint látják, senki sem vonta kérdőre Zaharov elvtársat azért, mert elavult szerszámgépeket gyárt, mi több prémiumot adtak neki. Kiderül, hogy nálunk nem küzdenek ezek ellen, akik elavult berendezéseket gyártanak, sőt néhol még meg is jutalmazzák őket ezért.

Kérdezzék csak meg a szaratovi népgazdasági tanács elnökét, milyen indokok alapján premizálta a fogmaró szerszámgépek gyárát és igazgatóját. Azt hiszem nem fog elfogadható választ adni. Hiszen vissza kellett volna tartania a gyárigazgató fizetésének egy bizonyos százalékát azért, mert nemcsak, hogy pazarolja az anyagot, hanem olyan szerszámgépeket honosít meg a termelésben, amelyeknél már teljes az erkölcsi kopás, s ezzel bizonyos kárt okoz a kommunista építésnek. Igen, ha csak egy ilyen igazgató volna!

Az elmúlt évben a szaratoviak nagyszerűen végezték el a kenyérgabona termesztési állami tervüket, de önök valószínűleg nem foglalkoztak kellőképpen az iparral. Önök tudják, hány borjú és hány fejőnő van maguknál, de nem tudják pontosan hogyan és milyen gépeket gyártanak Szaratovban. Ezzel, elvtársak, nem akarom csökkenteni a fejőnők szerepét, azt hiszem nem is gyanúsítanak ezzel. De nem lehet foglalkozni a mezőgazdasággal, az állattenyésztés fejlődésével, kortyolgatni a tejecskét és nem tudni, hogy mindehhez szénre, gépekre van szükségünk, mert enélkül nem lesz tejecskénk sem. Ez egyoldalúság, s ezt a daganatot ki kell gyógyítanunk. Korábban, ha a daganatot ki akarták gyógyítani, népi gyógymódhoz folyamodtak — korpás borogatást tettek rá, s ez segített. (Nevetés a teremben.) Nem tudom, milyen borogatásra van szükség most — korpás borogatásra, vagy másmilyenre —, de valószínű, hogy a mi viszonyaink között is szükség van erre.

Gondolkozzanak ezen, elvtársak, mi is gondolkodunk a Központi Bizottságban e kérdés megoldásán, mert ez így nem maradhat tovább.

Elvtársak! Olyan időben élünk, amikor a tudomány és a technika, az újítók és a feltalálók gyorsan új gépeket, műszereket és

készülékeket teremtenek. Most a technikai gondolkodás megelőzi sok termelő folyamat fejlődését. A helyzet valahogyan kilátástalannak tűnik. Amíg egy gépet készítünk, s ezt még nem tudjuk a termelésben meghonosítani, a tudósok és a feltalálók addig már jobb, tökéletesebb gépet készítenek az előbbi helyébe. Talán néhány bürokrata ezért így vélekedik: nem volna-e jobb a régi gépeken ücsörögni, minek sietni, hiszen úgy sem lehet utolérni a műszaki tudományok fejlődését. De csak a bürokraták vélekedhetnek így. Hiszen teljesen törvényszerű: a műszaki és a tudományos gondolat mindig meg fogja előzni a gépek és műszerek megszerkesztésével kapcsolatos munkákat. De ebből az következik, hogy ragaszkodnunk kell a régihez?! Nem, most a tudomány és a technika rendkívül gyors fejlődéséből kell kiindulnunk és mindent meg kell tennünk ahhoz, hogy minél gyorsabban honosíthassuk meg az új gépeket, az új műszereket, az új készülékeket.

Elvtársak! Ha elképzeljük, hogyan használjuk majd ki a technikát a kommunizmusban, akkor nyilván a berendezést ténylegesen csak öt évig lehet gazdaságosan kihasználni, utána az ténylegesen kezd elavulni. Ahhoz, hogy állandóan előrejussunk, és ne maradjunk el az új gépek és műszerek megalkotásában, nagyon jó kísérleti bázisra van szükségünk, hogy megszervezhessük a termelést, hogy gyorsan meghonosíthassuk a gépeket. Csak ilyen viszonyok közepette haladhatunk valóban előre, és csak így biztosíthatjuk a magas munkatermelékenységet. Ezért ismét a tervező irodákra, a laboratóriumokra, a tudományos intézményekre kell gondolnunk.

Itt felszólalt Nyeszmejanov elvtárs, a Szovjet Tudományos Akadémia elnöke. Jó volt a hozzászólása, és helyesen beszélt arról, hogy jobban kell biztosítani a tudományos intézmények munkáját. Valószínűleg itt az ideje, hogy felülvizsgáljuk a Tudományos Akadémia munkáját is. Nézzük csak Nyeszmejanov elvtársat, aki jó kommunista és kiváló tudós. Ha figyelembe vesszük, hogy a Tudományos Akadémia irányítása alatt számtalan különböző szervezet és intézmény működik, akkor a Tudományos Akadémia elnöke talán — hogy úgy mondjam — mindenható lehet? Ez lehetetlen. Azt hiszem, hogy a Tudományos Akadémia némelyik tudományos intézményében nehéz helyzet alakult ki. Egyes tudósok megtehetik, hogy ne értsenek velem egyet, de — úgy vélem — értelmetlenség volt, amikor a Tudományos Akadémia hatáskörébe utalták a kohászat és a szénipar problémáit. Hiszen ezelőtt nem voltak ilyen tagozatok a Tudományos Akadémián.

De magukhoz vették Bargyin elvtársat, a nagyszerű mérnököt és a kiváló tudóst. Bargyin elvtárs felépítette a kuznyecki kombinátot, és most beültették az akadémiára. Ő pedig helyesen törekedett arra, hogy Moszkvában számára megfelelő intézetet létesít-

senek. Körülbelül ugyanez volt a helyzet Sevjakov akadémikussal is, a hírneves szénipari szakemberrel. Jól ismerem Sevjakov elvtársat. Amikor a juzovkai munkásegyetemen tanultam, Sevjakov elvtárs előadásokat tartott a diákok számára, azelőtt pedig Dnyepropetrovszkban dolgozott, most pedig Moszkvában lakik. Talán, elvtársak, a tudomány rosszabbul fejlődhet Szverdlovszkban, Sztalinoban avagy Dnyepropetrovszkban, mint Moszkvában? Ez nem igaz, mert ahol az élet, ott a tudomány is. Az életet a tudománytól, és a tudományt az élettől nem lehet elszakítani. Mi történjék hát? Át lehetne telepíteni az intézeteket. De önök, elvtársak, tudják, hogy az áttelepítés a régi ház áthelyezését jelenti, amit gyakran nehéz megtenni. És ezenkívül a tapasztalat azt mutatja, hogy a tudósok áttelepítése különböző problémákkal függ össze.

Inkább más úton kell járnunk. Létesítsünk hát laboratóriumokat a gyárakban, az üzemekben, tudományos intézeteket és egyéb tudományos központokat a népgazdasági tanácsok mellett, ahova a tapasztalt híres tudósok mellé emeljünk ki több fiatalt. Gondolkozzanak hát, elvtársak, e kérdéseken és tegyék meg javaslataikat. Azt hiszem, ez az irányvonal helyes lesz. (Taps)

Kiváló munkát végez Lavrentyev akadémikus, aki a többi tudóssal együtt Novoszibirszkbe ment, ahol most új tudományos központ létesült. Lavrentyev akadémikust sok éve ismerem, kiváló tudós.

Gondoskodnunk kell arról, hogy az új tudományos központok számára olyan embereket válogassunk ki, akik előre tudják lendíteni a tudományt, akik munkájukkal megfelelő segítséget tudnak nyújtani a termelésnek. Pedig ezt nem veszik mindig figyelembe. Köztudomású pl., hogy Novoszibirszkben sejt- és származástani intézet épül, amelynek igazgatójává Dubinyin biológust nevezték ki, aki a micsurini elmélet ellenfele. E tudós munkája nagyon kevés hasznot hajtott a tudománynak és a gyakorlatnak. Ha Dubinyin valamiben híres, akkor ezt azon cikkeivel és fellépéseivel érte el, amelyekben szembeszáll Liszenko akadémikus elméleti tételeivel, és gyakorlati javaslataival.

Nem akarok e tudósok munkájának bírája lenni. Mint ismeretes, maga a gyakorlat és az élet a bíró. A gyakorlat pedig Micsurin biológoiai iskolájának és műve folytatójának, Liszenko akadémikus védelmében szól. Nézzék pl. a Lenin-díjakat. Ki kapott Lenin-díjat növénynemesítésért? A biológia materialista irányzatához tartozó tudósok, akik Tyimirjazev, Micsurin és Liszenko iskoláját járták. És hol vannak Dubinyin biológus kiváló munkái, aki Liszenko micsurinista nézetei elleni harc egyik legfőbb szervezője? Ha Dubinyin, amikor Moszkvában dolgozott, nem hajtott

lényeges hasznot, akkor aligha hajt hasznot Noviszibirszkben vagy Vlagyivosztokban.

A szovjet tudósok nagy érdemeket szereztek a nép előtt. Az élet új feladatokat tűz a tudomány elé. Ezért ezután is nagy figyelmet kell szentelni a tudomány fejlődésének, annak, hogy erősödjék a kapcsolata az élettel. Arra kérjük a Szovjet Tudományos Akadémiát és elnökségét, hogy dolgozzanak ki javaslatokat az akadémia osztályai, tagozatai és intézetei tevékenységének további megjavítására.

ÁLLHATATOSAN HARCOLJUNK A PAZARLÁS, A FEGYELMEZETLENSÉG ELLEN, TÖREKEDJÜNK KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ TERMÉKEK GYÁRTÁSÁRA

Elvtársak! Külön figyelmet érdemel a termékek minőségének növelése. Szeretném felolvasni Antyilikatorov mérnöknek a Központi Bizottsághoz intézett levelét, amely egyes gépeink minőségére vonatkozik. Ime, mit ír a mérnök:

„Tudomásukra hozom, hogy a kukoricatermelés komplex gépesítésére szolgáló gépeken az alábbi hibákat fedeztük fel:

A »Krasznaja Zvjezda« nevű kirovográdi gyár rászerelt vetőgépén: A vetőgép főtartályának vezetékrúdja a baloldali végén úgy meggörbült, hogy a baloldali tagnak a függőleges síkban dőlése van. Az elülső kapcsolóvilla 10 centiméterrel alacsonyabban fekszik, mint a hátsó. (Alátétlemezt illesztettem be.) A szinkronizáló automatákban a diletációs hézagok nincsenek beszabályozva. (Megreszeltem.) A szinkronizáló automaták görgős forgattyúinak kapocsszemei különböző távolságokban voltak elhelyezve, és nem kapcsolták be egyidejűleg a vetőberendezéseket. (3—5 millimétert bereszeltem.) A szeleporsóknak hosszú csavarmenetes végük volt, amelyek lehetetlenné tettek a szükséges beszabályozást. (5 szeleporsót 1,5 centiméterrel megrövidítettem és bevágtam a csavarmenetet.) Hiányzott négy szeleprugó (ujakat tettem). Az egyik vetőcsoroszlyában a szelephüvely összenyomódott és ráfeküdt az egyik csapszegre (kijavítottam) A készülékek fogaskerekei nem a jelzés szerint vannak beállítva. (Beállítottam a technikai követelményeknek megfelelően.) Az átváltószelepek nem egyidejűleg nyitódtak és csukódtak. (Meghajlítottam a szelepeket és bereszeltem a vezérlőcsatornákat.) A vetőszerkezetekben a kivetőfogak a tengelyhüvelyben oldalirányban kotyogtak, és nem illeszkedtek a tárcsarekeszekbe. (A tengelyeket beszabályoztam, és behajlítottam.) Ezenkívül az alábbi hibák fordultak elő: a tolótárcsák fogazata durva öntésű volt; a zárkilincs fogát rosszul reszelték le; a tolótárcsák oldalfalai a támaszpofával való surló-

dás közben, berágódtak; a fékdob-tengelyen a menesztő alatti marás helyén öntött kiszögellés volt. (Összes surlódó alkatrészeket lereszeltem.)

A minszki traktorgyár MTZ—5L traktorjának hibái: a fordulatszámcsökkentőt a kapcsolókarral nem lehetett gyors áttételre kapcsolni. (Kénytelen voltam a hajtóműszekrényt felnyitni és a zárószerkezet sebességváltó kulissza biztosíték reteszelőjének beszorulását megszüntetni.)

Az akcelátor közvetítő rúdja a tüzelőanyagszivattyúig nagy (felesleges) fordulatszámra van beszabályozva. (Helyesen beállítottam.) A hűtőlevegőszabályozóhoz vezető közvetítőrúd elgörbült. A vízpumpa tömítőszelencéjének csavarja csak háromcsavarmenetnyire van ráhúzva, s folyatta a vizet. (Meghúztam.)

A gépek nem egyidőben érkeztek meg és nem voltak minden tartozékkal ellátva.

A traktort és a vetőgépet most teljesen beszabályoztuk, bejárattuk és munkába állítottuk.

1959. május 22.

Antyilikatorov gépészmérnök."

Látják, elvtársak, milyen híreket kapunk! Mit gondolnak, miféle jelenség ez? Mi ez, ukrajnai elvtársak? Műszaki elmaradottság?

Nem, ez fegyelmezetlenség, felelőtlenség, az ügy érdekeiről való teljes megfeledkezés.

Bocsássanak meg, de egyes elvtársak azt gondolhatják, hogy Hruscsov túlságosan élesen, durván beszél. Pedig ez nem durvaság! Ez igényesség, mivel az ilyen rossz munka lényegében államunk diszkreditálása.

Elvtársak! Úgy gondolom, szigorúan ellenőriznünk kell a gépek kibocsátását, hogy azokat hiánytalanul szállítsák le, hogy minőségük kifogástalan legyen. A gépekre garancialevelet kell kiadni, hogy tudjuk, ki gyártja az alkatrészeket, ki ellenőrizte azokat, ki írta alá a garancialevelet. Azokat, akik hiányos vagy befejzetlen, vagy selejtes terméket bocsátanak ki, nagyon szigorúen meg kell büntetni, a rossz szándékú selejtgyártókat pedig el kell ítélni.

Hiszen a „Krasznaja Zvjezda", ha jól tudom, prémiumot kapott? A „Krasznaja Zvjezdát" dicsértük. Egyébként ez nemcsak a „Krasznaja Zvjezdára" vonatkozik. Harcot kell hirdetnünk a selejtgyártók ellen. Nekünk kiváló minőségű gépekre, elsőrendű termékekre van szükségünk. Hiszen magunknak dolgozunk. Ha külföldre szállítjuk termékeinket, sőt a kapitalisták számára, úgy nem küldhetünk rossz holmit, mert a megrendelő reklamálni fog, újabb alkatrészeket kell küldenünk neki, s ez további kiadásokkal jár. Elvtársak, meg kell tenni minden szükséges intézkedést, és

rendet kell teremteni a termékek minősége terén. Úgy gondolom, határozott intézkedéseket kell hoznunk azok ellen, akik figyelmen kívül hagyják a törvényeket.

Figyelmünket összpontosítsuk a berendezés felújítására. Jártam a szovjet népgazdaság eredményeinek kiállításán, ahol együtt vannak a legjobb gép- és berendezéstípusok, a legjobb kiállítási tárgyak. Ezen a kiállításon berendeztek egy pavilont azzal kapcsolatban, hogy a Központi Bizottság teljes ülése megtárgyalta a műszaki haladás kérdéseit. A pavilonban összegyűjtötték azon elavult berendezések egy-egy példányát, amelyeket még számos vállalatunknál használnak. Olyan látvány ez, elvtársak, hogy szívszélhűdést kaphatna tőle az ember. Hiszen a rossz, vízözön előtti szerszámgépeket és berendezéseket, amelyek a pavilonban láthatók, a mi üzemeinkben gyártották, ahol kommunisták is dolgoznak. E gyárak pártszervezetei sok jó határozatot hoztak, olyan határozatokat, hogy az ember szíve repes az örömtől, a termelésben a helyzet viszont siralmas.

Ha továbbra is így dolgozunk, sokat kell feleslegesen verejtékeznünk, ha viszont végrehajtjuk az átszervezést, s kicseréljük ezeket a gépeket, akkor micsoda óriási lehetőségek nyílnak meg előttünk! Hiszen egyes gépek annyira elavultak, hogy már dédszülőknek számítanak. Úgy látszik, ki kell találnunk valamilyen rendszert a berendezés felújítására. Ma még nincs nálunk ilyen rendszer.

Ezzel a problémával különösen az újonnan megalakított Állami Automatizálási és Gépgyártási Bizottságnak kell foglalkoznia. Ám egymagában ez még kevés. Egész rendszerre van szükség, mégpedig hibátlan rendszerre: az üzemtől kezdve a népgazdasági tanácsig, az Állami Tervbizottságig és a Minisztertanácsig.

Elvtársak! Most minden attól függ, hogy még szaporább léptekkel haladjunk előre, mivel ezáltal a kommunizmus felé tesszük rövidebbé az utat. Mint ahogy a lovasságnál mondják — Szemjon Mihajlovics Bugyonnij ezt jól tudja: — hadjáratba készülődve meg kell patkolni a lovakat, egyébként könnyen megcsúsznak. Nekünk jól meg kell patkolnunk lovainkat, s ezek a lovak — az új berendezés. Segítségül kell hívnunk tudósaink, feltalálóink, újítóink, munkásaink tudását, és minél előbb ki kell cserélni az elavult berendezést újjal. Ettől nem tágítunk, s most, a teljes ülés után még konkrétabban munkához látunk. Esetleg értekezleteket kell tartani a népgazdasági tanácsokban, amelyeken a Központi Bizottság elnökségi tagjainak is részt kellene venniök. Irányítsuk a figyelmet a felvetett kérdésekre, s akkor nagyon sokat tehetünk. Rakétát küldtünk a kozmoszba, hát miért ne küszöbölhetnénk ki gyorsan a gépgyártásban megmutatkozó fogyatékosságokat?

Ugyanez vonatkozik az építőiparra is. Kucserenko elvtárs a lakásépítkezésről beszélt itt, s igen sok jót mondott. Az ipari építkezésben még komoly fogyatékosságok vannak. Fülön kell fognunk az ipari vállalatok azon tervezőit és építőit, akiknek a hibájából nálunk annyi gyártípus van, hogy megáll az ember esze. Ugyanez vonatkozik a házakra is. Rengeteg tervezet van, s ha alaposan szemügyre vesszük, meglátjuk, hogy gyakran az egyik tervezet csupán a csecsebecsék számában különbözik a másiktól. Pedig mire van szüksége az embernek: kényelmes szobákra, ügyesen elhelyezett konyhákra, s más helyiségekre. Az emberek csakis ebből a szempontból vizsgálják, hogy mélyek a ház tervezetének előnyei.

Néhány szót a csillárokról. Úgy alakult a helyzet, hogy a csillárgyártásnál nem azzal törődnek, hogy minnél szebbek legyenek, hogy díszítsék a lakásokat, hanem azzal, hogy minél nehezebbek legyenek. Mennél nehezebb a csillár, amelyet az üzem gyárt, annál többet kap érte, mert a csillárgyártást tömhákban mérik (derültség a teremben). Lám, a gyárak ezért sok pudos csillárokat készítenek, teljesítik a tervet, dehát kinek van szüksége az ilyen tervre, kinek jó az? Minél jobban túlteljesíti a gyár a tervet, annál több rezet használ fel, rézre viszont nincs mindenütt szükség, vassal és fával is beérhetjük.

Közbeszólás: Műanyagokkal.

N. Sz. Hruscsov: Ebben az esetben vasról beszélek. Vasból gyönyörű dolgok készíthetők, olyanok, hogy mindenkinek kedve telik bennük.

A bútorokról. Sok fogyasztó olykor nem akar saját, szovjet bútort vásárolni, hanem külföldit kéres. Miért? Azért, mert a külföldi ésszerűbb. Nálunk a bútorgyárak tervét rubelekben adják még. Ezért a gyárnak előnyösebb, ha masszív karosszéket készít, mert ez a nagy karosszék nehezebb, tehát drágább lesz. A bútorgyártók ezen a karosszéken sok mindenféle díszítést, faragást alkalmaznak, s mindez pénzbe kerül! A tervet formálisan teljesítették, de kinek kellenek ezek a karosszékek? Ha pedig egyszerű székeket készítenének, tudják, hogy mennyit kellene ebből csinálni, hogy teljesítsék a tervet? Így hát a gyárban elgondolkodnak: karosszék vagy szék? S a karosszékeket részesítik előnyben, hogy úgy mondjuk, saját termelésük érdekében. Egyébként ezt mindenki tudja, mindenki sokat beszél róla, s mégis a karosszékek győznek.

Nálunk sok gépgyártási terméket súlyban terveznek, ez az oka annak, hogy az ágyazatok kétszer olyan nehezek, mint kellene, s megint csak a súlyfelesleg vezet a tervteljesítésre.

Olyan új feltételeket kell megszabni, amelyek ösztönözni fog-

ják az embereket a termelés jobb megszervezésére, a jobb, ésszerűbb gyártmányok és modellek készítésére.

Visszatérek az építkezés kérdéseire. Kaptam egy kimutatást: az adminisztratív-gazdasági rendeltetésű létesítményekre 300 típustervünk van. Milyen eltérések vannak a tervekben? Az egyik tervezetben félköríves, a másikban téglalakú ablakokat találunk. Számos esetben csupán ez a különbség! Mit kell hát ezen töprengeni? Kit elégítenek ki az ilyen típustervek? Megvan a módunk az ésszerű gazdálkodásra, de olykor nem tudunk élni vele. Nekünk azonban, elvtársak, kell annyi akaraterővel rendelkeznünk, hogy észretérítsük azokat a bölcseket, akik mértéktelenül bölcselkednek. A párt Központi Bizottságainak, területi és határterületi bizottságainak, a minisztertanácsoknak, a határterületi és végrehajtó bizottságoknak jó gazda módjára tájékozódniok kell az építkezési ügyekben.

Nálunk a lakások igen gyorsan, a szó szoros értelmében futószalagon épülnek. Úgy gondolom, egy-másfél év múlva ugyanúgy szerelni fogják majd a lakóházakat is, mint a gépkocsikat. Az épületelemgyártás kazettás módszere, és a rezgőhengerlés, amelyet Kozlov mérnök dolgozott ki — nagy dolog. A rázva hengerelt áruk egyaránt felhasználhatók mind az ipari épületeknél, mind pedig födémekként és faltömbökként. Széleskörűen be kell vezetni a rázva hengerelt áruk alkalmazását.

Elvtársak, még egy kérdésre szeretném felhívni a figyelmüket. Többszázmillió rubelért vásároltunk vegyi és egyéb berendezéseket. Azt hiszem, elvtársak, hogy ha már gépeket vásárolunk, s arannyal fizetünk értük, ha olyan berendezést veszünk, amelyet mi nem gyártunk, vagy amelyet gyártunk ugyan, de elavult minták szerint, akkor a következőképpen kellene eljárnunk: a megvásárolt berendezést nyomban üzembe kellene helyeznünk, hogy ne heverjen. Mégis, hogyan bánnak olykor ezzel a berendezéssel! A vegyipar számára többszázmillió rubel értékű berendezést vásároltunk. Az utóbbi három esztendőben többezer külföldi gépet és műszert vettünk.

A novo-kujbisevi olajfinomítóban importberendezéssel felszerelt olyan üzem építését vették tervbe, amelynek a sztalinogorszki gyárat nyersanyaggal kell ellátnia. A berendezés teljes egészében megérkezett, az építkezés azonban lényegében szünetel. Emiatt a sztalinogorszki gyár műhelyének üzembehelyezése meghiúsulhat. A dnyepropetrovszki gépkocsiabroncs-gyár számára érkezett importberendezés tavaly november óta felhasználatlanul hever. Már rozsdásodni kezd, de a vegyipari bizottság még mindig nem készült el a műszaki dokumentációval. Érthetetlen, minek kell ide műszaki dokumentáció? Hiszen az üzemet teljes technológiával vásároltuk meg.

Az arhangelszki népgazdasági tanács kotlaszi cellulóze- és papírkombinátja számára 1955—1956-ban megérkezett a Svédországból és Finnországból vásárolt berendezés — a kartonkészítő gépek. E gépeket az előirányzat szerint csupán 1961 utolsó évnegyedében helyezik üzembe! Sok ilyen tény van, elvtársak. Bűnös bánásmód ez az értékes berendezésekkel. S itt egyaránt hibás a külkereskedelmi minisztérium, az Állami Tervbizottság, meg a népgazdasági tanácsok. Ha berendezést vásároltunk, akkor tessék tüstént hozzálátni az építkezés előkészületeihez s nemcsak az előkészületekhez, hanem kezdjék meg az építkezést, hogy a berendezést megérkezésének pillanatában máris szerelni lehessen.

Képesek vagyunk ezt biztosítani? Természetesen.

Úgy nem megy a dolog, hogy a berendezést megvásárolták és várnak. Ismétlem, bűnös dolog, ha csak akkor kezdenek tájékozódni, hogy mit és hogyan, amikor a berendezés már megérkezik.

Néhány megjegyzés a textiliparról. A Központi Bizottság és a Minisztertanács javaslatait Koszigin elvtárs beszámolója kifejtette. Valamikor mi úgyszólván mindent a nehézipar fejlesztésére szántunk. Ez teljesen helyes volt. A nehézipar fejlődésének most is meg kell előznie a könnyűipart, mint ahogy a terv is előírja. Most azonban a könnyűipart, a fogyasztási cikkeket termelő ipart úgy fejleszthetjük, hogy az nem megy a nehézipar rovására. Még gyorsabban kell előretörnünk a vegyiparban. Lehet, hogy közreműködő bizottságokat kell alakítanunk azoknál a vállalatoknál, intézményeknél és népgazdasági tanácsokban, amelyek vegyipari berendezéseket gyártanak, s a vegyipar fejlesztésén dolgoznak.

Az új feladat különös figyelmet követel. Olyan embereket kell beállítanunk, akik képesek elérni, hogy a berendezések idejében, kiváló minőségben elkészüljenek, hogy a megrendeléseket a kitűzött időpontokra teljesítsék. Ha a népgazdasági tanácsok nem fognak ragaszkodni a megállapodásban rögzített határidőkhöz, akkor a tervbevett objektumokat nem tudjuk üzembehelyezni. Ha az egyik népgazdasági tanács nem szállítja le az alkatrészt, akkor a másik ennek az alkatrésznek a hiánya miatt nem tudja összeszerelni a gépet. A jó munka törvénye a pontosság, a szervezettség, a felelősség. A Központi Bizottságnak ki kell jelölni azon személyek csoportját, akiknek az a feladatuk, hogy állandóan figyelemmel kisérjék a vegyipar fejlesztésének meggyorsításáról hozott határozatok teljesítését.

Hazánk sok vegyipari termékkel rendelkezik. Fel kell dolgoznunk őket, szöveteket és más cikkeket kell készítenünk belőlük. Ebből a célból textilgyártó berendezést kell vásárolnunk. Mi külföldről már új gépfajtákat vásárolunk, feltalálóink találmányait azonban gyorsabban meg kell honosítanunk a termelésben. Használjuk fel mindazt, ami új. A vegyipar terén nagy eredményeket

ért el Csehszlovákia, s a Német Demokratikus Köztársaság; át kell vennünk tapasztalataikat.

Korszerű gyárakat kell építenünk, a régiekben pedig ki kell cserélnünk a berendezést. Kosztyigin elvtárs elmondotta, hogy van gazdaságosan felépített, szellőztetőberendezéssel, hőmérséklet-szabályozóval, nagyszerű mesterséges világítással ellátott gyárunk. Ez a gyár nem került annyi pénzbe, mint azok, amelyeket a régi tervek alapján építünk. Moszkvában minél előbb szeretnénk ugyanilyen gyárat felépíteni, hogy a népgazdasági tanácsok példát vehessenek róla. Külföldön az üzemek építésénél felhagytak a régi konstrukciókkal, és ez nem kis nyereséggel jár mind az eszközöket, mind pedig az objektumok üzembehelyezésének időpontját illetően.

Már többször alkalmam nyílt beszélni a beruházások koncentrációjának jelentőségéről. Nálunk még mindig sok-sok objektumra aprózzák el az összegeket, s nem gondoskodnak kellőképpen arról, hogy az új vállalatok minél előbb termeljenek. Intézkedéseket kell tennünk annak érdekében, hogy az épülő objektumokat idejében üzembehelyezzék. Az építkezései határidőket nem szabad 8—10 esztendőre elodázni.

Inkább valamelyest halasszunk el más építkezést, mivel felesleges bizonyítani, hogy ha több objektumot kezdünk építeni, ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy több terméket kapunk ezekből az objektumokból. Nálunk gyakran elhúzódik az építkezés, s ezért elhúzódik a termékek kibocsátása is. Ez ésszerűtlen. A tőkések nem járhatnak el így, mert tönkremennek, mi viszont olykor 10—15 évig építünk egy gyárat, s fenntartunk egy olyan apparátust, amelynek munkája nem túlságosan termelékeny. Ez ostobaság.

Ebben a lokálpatriotizmus nyilvánul meg, mivel mindenki az építkezés megkezdéséért töri magát, hogy legalább valamicskével több pénzt kapjanak jövőre. Ez aztán felháborító! Az ilyen vezetők hátából szíjat kellene hasítani, mert sorra belekezdenek az építkezésekbe, s mindebből semmi haszna az országnak. Szigorúan kell vennünk az ilyen jelenségeket, mert nagy kárt okoznak gazdaságunknak.

Célszerűbb lenne 3—5 évre visszatartani egyes objektumok építését, hogy aztán 2 esztendő alatt befejezzük. Ne feledjük, hogy amikor az építkezésbe kezdünk, meg kell szabnunk befejezésének konkrét, mégpedig egyáltalán nem távoli határidejét. Jobb, ha bele sem kezdünk az építkezésbe, mintha megkezdjük az építkezés pénzellátását, anélkül, hogy minden szükségeset előkészítettünk volna az építkezés gyors befejezésére.

Felszólalt itt Dimsic elvtárs és beszámolt az indiai bhilai kohászati üzem építésének tapasztalatairól. Tervezőink a kohászati üzem tervrajzait másfél-két év alatt elkészítették, majd szakem-

bereink, szoros kapcsolatban a hindukkal, rövid idő alatt felépítették a gyárat. Ukrajnai építőink hat hónap alatt hatalmas nagyolvasztókat építenek. Még rövidebb idő alatt építettek martinkemencéket és más fontos objektumokat. Sok nagyszerű példát lehetne felsorolni, amelyek arról tanúskodnak, hogy építőink képesek gyorsan és jól megépíteni a legfontosabb termelési objektumokat.

Ha mindent jól kidolgoztak, átgondoltak és előkészítettek, akkor a munkások nagyobb termelékenységgel dolgoznak, az építők kollektívája összehangoltabban, szervezettebben végzi munkáját és az építkezés gyors ütemben halad. Nekünk pontosan így kell megszerveznünk a munkát.

Most a színesfémmegtakarításról szeretnék beszélni. Figyelmünk lanyhult ebben a kérdésben, pedig az állam sok aranyat fizet például, amikor a népgazdaságnak annyira szükséges rezet vásárol. Ebből a rézből azonban gyakran mindenféle ostobaságot készítenek, pedig az Állami Tervbizottság tervezi a termelést, sok mindent, amit most rézből készítenek, műanyagból, alumíniumból és más, kevésbé hiányzó anyagokból lehetne előállítani. Korlátozni kell a színesfémek felhasználását, amelyekből nem rendelkezünk elegendő mennyiséggel, s ezen a téren szigorúbb ellenőrzést kell bevezetnünk. A pártszervezetek hivatottak arra, hogy gondos ellenőrök legyenek, akik nem engedik meg a nem elegendő mennyiségben rendelkezésre álló színesfémek felhasználását ott, ahol a színesfémek más anyagokkal helyettesíthetők, anélkül persze, hogy ez a termelés rovására menne.

TERJESSZÜK KI AZ ELFOGADOTT HATÁROZATOK TELJESÍTÉSÉNEK TÁRSADALMI ELLENŐRZÉSÉT

Elvtársak! A termelés komplex gépesítésének és automatizálásának kérdése — központi kérdés, plénumunknak is alapvető problémája. De ezt a kérdést csak akkor lehet jól megoldani, ha minden vállalatnál, vagy építkezésnél helyes a munkaszervezés. A termelés gépesítése és automatizálása magasfokú munkaszervezést igényel. Azonban sok vállalatnál még komoly hiányosságok vannak a munkaszervezésben.

Úgy kell nevelni a munkásokat, hogy kötelességük teljes tudatában dolgozzanak, hogy munkájuk minél termelékenyebb legyen, hogy az emberek igyekezzenek minél jobban kihasználni munkaidejüket. A munkaidőt termelőmunkával kell kitölteni. A munkahelyeken olyan légkört kell kialakítani, amely nem tűri a lelkiismeretlen dolgozókat. Ha valamelyik munkás tétlenül fecseg, munkatársainak egyenes kötelességük megmondani neki, hogy lelkiismeretesen dolgozó szomszédja rovására él.

Vállalatainknál könyörtelen harcot kell vívni a pazarlás, a rendetlenség, a fegyelmezetlenség ellen, a mulasztók és a naplopók ellen.

A termelés komplex gépesítése és automatizálása feltételezi a magasfokú munkaszervezést. Minden dolgozónak nagy felelősséget kell éreznie a normák teljesítéséért, a termék minőségének javításáért, önköltségének csökkentéséért. Még felülről lefelé irányított ésszerű gazdálkodás esetén is — amikor a tudomány, a szerkesztés fejlődése új, magas termelékenységű gépcsoportok, gépek megalkotását, futószalagok széleskörű alkalmazását, sok termelési folyamat automatizálását teszi lehetővé — akkor is az ember fog állni az első helyen, tőle függ majd a munka szervezettsége, pontossága. Végső soron minden az embertől fog függni, mert ha az automatikus futószalagot olyan ember kezeli, aki fegyelmezetlen, akkor ez a dolgozó hatalmas kárt fog okozni a termelésnek, sokkal nagyobb kárt, mintha egy külön gépnél dolgozna. Ezt mindenképpen meg kell értetnünk az emberekkel.

Éppen ezért elsősorban példás fegyelmet kell kialakítani. A kommunista öntudatosság szellemében kell nevelni a dolgozókat. Itt a plénumon munkások és munkásnők, kiváló termelési újítók szólaltak fel. Nálunk millió és millió ilyen ember él — fiatalok, komszomolisták, párttagok és pártonkívüliek. Szüntelenül foglalkozni kell az emberekkel, s ezen a téren nagy feladatok várnak pártszervezeteinkre, szakszervezeteinkre, a Komszomolra. A jelenlegi viszonyok között mérhetetlenül megnövekedett felelősségünk a mi közös ügyünkért és ezért munkájukat jelentősen meg kell javítaniok.

Elvtársak! A párt az utóbbi években egész sor fontos intézkedést hozott az ipari és építkezési irányítómunka átszervezésére, a mezőgazdaság irányításának megjavítására, a szövetséges köztársaságok és a helyi szervek jogkörének kibővítésére. Mindez előmozdította, hogy még jobban megszilárduljon az irányítás demokratikus centralizmusának lenini elve, tovább fejlődjék a tömegek alkotó kezdeményezése és aktivitása, tökéletesebben hasznosítani lehessen hatalmas tartalékainkat a gazdaság összes ágainak új fellendítése, a nép jólétének és kultúrájának állandó emelése céljából. Ezek az intézkedések rendkívül nagy jelentőségűek a kommunista építés feladatainak végrehajtása szempontjából.

A párt Központi Bizottsága ugyanakkor szüntelenül hangsúlyozta, hogy minden eszközzel meg kell szilárdítani és a legszigorúbban meg kell tartani az állami fegyelmet, nem szabad megtűrni a lokalizmust, a beruházások és anyagi erőforrások helyi szükségletekre történő önkényes elvonását, a kooperációs szállítások tervének megszegését.

Kádereink a magasfokú öntudatosság, a kommunista építés

iránti odaadás szellemében nevelődtek. Szilárdan megtartják a pártfegyelmet és az állami fegyelmet, minden erejüket a nép javára fordítják.

De sajnos, még akadnak egyes olyan párt-, szovjet- és gazdasági vezetők, akik megsértik a pártfegyelmet és az állami fegyelmet.

Miben nyilvánul meg ez? Engedjék meg, hogy néhány példát soroljak fel a szovjet törvények durva megsértéséről. A Murmanszk-terület vezetői például önkényesen megváltoztatták az iparcikkek és az élelmiszerek kiskereskedelmi árait, bár tudták, hogy nincs joguk ilyen kérdésekben döntést hozni.

A Novoszibirszk-terület vezetői tavaly a gabonabegyűjtésnél becsapták az államot. A párt Központi Bizottsága szigorúan megrótta a Murmanszk- és Novoszibirszk-területek vezetőit a fegyelem durva megsértéséért.

Szólni kell az olyan felháborító esetekről is, amikor egyes gazdasági vezetők nem szállítják le idejében más népgazdasági tanácsoknak az előírt termékeket és anyagokat. Egyes munkatársak nem számolnak az egész állam érdekeivel, túllépik jogkörüket, úgy viselkednek, mintha a törvényeket nem az ő számukra írták volna, s olyan elv alapján cselekszenek, hogy — azt teszem, amit akarok.

Az arhangelszki népgazdasági tanács a többszöri figyelmeztetés ellenére rendszeresen nem szállítja le más népgazdasági tanácsoknak az előírt faanyagot, fűrészárut, típuslakóházat. Ugyanakkor ez a népgazdasági tanács saját gazdasági körzetében jelentős mennyiséget használt fel terven felül ezekből az anyagokból.

Az SZKP Központi Bizottsága a közelmúltban feltárta, hogy a kelet-kazahsztáni népgazdasági tanács tavaly a színesfémkohászati üzemek tartalékainak rovására és további kibővítésük kárára jelentős összegeket a tervben elő nem irányzott munkálatokra fordított.

Az állattenyésztési termékeknek az országos alapba történő szállításánál is találkozunk lokalizmussal és a rendelkezések megsértésével. Engedjék meg, hogy megnevezzek néhány köztársaságot. A Kazah SzSzK-ban június elsejéig 111 százalékra teljesítették a húsbegyűjtés első féléves tervét, az országos alapba történő szállítás tervét 28 százalékra, a helyi ellátás tervét viszont — 95 százalékra teljesítették. Az Ukrán SzSzK-ban ugyanezen időszak alatt a húsbegyűjtés tervét 95 százalékra, az országos alapba történő szállítás tervét 47 százalékra; a helyi ellátás tervét viszont 92,1 százalékra teljesítették.

A pártfegyelem és az állami fegyelem megsértésével, lokalizmussal találkozhatunk a Kalinyingrád-területen, a Lett, a Kirgiz és az Üzbég Köztársaságokban is.

A fegyelem megsértése, a lokalizmus a legszigorúbb elítélést érdemli, mivel az effajta cselekedetek súlyos károkat okoznak népgazdaságunknak.

Nézzük azt a kérdést, amikor a kolhozparasztok a kolhozoknak adják el saját teheneiket. Régebben már beszéltem a Kurszk-terület Kalinovka falu kolhozának tapasztalatáról, ahol tanácsunkra a kolhozparasztok elhatározták, hogy eladják teheneiket a kolhoznak, a szükségleteik fedezéséhez szükséges tejmennyiséget pedig a munkaegységekre kapják meg. Ezt teljesen önkéntesen hajtották végre, a kolhozparasztok szívesen eladták teheneiket, mivel meg voltak győződve arról, hogy a kolhoz ellátja őket tejjel. Itt abban az időpontban igen fejlett volt a közös állattenyésztés. A kolhozparasztok anyagi helyzete a tehenek eladása után nemhogy romlott, hanem javult, a kolhozparasztasszonyok megszabadultak a tehéngondozás kevésbé termelékeny munkájától.

Mi a kolhozgazdaság fejlesztésének ilyen útja mellett foglalunk állást, de ezt a munkát a közös állattenyésztés fejlődésével párhuzamosan kell végezni.

Sok kerületben azonban egyes elvtársak túlhajtották ezt a kérdést. A szükséges előfeltételek megteremtése nélkül azt követelik, hogy a kolhozparasztok adják el teheneiket a kolhoznak. Meg kell mondanunk, hogy ha valaki továbbra is visszaéléseket fog elkövetni, adminisztratív nyomást gyakorol, akkor szigorúan megbüntetjük a bűnösöket, és ezt a sajtóban is hírül adjuk.

Azt hiszem, itt nem kell rámutatnom, hogy a fejlett közös állattenyésztéssel rendelkező kolhozokban célszerű, ha a kolhozparasztok a közös gazdaság révén elégítik ki tejszükségleteiket, teheneiket pedig eladják a kolhoznak. De ezt nem adminisztratív intézkedések útján, hanem a kolhoztermelés fejlesztése révén kell végrehajtani. A párt Központi Bizottsága figyelmeztetett, hogy ezen a téren ragaszkodni kell az önkéntesség elvéhez, nem szabad a dolgot elsietni. Intézzék úgy, hogy a kolhozparasztasszony dicsérje önöket és ne panaszkodjék amiatt, hogy azt javasolták neki: adja el tehenét. Olyan feltételeket kell teremteni, hogy a kolhozparasztasszony kérje: vegyék meg tőle a tehenet. És ezt meg is fogja tenni, ha látja, hogy a kolhozban a közös termelés révén rendelkezésre állnak a szükséges állattenyésztési termékek, megkapja a tejet. Akkor azt fogja mondani, hogy a tehén csak terhére van.

Elvtársak! A pártfegyelem és az állami fegyelem kérdése — a párt- és az államapparátusban dolgozó összes káderek tevékenységének legfontosabb alapja. Ne legyen helye az olyan munkatársaknak, akik, ha valamilyen határozatot kapnak, így gondolkozhatnak: ha akarom, teljesítem, ha akarom — nem. Ha egyszer a határozatot elfogadták, senkinek sincs joga megsérteni azt. Ha

valaki nem ért egyet a határozattal, előterjesztheti elképzeléseit a Központi Bizottságnak, a kormánynak, vagy a Legfelső Tanácsnak. De amíg a határozatot, vagy a törvényt meg nem változtatták, addig ez kell, hogy vezérelje a munkatársakat, akik kötelesek azt szigorúan megtartani.

Erélyesen küzdeni kell a pártfegyelem és az állami fegyelem megsértése ellen, bármilyen formában jelentkezzék is az. Arra kell nevelni a káderekét, hogy kivétel nélkül valamennyien szigorúan tartsák szem előtt a párt és az állam érdekeit. Enélkül, elvtársak, nem haladhatunk sikeresen előre.

Meg kell jegyezni, hogy a Szovjet Ellenőrző Bizottság munkájában komoly fogyatékosságok vannak. Ennek a bizottságnak fokozottabb ellenőrzést kell gyakorolnia a párt határozatainak és a szovjet állam törvényeinek teljesítése felett. Az ügyészségi szerveknek állandóan felügyeletet kell gyakorolniok a szovjet törvények megtartása felett.

Javaslatot lehet tenni egyik, vagy másik törvény megváltoztatására, de amíg az érvényben van, senkinek sem szabad túllépni rajta. V. I. Lenin 1922-ben „A »kettős« alárendeltségről és a törvényességről" című levelében rámutatott, hogy nem létezhet kalugai és kazanyi törvényesség, egyazon törvényesség van valamennyi szovjet köztársaság számára.

Most, amikor országunk belépett a kommunista társadalom általánosan kibontakozó építésének időszakába, igen nagy jelentőséget nyer a párt és a kormány utasításai teljesítésének társadalmi ellenőrzése.

Az állami, párt, gazdasági és más szervezetek valamennyi láncszemében meg kell erősíteni az ellenőrzést. A Központi Bizottság Elnöksége nemrégiben határozatot fogadott el erről a kérdésről. Azt hiszem, a Központi Bizottság tagjai helyeslik ezt a határozatot. Amint önök is tudják, a párt Szervezeti Szabályzatában az áll, hogy a pártszervezetek fel vannak ruházva azzal a funkcióval, hogy ellenőrzést gyakoroljanak. A Szervezeti Szabályzat azonban nem írja körül pontosan, miben áll ez az ellenőrzés, és sok pártszervezet nem él megfelelően a reá ruházott ellenőrzési joggal. Megérett annak szükségszerűsége, hogy szervezett formákat adjunk ennek az ellenőrzésnek. A Központi Bizottság Elnöksége célszerűnek tartotta, hogy az ipari és kereskedelmi vállalatok pártalapszervezeteiben bizottságokat szervezzenek a párttagokból és a tagjelöltekből, s e bizottságok valósítsák meg a pártszervezeteknek a vállalatvezetőség tevékenysége feletti ellenőrzési jogát. Ezeknek a bizottságoknak rendszeresen ellenőrizniük kell, hogy a vállalat idejében teljesíti-e a termelési feladatokat, az állami megrendeléseket és szállításokat valamennyi árucikk féleségben, kiváló minőségűek-e ezek a termékek. Ügyelniük kell arra, hogy

a vállalat minden dolgozója szigorúan megtartsa az állami fegyelmet, küzdeniük kell az állam érdekeinek károkat okozó lokalizmus és hivatali korlátoltság megnyilvánulásai ellen. Ezek a bizottságok fellebbezhetnek a vállalatvezetőség határozata ellen, jelentést tehetnek a párt- és szovjet-szerveknek olyan törvényellenes, helytelen akciókról, határozatokról, amelyek ellentmondanak a törvényeknek, vagy a párt és a kormány határozatainak. Azt hiszem, hogy ez helyes, elvtársak.

Hangok: Helyes!

N. Sz. Hruscsov: A pártszervezetek megerősödtek, szervezetileg és eszmeileg még szilárdabbak lettek. Ilyen körülmények között nem forog fenn az a veszély, hogy az ellenőrző bizottságok megalakítása a vállalatvezetőség helyettesítéséhez, vagy az egyszemélyi vezetés megsértéséhez vezet. Természetesen ezek a bizottságok sajátságos gyeplőt fognak jelenteni néhány különösen makrancoskodó munkatárs számára, akik, hogy úgy mondjam, a közös érdekeket semmibevéve akarnak tevékenykedni. De nyilvánvaló, hogy az ügy szempontjából ez hasznos lesz.

Mindig és mindenütt fejleszteni kell a kritikát és önkritikát, seprőt kell magunkkal hordozni és tisztogatni kell ott, ahol felgyűlt a por, vagy a szemét, hogy tisztán és frissen tarthassuk a párt organizmusát, szovjet és gazdasági szerveinket. *(Taps.)*

TÖMÖRÍTSÜK A KOMMUNIZMUS ÉPÍTŐINEK SORAIT A NAGY FELADATOK MEGVALÓSÍTÁSÁRA

Most pedig, elvtársak, engedjék meg, hogy a kádermunka megjavítására vonatkozóan kifejtsem néhány elképzelésemet. Meglevő kádereinket helyesen kell felhasználnunk. Mi most nagyon gazdagok vagyunk káderekben. A káderek képzésében azonban komoly hibák mutatkoznak. Még nem szerveztük meg a helyes tudományos nyilvántartását annak, hány és milyen szakemberre van szükségünk a népgazdaság különböző ágazataiban, milyen lesz a szükséglet ezekben a szakemberekben, ilyen vagy olyan káderekben egy bizonyos idő múlva. Pedig ha tanintézeteink olyan foglalkozású szakembereket fognak képezni, akik azután nem tudják alkalmazni ismereteiket, ez azt jelenti, hogy rosszul szerveztük meg a dolgokat. Meg kell gondolni, hogyan lehet ésszerűbben megtervezni tanintézeteinkben a káderképzést, s ne riadjunk vissza néhány fakultás csökkentésétől sem.

Ez azonban távolról sem jelenti azt, hogy felső- és középfokú szakiskoláinkban valamiféleképpen csökkentenünk kell a szakemberek képzését. Ellenkezőleg, minden eszközzel fejlesztenünk kell ezt az ügyet, mert minél több lesz a felső- és középfokú szakképzettséggel rendelkező emberek száma, annál jobb lesz a termelő-

munka szervezése. Ez magától értetődő. De állami tervet kell készíteni olyan szakemberek képzésére, akik jól ismerik a mérnöki munkát, a népgazdaság különböző ágait.

Jobban meg kell szervezni országunkban a szakmai oktatást. Már sokat tettünk ezen a téren, de lankadatlan figyelmet kell tanúsítanunk a szakmai képzés kérdései iránt.

Nagyobb gondot kell fordítanunk az esti- és a levelező oktatásra annak érdekében, hogy az emberek a termelőmunkától való elszakadás nélkül képezhessék magukat.

Meg kell mondanunk, hogy nálunk itt-ott még helytelenül kezelik a középfokú szakiskolákban folyó szakemberképzés kérdését. Természetes, hogy a fiatalemberek csak felsőfokú szakképzettséget akarnak szerezni. A népgazdaságnak azonban középfokú képzettséggel rendelkező szakemberekre is szüksége van. A vállalatoknál, az építkezéseknél, a mezőgazdaságban és más népgazdasági ágakban nagyon sok technikus-szakember munkájára van szükség, olyanokéra, akik középfokú szakképzettséggel rendelkeznek. Az ilyen szakembernek jól kell ismernie feladatát, és képzése is nagy erőfeszítéseket követel. Nem titok ugyanis, hogy a főiskolai szakképzés jóval több időt igényel, mint a középfokú képzés, és az életben nem minden szakembernek van szüksége az oktatás folyamán megszerzett összes ismeretekre. Így hát egyes felsőfokú tanintézetek a mérnökképzés mellett egyidejűleg eredményesen nevelhetnének magas képzettségű technikusokat is.

Ismétlem, még nagyobb figyelmet kell fordítanunk a középfokú képzettséggel rendelkező szakemberek oktatására. És ezen a téren a technikumokra fontos szerep hárul. Nálunk minden feltétel rendelkezésre áll a technikumok munkájának fejlesztéséhez és megjavításához. Ha valaki elvégezte a technikumot, termelőmunkája mellett is tökéletesítheti képzettségét; esti vagy levelező tagozaton felsőfokú képzettséget szerezhet. Az ilyen emberek igen értékes szakemberek lesznek, akik kitűnően értik munkájukat. Minden eszközzel támogatnunk kell az ilyen szakemberek képzését.

Gondolnunk kell az aspirantúra munkájának megjavítására is. Manapság egyes emberek nem azért mennek aspiránsnak, mert tehetségesek, hanem mert tehetséges anyjuk vagy apjuk van. Az ilyen helyzet nem mindig egyezik a népgazdaság számára szükséges tudományos dolgozók ésszerű képzésének elvével.

Olyan rendszert kell bevezetnünk, hogy az emberek a termelőmunkából jöjjenek az aspirantúrára, azoknak a munkásoknak, mérnöki-műszaki dolgozóknak a javaslatára, akik között ezek a leendő tudományos munkások dolgoztak, hogy olyan emberek kerülhessenek az aspirantúrára, akik beváltják a hozzájuk fűzött

reményeket, s akik felől biztosak lehetünk, hogy az aspirantúra befejezése után feltétlenül hasznot fognak hajtani.

Elvtársak! Mi sokat beszélünk az idős és a fiatal káderek ésszerű összehangolásáról, a fiatalok kiemeléséről. Természetesen jól kell hasznosítanunk az öregeket is, de nem kell őket túlságosan sokáig dolgoztatnunk. Ezek az emebrek ugyanis már sokat és jól dolgoztak, és kiérdemelték azt a jogot és lehetőséget, hogy idős korukban pihenjenek, élvezzék a friss levegőt. Erre én magam agitálom az öregeket, mivel jómagam is ehhez a kategóriához tartozom. De az öregek munkára szomjas emberek. Ha az ember ifjúságától öreg koráig dolgozott és felteszik neki a kérdést, hogy átmenne-e valami könnyebb munkára — így válaszol: mi az, hát rosszul dolgoztam? Miért küldenek el? Nem dolgozott rosszul, de másokat is hagynia kell, hogy jól dolgozhassanak. Ám az ilyen ember azt mondja, hogy — nem, én még tudok dolgozni. Pedig már nincs a régi erőben, és nem képes a megfelelő erőkifejtéssel dolgozni. Csak mondja, de a gyakorlatban már nem tudja megcsinálni, amit akar, nincs hozzá ereje. Ezt mindenki látja, de az ilyen ember nem látja magát kívülről, s öntudata tiltakozik ellene. Ám az élet — élet, és az élet törvényeit senkinek sem szabad átlépnie. Jól ismerem az ilyen emberek pszichológiáját. Természetesen nehéz elismerni, hogy már nyugdíjba kell mennie, hogy már hazafelé megy a vásárról, és nem a vásárba tart (derültség a teremben, taps), mint ahogyan Kornyejcsuk elvtárs mondta találóan egyik darabjában. De nem használ az ügynek, ha az olyan emberek, akik a valóságban már a vásárról jönnek, azt hiszik, hogy még a vásárba mennek.

Éppen ezért a pártbizottságoknak segítenük kell a tájékozódásban az olyan elvtársakat, akik maguk nem tudják eldönteni, merre tartanak — a vásárba mennek-e, vagy a vásárról jönnek (derültség a teremben).

Lehetőséget kell adnunk az ifjúságnak, hogy többet dolgozhassék. De mit jelent az ifjúság a mi fogalmaink szerint? A forradalom első éveiben a 40—45 éves embereket öregeknek tartották, most pedig az ilyen korú emberekről azt mondják, hogy — fiatalok. Azt hiszem, hogy a saját korunkat nem szabad figyelmen kívül hagyni. Önök nyilván emlékeznek, elvtársak, hogy a XXI. pártkongresszuson is sok szó esett ezekről a kérdésekről. Bátran és okosan kell eldönteni ezt a kérdést.

Természetesen a munkájukat értő, tapasztalt emberekről nem szabad elfeledkezni, mivel ezek nagyon hasznos emberek, akiknek ismereteit és élettapasztalatait teljes mértékben hasznosítani lehet. Az ilyen embereket mint revizorokat, műszaki és gazdasági tanácsok felügyelőit be lehet vonni a munkába. Ha helyesen járunk el ezekkel az emberekkel — és így kell megoldani a kér-

dést —, akkor az ilyen elvtársaknak mindig találhatunk megtisztelő és hasznos munkát. Ezáltal ésszerűbben fogjuk elosztani erőinket, kádereinket, s ésszerűbben, a társadalom számára haszonnal fogjuk foglalkoztatni őket.

Elvtársak! Plénumunk munkája nagyon magas színvonalon, a magasfokú aktivitás, a bolsevik hozzáértés légkörében folyik. Ez büszkeséget és lelkesedést ébreszt az emberben. Szeretném megállapítani, hogy ezen a plénumon voltak tartalmas beszámolók és nem kevésbé tartalmas hozzászólások is. Természetesen néhány felszólaló döcögően beszélt. Ám, mint mondják, a napnak is vannak foltjai. De minden felszólalás nagyszerű volt, mert mind egy cél felé irányult: mindent elkövetni annak érdekében, hogy eredményesen valóra váltsuk az SZKP XXI. kongresszusának határozatait, és megmutassuk az egész világnak, mire képes a munkásosztály, a dolgozó nép, ha kezébe vette a hatalmat.

Valóban, nemcsak évről évre, de napról napra egyre vidámabb lesz az élet. Hatalmas gránittömböket rakunk le és ezekből építjük fel kommunista társadalmunk csodálatos épületét.

Jellemző, hogy még a hozzánk érkező nagytőkések is másképpen beszélnek velünk mostanában. Nemrégiben elbeszélgettem Harriman úrral. Megkérdeztem tőle, mi a véleménye hétéves tervünkről?

— Szerintem önök teljesíteni fogják — válaszolt az amerikai milliomos.

Amikor beszélgettünk, Harriman a többi között megkérdezte:

— Mi lesz tovább? Merre fognak fejlődni az események?

— Éljünk egymás mellett, valósítsuk meg a békés együttélést — válaszoltam. — De mit jelent ez? Javítani fogjuk az országaink közötti békés kapcsolatokat, fejleszteni fogjuk az együttműködést a gazdasági élet, a kulturális csere vonalán, egyszóval békésen fogunk együttélni!

Az Egyesült Államok és más tőkés országok üzletemberei, államférfiai és politikusai mind gyakrabban látogatnak el hozzánk. A kapitalisták most már kénytelenek számolni a Szovjetunióval, mint a világbéke erős tényezőjével. Mindez arról tanúskodik, hogy elismerték erőinket, sőt nemcsak elismerték, hanem félnek is a fejlődő és erősödő szocialista világtól, amely egyik győzelmet a másik után aratja.

A nyugati világ tényezői ma már nem tiltakoznak annak beismerése ellen, hogy túlszárnyaljuk őket, nem gúnyolódnak rajtunk, mint régebben, amikor terveink irrealitásáról beszéltek. Ma már csak azzal nyugtatják, azzal vigasztalják magukat, hogy nem fogjuk őket olyan gyorsan túlszárnyalni, mint ahogyan tervbevettük.

Nem elméleti viták során dőlnek el az olyan kérdések, hogy mikor érjük utól és szárnyaljuk túl az Egyesült Államokat az abszolút termelésben, mikor érjük utól és hagyjuk magunk mögött a gazdaságilag legfejlettebb tőkés országokat az egy főre eső termelésben. Elméletileg mindez már bebizonyosodott. E kérdések gyakorlati megoldását maga az élet, országunk fejlődése biztosítja, amely a szocialista társadalom objektív törvényeinek alapján meg végbe.

Kommunista pártunk a marxizmus—leninizmus tanításától vezéreltetve nagy győzelemhez, olyan kimagasló sikerekhez vezette a szovjet népet, amelynek eredményeként a Szovjetunió az Egyesült Államokat kivéve minden tőkés országot utolért és túlszárnyalt az ipari termelés volumenében. Mi, akik rendíthetetlenül hívek vagyunk ehhez a forradalmi tanításhoz, biztosak vagyunk abban, hogy holnap a világ első országa leszünk! És ezt szilárdan hisszük, mivel szilárdan lerakjuk a kommunizmus nagyszerű épületének megingathatatlan alapját. (Viharos taps.)

Nagyobb erőfeszítéseket kell tennünk, elvtársak, a kitűzött célok elérése érdekében, bátrabban kell bírálnunk és bolsevik engesztelhetetlenséget kell tanúsítanunk a meglevő hiányosságokkal szemben. A hiányosságok pedig nem elvont fogalmat jelentenek. Ezek a hiányosságok meghatározott emberekben jutnak kifejezésre. Ne féljenek megmondani az igazat a barátjuknak, ne féljenek! Ha megmondják neki az igazat és ő valóban barát, akkor megérti, hogy önök elvi álláspontból kiindulva beszéltek hozzá. Ha viszont nem érti meg önöket, akkor nem barát, akkor nem érti meg az egyszerű dolgokat. Nem szabad alkudozni saját lelkiismeretünkkel. Az ilyen alkudozások csak kárt okozhatnak kommunista építőmunkánknak.

És ez a lenini elvhű harc közös ügyünk sikeréért. Éppen ezért mindenekelőtt ilyen álláspontból kell kiindulnunk, amikor megszervezzük munkánkat. Csak ezáltal tömöríthetjük az embereket a nagy feladatok megvalósítására.

Aki alakoskodik, alázatoskodik, talpnyaló módon viselkedik, hízeleg egyes emberek előtt, az az ember soha nem fog szilárdan állni a pártszervezetben. Az ilyen ember mindenképpen együtt fog bukni klikkjével együtt, amely valamikor kiszolgálta őt.

Csak elvi alapon lehetséges elvi barátság az emberek között, bolsevik tömörülés a pártszervezetben és csak az ilyen szervezet oldhat meg sikeresen bármilyen állami és pártkérdést. (Viharos, hosszantartó taps.)

Az írók között vannak egyesek, akik így beszélnek: milyen lehet az irodalom pártirányítása? Mi erre így válaszolunk: mi az, galambocskám, nem ismered a pártirányítást? No, mi hát az a pártirányítás? Az emberek millióinak akarata, az ész millióinak

akarata, a milliók kollektív bölcsessége. Egyes írók pedig valahol a villájukban néha kipréselnek magukból egy-egy vérszegény művet és azt akarják, hogy ezt a művet úgy tekintsék, mint a mai emberek, az egész nép gondolatának kifejeződését. Hát nem ez az igazi személyi kultusz, amely — mint látják — nem akarja tűrni a milliók akaratát kifejező pártirányítást? És az ilyen ember kiagyalt művével a párt, a nép fölött akar állni. Igen, az emberek olyan különbözőek! Ez természetesen eltérés a normától, mondhatnánk pszichológiai jelenség és egyes embereknél nyilván a kommunizmusban is lesznek ilyen ferdeségek.

Befejezem felszólalásomat, elvtársak. Azt kívánom a Központi Bizottság plénuma minden résztvevőjének, a párt- és szovjetmunkatársaknak, a gyárigazgatóknak, mérnököknek, tudósoknak, az élenjáró munkásoknak, mezőgazdasági dolgozóknak, minden párttag és pártonkívüli elvtársnak, akik részt vettek a Központi Bizottság e nagyszerű plénumának munkájában, hogy munkahelyükre visszatérve új energiával lássanak hozzá a XXI. pártkongresszus történelmi jelentőségű határozatainak valóraváltásához, lankadatlan erővel dolgozzanak népünk javára. A nép javára, a kommunizmus ügyéért dolgozni — ez egy és ugyanazon irányvonal, amely egységes áradatban olvad össze.

Elvtársak! Ha megengedik, kifejezem szilárd meggyőződésemet, hogy pártszervezeteink mindent el fognak követni a tömegek további mozgósítása érdekében, a XXI. pártkongresszuson kitűzött hatalmas feladatok megvalósításáért harcba fogják vezetni a tömegeket, hogy sikeresen teljesíthessük és túlteljesíthessük a hétéves tervet. Ez nagyszerű munka lesz államunk és az egész szocialista tábor megszilárdulására, a világbéke erősödése, a kommunizmus országunkban való felépítése javára. (Viharos, hosszantartó taps.)

0063/2 Zrínyi Nyomda Budapest, Felelős: Bolgár Imre.